

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE

Kristīne Kuzņecova

**SABIEDRISKĀS KĀRTĪBAS UN DROŠĪBAS TEORĒTISKIE UN
PRAKTISKIE ASPEKTI GLOBALIZĀCIJAS APSTĀKĻOS**

Promocijas darbs izstrādāts zinātniskā doktora grāda (PhD) iegūšanai
tiesību zinātnes policijas tiesību apakšnozarē

Daugavpils, 2022

Promocijas darbs izstrādāts ar ESF projekta „Daugavpils Universitātes stratēģiskās specializācijas jomu akadēmiskā personāla profesionālās kompetences stiprināšana” vienošanās 8.2.2.0/18/A/022 atbalstu laika periodā no 2021. gada 1.jūlija līdz 2022.gada 30.jūnijam

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Doktora studiju programma: Tiesību zinātne

Promocijas darba zinātniskais vadītājs: Dr.iur., profesors Vitolds Zahars

Oficiālie recenzenti:

- promocijas padomes eksperts - zin. grāds, Vārds, Uzvārds, amats, darba vieta (valsts);
- zin. grāds, Vārds, Uzvārds, amats, darba vieta (valsts);
- zin. grāds, Vārds, Uzvārds, amats, darba vieta (valsts).

Promocijas darba aizstāvēšana notiks Daugavpils Universitātes Tiesību zinātnes nozares Promocijas padomes atklātajā sēdē 20.... gada Daugavpilī, ielā auditorijā plkst.00.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Daugavpils Universitātes bibliotēkā, Parādes ielā 1, Daugavpilī un <http://du.lv/lv/zinatne/promocija/darbi>.

Atsauksmes sūtīt promocijas padomes sekretāram: Daugavpilī, Parādes ielā 1, LV-5400, tālrunis, e-pasts:

Padomes sekretārs: Dr.iur., asoc. profesors Anatolijs Kriviņš

ISBN 978-9984-14-...-...

Anotācija

Līdzās centrālajam Latvijas pamatmērķim – drošības veicināšanai un Satversmē noteikto vērtību stiprināšanai, tikpat nozīmīgs valsts uzdevums ir spēt īstenot savus mērķus dinamiskā un mainīgā starptautiskajā drošības vidē. Vēsturiski veidojusies un pagājušā gadsimtā institucionāli nostiprinājusies starptautiskā drošības vide un kārtība pašlaik piedzīvo fundamentālas izmaiņas. Covid-19 pandēmijas radītie satricinājumi, ģeopolitiskā spriedze, kas eskalējās ar Baltkrievijas režīma hibrīdkaru un Krievijas militāro iebrukumu Ukrainā, liek pārdomāt ne tikai drošības risku diapazonu, mūsdienu militārās drošības vides transformācijas virzienus, bet vienlaikus akcentē spēcīgu transatlantisko saišu nozīmi drošības stiprināšanā. Turklāt vērts atgādināt, ka bez šiem globālajiem draudiem attīstās arī citi arvien jauni apdraudējumi sabiedriskajai kārtībai un drošībai, kas ietekmē ne tikai indivīda un visas sabiedrības drošību un dzīves kvalitāti, bet ir valsts drošības jautājums.

Promocijas darba mērķis ir izanalizēt sabiedriskās kārtības un drošības teorētiskos un praktiskos aspektus globalizācijas apstākļos, ieteikt šīs jomas rīcībpolitikas attīstības virzienus un paredzēt tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas, tādējādi veicinot valsts un sabiedrības drošību.

Pētot un analizējot Latvijai aktuālu draudu potenciālus, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanas teorētisko lietojumu, kā arī praktiskos tiesību aizsardzības iestāžu darba organizācijas, funkciju izpildes un sadarbības aspektus, autore plaši izmantoja tiesību aktus, politikas plānošanas dokumentus, zinātnisko literatūru, periodiku, Latvijā veiktos drošības uztveres pētījumus un sabiedriskās domas aptaujas, kā arī tiesībaizsardzības iestāžu un pašvaldības institūciju praksi, judikatūru un citus izziņas avotus.

Veiktā problēmjautājumu analīze ļāva konstatēt nozīmīgākās nepilnības sabiedriskās kārtības un drošības jomā un ieteikt mūsdienu apstākļiem atbilstošas rīcībpolitikas attīstības rekomendācijas. Vienlaikus autore sniedza priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidošanai, tādējādi veicinot policijas tiesību zinātnes attīstību, kā arī valsts un sabiedrības drošību kopumā.

Atslēgas vārdi: drošība, drošības politika, globalizācija, valsts un sabiedrības drošība, sabiedriskā kārtība, policijas darbs.

Abstract

Alongside Latvia's central fundamental objective of promoting security and strengthening the values set out in the Constitution, it is equally important for the State to be able to achieve its goals in a dynamic and changing international security environment. The historically developed international security environment and order, institutionally established in the previous century, are currently undergoing fundamental changes. The shocks caused by the COVID-19 pandemic, the geopolitical tensions that escalated with the hybrid warfare of the Belarusian regime and the Russian military invasion of Ukraine, call for a reflection not only on the range of security risks, the transformation of the modern military security environment, but also underline the importance of strong transatlantic ties in strengthening security. Moreover, apart from these global threats, other new threats to public order and security are emerging, affecting not only the security and quality of life of individuals and communities, but also national security.

The aim of the dissertation is to analyse theoretical and practical aspects of public order and security in the context of globalisation, to recommend policy development measures in this field, and to outline opportunities for improvement of the legal framework, thus contributing to the security of the state and society.

In studying and analysing current potential threats to Latvia, the application of theoretical concepts to ensure public order and security, as well as practical aspects of organisation of the work of law enforcement institutions, performance of functions and cooperation, the author has extensively relied on such sources as legal acts, policy planning documents, scientific literature, periodicals, security perception studies, and opinion polls carried out in Latvia, as well as practices, case law, and other sources of information from law enforcement and local government institutions.

The analysis of the raised issues has made it possible to identify the most significant shortcomings in the field of public order and security, and to propose policy-making recommendations in line with modern circumstances. Concurrently, the author has included proposals for the improvement of the legal framework, thus contributing to the development of research in the field of police law, as well as the national and public security.

Keywords: security, security policy, globalisation, national and public security, public order, policing.

Satura rādītājs

Anotācija	3
Abstract	4
Darbā lietotie saīsinājumi	7
Ievads	8
1. Mūsdienu drošības teorijas attīstības tendences Latvijā un pasaulē	20
1.1. Drošības vides raksturojums Latvijā un pasaulē	20
1.1.1. Baltkrievijas un Krievijas radītais apdraudējums	23
1.1.2. Digitālā un informatīvā drošības dimensija.....	29
1.1.3. Terorisma draudu potenciāls	32
1.2. Drošības jēdziens attīstībā	37
1.3. Drošības jēdziena dažādās dimensijas.....	41
1.3.1. Nacionālā drošība	43
1.3. 2. Cilvēkdrošība.....	49
1.3.3. Sabiedrības drošība.....	52
2. Sabiedriskā kārtība un drošība kā zinātniskās izziņas objekts.....	59
2.1. Sabiedriskā kārtība kā tiesību socioloģijas izpētes priekšmets	59
2.2. Sabiedriskās kārtības juridiskie aspekti	65
2.2.1. Sabiedriskās kārtības juridiskais nostiprinājums normatīvajos aktos	68
2.2.2. Sabiedriskas vietas skaidrojums	74
2.3. Sabiedriskās kārtības un drošības izziņas kritēriji.....	78
2.3.1. Objektīvie izziņas kritēriji	82
2.3.2. Subjektīvie izziņas kritēriji.....	87
3. Sabiedriskā kārtība un drošība kā valsts un pašvaldību institūciju aizsardzības	92
objekts	
3.1. Valsts loma sabiedriskās kārtības un drošības sistēmā.....	92
3.2. Valsts administratīvi policejiskā funkcija	97
3.2.1. Policijas vieta Latvijas drošības sistēmā	102
3.2.2. Policijas tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas.....	105
3.3. Pašvaldību principa nozīme sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā	110
3.3.1. Pašvaldību kompetence sabiedriskās kārtības un drošības ietvarā.....	114

3.3.2. Pašvaldības policijas uzdevumu izpilde	118
3.3.3. Administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz sabiedriskās kārtības un drošības jomu	121
3.4. Ekonomiskās aktivitātes cikla ietekme uz sabiedriskās kārtības un drošības jomai	124
atvēlēto valsts izdevumu dinamiku	
4. Sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanas praktiskie aspekti	130
4.1. Policijas iestāžu strukturālie un darba organizācijas aspekti	130
4.2. Policijas iestāžu kompetences sadalījuma problemātika	140
4.3. Sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā iesaistīto institūciju sadarbības aspekti.....	150
4.3.1. Sadarbība informācijas aprites jomā	157
4.3.2. Sadarbība civilās aizsardzības jomā	161
4.3.3. Sadarbība pierobežas teritorijā	166
4.4. Kvalificēts personāls kā pamats efektīvai sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanai	172
Nobeigums	179
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	191
Pateicības	213
Pielikumi.....	214

Darbā lietotie saīsinājumi

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
IeM	Iekšlietu ministrija
IIS	Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LAPK	Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss
LR	Latvijas Republika
LPA	Latvijas Policijas akadēmija
LU	Latvijas Universitāte
LZP	Latvijas Zinātnes padome
MK	Ministru kabinets
NATO	Ziemeļatlantijas līguma organizācija <i>The North Atlantic Treaty Organization</i>
NBS	Nacionālie bruņotie spēki
RSU	Rīgas Stradiņa universitāte
TM	Tieslietu ministrija
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i>
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VDD	Valsts drošības dienests
VP	Valsts policija
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

IEVADS

Promocijas darba temats. Sabiedriskās kārtības un drošības teorētiskie un praktiskie aspekti globalizācijas apstākļos.

Promocijas darba aktualitāte. Drošības veicināšana un Satversmē noteikto vērtību stiprināšana ir viens no centrālajiem vadmotīviem, kas veido Latvijas valsts īpašo identitāti. Drošu Latvijas valsti un demokrātiju raksturo ne tikai stabila un ilgtspējīga sociālās sistēmas attīstība, ekonomiskā izaugsme, nacionālo interešu aizsardzība, bet arī pilsoniskā kārtība, zems vardarbības līmenis, valsts pārvaldes un tiesību aizsardzības sistēmas leģitimitāte un efektivitāte, kā arī ikvienas personas dzīvības, veselības un īpašuma aizsardzība.

Tomēr, neraugoties uz demokrātijas nostiprināšanos, Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, Šengenas zonā, dalību NATO, kurai ir neaizstājama nozīme valsts drošības un aizsardzības stiprināšanā, Latvijas drošības vide pēdējo 10 gadu laikā ir piedzīvojusi nozīmīgus un neprognozētus izaicinājumus. XXI gadsimta globalizācijas ietekme, tai skaitā Covid-19 pandēmijas radītie satricinājumi, Baltkrievijas režīma īstenotais hibrīdkarš un Krievijas militārais iebrukums Ukrainā, liek aizdomāties par drošības nozīmi un cilvēces nākotni kopumā – ne tikai cilvēkiem personīgi, bet arī valstīm un visai starptautiskajai drošības videi. Turklāt vērts atgādināt, ka bez šiem globālajiem draudiem attīstās arī citi arvien jauni apdraudējumi sabiedriskajai kārtībai un drošībai, kas ietekmē ne tikai indivīda un visas sabiedrības drošību un dzīves kvalitāti, bet ir valsts drošības jautājums.

Nav šaubu, ka valsts drošības stiprināšana ir viena no valdības prioritātēm. To apliecina 2019. gadā pieņemtā “Deklarācija par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību”. Taču drošības stiprināšanā un drošības jomas attīstībā nepietiek ar dienaskārtības veidošanu. Viens no svarīgiem valsts uzdevumiem ir spēt īstenot savus mērķus dinamiskā un mainīgā starptautiskajā drošības vidē. Turklāt mūsdienā apstākļos, kad ikviena sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā iesaistīta vienība ir lielu izaicinājumu priekšā, tikpat būtiski ir līdzsvarot sabiedrības drošības vajadzības ar reālajām valsts un institucionālās sistēmas iespējām, sniedzot materiālo un nemateriālo drošības nosacījumu kopumu indivīdiem.

Tāpēc likumsakarīgi, ka parlamentā, valdībā, tiesību aizsardzības iestāžu, valsts drošības iestāžu, Nacionālo bruņoto spēku un pašvaldības institūciju darbībā pastiprināta uzmanība tiek pievērsta jautājumiem, kas saistīti gan ar drošības rīcībpolitikas plānošanas un uzraudzības

procesu, normatīvā regulējuma pilnveidošanas iespējām šajā jomā, gan ar institūciju prakses un metodikas attīstības virzieniem.

Pasaulē mainās globālo un ģeopolitisko norišu līdzsvars. Tieši šī neprognozējamā realitāte, kura saistās ar apdraudējumu sarežģītību, hibrīddraudu izplatību un to evolucionējošo raksturu ir tā, kas ievieš zināmas korekcijas arī Latvijas drošības dinamikā. Vērtējot starptautiskajā kārtībā notiekošos procesus no Latvijas interešu perspektīvas, būtiska uzmanība ir jāpievērš vairākiem drošības vides ietekmes faktoriem.

Pirmkārt, nevar noliegt, ka tas ir globalizācijas progress un ietekme, Covid-19 pandēmijas faktors un arvien jauni apdraudējumu veidi drošībai un demokrātijas vērtībām.

Otrkārt, tā ir atšķirīga drošības jautājumu izpratne kā likumdevēja un rīcībpolitikas veidotāju vidū, tā sabiedrībā kopumā.

Treškārt, drošības vidi ietekmē drošības garantēšanā iesaistīto valsts un pašvaldību institūciju tiesiskās problēmas, kā arī vairāki strukturālie, organizatoriskie un taktiskie aspekti.

Ceturtkārt, sadarbības, komunikācijas un uzticēšanās trūkums starp sabiedrību un vairākiem aktoriem (drošības institūcijām, rīcībpolitikas veidotājiem, nevalstiskajām organizācijām, plašsaziņas līdzekļiem u. c.).

Apkopojot šos faktus un argumentus, promocijas darba tēmas izvēli pamato vēlme izpētīt sabiedriskās kārtības un drošības teorētisko un praktisko ietvaru. Analīzes rezultātā iegūtās atbildes sniegs, pirmkārt, zinātnisku un teorētisku ieguldījumu sabiedriskās kārtības un drošības jēdziena padziļināšanā un paplašināšanā, ja raugāties uz rīcībpolitikas un tiesiskā regulējuma attīstības perspektīvām. Otrkārt, iegūtie rezultāti ir saistīti ar jaunu praktisko zināšanu un ideju radīšanu, kas būtu par pamatu drošības garantēšanā iesaistīto institūciju prakses pilnveidošanai un izaugsmei.

Promocijas darba novitāte lielā mērā ir saistīta ar darba aktualitāti. Aktualitātes mainīgajā drošības vidē un arvien jaunas apdraudējuma izpausmes sabiedriskās kārtības un drošības jomā rada nepieciešamību attīstīt ne tikai lietišķos, bet arī fundamentālos pētījumus policijas tiesību zinātnē.

Iepriekšējie pētījumi krimināltiesību, administratīvo tiesību, policijas tiesību un politikas zinātnē norāda, ka šis promocijas darbs ir novitāte. Tikai daži autori Latvijā ir pētījuši ar sabiedriskās kārtības un drošības jomu saistītu problemātiku. Turklāt pieejamie pētījumi pamatā aplūko tikai kādu atsevišķu sabiedriskās kārtības un drošības aspektu.

Piemēram, profesors A. Vilks un profesors V. Zahars ir pētījuši kriminālpolitikas aktualitātes, T. Jundzis - nacionālās drošības jautājumus, Z. Indrikovs - policijas jēdzienu

demokrātiskā sabiedrībā, Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritērijus un ar policijas darbinieku izglītību saistītus jautājumus, A. Matvejevs - policijas teorijas attīstības jautājumus, A. Feldmanis - policijas funkcijas noziedzības novēršanā un atklāšanā, Ē. Treļš analizējis nacionālo minoritāšu un likumpārkāpumu novēršanas problemātiku policijas darbā, K. Bite pētījusi dienesta gaitas jautājumus, I. Bērziņa – Ruķere - uz sabiedrības vērsta policijas darba aspektus, M. Žeivots un A. Garonskis pētījuši jautājumus, kas saistīti ar spēka pielietošanu policijas darbā, policijas darbinieku profesionalitāti un izglītību. Valsts aizsardzības un drošības jautājumu izpēti ir veikuši vairāki politikas zinātnes pētnieki - Ž. Ozoliņa, I. Ijabs, T. Rostoks, M. Andžāns, G. Pelnēns, R. Rublovskis, R. Bambals, N. Vanaga u.c.

Promocijas darba zinātnisko un teorētisko nozīmīgumu veido secinājumi un mūsdienu apstākļiem atbilstošas rekomendācijas, kas balstītas uz daudzu pētnieku atšķirīgo viedokļu, rīcībpolitikas dokumentu un institūciju prakses apkopojumu un padziļinātu izpēti, kas var būt pamats turpmākai sabiedriskās kārtības un drošības jomas attīstībai.

Promocijas darba mērķis ir izanalizēt sabiedriskās kārtības un drošības teorētiskos un praktiskos aspektus globalizācijas apstākļos, ieteikt šīs jomas rīcībpolitikas attīstības virzienus un paredzēt tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas, tādējādi veicinot valsts un sabiedrības drošību.

Promocijas darba uzdevumi:

1. veikt starptautiskās drošības vides analīzi un identificēt Latvijai aktuālu draudu potenciālus;
2. veikt zinātniskās literatūras, normatīvā regulējuma un politikas plānošanas dokumentu analīzi par sabiedriskās kārtības un drošības jēdziena teorētisko lietojumu;
3. izpētīt sabiedrisko kārtību un drošību kā valsts un pašvaldību institūciju teorijas un prakses aizsardzības objektu;
4. izanalizēt sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanas praktiskos darba organizācijas, funkciju izpildes un sadarbības aspektus;
5. pamatojoties uz sistēmisku sabiedriskās kārtības un drošības teorētisko un praktisko aspektu analīzi, izstrādāt mūsdienu apstākļiem atbilstošas rekomendācijas, kas var būt pamats turpmākai drošības jomas attīstībai.

Promocijas darba pētnieciskie jautājumi. Promocijas darbā tiek meklētas atbildes uz trim padziļinātās izpētes jautājumiem.

1. *Kādi ir sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas teorētiskie un praktiskie aspekti?* Ar šī jautājuma palīdzību sabiedriskā kārtība un drošība tiek analizēta un savstarpēji

salīdzināta gan kā zinātniskās izziņas objekts, gan arī kā valsts un pašvaldību institūciju aizsardzības objekts.

2. Kādi faktori un cik lielā mērā teorētiski un praktiski ietekmē sabiedriskās kārtības un drošības sistēmas efektivitāti Latvijā? Ar šī jautājuma palīdzību tiek analizēta globalizācijas un vairāku sociālekonomisko faktoru ietekme uz drošības garantēšanā iesaistīto institūciju funkciju izpildi. Tāpat tiek meklēti un analizēti drošības garantēšanā iesaistīto institūciju praktiskie darbības aspekti, kā arī politikas plānošanas, kompetences sadalījuma un sadarbības problemātika, kas ietekmē institūciju darbības efektivitāti.

3. Kā risināt sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas aktuālās problēmas? Ar šī jautājuma palīdzību tiek meklēti rīcībpolitikas attīstības virzieni un rastas tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas, kas būtu par pamatu sabiedriskās kārtības un drošības sistēmas izaugsmei.

Promocijas darba objekts ir sabiedriskā kārtība un drošība kā valsts un pašvaldību institūciju aizsardzības objekts.

Promocijas darba priekšmets ir tiesību aizsardzības iestāžu, valsts drošības iestāžu, Nacionālo bruņoto spēku un pašvaldības institūciju darbība, īstenojot sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanas kompetences apjomu, un globalizācijas apstākļu ietekme uz drošības vidi.

Promocijas darbā izmantotās metodes. Promocijas darba izstrādē tika izmantotas vispārējās zinātniskās pētniecības metodes (analītiskā metode, salīdzināšanas metode, induktīvā un deduktīvā metode, kā arī kvalitatīvo un kvantitatīvo datu analīzes metodes) un tiesību normu interpretācijas metodes (gramatiskā, vēsturiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā metode).

Promocijas darba pamats ir balstīts uz analītiskās metodes izmantošanas rezultātiem, analizējot tiesību aktus, politikas plānošanas dokumentus un zinātniskās literatūras avotos ietvertās atziņas par sabiedriskās kārtības un drošības jēdziena izpratni, teorētiskajiem un praktiskajiem drošības garantēšanas aspektiem, kā arī globalizācijas apstākļu ietekmi uz drošības vidi.

Salīdzināšanas metode tika izmantota, lai pētītu un salīdzinātu tiesiskā regulējuma un politikas plānošanas dokumentu izmaiņas. Tāpat salīdzināšanas metode tika izmantota, lai pētītu dažādus zinātniskos viedokļus un valstu praktisko pieredzi. To salīdzināšanas un kritiskās analīzes rezultātā tika piedāvāti vairāki rīcībpolitikas attīstības virzieni un paredzētas tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas.

Induktīvā metode tika izmantota, lai no atsevišķiem sabiedriskās kārtības un drošības jēdziena aspektiem izsecinātu ar drošības nozari saistītas vispārīgas atziņas. Savukārt deduktīvā metode tika izmantota, lai no analītiskiem drošības nozares vispārinājumiem izdalītu atsevišķus

slēdzienus par sabiedriskās kārtības un drošības teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem. Piemēram, lai pamatoti spriestu par valsts un pašvaldību institūciju iesaisti sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā; izpētītu globalizācijas apstākļu ietekmi uz drošības vidi, vispirms jānoskaidro sabiedriskās kārtības un drošības jēdziena saturs.

Kvalitatīvā datu analīzes metode (pēdējos divos gadu desmitos Latvijā veiktās sabiedriskās domas aptaujas, fokusa grupu intervijas un novērojumi) tika izmantota, lai izpētītu sabiedriskās kārtības un drošības subjektīvos uztveres kritērijus. Kvantitatīvā datu analīzes metode (noziedzības dinamikas analīze savienojumā ar sociālekonomisko procesu skaitliskajiem rādītājiem) tika izmantota, lai izanalizētu sabiedriskās kārtības un drošības objektīvos izziņas kritērijus. Papildus tam kvantitatīvā datu analīzes metode (drošības nozares valsts izdevumu analīze) tika izmantota, lai noskaidrotu ekonomiskās aktivitātes cikla ietekmi uz drošības garantēšanā iesaistīto institūciju funkciju izpildi.

Tiesību zinātnē ir nostiprinājusies izpratne, ka tiesību normu iztulkošana (interpretācija) ir vienots process, kurā visas četras tiesību normu iztulkošanas (interpretācijas) metodes (gramatiskā, sistēmiskā, teleoloģiskā un vēsturiskā) ir piemērojamas vienlaikus un savstarpēji papildinoši. Tāpēc gramatiskā interpretācijas metode tika izmantota, lai, analizējot tiesību normu sintaktisko uzbūvi, izmantotos terminus un to nozīmi, kā arī kopsakarības starp atsevišķiem teikuma locekļiem, noskaidrotu tiesību normu jēgu. Tiesību normu tekstuālā satura (kas jau noskaidrots ar gramatisko metodi) tālākā izpētē un analīzē no normu savstarpējā sakara viedokļa, kā arī skatot to kontekstā ar citām normām, darbā tika izmantota sistēmiskā interpretācijas metode.

Vēsturiskā interpretācijas metode tika izmantota, lai noskaidrotu tiesību normu jēgu, ņemot vērā likumdevēja sākotnējo gribu un normu nepieciešamību, kā arī, lai izvērtētu tiesiskā regulējuma turpmāko izmaiņu iemeslus. Vēsturiskā metode tika izmantota, lai pētītu dažādu sabiedrisko un tiesisko attiecību attīstību, kā rezultātā sabiedrībā radās nepieciešamība pēc noteiktas kārtības un drošības. Vēl ar vēsturiskās metodes palīdzību tika noskaidrota valsts un pašvaldības institūciju pakāpeniska lomas un līdzdalības paplašināšana drošības garantēšanas procesā.

Savukārt ar teleoloģisko interpretācijas metodi tika noskaidrota tiesību normu jēga, pamatojoties uz lietderīgumu, kā arī juridisko un sociālo mērķi, kas ar attiecīgām tiesību normām ir jāsasniedz.

Promocijas darbā atsevišķa nodaļa ārvalstu prakses analīzei netiek veltīta. Promocijas darbā aplūkoti jautājumi un problemātika tiek pētīta kontekstā ar Latvijas un ārvalstu pozitīvās prakses piemēriem darba pamatdaļā.

Promocijas darba rezultātu aprobācija. Par promocijas darba tēmu ir publicētas 24 autores izstrādātas zinātniskās tēzes un publikācijas. Promocijas darba rezultāti ir prezentēti 24 starptautiskās zinātniskās konferencēs un semināros – Ņujorkā (ASV), Varšavā (Polija), Bratislavā (Slovākija), Viļņā (Lietuva), Rīgā un Daugavpilī (Latvija).

Autores tēžu un publikāciju saraksts:

1. Kuzņecova K. Sabiedriskā kārtība un drošība – izpratne un jēdziens attīstībā. Daugavpils Universitātes 16. Starptautiskās zinātniskās konferences “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2021” rakstu krājums. DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2022. Publikācija pieejama elektroniski: http://humanitiessocial.lv/wp-content/uploads/2022/04/SZF-krajums_II_Valsts-un-tiesibu-problemas_2022.pdf
2. Kuzņecova K. Comprehensive national defense: the legal overhaul. Riga Stradins University International Interdisciplinary Conference on Social Sciences PLACES. Riga, RSU, 2019, 76. lpp. Tēžu krājums pieejams: http://places-conference2019.rsu.lv/sites/default/files/documents/PLACES_abstracts_book_rev.pdf
3. Kuzņecova K. Valsts un pašvaldības kompetence, garantējot sabiedrisko kārtību publisku pasākumu laikā. 2015. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES, 2015, Nr. 1 (1). Publikācija pieejama elektroniski: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/908/1/15-030_Socrates_1_2015_04_Kuznecova_025-034_.pdf
4. Kuzņecova K. Mūsdienu drošības teorijas attīstības tendences. Daugavpils Universitātes 9. Starptautiskās zinātniskās konferences “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2014” tēžu krājums. DU Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2014, 32. lpp. ISBN 978-9984-14-691-1.
5. Kuzņecova K. Tāldarbības akustiskās ierīces: biedējošs ierocis vai policijas nākotne, garantējot sabiedrisko kārtību un drošību? RSU Starptautiskās zinātniskās konferences “Inovātīvās jurisprudences aktuālās problēmas” tēžu krājums. Rīga, RSU, 2013, 59. lpp. ISBN 978-9984-793-27-6.
6. Kuzņecova K. Sabiedriskās kārtības un drošības izziņas kritēriji. RSU Juridiskās fakultātes starptautiskās zinātniski praktiskās konferences “Inovātīvā kriminoloģija - nākotnes izaicinājumi” tēžu krājums. RSU, 2013, 16. - 19. lpp.
7. Kuzņecova K. Sabiedriskās kārtības nodrošināšana pašvaldību teritorijā līgumisko attiecību aspektā. RSU Juridiskās fakultātes zinātniski praktiskās konferences “Tiesisko problēmu aktuālie jautājumi “Pacta sunt servanda”” tēžu krājums. RSU, 2013, 6. - 8. lpp.

8. Kuzņecova K. Sociāli ekonomisko pārmaiņu ietekme uz sabiedrisko kārtību. Valsts policijas koledžas II Starptautiskās zinātniskās konferences “Noziedzības prevencijas un apkarošanas novitātes pasaulē un Latvijā” rakstu krājums. VPK, 2013, 117. -126. lpp. ISBN 978-9984-49-797-6.
9. Kuzņecova K. Tiecoties īstenot efektīvu sabiedriskās kārtības nodrošināšanu – Latvijas un ārvalstu pieredze. Baltijas Starptautiskās akadēmijas starptautiskās zinātniskās praktiskās konferences “Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā” rakstu krājums. Rīga: Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2013, 288. - 298. lpp. ISBN: 978-9984-47-076-4.
10. Kuzņecova K. Tiesībaizsardzības iestāžu kompetence sabiedriskās kārtības nodrošināšanas jomā. Daugavpils Universitātes 54. Starptautiskās zinātniskās konferences tēžu krājums. DU Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2012, 121. lpp. ISBN 978-9984-14-564-8.
11. Kuzņecova K. Policijas pārrobežu sadarbības loma sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija 2012, Nr. 2., 74. - 80. lpp. ISSN: 1407-2971.
12. Kuzņecova K. Sabiedriskās kārtības nodrošināšanas problēmas krīzes apstākļos. Rīgas Stradiņa universitātes 2012. gada zinātniskās konference tēžu krājums. RSU, Rīga, 2012, 445. lpp. ISBN 978-9984-788-98-2.
13. Kuzņecova K. Ekonomiskās aktivitātes cikla ietekme uz sabiedriskās kārtības nodrošināšanas institūciju attīstību. Daugavpils Universitātes 7. Starptautiskās zinātniskās konferences “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2012: Finanšu kapitāla ietekme uz reģiona ekonomisko konkurētspēju” tēžu krājums. DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2012, 46. lpp. ISBN 978-9984-14-589-1.
14. Kuzņecova K. Spēka pielietošana policijas darbībā starptautisko cilvēktiesību standartu kontekstā. Valsts policijas koledžas I Starptautiskās zinātniskās konferences “Cilvēkdrošības tiesiskie, socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti” rakstu krājums. VPK, 2012, 119. -130. lpp.
15. Kuzņecova K. Sabiedriskā kārtība kā sabiedrības drošības priekšnoteikums sociāli ekonomisko pārmaiņu apstākļos. Daugavpils Universitātes Starptautiskās zinātniskās konferences “Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2012, 432. - 439. lpp. ISBN 978-9984-14-585-3.

16. Kuzņecova K. Fiziska spēka pielietošana policijas darbībā- tiesiskie aspekti un aktuālās problēmas. Daugavpils Universitātes Starptautiskās zinātniskās konferences “Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. DU akadēmiskais apgāds “Saule”, 2012, 424.-431. lpp. ISBN 978-9984-14-585-3.
17. Kuzņecova K. Dominējošo tendenču izpēte Eiropas Savienības institūciju judikatūrā saistībā ar piespiedu metožu pielietošanu policijas darbā. Daugavpils Universitātes Starptautiskās zinātniskās konferences “Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” tēžu krājums. DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2011, 79. - 80. lpp. ISBN 978-9984-14-5457
18. Kuzņecova K. Legal aspects of prohibition of torture. Starptautiskās zinātniskās konferences speciālizdevums/grāmata “Wojna o pokoj”. Warszawa- Siedlce, 2011, 135. - 147. lpp. ISBN 978-83-7051-640-6.
19. Kuzņecova K. “Sabiedriskās drošības garantēšanai nepieciešamās spēka pielietošanas robežas”. RSU Starptautiskās zinātniskā konferences “Tiesību aizsardzības un policijas iestāžu loma un iespējas sabiedriskās drošības nodrošināšanā” tēžu krājums. RSU, 2011, 63. lpp. ISBN 978-9984-788-93-7.
20. Kuzņecova K. Spēka lietošana policijas darbībā sociāli tiesisko problēmu kontekstā. RSU 2011. gada zinātniskās konferences tēžu krājums. RSU, 2011, 443.lpp. ISBN 978-9984-778-85-2.
21. Kuzņecova K. Spīdzināšanas aizlieguma tiesiskie aspekti. Administratīvā un Kriminālā Justīcija 2010, Nr. 1 (50), 47.-54.lpp. ISSN 1407-2971.
22. Kuzņecova K. Observance of human rights in policing. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums “Police science 2009”. Police Academy of Bratislava, 2009, 6. - 16.lpp.
23. Kuzņecova K. Cilvēktiesībās noteiktais nediskriminācijas nodrošinājums policijas darbībā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija 2009, Nr.2 (47), 95. - 100. lpp. ISSN 1407-2971.
24. Kuzņecova K. Privātās dzīves aizsardzības juridiskās garantijas. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences “Cilvēka tiesību un brīvību realizācijas aktuālās problēmas” referātu krājums. Rīga, 2009, 22. - 24. lpp. ISBN 978-9984-748-31-3.

Zinātnisko konferenču saraksts:

1. Dalība Daugavpils Universitātes 16. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2021” 2021.gada 15. - 16. oktobrī, Daugavpilī. Referāta temats: Sabiedriskā kārtība un drošība – izpratne un jēdziens attīstībā.
2. Dalība RSU Juridiskās fakultātes starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē “Inovātīvā kriminoloģija - nākotnes izaicinājumi”, 2013. gada 13. septembrī, Rīgā. Referāta temats: Sabiedriskās kārtības un drošības izziņas kritēriji.
3. Dalība 23. ikgadējā starptautiskajā policijas institūciju simpozijā “Global Issues In Contemporary Policing”, 2013. gada 4. - 9. augustā, Budapeštā (Ungārija). Referāta temats: Development Tendencies Towards Security Theory in Latvia.
4. Dalība Valsts policijas koledžas III Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Tiesībsargājošo institūciju loma sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā”, 2013. gada 24. - 25. aprīlī, Rīgā. Referāta temats: Huligāni un narkomāni: nopietnākais drauds sabiedriskai kārtībai un drošībai.
5. Dalība RSU Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Inovātīvās jurisprudences aktuālās problēmas”, 2013. gada 25. aprīlī, Rīgā. Referāta temats: Tāldarbības akustiskās ierīces: biedējošs ierocis vai policijas nākotne, garantējot sabiedrisko kārtību un drošību?
6. Dalība projektā (JLS/2009/ISEC/FP/C2-4000000555) “Policijas pārrobežu sadarbības stiprināšanas kapacitāte Lietuvā, Latvijā un Polijā”, 2013. gads.
7. Dalība Baltijas Starptautiskās akadēmijas starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē “Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā”, 2012. gada 7. decembrī, Rīgā. Referāta temats: Tiecoties īstenot efektīvu sabiedriskās kārtības nodrošināšanu – Latvijas un ārvalstu pieredze.
8. Dalība Daugavpils Universitātes 7. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2012: Finanšu kapitāla ietekme uz reģiona ekonomisko konkurētspēju”, 2012. gada 8. - 11. novembrī, Daugavpilī. Referāta temats: Ekonomiskās aktivitātes cikla ietekme uz sabiedriskās kārtības nodrošināšanas institūciju attīstību.
9. Dalība RSU Juridiskās fakultātes zinātniski praktiskajā konferencē “Tiesisko problēmu aktuālie jautājumi “Pacta sunt servanda””, 2012. gada 7. novembrī, Rīgā. Referāta temats: Sabiedriskās kārtības nodrošināšana pašvaldību teritorijā līgumisko attiecību aspektā.
10. Dalība 21. ikgadējā starptautiskajā policijas institūciju simpozijā “Ekonomikas attīstība, bruņota vardarbība un sabiedrības drošība”, 2012. gada 5. - 10. augustā, Ņujorkā (ASV).

Referāta temats: Theoretical and practical problems in maintaining public order: the experience of the Baltic States.

11. Dalība Baltijas Starptautiskās akadēmijas starptautiskajā zinātniskajā konferencē (Juristu dienas ietvaros) “Globālie izaicinājumi: Konflikta risināšanas tiesiskie un organizatoriskie paņēmieni”, 2012. gada 27. - 28. aprīlī, Rīgā. Referāta temats: Policijas pārrobežu sadarbības loma sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.
12. Dalība Valsts policijas koledžas II Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Noziedzības prevencijas un apkarošanas novitātes pasaulē un Latvijā”, 2012. gada 24. - 25. aprīlī, Rīgā. Referāta temats: Sociāli ekonomisko pārmaiņu ietekme uz sabiedrisko kārtību.
13. Dalība Daugavpils Universitātes 54. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē, 2012. gada 18. aprīlī, Daugavpilī. Referāta temats: Tiesībaizsardzības iestāžu kompetence sabiedriskās kārtības nodrošināšanas jomā.
14. Dalība RSU 11. Zinātniskajā konferencē, 2012. gada 29. - 30. martā, Rīgā. Referāta temats: Sabiedriskās kārtības nodrošināšanas problēmas krīzes apstākļos.
15. Dalība Daugavpils Universitātes starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas”, 2011. gada 3. - 5. novembrī, Daugavpilī. Referāta temats: Sabiedriskā kārtība kā sabiedrības drošības priekšnoteikums sociāli ekonomisko pārmaiņu apstākļos.
16. Dalība RSU Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Tiesību aizsardzības loma un iespējas sabiedriskās drošības nodrošināšanā”, 2011. gada 28. septembrī, Rīgā. Referāta temats: Sabiedriskās drošības garantēšanai nepieciešamās spēka pielietošanas robežas.
17. Dalība RSU 10. Zinātniskajā konferencē, 2011. gada 14. - 15. aprīlī, Rīgā. Referāta temats: Spēka lietošana policijas darbībā sociāli tiesisko problēmu kontekstā.
18. Dalība Valsts policijas koledžas I Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Cilvēkdrošības tiesiskie, socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti”, 2011. gada 28. janvārī, Rīgā. Referāta temats: Spēka pielietošana policijas darbībā starptautisko cilvēktiesību standartu kontekstā.
19. Dalība Daugavpils Universitātes starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Valsts un tiesību aktuālās problēmas”, 2010. gada 26. - 27. novembrī, Daugavpilī. Referāta temats: Fiziska spēka pielietošana policijas darbībā- tiesiskie aspekti un aktuālās problēmas.

20. Dalība Eiropas Policijas koledžas (CEPOL) rīkotajā darba grupā par vienotā mācību moduļa “Cilvēku tirdzniecība” ieviešanu Eiropas Savienības dalībvalstu apmācību procesā, 2010. gada 15. - 17. novembrī, Viļņā (Lietuva).
21. Dalība Varšavas Aizsardzības akadēmijas starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Wspolczesne bezpieczenstwo. Zagrozenia, wyzwania, paradygmaty”, 2010. gada 17. maijā, Varšavā (Polija). Referāta temats: Legal aspects of prohibition of torture.
22. Dalība Daugavpils Universitātes 52. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē, 2010. gada 14. aprīlī, Daugavpilī. Referāta temats: Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pamatprincipu darbība Latvijā.
23. Dalība divās Bratislavas Policijas akadēmijas starptautiskajās zinātniskajās konferencēs “Police Science 2009” un “Progress in Criminalistics”, 2009. gada 9. -12. novembrī, Bratislavā (Slovākija). Referāta temats: Observance of human rights in policing.
24. Dalība Sociālo tehnoloģiju augstskolas starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē “Cilvēka tiesību un brīvību realizācijas aktuālās problēmas”, 2009. gada 29. - 30. maijā, Rīgā. Referāta temats: Privātās dzīves aizsardzības juridiskās garantijas.

Promocijas darba struktūra.

Promocijas darbu veido četras nodaļas ar apakšnodaļām, kuru uzdevums ir vispusīgi atklāt sabiedriskās kārtības un drošības teorētiskos un praktiskos aspektus globalizācijas apstākļos.

Pirmajā nodaļā tiek analizētas drošību teorijas un to attīstības tendences Latvijā un pasaulē, skaidroti drošības jēdzieni un aktualizēta uzmanība attiecībā uz valsts ārējā un iekšējā apdraudējuma riskiem mūsdienās.

Otrajā nodaļā tiek analizēta sabiedriskā kārtība un drošība kā zinātniskās izziņas objekts, šīs izziņas objektīvie un subjektīvie kritēriji un sabiedriskās kārtības un drošības nostiprinājums normatīvajos aktos.

Trešajā nodaļā tiek analizēta valsts un pašvaldību loma sabiedriskās kārtības un drošības sistēmā, Valsts policijas un pašvaldību policiju darbības tiesiskais regulējums un prakse. Padziļināta uzmanība tiek pievērsta policijas funkciju veikšanai nepieciešamo resursu pietiekamībai un to izlietojuma lietderīguma izpētei.

Ceturtajā nodaļā padziļināti pētīti policijas iestāžu strukturālie un darba organizācijas aspekti, sadarbība ar citām sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā iesaistītajām institūcijām, kā arī personāla politikas problēmaspekti.

Pētījuma teorētiskā un praktiskā bāze. Promocijas darba teorētisko pamatu veido izmantotie normatīvie tiesību akti, dažādu līmeņu un termiņu politikas plānošanas dokumenti, zinātniskā literatūra, periodika, Latvijā veiktie drošības uztveres pētījumi un sabiedriskās domas aptaujas, tiesībsardzības iestāžu un pašvaldības institūciju prakse, judikatūra un citi izziņas avoti.

Promocijas darbā izmantoti gan Latvijas, gan arī ārvalstu autoru darbi tiesību teorijā, valststiesībās, tiesību socioloģijā, krimināltiesībās, kriminoloģijā, policijas tiesībās, administratīvajās tiesībās, konstitucionālajās tiesībās, starptautiskajās tiesībās, politikas teorijā, ekonomikas teorijā un loģikā. Latvijā pazīstamākie no tiem ir šādi autori: K. Dišlers, N. Horns, V. Jakubaņecs, J. Neimanis, A. Kriviņš, E. Meļķis, I. Vedins, A. Vilks, V. Zahars, V. Upeniece, S. Kristapsone, A. Matvejevs, A. Feldmanis, Z. Indrikovs, J. Teivāns-Treinovskis, Ē. Treļš, K. Bite, I. Bērziņa-Ruķere, M. Žeivots, U. Krastiņš, V. Liholaja, A. Niedre, J. Pleps, S. Osipova, A. Stucka, Z. Rags, Ž. Ozoliņa, I. Ijabs, T. Rostoks, M. Andžāns, G. Pelnēns, R. Bambals, G. Reire un N. Vanaga. No ārvalstu autoriem vērtīgas atziņas gūtas D. Evansa, A. Maslova, H. Haftendornas, J. Stefanoviča, H. Daiera, J. Harari, B. Buzana, G. Kristova, S. Krofta, M. Sekoruli, S. Lukareli, Dž. Šeina, M. Kinga, D. Šarpa, J. Filabera, V. Tumulavičius, A. Sekula, O. Osierdas, V. Malahova, M. Ahapovas, I. Jeropkina, L. Popova, V. Lazareva, J. Suhareva, S. Beļska, L. Kambeka, M. Korkunova, u.c. zinātniskajos darbos.

1. MŪSDIENU DROŠĪBAS TEORIJAS ATTĪSTĪBAS TENDENCES LATVIJĀ UN PASAULĒ

1.1. Drošības vides raksturojums Latvijā un pasaulē

Latvija kopš neatkarības atjaunošanas ir demonstrējusi aktīvu darbu miera, drošības un stabilitātes garantēšanā. No paaudzes uz paaudzi Latvija ir stingri iestājusies par valsts pamatos likto demokrātisko vērtību un Satversmē ietvertu principu stiprināšanu. Papildus brīvības un drošības garantijām visā valsts teritorijā Latvija ir kļuvusi par pilntiesīgu ES, Šengenas zonas un NATO dalībvalsti, liekot uzsvāru uz starptautiskajām tiesībām, demokrātiju, cilvēktiesību aizsardzību un tiesiskumu.

Latvija gan globāli, gan reģionāli iestājas par drošas vides veidošanu, tomēr jau no senās cilvēces pieredzes zinām, ka viss plūst un mainās.¹ Globalizācijas un Covid-19 pandēmijas ietekmē, kā arī pieaugot atsevišķu valstu hibrīdām, militārām un citām destabilizējošām darbībām, tādējādi radot pastāvīgus draudus pasaulei, jaunā realitāte kļūst arvien mainīgāka, nedrošāka, sarežģītāka un neuzticamāka. Izrādās, jau krietnu laiku pirms minēto draudu izplatības pasaulē sākās “nestabilie laiki”, kas aplūkoti *VUCA* teorijā.

“*VUCA* pasaule” ir apzīmējums, kas pirmo reizi tika lietots 1987. gadā, lai raksturotu pasauli aukstā kara laikā un atgriezās 11. septembra notikumu sakarā. *VUCA* teorijas jēdziena saīsinājumi nozīmē: nepastāvīgs (*V – volatility*), neskaidrs (*U – uncertain*), sarežģīts (*C – complex*) un neviennozīmīgs (*A – ambiguous*).² Pēdējās desmitgades laikā drošības pasaule ir ar pārliecību atgriezusies pie šī apzīmējuma, un jo īpaši pēdējie divi gadi tam ir nepārprotams apliecinājums. Nevienam nav šaubu, ka *VUCA* pasaules teorija ir mūsdienu realitāte un jo īpaši drošības kontekstā.³

¹ Sengrieķu filozofs Hēraklīts no Efesas (*Heraclitus Ephesius*) darbā “Par dabu” saka: “Maiņu vispārīgums un katras īpašības pāriešana savā pretstatā padara visas īpašības relatīvas – *viss plūst, viss mainās*.” Skatīt: Baloyannis St. The philosophy of Heraclitus today. *Encephalos* 50, 2013. P.1.

² Forsythe G., Kuhla K., Rice D. Understanding the Challenges of a VUCA Environment. Chief Executive Group Community. May 15, 2018. Available from: <https://chiefexecutive.net/understanding-vuca-environment/> [viewed 20.01.2022.].

³ Marciniak Z. Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa w świecie VUCA. Edukacja w świecie VUCA charakterystyka środowiska bezpieczeństwa. Kraków 2021. P.39.

Mūsdienu pasaule attīstās nepieredzētas starptautisko draudu konverģences⁴ un augstas intensitātes konfliktu vidē, kas rada nebijušu draudu līmeni un diapazonu. Mūsdienas nevar salīdzināt ar pasauli pirms 30 gadiem, jo lielākajā daļā valstu pastāv daudz plašāki un sarežģītāki apdraudējumi, tostarp, tie cits ar citu mijiedarbojas.

Viens no globalizācijas mītiem vēsta, ka līdz 1989. gadam pasaule sastāvēja no atsevišķām, suverēnām un autonomām nacionālām valstīm ar atšķirīgu vēsturisko pieredzi. Pēc tam robežas starp šīm valstīm izzuda, parādījās internets un “starptautiskā mafija”. Tagad tā ir bīstama pasaule.⁵

Autore tam daļēji piekrīt, jo arī *VUCA* teorijā pasauli raksturo šādi: 1) uzticības krīze un konfliktu pieaugums, kas zināmā mērā ir saistīts ar atbildīgo drošības institūciju funkcionalitātes samazināšanos un krīzes risināšanas mehānisma zemo efektivitāti; 2) divu galveno strāvojumu – nacionālisma un globalizācijas – sadursme (avotos atzītas divas krasi pretējas pieejas: viena – globalizācija nozīmē nāciju iznīcināšanu, otra – globalizācija neveicina nacionālu valstu izzušanu, jo pasaules notikumu attīstība pašlaik nav salīdzināma ar tās vēsturiskās situācijas veidošanos, kāda bija līdz aukstā kara beigām)⁶; 3) tradicionālo drošības draudu saasināšanās – bruņoti konflikti, terorisms, ekstrēmisms, kodolieroču izplatība, klimata pārmaiņas u. c.; 4) informācijas un komunikācijas tehnoloģiju strauja attīstība, kas arvien vairāk veicina kibernetizāciju un hibrīdkara izplatību pasaulē; 5) izmaiņas mūsdienu globalizācijas un starptautiskās tirdzniecības sistēmas modelī, kas rada milzīgus riskus globālās finanšu sistēmas aizsardzībai un atsevišķu reģionu un valstu attīstībai.⁷

Pašlaik skaidri iezīmējas realitāte, kurā līdz ar globalizācijas tendencēm pasaules vēsturi sasniegušas nebijuša mēroga ģeopolitiskās krīzes un globālie izaicinājumi, kas apdraud visu starptautisko drošības vidi. Ārlietu ministrija uzsver, ka mainīgajā un dinamiskajā vidē starptautiskie izaicinājumi kļūst aizvien komplicētāki un sarežģītāki.⁸ Kā to formulē diplomāts un

⁴ “Drošības konverģence” ir teorija, kas atzīst, ka robežas starp fiziskiem un digitāliem draudiem izplūst un ikvienai drošības garantēšanā iesaistītajai vienībai ir izšķiroša nozīme tās aizsardzībā. Rezultātā visi tradicionālie drošības garantēšanas (fiziskie, informācijas un personāla) ir jāuztver kā daļa no lielākas stratēģijas, kas atbilst drošības politikas mērķiem un misijai. Skatīt: Tyson D. Security Convergence. Managing Enterprise Security Risk. Butterworth-Heinemann, 2007. P. 3-8.

⁵ Birkavs V. Latvija globalizācijas laikmetā. Referāts konferencē Latvijas Zinātņu akadēmijā 1998. gada 22. septembrī Rīgā. Publikācija pieejama Latvijas Vēstnesis, 11.12.1998., Nr. 367/368.

⁶ Treanor P. Structures of Nationalism. Sociological Research Online, 1997., vol. 2. P. 5-6. Available from: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.5153/sro.70> [viewed 20.01.2022.].

⁷ Wasiuta O. Edukacja w świecie VUCA charakterystyka środowiska bezpieczeństwa. Kraków. 2021., P. 8.

⁸ Ārlietu ministra ikgadējie ziņojumi par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2019. gadā un 2020. gadā. Ārlietu ministrija. Iegūts no: <https://www.mfa.gov.lv/lv/arlietu-ministra-ikgadejais-zinojums/arhivs> [sk. 20.01.2022.].

zinātnieks Z. Bžezinskis, pasaule ir sasniegusi cilvēces attīstības posmu, ko raksturo “vēstures paātrinājums un tās trajektorijas nenoteiktība”.⁹

Kopš starptautiskās drošības jēdziena paplašināšanas XX gs. 80. gados mūsdienās par vispārpieņemtu praksi pētnieku un drošības politikas veidotāju vidū ir kļuvusi atsaukšanās uz ekonomisko drošību, vides drošību, sociālo drošību un cilvēkdrošību līdztekus tradicionālajai (militārajai) drošības izpratnei.

Jāatzīst, ka mūsdienu apstākļos klasiskos konvencionālos (lat. *conventionalis* – atbilstošs likumam, līgumam)¹⁰ draudus papildina jauni globālie izaicinājumi. ES drošības savienības stratēģijā 2020.–2025. gadam kā galvenie draudi mūsdienu pasaulei nosaukti hibrīddraudi, terorisms, kibernetiskā drošība un organizētā noziedzība.¹¹ Jāsecina, ka līdztekus nosauktajiem draudiem arvien plašāk attīstās politiskās dezinformācijas un viltus ziņu ēra.¹² Savukārt kā liecina ANO Globālās tendences, Eiropas reģiona stabilitāte lielā mērā ir atkarīga no nekontrolētām bēgļu plūsmām un ekstrēmisma draudiem.¹³

Tomēr pasaulē ģeopolitiskais līdzsvars mainās un tas prasa nemītīgi pārskatīt aktuālos aizsardzības un drošības politikas jautājumus. Eiropas Parlamenta deputāti 2022. gada 9. martā apspriežot situāciju pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā, kā arī atbildot uz Kremļa mēģinājumiem destabilizēt drošības situāciju Eiropā, aicināja dalībvalstis pārvērtēt draudu nozīmi un Eiropas lomu jaunajā pasaulē. Šajā saistībā ES ārpolitikas vadītājs Ž. Borrels akcentēja jauno “Stratēģisko kompasu” – dalībvalstu kopīgo militāro stratēģiju un aicināja dalībvalstīm pielikt vēl lielākas pūles, lai kopīgiem spēkiem virzītos uz Eiropas Aizsardzības savienību.¹⁴

Nav šaubu, ka katra valsts primāri ir atbildīga par savas valsts iekšējo drošību, tomēr dažu pēdējo gadu laikā ir veidojusies arvien lielāka izpratne par to, ka vienas dalībvalsts drošība nozīmē

⁹ Brzezinski Z. *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21st Century*, Touchstone. 2010., P. 10.

¹⁰ Svešvārdu vārdnīcā termins “konvencionāls” ir skaidrots šādi: norunāts; pieņemts; nosacīts; ar tradīcijām saistīts. Skatīt: Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Avots, 2005, 391. lpp.

¹¹ EU Security Union Strategy. Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions. Brussels, 24.7.2020, COM (2020) 605 final. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0605> [viewed 20.01.2022.].

¹² Eiropas Parlamenta 2021. gada 20. janvāra rezolūcija par 2020. gada ziņojumu par kopējās ārpolitikas un drošības politikas īstenošanu (2020/2206(INI)). Iegūts no: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0012_LV.html [sk. 20.01.2022.].

¹³ Global Trends Forced Displacement in 2020. UN High Commissioner for Refugees. 2021. Available from: <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020> [viewed 20.01.2022.].

¹⁴ War in Ukraine: MEPs outline their vision for Europe’s future security. European Parliament Press Release. 09.03.2022. Available from: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220304IPR24788/war-in-ukraine-meps-outline-their-vision-for-europe-s-future-security> [viewed 10.03.2022.].

visu dalībvalstu drošību. Autore atsaucas uz vēsturnieka J. Ķerusa atziņu, ka neitralitātes politika, liekot valstīm daudz lielākā mērā paļauties uz saviem spēkiem, nekā esot kādas kolektīvās drošības sistēmas sastāvdaļā¹⁵, ir novecojusi. 21. gadsimta izaicinājumi Latvijai skar tikpat lielā mērā, kā citas valstis, bet globālo draudu regulēšana un kontrole tālu pārsniedz individuālās nacionālas valsts iespējas. Tas paveicams, vienīgi valstīm apvienojot spēkus.

Eiropas Savienība ir pierādījusi, ka drošības politika mūsdienās balstās uz kopīgām Eiropas vērtībām – tiesiskumu, drošību, vienlīdzību un pamattiesību ievērošanu. Šī apziņa dalībvalstīm primāri tiek veidota redzot sevi kā eiroatlantiskās telpas – Eiropas Savienības un NATO – dalībniekus. Latvijas ārlietu ministra padomniece G. Reire atzīmē, ka Latvijas ārpolitiskais skatījums reģionāli un globāli balstās izpratnē par eiroatlantiskās telpas stabilitātes un izaugsmes tiešo saistību ar Latvijas drošību.¹⁶ Tātad valsts drošības stiprināšanā Latvija savu nākotni saredz Eiropas un transatlantiskajās struktūrās un to efektīvā sadarbībā, jo šobrīd pasaulē nav “pievilcīgāku spēku” par tiem.

1.1.1. Baltkrievijas un Krievijas radītais apdraudējums

Tas var šķist paradoksāli, bet brīdī, kad globālā pasaule kaut kādā mērā sāka sadzīvot ar Covid-19 pandēmijas radīto jauno realitāti, starptautisko drošības vidi iezīmēja jauni, arvien nopietnāki draudi un izaicinājumi.

Pirmkārt, starptautiskā drošības politika tika aktualizēta ar Baltkrievijas jautājumu, kura priekšplānā izvirzās divi galvenie aspekti: 2020. gada 9. augustā notikušās negodīgās Baltkrievijas prezidenta vēlēšanas, kas rezultējās ar necilvēcīgu izturēšanos pret cilvēktiesību aktīvistiem un pilsoniskās sabiedrības locekļiem, kuri nepiekrīt A. Lukašenko režīmam, un situācija, ko Baltkrievija radīja uz savām robežām ar Eiropas Savienībā ietilpstošajām kaimiņvalstīm.

Lai raksturotu situāciju Baltkrievijā pēc nelegitīmajām prezidenta vēlēšanām, cilvēktiesību eksperte N. Knipše norāda, ka Baltkrievijas drošības spēki iebruka vairāk nekā 20 pilsoniskās sabiedrības organizāciju birojos, pārmeklēja mājvietas, konfiscēja dokumentus un arestēja desmitiem cilvēktiesību aktīvistu. 2021. gada otrajā pusē Baltkrievijas varas iestādes likvidēja lielāko daļu nevalstisko organizāciju, kas strādāja ar cilvēktiesību un pilsoniskās sabiedrības

¹⁵ Ķeruss J. Latvijas neitrālā politika un neitralitāte 1933.–1940. gadā. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2008., 3. lpp.

¹⁶ Reire G. Starptautisko institūciju un tiesiskuma nozīme Latvijas ārpolitikā. Latvijas ārējā un drošības politika. Gadagrāmata 2022 / Red. Andris Sprūds, Sintija Broka – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021., 56. lpp.

jautājumiem, apgalvojot, ka šīs organizācijas ir veikušas darbības, kuras neatbilst to oficiālajiem mērķiem, kaut gan ir skaidrs, ka to likvidēšanas iemesls bija potenciālais apdraudējums, ko tās radīja Lukašenko režīmam.¹⁷

Reaģējot uz ES sankcijām un starptautisko izolāciju saistībā ar Baltkrievijas īstenoto pasažieru lidmašīnas piespiedu nosēdināšanu Minskā¹⁸, Baltkrievija 2021. gada vasarā uzsāka jaunu agresiju attiecībā uz ES kaimiņvalstīm. Apzināti organizējot liela apjoma cilvēku plūsmas galvenokārt no Tuvo Austrumu valstīm uz Baltkrievijas robežu ar Lietuvu, Poliju un Latviju, tika izraisīta tā sauktā migrācijas krīze.

Taču šajā ziņā ir svarīgi akcentēt, ka tā nebija migrācijas krīze, bet gan Baltkrievijas īstenots hibrīdkarš. ES un NATO pauž skaidru un vienotu nostāju – minētā situācija ir vērtējama kā hibrīdagresija un “mēs paliekam vienoti ar Baltkrievijas hibrīduzbrukumā skartajām valstīm”.¹⁹ Hibrīddraudi var būt daudzveidīgi un to mērķis – vairāki sabiedrotie vienlaikus. Tāpēc, atsaucoties uz debatēm ārpolitikas un drošības jomā, autore izceļ Lietuvas valdības teikto, ka “Baltkrievijas darbības un vispārējā retorika nav vērsta tikai pret atsevišķu valstu drošību, bet starptautisko drošības vidi kopumā”.²⁰

Neilgi pēc tam, kad Baltkrievija sāka izmantot migrantus kā hibrīdkara ieroci, Latvija daļā savas teritorijas izsludināja ārkārtas situāciju uz trīs mēnešiem²¹, kā arī veica pastiprinātus drošības pasākumus, lai pierobežas teritorijā novērstu migrantu plūsmas. Šī Lukašenko režīma hibrīdkara taktika savienojumā ar Baltkrievijas un Krievijas militārajām mācībām “Zapad 2021” neapšaubāmi tika uztverta kā tiešs apdraudējums Latvijai un Baltijas reģionam. Nacionālo bruņoto spēku komandieris L. Kalniņš šajā kontekstā atzīmē, ka militārā sadarbība, kas tika stiprināta “Zapad” militāro mācību laikā, nākotnē, visticamāk, veicinās Baltkrievijas armijas iekļaušanos Krievijas

¹⁷ Kņipše N. Cilvēktiesību perspektīva Latvijas ārpolitikā. Latvijas ārējā un drošības politika. Gadagrāmata 2022 / Red. Andris Sprūds, Sintija Broka – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021., 168. lpp.

¹⁸ Belarus: fourth package of EU sanctions over enduring repression and the forced landing of a Ryanair flight. Council of the EU Press release. 21 June 2021. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/> [viewed 10.03.2022.].

¹⁹ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs, Riga. November 31, 2021. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_189146.htm [viewed 10.03.2022.].

²⁰ Migration policy changes would prevent Belarus from abusing EU law – Lithuanian minister. The Baltic Times. 15.10.2021. BNS/TBT Staff. Available from: https://www.baltictimes.com/migration_policy_changes_would_prevent_belarus_from_abusing_eu_law___lithuania_n_minister/ [viewed 12.02.2022.].

²¹ MK rīkojums Nr. 518 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”. 10.08.2021. Latvijas Vēstnesis, 152.A, 10.08.2021.

aizsardzības sistēmā²² un palielinās arī Krievijas iespējas un gatavību izmantot militārās spējas kā līdzekli ārpolitisko mērķu sasniegšanai.

Ne tikai minētais NBS komandiera apgalvojums, bet arī visi iepriekšējie paredzējumi par to, cik augsta ir varbūtība, ka situācija pie Ukrainas robežām no Krievijas puses tiks eskalēta atklātā bruņotā konfliktā, apstiprinājās 2022. gada 24. februārī. Putina karš pret Ukrainu sākās jau pirms astoņiem gadiem ar Krimas un Ukrainas austrumu reģiona sagrābšanu 2014. gadā. Tomēr, kad Krievija 2022. gada 24. februārī šo karu masīvi un brutāli paplašināja ar mērķi sagraut suverēnu un demokrātisku kaimiņvalsti – Ukrainu, radās līdzīgs pasaules satricinājums tam, kāds notika 2001. gada 11. septembrī, teroristiem uzbrūkot Amerikai. Tā notikumus salīdzina Latvijas Ārpolitikas institūta pētnieks I. Lieģis, uzsverot, ka nākamajā dienā pēc terorakta ASV pirmo reizi savā vēsturē NATO iedarbināja Ziemeļatlantijas līguma 5. pantu.²³ Proti, NATO dalībvalstis vienojās, ka noticis uzbrukums vienai dalībvalstij, kas uzskatāms par uzbrukumu visām dalībvalstīm. Tādējādi pārējās dalībvalstis apņēmas sniegt palīdzību Amerikai.

Putina režīma iebrukums Ukrainā neizraisīja NATO 5. panta iedarbināšanu, jo Ukraina nav NATO dalībvalsts, taču fundamentāli izmainīja pasauli. Jāpiekrīt Saeimas priekšsēdētājas I. Mūrnieces teiktajam, ka Krievijas režīms jau gadiem ilgi ir pārkāpis ANO un Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju (*EDSO*) pamatprincipus, kā arī grāvis starptautisko drošību.²⁴ Gruzijas, Ukrainas un Moldovas teritoriālās nedalāmības pārkāpšana, iejaukšanās citu valstu vēlēšanās, vēstures sagrozīšana un dezinformācijas izplatīšana vēl nepieredzētā apmērā ir tikai daži piemēri, kas to apliecina. Izraēlas profesors J. N. Harari situāciju Krievijā tikai pirms dažiem gadiem raksturo šādi: “Gadsimtu pēc boļševiku īstenotas revolūcijas Putins sola atjaunot vecās cariskās Krievijas slavu valstī ar autokrātisku valdību, kas balstās uz krievu nacionālismu un pareizticīgo dievbijību un kuras ietekme plešas no Baltijas jūras līdz Kaukāzam”.²⁵

Krievija ar sava īstenotā iebrukuma brutalitāti un cinismu ir pārvērtusies par demokrātijas ienaidnieku. Jautājumā par fundamentālām vērtībām Ministru prezidents A. K. Kariņš uzsver, ka

²² Nākotnē var sagaidīt Baltkrievijas armijas iekļaušanos Krievijas aizsardzības sistēmā. Intervija ar NBS komandieri L. Kalniņu. Sargs.lv, 17.09.2022. Iegūts no: <https://www.sargs.lv/lv/arvalstis/2021-09-17/nakotne-var-sagaidit-baltkrievijas-armijas-ieklausanos-krievijas-aizsardzibas> [sk. 10.03.2022.].

²³ Imants Lieģis: Eiropas “11. septembris” un NATO reakcija. 04.03.2022. Iegūts no: <https://www.lai.lv/viedokli/eiropas-11-septembris-un-nato-reakcija-delfi-lv-972> [sk. 09.03.2022.].

²⁴ Saeimas priekšsēdētājas I. Mūrnieces uzruna 2022. gada 18. martā, parlamentā atklājot konferenci “Baltijas ES sarunas 2022: aktuālie izaicinājumi un ilgtermiņa redzējumi”. Iegūts no: <https://www.saeima.lv/lv/13-saeima/saeimas-priekssedetaja-inara-murniece/13-saeimas-priekssedetajas-aktualitates/30781-inara-murniece-musu-valsts-un-sabiedriba-iestajas-par-ukrainu-eiropas-savieniba> [sk. 19.03.2022.].

²⁵ Harari J. N. 21 lekcija 21. gadsimtam. Rīga: Jumava. 2020., 29. lpp.

rietumu demokrātiskās valstis ir vienotas Putina režīma nosodījumā un atbalstā Ukrainai, apliecinot savu pārliecību, ka demokrātija ir spēcīgākais valsts pārvaldes modelis pasaulē.²⁶ Autoresprāt, vērtīgu un tālredzīgu domu ir paudis bijušais ASV prezidents Baraks Obama savā atvadu runā ANO 2016. gada septembrī. Mūsdienās šīs runas naratīva nozīme būtiski pieaug – viņš aicināja neatgriezties pie krasi sadalītas pasaules un galu galā pie konflikta, pie gadsimtiem senām nāciju un cilšu, rasu un reliģiju robežām. Viņš uzsvēra, ka “brīvā tirgus un atbildīgas pārvaldības, demokrātijas, cilvēktiesību un starptautisko tiesību principi joprojām ir drošākais pamats cilvēces progresam šajā gadsimtā”.²⁷

Strauji mainīgajā pasaulē ir grūti paredzēt, kāda būs drošības situācija Ukrainā, Eiropā un pasaulē pat pēc dažiem mēnešiem, tomēr ir skaidrs, ka Latvijas valsts aizsardzības spējas jau 18 gadus būtiski stiprina valsts dalība NATO aliansē. Krievijas uzsāktais karš Ukrainā ir saliedējis NATO partnerus, ko apliecina arī 2022. gada 8. martā notikusī NATO ģenerālsekretāra J. Stoltenberga, Kanādas premjerministra Dž. Trudo un Spānijas premjerministra P. Sančesa nozīmīgā vizīte Latvijā. Latvijā šobrīd darbojas NATO paplašinātās klātbūtnes kaujas grupa Kanādas vadībā, kurā dienē kareivji no 11 NATO dalībvalstīm. Turklāt Kanāda, Spānija un Itālija ir paziņojušas par papildu karavīru nosūtīšanu uz Latviju, tādējādi īstenojot NATO apņemšanos par Austrumu flanga stiprināšanu.²⁸

Jau 2021. gada noslēgumā NATO ārlietu ministru sanāksmē Rīgā Krievijas jautājumā tika uzsvērtā nelokāma vienprātība – aliance ir skaidra savos izteikumos un vienota mērķī atturēt un novērst jebkādas turpmākās agresijas darbības.²⁹ Pēc Putina režīma uzsāktā kara šādu vienprātību un atbalstu demonstrē daudzi NATO dalībvalstu līderi, apliecinot, ka aliance aizsargās katru NATO dalībvalsts kvadrācentimetru, tai skaitā arī Latviju, Lietuvu un Igauniju.³⁰

²⁶ Kariņš: Putina režīma iebrukums Ukrainā ir fundamentāli mainījis pasauli; demokrātija ir spēcīgākais valsts pārvaldes modelis pasaulē. 17.03.2022. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/karins-putina-rezima-iebrukums-ukraina-ir-fundamentali-mainijis-pasauli-demokratija-ir-specigakais-valsts-parvaldes-modelis-pasaule> [sk. 17.03.2022.].

²⁷ Reilly A. Read Barack Obama's Final Speech to the United Nations as President. Time, 20 September 2016.

²⁸ Kariņš: NATO Austrumu flanga stiprināšana Latvijā notiek jau šodien. 08.03.2022. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/karins-nato-austrumu-flanga-stiprinasaana-latvija-notiek-jau-sodien> [sk. 09.03.2022.].

²⁹ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs, Riga. November 31, 2021. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_189146.htm [viewed 10.03.2022.].

³⁰ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the extraordinary virtual summit of NATO Heads of State and Government. 25.02.2022. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192455.htm [viewed 10.03.2022.].

Savukārt runājot par NATO atbalstu Ukrainai, jāsecina, ka alianses sabiedrotie daudz un dažādos veidos Ukrainai sniedz atbalstu ar militāru, finansiālu un humānu palīdzību, lai tā varētu īstenot savas pašaizsardzības tiesības. Vienlaikus NATO sabiedrotie kopā ar partneriem Eiropas Savienībā ir ieviesuši visaptverošas ekonomiskās un finanšu sankcijas pret Krieviju, tādējādi apliecinot, ka visa demokrātiskā pasaule ir apvienojusies pret Krievijas izraisīto karu.

Arī Latvija pauž stingru atbalstu Ukrainai, tās aizstāvjiem un tautai cīņā pret Krievijas uzsākto agresijas karu un apstiprina Latvijas nelokāmo atbalstu Ukrainas suverenitātei un teritoriālajai nedalāmībai. Šajā ziņā autore īpaši izceļ Saeimas vienbalsīgi pieņemto Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likumu³¹, paziņojumu par lidojumu aizlieguma zonu noteikšanu Ukrainas teritorijā un pasākumiem Krievijas agresijas ierobežošanai³², Valsts prezidenta ierosinājumu izveidot starptautisku solidaritātes iniciatīvu – Ukrainas platforma³³, Saeimas un Baltijas Asamblejas paziņojumu par atbalstu oficiālas kandidātvalsts statusa piešķiršanai Ukrainai un nākotnē tās pilnīgai dalībai Eiropas Savienībā³⁴, kā arī nevalstisko organizāciju darbību, kas palīdz informēšanas, koordinēšanas, brīvprātīgo iesaistes un ziedojumu vākšanas darbos.

Baltijas reģionā NATO lomas aspekts ir izšķiroši svarīgs, tomēr tas nenozīmē, ka aizsardzība un drošība ir kaut kas pats par sevi saprotams un pilnībā pabeigts.³⁵ Latvijai ir jāturpina ieguldīt arī savas aizsardzības stiprināšanā. Ņemot vērā drošības situācijas izmaiņas Eiropā, kas saistītas ar Krievijas militāro iebrukumu Ukrainā, 2022. gada 1. martā valdība konceptuāli atbalstīja Aizsardzības ministrijas priekšlikumu līdz 2025. gadam palielināt aizsardzības budžetu līdz 2,5 % no IKP. Kā pozitīvu zīmi var izcelt to, ka vienlaikus tiks palielināts arī finansējums iekšlietu nozarei, ieguldot Valsts policijas un Valsts robežsardzes attīstībā un civilās aizsardzības stiprināšanā.³⁶

³¹ Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums. 03.03.2022. Latvijas Vēstnesis, 4.5A, 04.03.2022.

³² Saeimas paziņojums "Par lidojumu aizlieguma zonas noteikšanu Ukrainas teritorijā un pasākumiem Krievijas agresijas ierobežošanai". 17.03.2022. Latvijas Vēstnesis, 55.A, 18.03.2022.

³³ Valsts prezidents rosina izveidot starptautisku solidaritātes iniciatīvu – Ukrainas platformu. 17.03.2022. Iegūts no: <https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidents-rosina-izveidot-starptautisku-solidaritates-iniciativu-ukrainas-platformu> [sk. 17.03.2022.].

³⁴ Saeimas paziņojums "Par Eiropas Savienības kandidātvalsts statusa piešķiršanu Ukrainai". 03.03.2022. Latvijas Vēstnesis, 45, 04.03.2022.

³⁵ Männik E. The Evolution of Baltic Security and Defense Strategies. Apprenticeship, Partnership, Membership: Twenty Years of Defense Development in the Baltic States. Edited by Lawrence T., Jermalavičius T. International Centre for Defense Studies, Tallinn. 2013., P. 13.–20.

³⁶ Ministru prezidenta A. K. Kariņa ikgadējais ziņojums Saeimā par Ministru kabineta paveikto un iecerēto darbību. Pārresoru koordinācijas centrs. 2022. gada februāris. 33. lpp.

Baltkrievijas hibrīduzbrukums un Krievijas izraisītais karš Ukrainā ir spilgti izgaismojis mūsu sabiedrības patiesās vērtības un reizē arī tās lietas, kurām turpmāk jāpievērš daudz lielāka uzmanība. Šie notikumi apliecina, cik maldīgi ir uzskatīt drošību par pašsaprotamu vērtību, un akcentē demokrātijas nozīmi un starptautiskās politikas vienotību. Demokrātiskās valstis vairs nevairās apgalvot, ka Krievija un Baltkrievija no potenciāla agresora ir kļuvušas par tiešu apdraudējumu pasaulei. Tas nozīmē, ka Latvijai ir jārosina jaunas diskusijas par Baltijas valstu aizsardzības un drošības stratēģiskajiem jautājumiem. Mērķtiecīga un koordinēta Baltijas valstu sadarbība aizsardzības plānošanā, efektīvā robežu pārvaldībā un informācijas drošībā ir īpaši nozīmīgs faktors reģiona drošībai un stabilitātei. Pie šāda secinājuma nonāk Latvijas valsts augstākās amatpersonas, norādot, ka reģionu saista kopīgas demokrātiskās vērtības un par tām ir stingri jāiestājas.³⁷

Tomēr mūsdienās īpaši nozīmīgi ir runāt par jēgpilnas sadarbības potenciālu, kas, autoresprāt, Baltijas reģionā vēl nav pilnībā īstenots. Baltijas valstīm ir iespēja kļūt vēl aktīvākām un produktīvākām drošības procesa un partnerības veidotājām. 2022. gadā Latvija pārņem prezidējošās valsts pienākumus Baltijas Asamblejā un Baltijas Ministru padomē, apliecinot gatavību un partnerību drošības un aizsardzības stiprināšanā.³⁸ Tikpat nozīmīga ir Latvijas gatavošanās prezidentūrai Eiropas Padomes Ministru komitejā 2023. gadā³⁹, veidojot kopēju demokrātisku un tiesisku telpu Eiropā un nodrošinot tās pamatvērtību – cilvēktiesību, demokrātijas un tiesiskuma – ievērošanu un aizsardzību.

Vienlaikus nav šaubu, ka jaunās realitātes ietekmē NATO pavisam tuvā nākotnē pārskatīs savu kaujas gatavības nostāju ilgtermiņā. 2022. gada 29. un 30. jūnijā NATO galotņu samitā Madridē tiks pieņemta 2030. gada NATO Stratēģiskā koncepcija. Tas nostiprina autores pārliecību, ka Krievijas izraisītais plaša mēroga karš Eiropā nevarēs neietekmēt koncepcijas izstrādi un arī Latvijas drošības politiku.

³⁷ Mūrniece I. Baltijas valstu izaugsmes pamats ir demokrātija un drošība. Saeimas Preses dienests. 29.11.2019. Iegūts no: <https://saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/28506-inara-murniece-baltijas-valstu-izaugsmes-pamats-ir-demokratija-un-drosiba> [sk. 10.03.2022.]

³⁸ Baltijas valstu sadarbība. Ārlietu ministrija. 14.04.2021. Iegūts no: <https://www.mfa.gov.lv/lv/baltijas-valstu-sadarbiba> [sk.10.03.2022.].

³⁹ Ārlietu ministrs aicina Eiropas Padomi aizsargāt un veicināt cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu. Ārlietu ministrijas jaunumi. Jurista Vārds. 21.05.2021. Iegūts no: <https://juristavards.lv/zinas/278893-rlietu-ministrs-aicina-eiropas-padomi-aizsargat-un-veicinat-cilvektiesibas-demokratiju-un-tiesiskumu/> [sk. 11.03.2022.].

1.1.2. Digitālā un informatīvā drošības dimensija

Digitālās drošības dimensija mūsdienās ir ieguvusi jaunu, daudz skarbāku nozīmi. Kā teikts Latvijas Kiberdrošības stratēģijā 2019.-2022.gadam, jaunākās paaudzes digitālie risinājumi ļauj runāt par digitālas sabiedrības veidošanos, mainoties līdzšinējai kārtībai, kādā sabiedrība, uzņēmēji un valsts pārvalde ikdienā funkcionē un savstarpēji mijiedarbojas. Taču digitālas sabiedrības plašās iespējas veicina arī riskus, kas saistīti ar dezinformācijas un viltus ziņu izplatīšanu, līdz pat kiberuzbrukumiem pret informācijas un komunikācijas tehnoloģijām un to lietotājiem.⁴⁰

Kā liecina Eiropola Kibernoziedzības apkarošanas centra aprēķini, kibernetizācija aug straujāk nekā jebkad agrāk. Tās globālā rakstura dēļ kibernetizācija šobrīd ir starp visgrūtāk atklājamiem nozieguma veidiem.⁴¹ Kibernetizācija skar ikvienu pasaules valsti, tostarp arī Latvijas kibertelpa pašlaik piedzīvo nebijuša apmēra drošības izaicinājumus, turklāt “saduroties” ar tāda mēroga krīzi kā Covid-19 globāla pandēmija, drošības izaicinājumi kļuva teju eksplozīvi. Tāpēc šīs apakšnodaļas ietvarā autore galveno uzmanību pievērš diviem būtiskiem digitālās un informatīvās telpas ietekmes faktoriem – Covid-19 krīzei un Krievijas kiberaktivitātēm.

Dezinformācija un maldināšana informatīvajā telpā un tas, cik tā ir nevēlama un kaitīga sabiedrībai un demokrātijai, ir plaši apspriests jautājums gan politikas veidotāju, gan pētnieku un ekspertu diskusijās. Covid-19 pandēmijas krīze ir arī digitālās informācijas telpas krīze. Jāsecina, ka aizvadītajos gados tā visā pasaulē un arī Latvijā veicināja ne vien veselības aprūpes pārslodzi, bet arī ekonomisko krīzi un asu sociālo spriedzi. Latvijas vadošie juristi un drošības jomas eksperti, pētot huligānisma tendences internetā, secina, ka sākoties pandēmijas krīzei situācija īpaši tika “uzkurināta” dažādās sociālajās platformās, kur līdz ar viltus ziņām (Covid-19 noliegšana un citas sazvērestības teorijas) pastāvīgi izskanēja aicinājumi pārkāpt likumu – nenēsāt maskas un neievērot citus valdības noteiktos drošības pasākumus.⁴²

Autores novērojumi rāda, ka, pieaugot otrajam pandēmijas vilnim 2021. gadā un līdz ar to arī valdības noteiktajiem ierobežojumiem, dezinformācijas izplatītāji turpināja organizēt vairākas

⁴⁰ Informatīvais ziņojums “Latvijas kiberdrošības stratēģija 2019.–2022. gadam”. 2019. AIMZino_080819_IZLKS;

⁴¹ Internet Organized Crime Threat Assessment (IOCTA) 2020. Europol. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation 2020. P. 6-7. Available from: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2020> [viewed 10.03.2022.].

⁴² Huligānisms internetā: vai vārda brīvībai ir robežas. Ekspertu aptaujas. Jurista Vārds. Nr. 45 (1155). 2020.gada 10.novembris.

protesta akcijas⁴³, kas izpaudās kā klaja necieņa pret sabiedrības veselību un līdzcilvēku drošību. Papildus tam, līdz šim nekad nepieredzētā apmērā informatīvajā telpā bija vērojama agresija un naids – ne vien rupji un aizskaroši komentāri, bet arī aicinājumi fiziski uzbrukt un pat nogalināt ne tikai politiķus, bet arī epidemiologus, mediķus un policijas darbiniekus. Šāda informācija tika papildināta ar video un foto materiāliem, kur attēlota likuma pārkāpšana, piemēram, sabiedrisko vietu apmeklējumi bez sejas maskas.⁴⁴ Valsts drošības dienests šajā jautājumā atzīmē, ka līdz šim sazvērestības teoriju un dezinformācijas izplatītāju “akcijas” popularitāti nav guvušas, tomēr neapšaubāmi tās rezultējās ar zināmu apdraudējumu sabiedrības un informatīvās telpas drošībai.⁴⁵

Valsts drošības kontekstā daudz nopietnāka uzmanība, autoresprāt, ir jāpievērš Krievijas kiberaktivitātēm. “Informatīvajā konfrontācijā” izmantojami jebkuri līdzekļi, lai pārspētu citas valstis starptautiskajā sistēmā – tā Saeimas deputāts R. Kols raksturo Krievijā dominējošās idejas par aktivitātēm digitālajā vidē. Krievijas postošais “NotPetya” kiberuzbrukums 2018. gadā, kas skāra Eiropu, Āziju un ASV, informācijas uzlaušana un nopludināšana pirms vēlēšanām ASV, Krievijas valdības pastāvīgie centieni kontrolēt valsts digitālo informatīvo telpu, tai skaitā tiecoties ieviest Krievijas “suverēno internetu”, ir tikai daži piemēri, kas apliecina, ka Krievija savu informatīvo karadarbību ir gatava izvērst ar dažādiem līdzekļiem.⁴⁶

Šādus riskus Latvijas drošībai pēdējos gados akcentēja arī Valsts drošības dienests un CERT.LV. Lai destabilizētu drošības vidi, Krievija plaši un aktīvi izmantoja dezinformācijas destruktīvo spēku, kā arī izplatīja digitālajā vidē saviem politiskajiem mērķiem atbilstošus naratīvus par vēsturi, politiku un ekonomiku.⁴⁷ Kremļis pietiekami profesionālā veidā īstenoja ofensīvas aktivitātes, sevišķi uzbrukumus valstu informācijas sistēmām, tīkliem un ierēdņu e-pastu kontiem.⁴⁸

⁴³ Gobzems arī Rīgā iecerējis nesaskaņotu protesta akciju. 13.12.2021. Iegūts no: <https://www.la.lv/gobzems-ari-riga-iecerejis-nesaskanotu-protesta-akciju> // Pie Brīvības pieminekļa notika protests pret ārkārtējās situācijas režīmu. Iegūts no: <https://sputniknews.lv.com/20200501/uzstajas-tureja-plakatu-metas-zem-ritenim-pie-brivibas-pieminekla-aiztureti-tvf-locekli-13658601.html> [sk. 20.01.2022].

⁴⁴ Huligānisms internetā: vai vārda brīvībai ir robežas. Ekspertu aptaujas. Jurista Vārds. Nr. 45 (1155). 2020. gada 10. novembris.

⁴⁵ Valsts drošības dienesta 2020. gada publiskais pārskats. Iegūts no: <https://vdd.gov.lv/lv/noderigi/gada-parskati/> [sk. 10.02.2022.].

⁴⁶ Kols R. Aprēķināts risks mainīgajā starptautiskajā telpā. Latvijas ārējā un drošības politika. Gadagrāmata 2022 / Red. Andris Sprūds, Sintija Broka – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021. 21. lpp.

⁴⁷ Valsts drošības dienesta 2020. gada publiskais pārskats. Iegūts no: <https://vdd.gov.lv/lv/noderigi/gada-parskati/> (sk. 10.02.2022.].

⁴⁸ Cert.lv: Krievijas ofensīvās aktivitātes apdraud kibertelpu. 06.10.2020. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/tehnologijas-un-zinatne/certlv-krievijas-ofensivas-aktivitates-apdraud-kibertelpu.a347402/> [sk. 15.02.2022.].

Raugoties uz situāciju pēc Krievijas īstenotā kara Ukrainā, jāsecina, ka dezinformācija mūsdienās attīstās kā spēcīgs kara ierocis. NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centra direktors J. Sārts šajā saistībā norāda, ka, sākoties Krievijas iebrukumam Ukrainā, dezinformācijas apjoms no Krievijas puses būtiski pieaug. Runājot konkrēti par Krievijas izplatīto dezinformāciju, tā ir ietverta vēstījumos, kuri galvenokārt ir šādi: iebrukums Ukrainā nemaz nav karš, bet gan militāra operācija, cīņa notiek pret nacistiem Ukrainā, ar kuriem iespējams tikt galā, viņus iznīcinot vai demilitarizējot, un šī ir cīņa par Doņeckas un Luhanskas pašpasludināto republiku atbrīvošanu.⁴⁹

Domājot par Latvijas kiberaizsardzības spēju stiprināšanu, nevar noliegt, ka viens no stūrakmeņiem ir sabiedrības izpratne par draudiem un dezinformāciju kibertelpā. Ministru prezidents A. K. Kariņš saistītā ar Putina režīma izraisīto karu Ukrainā atzīmē, ka gadu desmitiem daudzi Latvijas iedzīvotāji dzīvoja citā informatīvā telpā, kurā tika proponēti Kremļa meli, iesējot sabiedrībā domu vai ideju “vēzi”. Lai palīdzētu cilvēkiem pāriet uz kopīgo informatīvo telpu un veidot daudz saliedētāku sabiedrību, Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome ir slēgusi daudzus raidkanālus un tīmekļa vietnes. Tā vietā tiks veidoti un piedāvāti ziņu kanāli krievu valodā no objektīviem medijiem, piemēram, Deutsche Welle, BBC, Current Time un citiem.⁵⁰

Vienlaikus jāatzīmē, ka 2019. gada 17. septembrī valdība apstiprināja informatīvo ziņojumu “Latvijas kiberdrošības stratēģija 2019.–2022. gadam”⁵¹, kurā ne bez pamata kā viena no kiberdrošības prioritātēm noteikta sabiedrības izpratnes, izglītības un pētniecības veicināšana. Jāuzsver – ne bez pamata, jo kiberdrošība kā visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas elements paredz, ka ikviens indivīds un institūcija ir atbildīga, aizsargājot valsti pret jebkādu veidu kiberuzbrukumiem.

21. gadsimtā vairs nepastāv jautājums par to, vai globālais līdzsvars mainīsies. Tas jau mainās, ņemot vērā izmaiņas pasaules kārtībā, tehnoloģiskās inovācijas un hibrīdkara izpausmes (dezinformāciju un kiberuzbrukumus), kuru ietekmē neapšaubāmi krasi mainījusies citu draudu nozīme. Autore prognozes saistās ar to, ka digitālā drošības vide visticamāk turpinās piedzīvot

⁴⁹ Laganovskis G. Dezinformācija kā kara ierocis. 02.03.2022. Iegūts no: <https://lvportals.lv/viedokli/338371-dezinformacija-ka-kara-ierocis-2022> [sk. 10.03.2022.].

⁵⁰ Kariņš: Putina režīma iebrukums Ukrainā ir fundamentāli mainījis pasauli; demokrātija ir spēcīgākais valsts pārvaldes modelis pasaulē. 17.03.2022. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/karins-putina-rezima-iebrukums-ukraina-ir-fundamentali-mainijis-pasauli-demokratija-ir-specigakais-valsts-parvaldes-modelis-pasaule> [sk. 17.03.2022.].

⁵¹ Informatīvais ziņojums “Latvijas kiberdrošības stratēģija 2019.–2022. gadam”. Rīga, 2019. AIMZino_080819_IZLKS.

jaunas daudzdimensionālas izmaiņas. Arī Covid-19 pandēmija tik drīz “neatkāpsies” un turpinās ietekmēt pašreizējo globālās drošības vidi. Tāpēc ne tikai Latvijas eksperti, bet arī starptautiskie partneri uzsver nepieciešamību īstenot noteiktākus un apņēmīgākus pasākumus⁵² rīcībpolitikas veidošanā un kibertelpas darbību reglamentējošu noteikumu izstrādē.

Kibernoziedznieku darbības kļūst arvien sarežģītākas un pārdomātākas.⁵³ Lai nepieļautu, ka digitālās platformas kļūst par dezinformācijas un politiski motivētas informatīvās ietekmes pasākumu nozīmīgu sastāvdaļu, arī ES Kiberdrošības aģentūra aicina politikas veidotājus veidot visaptverošu noturību un sadarbību attiecībā uz kiberdraudiem un dezinformāciju ne tikai nacionālā līmenī, bet arī starptautiskā platformā.

1.1.3. Terorisma draudu potenciāls

ES drošība ir cieši savīta ar stiprām transatlantiskajām saitēm. NATO ģenerālsēkretārs J. Stoltenbergs (*Jens Stoltenberg*), raugoties uz nākotnes drošības dimensiju un jauno 2030. gada NATO Stratēģisko koncepciju, puda viedokli, ka, “lai aizsargātu demokrātiskās vērtības, vajadzīga spēcīga militārā alianse. Bet militārais spēks ir tikai daļa no panākumiem. Mums jāklūst politiski vienotākiem un jāveido plašāka drošības un aizsardzības pieeja”.⁵⁴ NATO skatījums uz 2030. gadu un tālāku nākotni demonstrē skaidru pārliecību – aliansei jāspēj pielāgoties jauniem izaicinājumiem un draudiem, kas mūsdienu sistemātiskās konkurences laikmetā nav vien ģeopolitiski, bet arī skar visas globālās norises.

Jau 2006. gadā ANO Ģenerālā asambleja norādīja, ka terorisms ir viens no nopietnākajiem draudiem pasaulei un starptautiskajai drošībai.⁵⁵ Arī Eiropas Parlamenta rezolūcijā uzsvērts, ka starptautiskais terorisms (un tā ideoloģija) rada lielus draudus starptautiskās sabiedrības drošībai,

⁵² Viens no mēģinājumiem uzlabot Eiropas spējas reaģēt uz pieaugošajiem kiberdrošības draudiem bija 2019. gadā apstiprinātais Eiropas Kiberdrošības akts, paplašinot Eiropas Tīklu un informācijas drošības aģentūras (ENISA) pilnvaras un izveidojot kopēju Eiropas kiberdrošības sertifikācijas shēmu. Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on information and communications technology cybersecurity certification and repealing Regulation (EU) No 526/2013 (Cybersecurity Act).

⁵³ ENISA (European Union Agency for Cybersecurity) Threat Landscape Report 2018. 15 Top Cyberthreats and Trends. Final version 1.0. ETL 2018 2018 January 2019. P. 7.-8. Available from: <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-report-2018> [viewed 10.03.2022.].

⁵⁴ Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg on launching #NATO2030 - Strengthening the Alliance in an increasingly competitive world. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_176197.htm [viewed 12.03.2022.].

⁵⁵ UN General Assembly Resolution 60/288 The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy. 20 September 2006. Available from: <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy> [viewed 12.03.2022.].

mieram, stabilitātei un demokrātijas vērtībām, jo īpaši tiešus draudus Eiropas iedzīvotājiem, ES dalībvalstīm, demokrātijai un tiesiskumam.⁵⁶

Nekas nav mainījies, un arī aizvadītajos gados starptautiskajā dienaskārtībā terorisms un vardarbīgais ekstrēmisms turpina saglabāt savu aktualitāti. Saskaņā ar Eiropola 2021. gada ziņojumu par terorisma situāciju ES 27 dalībvalstīs, autore secina, ka 2020. gadā saglabājas stabili augsti terorisma draudi un Covid-19 krīzi ekstrēmisti izmantoja, lai veiktu dažādas propagandas aktivitātes.⁵⁷

Covid-19 krīzes rezultātā palielinoties bezdarbam, nevienlīdzībai un citām ekonomiska un sociāla rakstura sekām pasaulē, pieaug neapmierinātība, ekstrēmu ideju izplatības un radikalizācijas riski, ko apliecina arī Ārlietu ministrija.⁵⁸ Eiropas Padome, pētot Covid-19 pandēmijas ietekmi uz terorisma un vardarbīga ekstrēmisma radītājiem draudiem, cita starpā, secina, ka Covid-19 pandēmijas rezultātā terorisma draudi nav pieauguši, bet tie ir palikuši nemainīgi augsti. Terorisma un vardarbīga ekstrēmisma apkarošanas iestādēm aizvadītajos gados bija jāpielāgo sava darbība Covid-19 pandēmijas radīto izaicinājumu risināšanai, īpaši paļaujoties uz tiešsaistes sniegtajām (drošajām un efektīvajām) iespējām.⁵⁹

No šā brīža skatupunkta raugoties, nozīmīgākos draudus Eiropas drošībai rada džihādistu teroristi, kuru sludinātā ideoloģija veicina Eiropas musulmaņu radikalizēšanos un iesaistīšanos teroristiskās aktivitātēs.⁶⁰ 2020. un 2021. gadā uzbrukumus veica arī tā dēvētie pašmāju teroristi, kuri galvenokārt radikalizējās teroristu grupējumu propagandas ietekmē, taču nav tieši saistīti ar šiem grupējumiem.⁶¹

⁵⁶ European Parliament Resolution (2006/2032(INI). The external dimension of the fight against international terrorism. Official Journal 287 E, 29/11/2007 P. 0524 – 0535. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007IP0050> [viewed 15.02.2022.]

⁵⁷ European Union Terrorism Situation and Trend report 2021 (TESAT). Available from: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-tesat> [viewed 15.02.2022.].

⁵⁸ Ārlietu ministra ikgadējais ziņojums par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2020. gadā. Ārlietu ministrija, 2020, 8–9. lpp. Iegūts no: <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/1974/download> [sk.20.01.2022.].

⁵⁹ Council Conclusions on the impact of the COVID-19 pandemic on the threat posed by terrorism and violent extremism, including the impact on CT and CVE authorities and their activities. Council of European Union. No 8633/21. Brussels, 12 May 2021.

⁶⁰ Valsts drošības dienesta 2020. gada publiskais pārskats. Iegūts no: <https://vdd.gov.lv/lv/noderigi/gada-parskati/> [sk. 10.02.2022.].

⁶¹ Saskaņā ar Eiropola datiem 2020. gadā Eiropā tika reģistrēti 57 teroristu uzbrukuma mēģinājumi (tostarp realizētie uzbrukumi un nesekmīgie un novērstie uzbrukuma mēģinājumi) salīdzinājumā ar 55 šādiem mēģinājumiem 2019. gadā. No tiem 10 bija džihādistu teroristu uzbrukumi Austrijā, Francijā un Vācijā. Lai gan tie veido tikai sesto daļu no visiem uzbrukumiem ES, džihādistu teroristi bija atbildīgi par vairāk nekā pusi nāves gadījumu (12) un gandrīz visiem ievainotajiem (47).

Aizvadīto gadu tendences liecina, ka terorisma draudu situācija Eiropā tuvākajos gados nemainīsies un tā saglabāsies paaugstinātā līmenī. Teroristu organizācijas ar propagandas palīdzību turpinās uzrunāt arvien jaunus sekotājus, kas veicinās radikalizācijas procesus un iesaisti teroristiskās darbībās. Digitālās un tehnoloģiskās iespējas radikalizācijas veicināšanā un informācijas izplatīšanā nodrošinās to, ka terorismam var pievērsties jebkuras Eiropas valsts iedzīvotāji, tostarp, arī Latvijas.⁶²

ES dalībvalstu centieni pastiprināt pasākumus, lai novērstu jaunus uzbrukumus, ir daļa no ES Pretterorisma programmas.⁶³ Rūpīgākas pārbaudes pie Eiropas robežām, policijas un citu tiesību aizsardzības iestāžu sadarbības uzlabošana aizdomās turēto personu meklēšanā un vainojamo personu kriminālvajāšanā, terorisma finansējuma plūsmu likvidēšana, organizētās noziedzības apkarošana un radikalizācijas problēmas risināšana⁶⁴ ir tikai daži globālās dienaskārtības jautājumi.

Neraugoties uz to, ka Latvijā saglabājās zems terorisma draudu līmenis, Latvija nav atrauta no Eiropā notiekošajiem procesiem un tās drošības interesēs ir būtiski sniegt ieguldījumu starptautiskā terorisma apkarošanā. Saskaņā ar Valsts drošības dienesta apkopoto informāciju, Latvijā aizvadītajos gados nozīmīgākos draudus turpina radīt personas, kuru uzvedībā konstatētas radikalizācijas pazīmes, kuras veido un uztur kontaktus ar teroristisku vai ekstrēmi noskaņotu organizāciju pārstāvjiem ārvalstīs, kā arī tie Latvijas musulmaņu kopienas locekļi, kuri savulaik aizceļojuši uz bruņotā konflikta skarto Sīriju un Irāku, lai pievienotos teroristiskajam grupējumam Daesh.⁶⁵

Atskatoties uz Latvijas pretterorisma sistēmas pirmsākumiem, kas iezīmējās 21. gadsimta sākumā, jāsecina, ka, Latvijai iestājoties ES un NATO, viens no galvenajiem uzdevumiem bija veidot mūsdienīgu pretterorisma sistēmu atbilstoši ES un NATO dalībvalstu terorisma novēršanas un apkarošanas stratēģiskajām prioritātēm un pretterorisma darbības pamatprincipiem.

Pašlaik darbs pie pretterorisma sistēmas pilnveidošanas turpinās, līdzīgi kā tas ir noticis pēdējos gados. Pateicoties tam, sabiedrība var justies vairāk aizsargāta, jo pilnveidošanas darbs

⁶² Latvijas Pretterorisma stratēģija 2021.–2026. gadam. Valsts drošības dienests. Apstiprināts MK 02.11.2021.

⁶³ A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic and Social Committee of the Regions. European Commission. Brussels, 9.12.2020 COM (2020) 795 final.

⁶⁴ Kā apturēt terorismu? Skaidrojošs ES veikto pasākumu izklāsts. Eiropas Parlaments 2021. Iegūts no: <https://www.europarl.europa.eu/news/lv/headlines/priorities/terrorism/20180316STO99922/ka-apturet-terorismu-skaidrojoss-es-veikto-pasakumu-izklasts> [sk.15.02.2022.].

⁶⁵ Valsts drošības dienesta 2018., 2019., 2020. gada publiskie pārskati. Pieejami: <https://vdd.gov.lv/noderigi/gada-parskati> [sk. 10.02.2022.].

rīcībpolitikas veidotājiem nosaka pienākumu regulāri pārskatīt esošos pretterorisma politikas plānošanas dokumentus un pielāgot tos aktuālajai terorisma draudu situācijai. Pretterorisma jomā ilgstoši bija nepieciešamība izstrādāt nacionāla līmeņa pretterorisma stratēģiju, kas būtu neatņemama pretterorisma sistēmas sastāvdaļa. Kā to pamatoti akcentē Valsts drošības dienests, stratēģija, balstoties uz terorisma draudu analīzi, radītu vienotu izpratni kompetento institūciju starpā par vidēja termiņa prioritātēm pretterorisma jomā, kā arī noteiktu veicamos pasākumus terorisma draudu novēršanai.⁶⁶

Tādējādi 2021. gada 2. novembrī tika pieņemta Latvijas pretterorisma stratēģija 2021.–2026. gadam⁶⁷, kurā raksturoti septiņi prioritārie pretterorisma sistēmas darbības virzieni: 1) starptautiskā sadarbība; 2) radikalizācijas un vardarbīga ekstrēmisma novēršana; 3) teroristu rīcības brīvības ierobežošana; 4) terorisma riska objektu aizsardzības pilnveidošana; 5) normatīvo aktu un pretterorisma plānu pilnveidošana; 6) pretterorisma pasākumu īstenošanā iesaistīto institūciju gatavības pilnveidošana; 7) sabiedrības līdzdalības veicināšana.

Gandrīz vienlaikus ar Stratēģijas izstrādi valdībā tika apstiprināti Valsts drošības dienesta izstrādātie tipveida reaģēšanas plāni⁶⁸, kuri nodrošina efektīvu un saskaņotu visu pretterorisma pasākumos iesaistīto dienestu un institūciju reaģēšanu, notiekot teroristiska rakstura uzbrukumam. Valsts drošības dienests ir atbildīgā institūcija valstī, kura koordinē valsts un pašvaldību institūciju, kā arī citu juridisko personu darbību pretterorisma jomā. Dienesta sastāvā esošā Pretterorisma centra⁶⁹ viena no galvenajām funkcijām gan tā izveides sākumā, gan šobrīd ir pilnveidot pretterorisma sistēmu, iesaistot valsts un pašvaldību institūcijas un citas juridiskās personas, nodrošinot vienotu izpratni par pretterorisma preventīvajiem un reaģēšanas pasākumiem un koordinētu rīcību šo pasākumu laikā.

Politikas veidotājiem pretterorisma jautājumi ir interesanti. Šajā ziņā varētu analizēt vēl vairākus politikas plānošanas dokumentus un normatīvos aktus, tomēr plašāk iedziļināties nav nepieciešams. Autore secina, ka galvenais vadmotīvs, kas caurstrāvo visus dokumentus, ir viens – valsts pienākums radīt no terorisma brīvu telpu, realizējot mūsdienīgu un efektīvu nacionālo

⁶⁶ Ministru kabineta rīkojuma projekts “Par Latvijas pretterorisma stratēģiju 2021.–2026. gadam” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Projekts: VSS -750, izsludināts 12.08.2021.

⁶⁷ Latvijas Pretterorisma stratēģija 2021.–2026. gadam. Valsts drošības dienests. Apstiprināts MK 02.11.2021. sēdē. Iepriekš prioritārie virzieni tika ietverti Nacionālajā drošības koncepcijā un Nacionālās drošības plānā (Nacionālās drošības plāns apstiprināts MK 10.12.2019. sēdē, prot. Nr. 57 104. §). Klasificēts dokuments.

⁶⁸ Apstiprināts MK 07.09.2021. sēdē. Klasificēts dokuments.

⁶⁹ 2005. gadā Drošības policijas (tagad – Valsts drošības dienesta) sastāvā tika izveidots Pretterorisma centrs. MK rīkojums Nr. 927 Par koncepciju “Pretterorisma centra izveide”. 26.11.2004. Latvijas Vēstnesis, 189, 30.11.2004.

pretterorisma politiku. Šajā ziņā par noteicošu faktoru kļūst Latvijas dalība NATO un ES misijās un operācijās, kā arī plašākos daudzpusējos formātos, kas ir ne vien apliecinājums Latvijas spējai saglabāt drošību, bet arī ilgtermiņa ieguldījums Latvijas valsts drošībai.

Līdztekus autore akcentē starptautiskās pilsonības ideju. Terorisms ir globāls fenomens, un neviena valsts nav spējīga ar to tikt galā pati saviem spēkiem. Tādējādi rodas visai loģisks pamatojums rūpēm par citām valstīm un tautām piederošu indivīdu drošību un labklājību. Starptautiskās pilsonības ideja, kas radās 20. gadsimta vidū ANO ietvaros, arī mūsdienu apstākļos ir pamats tam, lai valstis veicinātu savas nacionālās intereses starptautiskā sabiedrībā.

Šo tēmu turpina pētīt politiķis un akadēmiķis G. Evans (*Gareth Evans*), kurš norāda, ka labas starptautiskās pilsonības pamatā ir valstu gatavība iesaistīties starptautiskos sadarbības pasākumos, lai vairotu globālos sabiedriskos ieguvumus un tiktu galā ar globalizācijas izaicinājumiem.⁷⁰ ES Konstitūcija uzsver, ka “Eiropas tautas, lepodamās ar savu nacionālo identitāti un vēsturi, vienlaikus tiecas pārvarēt senās robežas un, apvienojoties vēl ciešāk, veidot kopīgu likteni”.⁷¹

Saistot šo vērtīgo atziņu ar pašlaik Eiropas stabilitāti izjaukušo Krievijas iebrukumu Ukrainā, autore uzsver Eiropas vienotības nepieciešamību visās dimensijās, jo pašlaik Ukrainā notiekošais karš nav vērtējams kā karš starp divām valstīm, bet gan kā karš starp divām pasaules sistēmām - impēriski mesiānisko “krievu pasauli” un pārējo civilizēto pasauli.

⁷⁰ Evans G. Values and Interests in Foreign Policy Making. Simons Papers in Security and Development, No. 53/2016). Vancouver: School for International Studies, Simon Fraser University, 2016., P.7

⁷¹ Constitution for Europe. European Parliament resolution on the Treaty establishing a Constitution for Europe (2004/2129(INI). 12 January 2005.

1.2. Drošības jēdziens attīstībā

Vislielākie zinātniskie maldi ir uzskats, ka zinātnei jau ir atbildes uz visiem jautājumiem, tostarp, pabeigta nozīmīgā drošības jēdziena izpēte. Ņemot vērā mūsdienu pasaules kultūru daudzveidību, patlaban pastāv desmitiem definīciju, kurās uzsvērti dažādi drošības jēdziena aspekti. Tomēr ne literatūras avotos, ne normatīvajā regulējumā un judikatūrā nav atrodams visaptverošs skaidrojums, kas jēdzienam dotu vienotu saturu un nozīmes apjomu.

Jāatzīst, ka šī situācija nav radusies pētnieka vai likumdevēja “sliktās gribas” dēļ, bet gan saistīta ar jēdziena starpdisciplināro tvērumu, plašo nozīmi un semantisko lauku. Varētu teikt, ka drošības definēšanas problēma pastāv tik ilgi, cik ilgi pastāv drošība kā ģeopolitisks, starptautisks, konstitucionāls, valstisks, militārs, ekonomisks un sociāls fenomens, kuram piemīt determinējoša ietekme uz visu valstu un cilvēces attīstības vēsturi.

Līdz šim ir bijuši daudzi zinātniskie mēģinājumi pētīt drošības jēdzienu. Tā ir viena no visvairāk pētītajām jomām starptautiskās politikas disciplīnā, turklāt drošības dažādo sektoru izziņāšanai uzmanību ir veltījuši vairāki vēstures, ekonomikas un starptautisko tiesību nozares pārstāvji.⁷²

Tomēr uzsākot jebkuru zinātnisku darbību, svarīgi ir ielūkoties izziņas procesā no etimoloģijas⁷³ teorijas viedokļa, kad tiek pētīta drošības jēdziena cilme, nozīme un attīstība. Etimoloģiskā izziņas metode ļauj atklāt ne tikai pētāmās kategorijas (drošības koncepta) specifisko sakni un izcelsmi, bet ļauj “risināt šīs saknes atvasinājuma tālākas attīstības ceļu ar formas un semantikas sazarojumu”.⁷⁴

Etimoloģiski jēdziens *drošība* (ang. *security, safety*; v. *sicherheit*; fr. *sécurité*; kr. *безопасность*) ir cēlies no latīņu valodas vārda “*secura*”⁷⁵, kam piemīt vairākas nozīmes: 1) laimes izjūta; 2) aizsardzība no draudiem un briesmām, kas vērsti pret personu; 3) aizsardzība no

⁷² Ozoliņa Ž., Reinholde I., Struberga S. Subjektīvā drošības uztvere – izpētes ietvara konstruēšana. Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021., 10. lpp.

⁷³ Etimoloģija ir zinātne par vārdu cilmi un radniecību ar citiem tās pašas valodas un citu valodu vārdiem. Šaurākā nozīmē kāda vārda etimoloģija ir šī vārda rekonstruētā pirmatnējā forma un nozīme ar motivāciju, kā arī formas un nozīmes attīstības rekonstruētā gaita. Tātad etimoloģija pēta un analizē vārda aizvēsturi. Skatīt: Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca I. Rīga, “Avots”, 1992., 7. lpp.

⁷⁴ Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca I. Rīga, “Avots”, 1992., 8. lpp.

⁷⁵ Etimoloģijas vārdnīca. Skatīt: Online Etymology Dictionary. Available from: <http://www.etymonline.com/index.php?term=secure> [viewed 18.01.2022.].

uzbrukuma, kas vērsts pret valsti un ēkām.⁷⁶ Nereti drošības pētnieki vārda “*secura*” etimoloģiju saista tikai ar aizsardzību no draudiem un uzbrukuma, lai arī precīzāku secinājumu attiecībā uz termina semantisko nozīmi var izdarīt, sadalot vārdu “*secura*” divās daļās: “*se*” (brīvs no) un “*cura*” (rūpes, gādība).

Paplašinātu drošības jēdziena zinātniski saturisko izklāstu iespējams iegūt ne tik daudz empīrisma paradigmas ietvaros (kad pētāmās parādības tiek uztvertas kā fakti ārpus to vēsturiskuma)⁷⁷, bet drīzāk vēsturiski filozofiskās izziņas procesā, kad tiek pētīta drošības jēdziena vieta, funkcija un zinātniskā nozīme pasaules kartē.

Jau antīkā laikmeta izskaņā un viduslaiku sākumposmā aktīvi norisinājās dabisko tiesību teorijas doktrinālā formēšanās, kas tiesību filozofijas perspektīvā ir centusies skaidrot tiesību būtību. Aurēlijs Augustīns (*Aurelius Augustinus Hipponensis*) ir viens no pirmajiem filozofiem, kurš liek teorētiskos pamatus dabisko tiesību doktrīnai, kas ir fundamentāli nozīmīga Eiropas kultūras telpā līdz pat mūsdienām.

Advokāts S. Bērtaitis, pētot dabiskā likuma ideju Augustīna filozofijā, secina, ka tiesību izpratni Augustīns veido ar trīs likumu – mūžīgo likumu, dabisko likumu un laicīgo likumu palīdzību. Pirmais izsaka Dieva kā absolūta gribu, otrais norāda uz to, kā cilvēkam manifestējas Dieva izteiktās gribas saturs, bet trešais likums ir paša cilvēka noteiktais, kas, lai gan ir laicīgs un mainīgs, tomēr ir svarīgs sabiedrības miera un kārtības garantēšanā. Valsts ar saviem atribūtiem ir profāna, bet tās galvenais mērķis ir nodrošināt mieru ētiski neitrālā izpratnē.⁷⁸

Latviešu valodā termins *drošība* atrodams jau 1923.–1932. gadā izdotajā K. Mīlenbaha un J. Endzelīna latviešu valodas vārdnīcā un, protams, arī daudzās citās vārdnīcās, kurās redzams skaidrs šķīrums: drošība ir stāvoklis, savukārt drošums – īpašība. Tomēr Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija, aptverot visas nozares, tikai 2009. gadā vienojās par tās definējumu: “Drošība – tas ir stāvoklis, apstākļi, kuros nav apdraudējuma un/vai ir vajadzīgā aizsardzība pret iespējamu apdraudējumu”.⁷⁹

⁷⁶ Oxford Advanced Learner’s Dictionary. Seventh edition. Oxford University press. Edited by Wehmeier Sally. 2005. P.1372.

⁷⁷ Sīkāk par pētījuma līmeņiem, zinātnes filozofijas pamatjautājumiem: paradigmu, ontoloģiju, epistemoloģiju un metodoloģiju skatīt: Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes. Sastādītāja Kristīne Martinsone. Rīga: Raka, 2011, 21. lpp.

⁷⁸ Bērtaitis S. Dabiskā likuma ideja Augustīna filozofijā. Jurista Vārds. Nr. 27 (1189), 2021. 6. jūlijs.

⁷⁹ Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas 2009. gada 24. novembra sēdes protokols Nr. 6/1096. Iegūts no: <http://termini.lza.lv/article.php?id=287> [sk.18.01.2022.].

Savukārt Militāro jēdzienu skaidrojošajā vārdnīcā drošība tiek skaidrota kā apstākļi, kad ir nodrošināta noteikta līmeņa informācijas, aprīkojuma, personālsastāva, iekārtu, aktivitāšu aizsardzība pret spiegošanu, sabotāžu, diversijām un terora aktiem, kā arī pret nozaudēšanu vai nesankcionētu pieeju. Tas ir stāvoklis, kad nedraud briesmas.⁸⁰

Paralēli autore akcentē vēl kādu interesantu drošības jēdziena izpētes pieeju. Mūsdienu zinātne balstās uz apgalvojumu, ka visa realitāte ir materiāla jeb fiziska. Šī uzskatu sistēma, kas regulē tradicionālo zinātnisko domāšanu, ir balstīta uz 19. gadsimta ideoloģiju. Tomēr kā norāda zinātnieks R. Šeldreiks (*Rupert Sheldrake*), zinātnes attīstību kavē gadsimtiem seni pieņēmumi, kas pārtapuši dogmās.⁸¹ Ņemot vērā, ka atšķirības drošības jēdziena uztverē galvenokārt izriet no jēdziena daudzšķautņainās dabas un vairākām subjektīvām īpašībām, drošības analīzei ir grūti pievērsties ar šādu dogmatisku pieeju.

Tieši tāpēc vairākums pētnieku drošību sāk uzlūkot kā antropocentrisku kategoriju⁸², saskaņā ar kuru cilvēks ir centrālais un svarīgākais visuma elements. Antropocentriskais skatījums paredz visu interpretēt atbilstoši cilvēka vērtībām un pieredzei. Visai bieži tiek pausts uzskats, ka drošība pilnā mērā attiecas uz indivīda motivāciju darboties un attīstīties.⁸³ Tas nozīmē, ka nav iespējama citu sociālo mērķu sasniegšana, ja netiek apmierinātas indivīda vajadzības pēc drošības.

ASV zinātnieks A. Maslovs (*Abraham Maslow*) indivīda vajadzību hierarhijā drošību ierindojis otrajā vajadzību līmenī pēc cilvēka fizioloģiskajām vajadzībām.⁸⁴ Maslovs indivīda vajadzības ir klasificējis hierarhiskā kārtībā no zemākām, instinktīvām un vienkāršām līdz arvien augstākām un sarežģītākām. Lai indivīds varētu dzīvot un attīstīties, viņam, pirmkārt, ir jāapmierina tās vajadzības, kuras nosaka viņa bioloģiskā daba. Tās ir fizioloģiskās vajadzības: gaiss, ūdens, miegs, pārtika, siltums, veselība, dzīves telpa u. tml. un vajadzības pēc drošības: aizsardzība pret ienaidnieku, kārtība un tiesības, kas orientētas uz izdzīvošanu nākotnē. Tātad drošība ir viena no svarīgākajām indivīda sociālajām vajadzībām.

Līdzīgu pieeju atklāj H. Haftendorna (*Helga Haftendorn*), kura drošību uzlūko kā vērtību un īpaši novērtētu pakalpojumu⁸⁵, kas bija sevišķi aktuāla drīz pēc Otrā pasaules kara beigām. Šajā

⁸⁰ Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca ar pamatterminu tulkojumu angļu valodā. Avots. 2008. 213. lpp.

⁸¹ Šeldreiks R. Zinātnes maldi. Atbrīvojot izziņas garu. Jauns izdevums. Cerebro Matter. 2021. 14. lpp.

⁸² Sekściński A. Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych. Kwartalnik Naukowy OAP UW "e-Politikon", 2013. P. 42.

⁸³ Ibid, P.45.

⁸⁴ Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. Psychological Review. 50. 1943, P. 370.

⁸⁵ Haftendorn H. The security Puzzle: Theory – Building and Discipline – Building in International Security, International Studies Quarterly. Vol. 35, No. 1 (Mar. 1991). P. 3.

laikā valstis sapņoja par tādas nākotnes izveidi, kurā nepastāv briesmas un bailes. Lai arī valstu nacionālās intereses un vērtības, kā to atzina drošības pētnieks A. Wolfers (*Arnold Wolfers*), kopš Otrā pasaules kara beigām galvenokārt tika uzlūkotas kā īpaši apdraudētas⁸⁶, tomēr šķiet, ka drošība joprojām tika uzskatīta par augstāko vērtību, tostarp svarīgāko vērtību, kas apvieno citas vērtības.⁸⁷

Turpmākais zinātniskās izziņas process parāda, ka drošības jēdzienu var pētīt no diviem aspektiem. No vienas puses, kā sasniegtu stāvokli, no otras – kā procesu. “Sasniegts stāvoklis” ir sociālu apstākļu, attiecību kopums, kas dotajā brīdī ir klātesošs, savukārt “process” ir secīgu darbību kopums noteikta rezultāta sasniegšanai, kas ir mainīga parādība laikā. Poļu zinātnieks J. Stefanovičs (*Janusz Stefanowicz*) uzsver drošības jēdziena duālo dabu, norādot, ka drošība vienlaikus ir gan stāvoklis, gan process, neizslēdzot viens otru.⁸⁸ Vienlaikus autore secina, ka atsevišķos zinātniskajos pētījumos⁸⁹ dominē uzskats, ka drošība nav tik daudz fiksēts lietu stāvoklis, cik nepārtraukts process sabiedrībā, kur ikviens dalībnieks atbildīgi iesaistās drošības garantēšanā un stiprināšanā.

Būtībā visi iepriekš aplūkoti zinātniskie rezultāti iezīmē kādu skaidru sakarību. Mūsdienu zinātnē atkarībā no izpētes aspekta vienu un to pašu izziņas objektu var sadalīt starp vairākām zinātnes nozarēm. Pat vairāk – dažām aktuālajām problēmām nepieciešama starpnozaru izpēte, kā tas ir drošības jēdziena izpētes gadījumā. Drošības jēdziena daudzpusīgā izpratne skaidri parāda, ka mūsdienās nav iespējama universālas kategorijas radīšana, kas ļautu drošības zināšanas izmantot gan akadēmiskā vidē, gan praksē vispārpieņemtā formā un saturā. Autore secina, ka pēdējos gadu desmitos pieaugošais apdraudējumu klāsts turpina nodrošināt pētniekiem arvien jaunus izziņas laukus. Turklāt drošības teorētisko un praktisko aspektu izpētē līdztekus starpdisciplinārajai pieejai īpaši nozīmīgs ir pētnieka radošums un mūsdienu reālijām atbilstošs zinātniskais pasaules uzskats.

⁸⁶ Wolfers A. National Security as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 4. (Dec. 1952), P. 484.

⁸⁷ Levy M.A. Is the Environment a national Security Issue? Vol. 20, No. 2 (Fall, 1995). P. 37.

⁸⁸ Sekściński A. Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych. *Kwartalnik Naukowy OAP UW “e-Politikon”*, 2013. P. 46.

⁸⁹ Kukułka J. *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1982, P. 31.

1.3. Drošības jēdziena dažādās dimensijas

Kopš starptautisko attiecību teorijas rašanās daudz uzmanības ir veltīts drošības satura definēšanai. Britu pētnieks H. Daiers (*Hugh Dyer*) rakstā par vides drošību starptautiskajās attiecībās uzdeva būtisku jautājumu: vai viss ir uzskatāms par drošības jautājumu?⁹⁰ Atbilde uz šo jautājumu izriet no diskusijas par drošības izpratnes paplašināšanos, kas praktiski nozīmē arvien jaunu draudu iekļaušanu drošības konceptā, un no problēmas, ka drošības jēdziens ir pārāk plašs un daudzšķautņains.⁹¹

Skaidrojot drošības jēdziena dažādās dimensijas un teorijas, vērtīgas atziņas izriet no 2011.gadā notikušā kongresa “Cilvēkdrošība Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi” materiāliem. Viens no autoriem, G. Pelnēns, norāda, ka reālisma un neoreālisma skola drošību aplūko valstiskā aspektā. Proti, galvenokārt tiek izceltas nacionālās intereses un varas politika.⁹² Valsts tiek uzskatīta gan par galveno drošības referentu, gan galveno instrumentu, ar kuru drošība tiek garantēta.

Sabiedrības drošība tiešā veidā ir atkarīga no valsts spējas nodrošināties pret ārējiem draudiem, citu valstu iejaukšanās un spējas nodrošināt starpvalstu varas līdzsvaru. Tādēļ jāpiekrīt A. Berķa viedoklim, ka drošība ir nesaraujami saistīta ar valsts teritorijas un tās suverenitātes aizstāvību, kā tas ir jau kopš Vestfālenes miera līguma laikiem⁹³, kad valsts tiek uzlūkota kā galvenais un vienīgais savu pilsoņu aizstāvis.⁹⁴ Šāds skatījums ir vērojams arī ANO sistēmas pamatos, kur pausta stingra apņēmība nekad vairs nepieļaut pasaules karu, apvienojot spēkus starptautiskā miera un drošības uzturēšanai.⁹⁵

Pievērsoties liberāli domājošo uzskatiem, drošības politikas pētnieks I. Ijabs atzīmē, ka pats valsts jēdziens ietver plašu aizsargājamo vērtību spektru. Drošība vienlaikus nozīmē arī uzticību zināmiem principiem, kuri ir valsts pamatā, piemēram, ikviena indivīda tiesību un brīvību

⁹⁰ Dyer H. *Environmental Security and International Relations: The Case for Enclosure*. *Review of International Studies*, Vol. 27, No. 3 (Jul.,2001). P. 441.-442.

⁹¹ Pelnēns G. Draudi un vārīgums kā nedrošības faktori cilvēkdrošībai – Latvijas gadījums. Kongresa “Cilvēkdrošība Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi” materiāli, Rīgā, 2011. gada 24.–27. oktobrī, 12. lpp.

⁹² Reire G. Apvienoto Nāciju Organizācijas nozīme starptautiskā miera un drošības uzturēšanā. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2010. 16. lpp.

⁹³ Berķis A. V. Kurzemes hercoga Jēkaba drošības politika no 1638. gada līdz 1658. gadam. *Militārais apskats*, 2009, Nr. 3/4, 62.–63. lpp.

⁹⁴ Ijabs I. Cilvēkdrošība riska sabiedrībā: jēdziena universalizācija un Latvijas gadījums. Kongresa “Cilvēkdrošība Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi” materiāli, Rīgā, 2011. gada 24.–27. oktobrī, 25. lpp.

⁹⁵ Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco. 1945. Available from: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> [viewed 19.01.2022.).

ievērošana.⁹⁶ Šāds drošības tvērums paredz to, ka drošības garantēšanā piedalās ne tikai valstis, bet arī starptautiskās organizācijas, kuras valstīm nosaka galveno atbildību indivīda tiesību un brīvību garantēšanā.

Pētot citas drošības jēdziena teorijas, jāsecina, ka vairāki Latvijas un ārvalstu autori, atsaucoties uz kritiskās drošības studijas skolu, drošību piedāvā pietuvināt cilvēkdrošības līmenim – indivīds kā drošības objekts, bet valsts kā nedrošības un apdraudējumu avots indivīdam.⁹⁷ Ja aukstā kara periodā dominēja uz valsti centrēta pieeja, kad primārais jautājums bija drošības problēma valstu attiecībās, tad pēc aukstā kara beigām beidzot radās iespēja drošības pētījumos lielāku uzmanību pievērst indivīda drošībai. Pie šāda secinājuma nonāk T. Rostoks, norādot, ka indivīdu drošība izriet no valsts drošības, tātad arī citas valstis var radīt apdraudējumu indivīdu drošībai.⁹⁸ Putina režīma neattaisnojams iebrukums Ukrainas teritorijā, kurā no Krievijas puses tiek izmantota nehumāna taktika un ieroči, tiek uzbrukts civiliedzīvotājiem, masveidā bombardēti civilie objekti pastiprina iepriekš minētās atziņas lietojumu – pieaugot saspīlējumam lielvaru savstarpējās attiecībās, pieaug arī indivīda drošības nozīme.

Viens no svarīgākajiem zinātniskās izziņas sistēmiskuma aspektiem ir terminoloģijas noteiktība. Tas nozīmē, ka zinātniskiem terminiem jābūt definētiem atbilstoši loģikas prasībām – I. Vedina ieskatā, precīzi un nepārprotami.⁹⁹ Līdz ar izmaiņām pasaules ģeopolitiskajos un ekonomiskajos procesos, kā arī ņemot vērā starptautiskās sabiedrības attīstību, ir notikušas drošības jēdziena teorētiskās izpratnes izmaiņas. Redzams, ka ievērojams skaits dažādu autoru, kuri akadēmiskā un rīcībpolitikas vidē centušies izprast jēdziena satura robežas, šodien piedzīvo zināmu zinātnisko “krīzi” – gandrīz katrs to ir sapratis un lietojis atšķirīgi.

Vieni no pirmajiem, kas aizsāka drošības koncepta paplašināšanu un padziļināšanu, bija Kopenhāgenas skolas pārstāvji Ole Vēvers (*Ole Wæver*) un Barijs Buzans (*Barry Buzan*).¹⁰⁰ Autori attīstīja jaunu ietvaru drošības jautājumu analīzei, paplašinot, padziļinot un strukturējot pētāmos objektus un procesus.

⁹⁶ Ijabs I. Cilvēkdrošība riska sabiedrībā: jēdziena universalizācija un Latvijas gadījums. Kongresa “Cilvēkdrošība Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi” materiāli, Rīgā, 2011. gada 24.–27. oktobrī, 25. lpp.

⁹⁷ Newman E. Critical Human Security Studies. Review of International Studies, Volume 36, Issue 01, January 2010, P. 79.

⁹⁸ Rostoks T. Cilvēkdrošība ārpolitikā: vai Latvija spēlē pēc noteikumiem? Tēvijas Sargs, 2012, Nr. 10, 6. lpp.

⁹⁹ Vedins I. Zinātne un patiesība. Rīga: Avots. 2008. 59. lpp.

¹⁰⁰ Drošības sektoru iedalījums visaptveroši apspoguļots: Buzan B., Wæver O, Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, 1998. P. 21.-42.

Drošības sektoru jēdziens piedāvā uz drošību raudzīties plašāk nekā tā sauktajā tradicionālajā jeb šaurajā pieejā, kas lielākoties fokusējas uz militārās un politiskās drošības jautājumiem un valstīm kā centrālajiem apdraudējuma objektiem. Drošības sektoru pieeja piedāvā drošības jautājumus strukturēt šādi: “militārā drošība”, “vides (jeb ekoloģiskā) drošība”, “ekonomiskā drošība”, “sabiedriskā (jeb identitātes) drošība” un “politiskā drošība”.¹⁰¹ Līdztekus jau nosauktajiem definējumiem mūsdienās varam iepazīties ar vairākiem citiem drošības jēdziena aspektiem atkarībā no pētniecības disciplīnas: “nacionālā drošība”, “valsts drošība”, “sabiedrības drošība”, “vispārējā drošība”, “sociālā drošība”, “informācijas drošība”, “kiberdrošība”, “cilvēkdrošība”, “darba drošība” u. c.

Neraugoties uz jau pastāvošo klasisko B. Buzana drošības sektoru iedalījumu un vairākiem citiem drošības jēdziena skaidrojošiem aspektiem, autore izveidoja savu drošības tipoloģiju (1.pielikums), kurā drošības sektori tiek iedalīti atbilstoši četriem apdraudējuma kritērijiem: 1) pēc vispārējā apdraudējuma (iekšējā un ārējā drošība); 2) pēc teritoriālā principa (lokāla, reģionāla, valsts iekšēja, starptautiska vai globāla drošība); 3) pēc subjekta (individuāla vai institucionāla drošība); 4) pēc sektora (militārs vai nemilitārs apdraudējums).

Apkopojot svarīgāko, autore secina, ka drošības jēdzienu nav iespējams skatīt no kāda viena šaura aspekta. Drošības jēdziens, kam savulaik bijusi raksturīga tikai militāra vai politiska ievirze, mūsdienās ir kļuvis daudz plašāks. Tam ir vairāki objektīvi pamatojumi, tomēr galvenie no tiem ir saistīti ar Covid-19 krīzi, pieaugošo ģeopolitisko spriedzi un izaicinājumiem, kuru ietekmē militārie, ekonomiskie, politiskie, digitālie un sociālie procesi valstī ir kļuvuši pārnacionāli un savstarpēji saistīti. Ņemot vērā pēdējo gadu fundamentālos satricinājumus pasaules, Eiropas un arī Latvijas kontekstā, turpmāk autore detalizēti pievērsīsies trīs drošības dimensijām: nacionālai (valsts) drošībai, cilvēkdrošībai un sabiedrības drošībai.

1.3.1. Nacionālā drošība¹⁰²

Jēdziens “nacionālā drošība” starptautiskās politikas disciplīnā tiek raksturots kā daudzšķautņains un dinamisks, un tā izziņai ir nepieciešama analīze trīs līmeņos: indivīda, valsts

¹⁰¹ Charrett C. A Critical Application of Securitization Theory: Overcoming the Normative Dilemma of Writing Security. International Catalan Institute for Peace. Barcelona. 2009. ISSN 2013.5785 (paper edition). P. 9.

¹⁰² Citviet autore lieto jēdzienu “valsts drošība”.

un starptautiskā aspektā.¹⁰³ Tradicionālā nacionālās drošības izpratne galvenokārt koncentrējas uz draudiem valsts konstitucionālajai iekārtai, suverenitātei un neatkarībai.

T. Jundzis norāda, ka “nacionālā drošība ir primārais drošības elements”¹⁰⁴, kam jāpiekrīt, jo nacionālās drošības klātbūtne ir valsts stabilitātes, labklājības un attīstības pamats. Visai bieži nacionālās drošības pētījumos norādīts, ka nacionālā drošība ir valsts pastāvēšanas un attīstības priekšnosacījums, ko nosaka aizsardzības potenciāls attiecībā pret draudu mērogu.¹⁰⁵

Teorētiski jebkura valsts var iesaistīties diskusijā par nacionālo drošību, bet ir grūti saglabāt “viengabalainu” skatījumu. To ietekmē gan valsts vēsturiskā pieredze, valsts pārvaldes forma, kulturālās atšķirības, tradīcijas, sabiedrības izpratne, gan attieksme pret nacionālās drošības jautājumiem.

Latvijas nacionālā drošība visos laikos ir bijis viens no aktuālajiem jautājumiem sabiedrībā, un arī pašlaik tā ir nemainīga valdības prioritāte. Kā tas ir noteikts Nacionālās drošības likumā, Latvijas nacionālā drošība ir “valsts un sabiedrības īstenotu vienotu, mērķtiecīgu pasākumu rezultātā sasniegts stāvoklis, kurā ir garantēta valsts neatkarība, tās konstitucionālā iekārta un teritoriālā integritāte, sabiedrības brīvas attīstības perspektīva, labklājība un stabilitāte”.¹⁰⁶ Tātad drošība ir stāvoklis, kuru nodrošina valsts un sabiedrības vienotu, mērķtiecīgu, juridisku, tehnisku un organizatorisku pasākumu komplekss¹⁰⁷, un tas ir sākotnējais pamats drošas un stabilas Latvijas valsts pastāvēšanai, sabiedrības izaugsmei un labklājībai.

Latvijas nacionālo drošību ietekmē iekšējie un ārējie faktori, kas atrodas pastāvīgā mijiedarbībā ar starptautisko drošības vidi. Neraugoties uz to, ka no 2015. gada līdz šim brīdim starptautiskā drošības situācija nav uzlabojusies un būtiski palielinājies apdraudējumu klāsts un pieaugošais risks Latvijas nacionālajai drošībai (jo īpaši hibrīddraudi un apdraudējums kibernetiskajai drošībai)¹⁰⁸, 2019. gada 26. septembrī tika apstiprināta *jauna* Nacionālās drošības koncepcija, kurā noteikti valsts apdraudējuma novēršanas stratēģiskie pamatprincipi un prioritātes.

¹⁰³ Grizol A. The Concept of National Security in Contemporary World. International Journal on World Peace. Vol 11, No 3, 1994. P. 39-41.

¹⁰⁴ Jundzis T. Nacionālās drošības riski ekonomiskās krīzes apstākļos. Militārais apskats, 2009, Nr. 1, 2. lpp.

¹⁰⁵ Tuz A. National Security of the Republic of Poland. War Studies University Scientific Quarterly no. 1(114) 2019. P. 10.

¹⁰⁶ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. Latvijas Vēstnesis, 473/476, 29.12.2000. 1. pants.

¹⁰⁷ Ķinis U. Kibernetiskā drošība – tiesiski aizsargājama vērtība. Jurista Vārds, Nr. 40 (1150), 2020. gada 6. oktobris.

¹⁰⁸ Nacionālajā drošības koncepcijā nosaka Latvijas prioritātes ar valsts drošību saistīto apdraudējuma novēršanai. Publicēts 24.09.2019. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/nacionalaja-drosibas-koncepcija-nosaka-latvijas-prioritates-ar-valsts-drosibu-saistito-apdraudejuma-noversanai> [sk.19.01.2022.].

Jaunajā koncepcijā, salīdzinot ar iepriekšējo, kas Saeimā tika apstiprināta 2015. gadā, ir detalizētāk aplūkotas atsevišķas apdraudējuma jomas un prioritārie virzieni to novēršanai, īpaši jomās, kas attiecas uz kibernetiķu drošību. Šajā koncepcijā ir noteikta arī cita nacionālās drošības definīcija: “Valsts mērķtiecīgi īstenotu pasākumu rezultātā sasniegts apstākļu kopums, kas nodrošina to, ka tiek mazināta Latvijas iekšējā un ārējā ievainojamība, kā arī uzlabojas valsts kopējās spējas un vispārējā gatavība nacionālās drošības apdraudējumu apzināšanā, novēršanā un pārvarēšanā”.¹⁰⁹

Ja pieņemam, ka nacionālās drošības skaidrojumu iedala šaurākā un plašākā definīcijā¹¹⁰, tad nacionālās drošības izpratne šaurākā (tradicionālā) nozīmē galvenokārt koncentrējas tikai uz militāri un valstiski centrētu apdraudējumu. Savukārt plašākā nozīmē, kad globalizācijas ietekmē cilvēks kļūst par nozīmīgu vērtību, kura drošība ir valsts mērķis, nacionālās drošības definīciju var paplašināt un padziļināt, iekļaujot tajā arī citus nacionālo interešu aspektus.¹¹¹

Nemot vērā šo apsvērumu, autore secina, ka līdz 2002. gadam (Valsts drošības iestāžu likumā) likumdevējs nacionālo drošību definēja kā politisko, ekonomisko sociālo, militāro un tiesisko pasākumu kopumu¹¹² un apdraudējumu klāstā centās iekļaut pēc iespējas vairāk valsts un sabiedrības dzīves darbības jomu, tādējādi primāri liekot uzsvāru uz valsts nacionālās drošības aizsardzību pret citu valstu radītiem militāriem draudiem.

Šajā saistībā vairāki drošības eksperti iesaistījās polemikā par diviem jautājumiem: *Vai nacionālā drošība ir pasākumu kopums? Vai tā ir noteikts stāvoklis, kas garantē valsts un sabiedrības drošību un labklājību?* Pēc autores domām, polemikai piemīt divējāda daba. Pirmā ir juridiskā un loģiskā daba, kad nacionālā drošība ir valsts noteikts stratēģiskais mērķis, kas garantē valsts neatkarību, tās konstitucionālo iekārtu, teritoriālo integritāti, kā arī katra iedzīvotāja izaugsmi un labklājību. Tātad šādā aspektā nacionālā drošība ir pasākumu rezultātā sasniegts stāvoklis.

Otrā – nacionālās drošības jēdzienu var aplūkot no gramatikas (vārdšķīru) skatupunkta. Ja drošība ir lietvārds (kas pēc gramatikas likumiem tā arī ir, jo nosauc priekšmetus vai izsaka vārda

¹⁰⁹ Par Nacionālās drošības koncepcijas apstiprināšanu. 26.09.2019. Latvijas Vēstnesis, 197, 27.09.2019.

¹¹⁰ Tumulavičius V. Sabiedriskās drošības tiesiskās regulēšanas problēmas pilnveidošana globalizācijas apstākļos: Lietuvas piemērs. Promocijas darba kopsavilkums. Daugavpils. 2016. 17.lpp.

¹¹¹ Terry S. “Deepening” and “Widening”: An Analysis of Security Definitions in the 1990s. Department of Political Science University of Calgary. Journal of Military and Strategic Studies. Vol 2. 1999. P. 2–4.

¹¹² Valsts drošības iestāžu likums. 05.05.1994. Latvijas Vēstnesis, 59, 19.05.1994. 1.pants, preambula (preambula izslēgta ar 27.06.2002. likumu, kas stājas spēkā 24.07.2002.).

pazīmes)¹¹³, tad loģiski, kad nacionālā drošība ir “sasniegts stāvoklis”. Savukārt darbības vārds izsaka darbību, kas notiek noteiktā laikā un realitātē, ir nepabeigta vai pabeigta, kam ir/nav noteikts veicējs un kas ir/nav orientēta uz mērķi¹¹⁴, tādējādi nacionālā drošība ir “pasākumu kopums”, ko noteiktā realitātē realizē institūcijas, kā rezultātā ir sasniegts noteikts drošības stāvoklis.

Jautājums faktiski ir retorisks un paliek katra pētnieka vai rīcībpolitikas veidotāja ziņā, tomēr, analizējot vēsturisko likuma redakciju (līdz 2002. gadam Valsts drošības iestāžu likumā) no drošības teorijas skatupunkta, jāsecina, ka vēsturiskā nacionālās drošības definīcija atzīst gana sarežģītu versiju, tostarp, pievēršas tikai tradicionālajai (šaurajai) drošības izpratnei. Savukārt aplūkojot mūsdienās aktuālās tiesību aktu redakcijas, jāatzīst, ka likumdevējs nacionālo drošību raksturo kā valstī noteiktu un garantētu stāvokli¹¹⁵, bet joprojām saglabā fokusu uz valsts iekšpolitikas aizsardzību (Nacionālās drošības likumā) un militāro aizsardzību (Nacionālās drošības koncepcijā).

Nacionālās drošības likums un Nacionālās drošības koncepcija ir nozīmīgi drošības politikas dokumenti, taču gan vienā, gan otrā dokumentā likumdevējs, pievēršoties valsts suverenitātes, neatkarības, teritorijas un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzībai, indivīda drošību ir atstājis “otrā plānā”. Autore secina, ka aktuālais nacionālās drošības skaidrojums neparedz arī starptautiskās sadarbības un ārpolitikas esību, kas nodrošina pareizo ietvaru svarīgāko laikmeta izaicinājumu pārvarēšanai.

Šie ir galvenie argumenti, kas atspēko autores pārliecību, ka esošais nacionālās drošības definējums ir jāpilnveido. Tātad, pirmkārt, jāskaidro pēc iespējas plašākā nozīmē, nosakot, ka nacionālā drošība ir ne tikai samērojama ar indivīda un sabiedrības drošību, bet arī ir tikpat svarīga. Tas nozīmē, ka definējumā jāiekļauj tādi nacionālo interešu aspekti kā sociālā drošība, cilvēkdrošība, sabiedrības drošība, vides drošība un ekonomiskā drošība. Otrkārt, globālā ģeopolitiskā telpa un Covid-19 pandēmija ir ienesusi pārmaiņas starptautiskajās attiecībās, tāpēc definējumā jāparedz ārpolitikas stiprināšanas dimensija. Treškārt, visi definīcijā noteiktie drošības elementi jāuzlūko kā savstarpēji saistīti un vienlīdz nozīmīgi.

¹¹³ Kalnača A. Lietvārds. Nacionālā enciklopēdija. Iegūts no: <https://enciklopedija.lv/skirklis/101565-lietvards> (sk. 10.03.2022.).

¹¹⁴ Kalnača A. Darbības vārds. Nacionālā enciklopēdija. Iegūts no: <https://enciklopedija.lv/skirklis/109240-darbibas-vards> (sk. 10.03.2022.).

¹¹⁵ Kuzņecova K. Sabiedriskā kārtība un drošība – izpratne un jēdziens attīstībā. Daugavpils Universitātes 16.starptautiskās zinātniskās konferences “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2021” rakstu krājums. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2022. 80. lpp.

Salīdzinot dažādus nacionālās drošības skaidrojumus, kurus devušas citas jaunās demokrātijas valstis, jāsecina, ka esošais Latvijas definējums saskan ar tradicionālo (šauro) nacionālās drošības izpratni, kur valstis galvenokārt pievēršas konkrētam un vienpusējam drošības izpratnes skatījumam.

Tā, piemēram, Igaunijas Nacionālās aizsardzības likums¹¹⁶ un Nacionālās drošības koncepcija¹¹⁷ nosaka to, ka Igaunijas drošības politikas mērķis ir neatkarības un suverenitātes, teritoriālās integritātes, konstitucionālās kārtības un sabiedriskās drošības nodrošināšana. Savukārt Lietuvā nacionālās drošības nodrošināšana ir “apstākļu radīšana nācijai un valsts brīvai un demokrātiskai attīstībai, Lietuvas valsts neatkarības, teritoriālās integritātes un konstitucionālās kārtības aizstāvībai un aizsardzībai”.¹¹⁸

Padziļinātāka definīcijas izpratne vērojama Čehijas Republikas drošības stratēģijā, kurā noteikts, ka nacionālā drošība ir Čehijas Republikas suverenitāte, teritoriālā integritāte, demokrātiskie pamati, valsts iekšējā kārtība un drošība, cilvēku dzīvība un veselība, īpašuma vērtība un apkārtējā vide. Nacionālās drošības garantēšanā ir iesaistīti ne vien bruņotie spēki, bet arī drošības vienības, glābšanas un avārijas dienesti.¹¹⁹

Atšķirīgu drošības pieeju konstatējam, pētot nacionālās drošības jēdzienus valstīs ar ilgu demokrātijas vēsturi.¹²⁰ ASV ir daudzu valstu stratēģiskais partneris un sabiedrotais, kas ieņem nozīmīgu vietu starptautiskās drošības stiprināšanā. Neraugoties uz pastāvīgi sarežģīto ASV iekšpolitikas un ārpolitikas dienaskārtību, ASV nacionālās drošības politika vienmēr ir balstījies uz mierīgu, paredzamu un uz sadarbību orientētu principu ievērošanu, kas atbilst demokrātiskām vērtībām.

Jāsecina, ka vēl pavisam nesenā pagātnē ASV nacionālās drošības politika galvenokārt koncentrējās uz valsts iekšējās drošības aizsardzību. Tomēr globālās ģeopolitikas attīstība ASV ir likusi atzīt, ka nacionālā drošība ir atkarīga arī no transatlantisko sabiedroto attiecību stipruma un tai ir cieša saikne ar ārpolitiskajiem notikumiem un aktualitātēm. To uzsver arī ASV prezidents

¹¹⁶ National Defence Act of Estonia. Riigikogu. 15.03.2019. Available from: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/502042019010/consolide> [viewed 19.01.2022.].

¹¹⁷ National Security Concept of Estonia. 2017. Republic of Estonia. Ministry of Defence. Available from: <https://kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/basic-national-defence-documents> [viewed 19.01.2022.].

¹¹⁸ Law on the Basics of National Security. Republic of Lithuania. 19 December 1996 No VIII-49. As last amended on 23 July 2009 – No XI-409) Vilnius.

¹¹⁹ Security Strategy of Czech Republic 2011. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2011. Available from: https://www.files.ethz.ch/isn/154938/Czech_Republic_English-2011.pdf [viewed 19.01.2022.].

¹²⁰ Jefimovs N. Valsts nacionālā drošība un reģistrētais noziedzības līmenis. Valsts policijas koledžas 2. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2013, 53. lpp.

Džo Baidens (*Joe Biden*)¹²¹ – šajā sarežģītajā laikā, kad sabiedrība ir sašķelta un joprojām plosās Covid-19 pandēmija, pienākums pret aliansi ir svēts.¹²² Lai gan ASV Nacionālās drošības stratēģijā ir nostiprināti centieni veicināt demokrātiju starptautiski, tikpat būtisks ir arī indivīda drošības kodols. ASV nacionālo prioritāšu sarakstā ir izvirzīti tādi jautājumi kā cilvēkdrošības stiprināšana, Covid-19 pandēmijas radīto seku novēršana, terorisma apkarošana, dezinformācijas novēršana, transatlantiskās vienotības saglabāšana u.c.¹²³

Nacionālās drošības intereses un izpratne par drošības lauku ir katras valsts ziņā. Nacionālās drošības politikas dokumentos katra valsts nosaka atšķirīgu pieeju, kādus draudus iekļaut nacionālās drošības definīcijā un kā rīkoties apdraudējuma gadījumā. Katras valsts pieredze faktiski ir unikāla. “Kamēr ASV valdība veicina tolerantu attieksmi pret labējā spārna kaujiniekiem, tikmēr Vācija nosoda neonacismu. Kamēr ASV uzskatīja komunistus par galveno nacionālās drošības apdraudējumu, Itālija tos tajā pašā laikā ievēlēja parlamentā. Ja Apvienotā Karaliste uz separātistu darbībām reaģē no spēka pozīcijām, tad Ziemeļīrijas un Čehijas Republikas valdība minēto situāciju risina mierīgā ceļā bez vardarbības. Kamēr Grieķijas valdība akceptē atkārtotus streikus un demonstrācijas, Taizeme piespiedu kārtā atbrīvo pilsētas no miermīlīgiem protestētājiem”.¹²⁴

Šie ir tikai daži salīdzinājumi, cik atšķirīgi valstis uzlūko nacionālās drošības dimensiju. Un svarīgākais šajā salīdzinājumā ir nevis noskaidrot, kuras valsts drošības politika ir vislabākā, bet iezīmēt galvenos nacionālās drošības komponentus, bez kuriem mūsdienu apstākļos nacionālā drošības politika nebūtu pilnīga, – valsts, indivīds un starptautiskās attiecības. Vai, aizsargājot nacionālo drošību, valsts spēj saglabāt demokrātiskas, tiesiskas, sociāli atbildīgas valsts statusu, atzīt un aizsargāt cilvēka pamattiesības, cienīt mazākumtautības un veidot solidāras starptautiskās attiecības? Tas ir jautājums, uz kuru politikas veidotājiem meklēt atbildi.

¹²¹ 2021. gada 20. janvārī Džo Baidens kļuva par 46. ASV prezidentu. Available from: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/01/20/inaugural-address-by-president-joseph-r-biden-jr/> [viewed 19.01.2022.].

¹²² Speech: Remarks by President Biden and NATO Secretary General Jens Stoltenberg During Greeting. June 14, 2021. NATO Headquarters, Brussels, Belgium. Available from: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/06/14/remarks-by-president-biden-and-nato-secretary-general-jens-stoltenberg-during-greeting/> [viewed 19.01.2022.].

¹²³ ASV Nacionālās drošības stratēģija. Interim National Security Strategic Guidance. March 2021. President Joseph R. Biden Jr. The White House. Available from: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf> [viewed 19.01.2022.].

¹²⁴ Scheppele L.K. The International Standardization of National Security Law. *Journal of National Security law and policy*. December 15, 2010. Vol. 4 No 2. P. 437.

1.3.2. Cilvēkdrošība

Cilvēkdrošības koncepts ir radies Apvienoto Nāciju Organizācijā. ANO Attīstības programmas ziņojumā teikts, ka cilvēkdrošība ir “brīvība no bailēm un brīvība no trūkuma”.¹²⁵ Vēlāk, 1998. gadā, Kanādai un Norvēģijai parakstot Līsenes deklarāciju, jēdziens tika paplašināts, nosakot, ka cilvēkdrošība ir brīvība no trūkuma, brīvība no bailēm un valstu vardarbīgas iejaukšanās”.¹²⁶ Proti, cilvēkdrošība ir apdraudēta, ja ir apdraudētas indivīda tiesības uz dzīvību, veselību un fizisku drošību.

2003. gadā ANO Cilvēkdrošības komisijas ziņojums līdās vardarbīgu konfliktu novēršanai paplašināja cilvēkdrošības dimensiju, iekļaujot skaidrojumā arī citus elementus cilvēka attīstības stiprināšanai – izglītību, rīcībspēju, ekonomisko stabilitāti u. c.¹²⁷ Jāatzīmē, ka 2002./2003. gadā īpaša uzmanība cilvēkdrošības jēdzienam tika pievērsta arī Latvijā. Tam par pamatu bija Latvijas pārskats par tautu attīstību, kurā teikts, ka cilvēkdrošības jēdziens ir centrēts uz indivīdiem un iedzīvotāju grupām, nevis uz valsti. Valsts tikai palīdz uzraudzīt cilvēkdrošības stāvokli un neļauj izveidoties tādiem apstākļiem, kad cilvēki nonāk uz kritiskā drošības sliekšņa.¹²⁸ Cilvēkdrošībai turpinot attīstīties, ANO Ģenerālā asambleja 2012. gadā pirmo reizi pieņēma cilvēkdrošībai veltītu rezolūciju, kurā tika izveidota vienota izpratne par galvenajām cilvēkdrošības iezīmēm, lielu uzmanību veltot tieši valsts lomai indivīda tiesību un interešu aizsardzībā.¹²⁹

Viens no ievērojamākajiem drošības pētniekiem, kas veiksmīgi aizsāka drošības koncepta paplašināšanu un padziļināšanu, bija B. Buzans (*Barry Buzan*). Viņš norādīja uz draudu pastāvēšanu vairākās jomās un paplašināja drošības tvērumu no militārās drošības uz politisko, ekonomisko, ekoloģisko un sabiedrības drošību.¹³⁰ B. Buzans darbā “Cilvēki, valstis un bailes” vienu nodaļu ir veltījis indivīda drošības jautājumiem, kas bija inovatīva pieeja, pievēršoties cilvēka nozīmei drošības politikā. B. Buzans kritiski aplūko valsts un indivīda attiecību modeļus

¹²⁵ Human Developments Report 1994. New Dimensions of Human Security. UNDP, Oxford University Press, 1994. P. 22.

¹²⁶ Grew Mc., Poku N.K. Globalization, Development and Human Security. Polity Press, 2007, P. 113.

¹²⁷ Human Security Now. Commission on Human Security. New York 2003. Available from: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf> [viewed 19.01.2022.].

¹²⁸ Pārskats par tautas attīstību Latvijā 2002/2003: Cilvēkdrošība. Rīga: UNDP Latvija. 2003. 16. lpp.

¹²⁹ UN General Assembly Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/66/290). Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome. 25 October 2012.

¹³⁰ Buzan B. People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post - Cold War Era. London: Harvester Wheatsheaf, 1991, P. 112.

un iezīmē to iespējamās sekas. Cilvēki (nevis valstis) ir savstarpējās nedrošības iemesls, tādējādi paplašinot drošību no valsts uz zemākiem līmeņiem (sabiedrība, indivīds).¹³¹

Jāsecina, ka cilvēkdrošības ģenēzei ir vērojama viļņveida attīstības tendence – no XX gs. 90. gados pieaugošās intereses par jēdziena plašo saturu līdz aktualitātei tikai atsevišķos periodos. Aizvadītajos gados ir vērojams jauns cilvēkdrošības attīstības cikls. Tam par pamatu, protams, ir Covid-19 radītā krīze, bet ne tikai. Jēdziens “cilvēkdrošība” ir kļuvis īpaši nozīmīgs arī globālo un reģionālo ģeopolitikas izaicinājumu kontekstā. Risku pieaugums demokrātijas vērtībām, globāla rakstura destabilizējošie izaicinājumi, tostarp, hibrīdā un kibertelpas apdraudējuma palielināšanās, un, visbeidzot, Krievijas brutālais iebrukums Ukrainā cilvēkus ir pakļāvis vislielākajam risku un draudu intensitātes līmenim.

Var teikt, ka daži pēdējie gadu desmiti ir bijis mierīgākais laiks cilvēces vēsturē. Agrīnajās zemkopības sabiedrībās gandrīz 15% iedzīvotāju mira cilvēku vardarbības dēļ un XX gadsimtā tā bija 5% nāves gadījumu cēlonis, bet mūsdienās šā iemesla dēļ mirst tikai 1% cilvēku.¹³² Taču, sākot ar 2020. gadu, šīs pozīcijas ir krasi mainījušās, ņemot vērā vairākus ārējos satricinājumus.

Analizējot Covid-19 faktora ietekmi cilvēkdrošības kontekstā, jāsecina, ka kopš 2020. gada 11. marta, kad Pasaules Veselības organizācija paziņoja, ka Covid-19 ir kļuvusi par globālo pandēmiju¹³³, cilvēkdrošības jautājumi atkal atgriezušies starptautiskās uzmanības centrā. Pandēmija nenoliedzami iemieso starptautiskās dimensijas raksturu un darbojas kā daudzu procesu katalizators, radot negatīvas sekas katrai valstij atsevišķi. Taču centrālais elements šajā dimensijā ir cilvēks, kas atrodas mijiedarbībā ar valsti. Pandēmijai apdraudot iedzīvotāju veselību, tiek radītas negatīvas sekas valstu sociālajai labklājībai, ekonomikai, drošībai un iekšpolitikai kopumā.

Covid-19 ir drauds “bez ienaidnieka”, proti, vīruss nav Karla fon Klauzevica¹³⁴ (*Carl von Clausewitz*) kara teorijā aprakstītais starpvalstu bruņota konflikta fenomens. Covid-19 izplatības rezultātā mirst cilvēki. Kopumā pasaulē 2020. un 2021. gadā no Covid-19 ir miruši vairāk nekā pieci miljoni cilvēku.¹³⁵ Tādējādi šis nav tradicionāls militārs apdraudējums, ko būtu iespējams likvidēt ar militāru līdzekļu palīdzību.

¹³¹ Ibid, P. 35.

¹³² Harari Y.N. Homo Deus: A Brief History of Tomorrow. New York: Harper Collins, 2017. P. 14.

¹³³ World Health Organization Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. Available from: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> [viewed 22.01.2022.].

¹³⁴ Clausewitz C. On war. Edited and translated by Howard Michael and Paret Peter. Princeton University Press. 1976. p. 95.

¹³⁵ Coronavirus Worldwide Graphs. Total deaths. Available from: <https://www.worldometers.info/coronavirus/worldwide-graphs/#total-deaths> [viewed 22.01.2022.].

Šīs apakšnodaļas ietvarā autore akcentē vēl kādu aspektu. Kaut arī tradicionālais cilvēkdrošības skatījums paredz to, ka indivīda dzīvība, veselība un fiziskā drošība ir apdraudēta nemilitāru draudu rezultātā, autore uzsver, ka visi cilvēkdrošības jautājumi saistībā ar Putina režīma izraisīto karu Ukrainā pašlaik ir īpaši trāpīgi.

Pasaule ir jauna pārveides procesa priekšā, un demokrātiskām valstīm nav šaubu, ka tas, kas notiek Ukrainā, ir agresīvs karš pretēji visiem civilizēto valstu akceptētiem starptautisko tiesību pamatprincipiem. Ir skaidrs, ka mērķtiecīga civiliedzīvotāju nogalināšana un civilās infrastruktūras masveida nopostīšana, medicīniskās un humanitārās palīdzības traucēšana un citas Krievijas armijas īstenotās darbības, kas neskaitāmas reizes fiksētas un dokumentētas kara pirmajā nedēļā, ir kara noziegumi pret cilvēci. ANO cilvēktiesību komisāre ziņo par 925 bojāgājušiem civiliedzīvotājiem, norādot, ka patiesais kritušo skaits var būt ievērojami lielāks.¹³⁶ Savukārt Mariupoles pilsētas vadība norāda, ka tikai šajā pilsētā vien ir nogalināti vairāk nekā 2000 civiliedzīvotāji.¹³⁷ Bēgļu gaitās devušies vairāk nekā trīs miljoni Ukrainu iedzīvotāji (informācija sniegta līdz 2022. gada 21.martam).¹³⁸

Nemot vērā iebrukuma nežēlību un Krievijas vadības cinismu, pasaulei vairs nav iespēju “pievērt acis” un izlikties, ka šis ir tikai iekšējs militārs drauds, kas vērsti pret Ukrainas valsti. Karš Ukrainā pilnībā ir izmainījis priekšstatus par drošības prioritātēm, drošības politikas veidošanu un militārā spēka būtību. Nav šaubu, ka liela daļa valstu savu drošības politiku koncentrēs uz militārā spēka palielināšanu un reaģēšanas spēju stiprināšanu¹³⁹, tomēr vienlaikus jāatgādina, ka cilvēkdrošības integrēšana valsts iekšpolitikā un ārpolitikā kalpos kā nozīmīgs faktors valsts drošībai un stabilitātei, kā arī motivējošs spēks starptautiskai rīcībai, kurā tie, kas pārkāpj cilvēkdrošības standartus un likuma varu, tiek saukti pie atbildības.

Arī Latvijas gadījumā tas nozīmē, ka visas esošās un topošās drošības politikas idejas, kas realizēsies politikas plānošanas dokumentos un tiesību aktos, maksimāli jāvirza uz valsts nepārtrauktības pamatiem, indivīda drošību un sabiedrības kopuma vajadzībām. Turklāt paredzot, ka politikas iedzīvināšanai reālajā darbībā būs nepieciešams ievērojams valsts un sabiedrības atbalsts.

¹³⁶ ANO cilvēktiesību komisāres 2022. gada 21. marta preses relīze. Iegūts no: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/03/ukraine-civilian-casualty-update-21-march-2022> [viewed 22.03.2022.].

¹³⁷ Officials in Mariupol struggle to account for the dead. The New York Times, 15.03.2022. Available from: <https://www.nytimes.com/2022/03/15/world/europe/mariupol-death-toll-ukraine.html> [viewed 22.03.2022.].

¹³⁸ How many refugees have fled Ukraine and where are they going? BBC News. Available from: <https://www.bbc.com/news/world-60555472> [viewed 18.03.2022.].

¹³⁹ Military Balance 2022. Edited: James Hackett. The International Institute for Strategic Studies (IISS). 2022. P. 9.

1.3.3. Sabiedrības drošība

Sabiedrības drošība līdzās citiem drošības aspektiem mūsdienās ir kļuvusi par nozīmīgu jautājumu loku akadēmiskajās un politikas veidotāju debatēs. Politikas zinātnes sabiedrības drošību saprot kā stāvokli, kurā netiek apdraudēta sabiedrības ilgtspēja, valoda, kultūra un indivīdu reliģiskā un etniskā identitāte un tiek uzsvērtā sabiedrības kā vienotas kopienas pastāvēšana.¹⁴⁰ Citādu pieeju atklāj tiesību zinātņu nozares un socioloģija, kuras sabiedrības drošību aplūko no indivīda personiskās drošības skatupunkta. Tātad uzmanības centrā ir cilvēka un valsts attiecības, kā arī attiecības starp dažādām sociālām grupām.

Darba turpinājumā autore pamatā ir pievērsusies sabiedrības drošības analīzei no tiesību zinātnes skatupunkta, tātad sabiedrības drošībai kā tiesiskai (konstitucionālai) un sociālai kategorijai, kas ir saistīta ar daudzu valsts pamatfunkciju īstenošanu. Kaut arī juridiskā aspektā sabiedrības drošība galvenokārt saistās ar tiesību aizsardzības iestāžu darbību un indivīda tiesību, brīvību un likumīgo interešu garantēšanu¹⁴¹, turpmākajā darbā skaidri iezīmēsies sabiedrības drošības jēdziena integrēšanās valsts aizsardzības un nacionālās drošības politikā.

Vairākus drošības izaicinājumu piemīt globāls raksturs, tomēr globālā pasaule un dažādas krīzes izdara nepieredzētu spiedienu arī uz indivīdu personīgo uzvedību un morāli. Krīžu izcelsme un radītās sekas ir bijušas dažādas, tāpat kā sekmes to pārvarēšanā. Pētījumā par krīzes laika komunikāciju norādīts, ka Latvijas gadījumā gandrīz visu krīžu izcelsmes avoti ir bijuši ārēji.¹⁴² To varam teikt gan par ģeopolitiskajām un politiskajām, gan par ekonomiskajām krīzēm, tostarp, arī Covid-19 pandēmiju 2020. gadā.

T. Jundzis, pētot līdzšinējo krīžu pieredzi un rezultātus, secina, ka ekonomiskās grūtības un bezdarbs pastiprina dažādus konfliktus un veicina pārkāpumus.¹⁴³ Huligānisms, vardarbība, protesta akcijas, demonstrācijas, masu nekārtības, ļaunprātīga nepakļaušanās, pretošanās tiesību

¹⁴⁰ Kjakste A., Struberga S. Sabiedrības drošība. Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 109. lpp.

¹⁴¹ Воронов А. М. Общественная безопасность: административные и информационно-правовые проблемы обеспечения и организации управления. М: ВНИИ МВД РФ, 2004, с. 14.

¹⁴² Krīzes laika komunikācija: sabiedrība un pārvaldība. Vidzemes Augstskolas, Rīgas Stradiņa universitātes, Latvijas Universitātes pētnieki un nozaru speciālisti. Publikācija tapusi pētījuma ietvaros – Dzīve ar Covid-19: Novērtējums par koronavīrusa izraisītās krīzes pārvarēšanu Latvijā un priekšlikumi sabiedrības noturībai nākotnē. 2020. 2. lpp. Iegūts no: https://lvportals.lv/wwwraksti/TEMAS/FAILI/KRIZES_KOMUNIKACIJA_COVID19_ESEJA.PDF [sk. 07.02.2022.].

¹⁴³ Jundzis T. Nacionālās drošības riski ekonomiskās krīzes apstākļos. Militārais apskats, 2009, Nr. 1, 5. lpp.

aizsardzības iestādēm, agresija un viltus ziņu izplatība virtuālajā vidē ir raksturīgi sabiedrības izpausmes veidi krīzes situācijās, kas vērsti gan uz sociālu, gan politisku mērķu sasniegšanu.

Pieaugot dažādu draudu raksturam un intensitātei līdz ar ģeopolitiskās situācijas izmaiņām pasaulē un citām globālām problēmām, atklājās pētnieki, kas pamatotās un kritiskās diskusijās cenšas radoši paplašināt un padziļināt sabiedrības drošības jēdziena izpratni. Kā norādījuši britu pētnieki G. Kristovs un S. Krofts (*George Christou, Stuart Croft*) un Boloņas Universitātes pētnieces M. Sekoruli un S. Lukareli (*Michela Ceccorulli, Sonia Lucarelli*), pašlaik drošības problēma indivīda un valsts attiecībās ir akūta. Sabiedrības drošība un valsts drošība visās izpausmēs (ekonomiskā, sociālā, politiskā un militārā aspektā) ir nedalāma.¹⁴⁴

Pēc britu autoru M. Kinga un D. Šarpa (*Mike King, Doug Sharp*) domām, indivīda un sabiedrības drošība ir daļa no nacionālās drošības sistēmas. Tomēr autori apgalvo, ka ne visas sabiedrības intereses drošības jomā iekļaujas nacionālās drošības koncepcijā. Mainoties politiskajai un ekonomiskajai situācijai valstī, mainās arī draudi nacionālajai drošībai. Tas nozīmē, ka nacionālās drošības koncepts aptver tikai tās sabiedrības intereses, kuras konkrētā vēsturiskā periodā ir aktuālas un nostiprinātas valsts aizsardzības un nacionālās politikas plānošanas dokumentos. Pēc autoru domām, indivīda fiziskā drošība, ugunsdrošība, veselības drošība vai ceļu satiksmes drošība nerada draudus nacionālajai drošībai, bet ir zināms cilvēkdrošības aspekts.¹⁴⁵

Ir grūti panākt vienprātību šajā jautājumā, tomēr, pēc autores domām, visai pamatots ir A. Matvejeva viedoklis, ka sabiedrības drošība, tāpat kā ekonomiskā, militārā, sociālā, politiskā, ekoloģiskā un informācijas drošība, bez atkāpēm ir daļa no nacionālās drošības politikas¹⁴⁶, un visi tās veidojošie elementi iekļaujas nacionālās drošības jēdzienā.

Kā liecina globālie statistikas rezultāti, 2020. gadā pasaulē tika konstatēti gandrīz 10 miljoni vēža izraisītu nāves gadījumu¹⁴⁷, cukura diabēta dēļ ik gadu mirst vairāk nekā 6 miljoni

¹⁴⁴ Christou G., Croft S., Ceccorulli M., Lucarelli S. European Union security governance: putting the “security” back in. *Police Practice and Research. An International Journal*. Volume 19, Issue 3. 2010. P. 341.-344.

¹⁴⁵ King M., Sharp D. Global Security and Policing Change: The impact of „Securitization” on Policing in England and Wales. *Police Practice and Research. An International Journal*. Volume 7, Number 5. 2006. P. 379.-381.

¹⁴⁶ Matvejevs A. Sabiedrības drošība kā policijas aizsardzības objekts. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*. 2016. 1/2 (74/75). 17. lpp.

¹⁴⁷ Global cancer statistics 2020: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. *A Cancer Journal for Clinicians*. Volume 71, Issue 3. May/June 2021. P. 209.-249.

cilvēku¹⁴⁸, bet gaisa piesārņojuma dēļ – aptuveni 7 miljoni cilvēku.¹⁴⁹ Satiksmes negadījumos ik gadu dzīvību zaudē vairāk nekā 1,35 miljoni cilvēku (katru dienu tie ir vidēji 3700 cilvēku)¹⁵⁰ un, kā vēsta Pasaules Veselības organizācija, trešdaļa sieviešu ir cietušas no fiziskas vai seksuālas vardarbības.¹⁵¹ Asinsrites sistēmas slimības Latvijā ir visizplatītākais nāves cēlonis – 2020. gadā no šīm slimībām valstī nomira 15,4 tūkstoši cilvēku jeb 53,4% no mirušo kopskaita. Nākamā lielākā nāves cēloņu grupa Latvijā ir audzēji, savukārt trešo vietu nāves cēloņu struktūrā ieņem ārējie nāves cēloņi (nelaimes gadījumi, noslīkšana, traumas).¹⁵²

Drošības politikas diskusijās visai bieži veselības, sociālie un citi cilvēkdrošības aspekti netiek uzskatīti par draudiem valsts pastāvēšanai, turpretī daudz retākie terorisma gadījumi tiek uztverti kā lielākais globālā mēroga apdraudējums. Politiskajās debatēs pastāv daudz domstarpību, tomēr nevar noliegt, ka iepriekš minētie statistikas dati ir nesaraunami saistīti ar sabiedrības un valsts drošību. No šādas perspektīvas raugoties, autore nonāk pie teorētiskām pārdomām, ka līdztekus citiem drošības aspektiem sabiedrības drošība, t. sk. indivīda fiziskā, sociālā un psiholoģiskā drošība, ir pamats valsts nacionālajai drošībai.

Raugoties no tiesu varas institūciju sniegtā viedokļa, Latvijas Republikas Augstākā tiesa jēdzienu “valsts un sabiedrības drošība” saista ar saikli “un”, norādot, ka tas saista divus vienlīdzīgus teikuma locekļus, kas paskaidro vienu un to pašu vārdu.¹⁵³ Apdraudējums Latvijas valsts drošībai var izpausties kā vēšanās pret Latvijas Republikas teritoriālo integritāti un neatkarību, demokrātisko parlamentāro valsts iekārtu vai Latvijā pastāvošo valsts varu. Savukārt apdraudējums sabiedrības drošībai var izpausties kā terorisms, nacionālā vai rasu naida kurināšana un darbība noziedzīgās organizācijās. Tiesa min, ka apdraudējuma veidu uzskaitījums nav

¹⁴⁸ Diabetes around the world in 2021. Factsheets with global and regional data from the IDF Diabetes Atlas 10th Edition. International Diabetes Federation. 2020. Available from: <https://diabetesatlas.org/regional-factsheets/> [viewed 07.02.2022.].

¹⁴⁹ State of Global Air Pollution 2020. A special report on global exposure to air pollution and its health impact. Health Effects Institute. 2020. P. 15.

¹⁵⁰ Annual Global Road Crash Statistics. The Association for Safe International Road Travel (ASIRT). Available from: <https://www.asirt.org/safe-travel/road-safety-facts/> [viewed 07.02.2022.].

¹⁵¹ COVID-19 and violence against women. World Health Organization report, WHO/SRH/20.04. 2020. P.1-4. Available from: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-SRH-20.04> [viewed 07.02.2022.].

¹⁵² Demogrāfija, 2021. Centrālās statistikas pārvaldes publikācija. 2021. 11. lpp. Iegūts no: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-10/Nr_05_Demografija_2021_%2821_00%29_LV_EN.pdf [sk. 07.02.2022.].

¹⁵³ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 6. februāra spriedums. Lieta Nr. A420150516, SKA-328/2019. 9. punkts. Par kritērija “rada draudus Latvijas valsts un sabiedrības drošībai” interpretāciju saistībā ar pilsonības iegūšanu naturalizācijas kārtībā.

izsmelošs un var norādīt arī uz citām personas aktivitātēm, kas rada apdraudējumu valsts un sabiedrības drošībai.¹⁵⁴

Sabiedrības drošība ir viena no konstitucionālajām vērtībām, kuras labad var ierobežot Satversmē noteiktās pamattiesības.¹⁵⁵ Jēdziena “sabiedrības drošība” saturs demokrātiskā valstī ir orientēts uz publisko interešu aizsardzību. Valsts pienākums ir aizsargāt sabiedrības drošību un veselību, kas var ietvert arī pienākumu noteikt ierobežojumus, ja tie ir nepieciešami un samērīgi leģitīma mērķa sasniegšanai. Pamattiesību ierobežošana nevar būt pašmērķīga.

No Satversmes tiesas gūtajām atziņām izriet arī tas, ka leģitīmais mērķis “sabiedrības drošība” ietver sevī nacionālo drošību un Latvijas teritoriālo vienotību.¹⁵⁶ Sabiedrības drošība kā leģitīmais mērķis tradicionāli orientējas uz nepieciešamību aizsargāt ikviena indivīda tiesības uz dzīvību, brīvību, veselību, godu un īpašumu. Konstitucionālo tiesību pētniece D. Plepa secina, ka Satversmes tiesa ir formulējusi ārkārtīgi stingrus kritērijus sabiedrības drošības izvirzīšanai par pamattiesību ierobežošanas leģitīmo mērķi. Likumdevējam vajag gan juridiski pamatot to, ka attiecīgais pamattiesību ierobežojums patiešām ir nepieciešams sabiedrības drošības aizsardzībai, gan arī uzrādīt reālā vai potenciālā apdraudējuma objektu.¹⁵⁷

Satversmes tiesas arguments iezīmē saikni starp demokrātiju, cilvēktiesībām un indivīda atbildību par savām tiesībām. Proti, demokrātija nozīmē valsts radītu un cilvēka cieņai atbilstošu ietvaru, kurā ikviens labā ticībā var pienācīgi īstenot savas cilvēktiesības un kurā ikviens uzņemas atbildību par savu izvēlēto rīcību.¹⁵⁸

Starptautiskie Sirakūzu interpretācijas noteikumi paskaidro, ka sabiedrības drošība nozīmē aizsardzību no draudiem, kas vērsti pret personas drošību, viņas dzīvi, fizisko integritāti, kā arī aizsardzību viņas īpašumam. Valsts sabiedrības drošības garantēšanā izmanto tikai demokrātiskas

¹⁵⁴ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 6. februāra spriedums. Lieta Nr. A420150516, SKA-328/2019. 9. punkts. Par kritērija “rada draudus Latvijas valsts un sabiedrības drošībai” interpretāciju saistībā ar pilsonības iegūšanu naturalizācijas kārtībā.

¹⁵⁵ Latvijas Republikas Satversme. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993. 116. pants.

¹⁵⁶ Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01, 6. punkts. Spriedums *Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25. pantam.*

¹⁵⁷ Plepa D. Līdzsvara meklējumi starp pamattiesību ievērošanu un valsts drošības aizsardzību Satversmes tiesas praksē. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES. 2016, Nr. 2 (5). 59. lpp. Iegūts no: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/997/1/16-165_Socrates_5_2016_05_Plepa_056-073_.pdf [sk. 08.02.2022.].

¹⁵⁸ Līce K. Cilvēktiesības nav egocentrisms, valsts nav Laimes lācis. Jurista Vārds, 16.02.2021., Nr. 7 (1169), 24. lpp.

metodes un nodrošina saprātīgu kompromisu starp demokrātijas aizsardzību un individuālo tiesību ievērošanu. Tiesību ierobežojumi nedrīkst būt izmantoti neskaidriem un patvarīgiem mērķiem.¹⁵⁹

Latvijas Republikas tiesību aktos “sabiedrības drošības” jēdziens nav definēts, bet ir noteikts tikai noziedzīgu nodarījumu pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību sastāvs. Likumdevēja izpratne par to, kāda uzvedība demokrātiskā tiesiskā valstī apdraud harmonisku sabiedrības funkcionēšanu, ir ietverta Krimināllikuma XX nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību.¹⁶⁰ XX nodaļā ietverti tādi noziedzīgi nodarījumi kā bandītisms, masu nekārtības, sabiedrisko pasākumu organizēšanas un norises kārtības pārkāpumi, ārkārtējās situācijas un izņēmuma stāvokļa laikā noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpšana, kapa un liķa apgānīšana, huligānisms, psihiski slīmu personu iesaistīšana noziedzīgā nodarījumā, nelikumīgas darbības ar šaujammieročiem u. c. nopietni pārkāpumi.

Profesore V. Liholaja norāda, ka Krimināllikuma XX nodaļā ietvertos noziedzīgos nodarījumus var iedalīt vairākās grupās atkarībā no tā, kādas konkrētas intereses tiek apdraudētas, taču tie visi ir vērsti pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību – cilvēku sabiedrisko attiecību sistēmu, kas nodrošina sabiedrisko mieru, normālus apstākļus darbam un atpūtai, kā arī personas tiesību un likumīgo interešu realizāciju. Apdraudot vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, var tikt nodarīts kaitējums arī personas dzīvībai un veselībai, fizisko un juridisko personu mantiskajām interesēm, citām personas vērtībām un interesēm.¹⁶¹

Tāpat sabiedrības drošības aizsardzības objekts var būt indivīda dzīvība un veselība, indivīda tiesības, brīvība un likumīgās intereses, indivīda materiālās intereses, indivīda ikdienas dzīve un darbība, sabiedrības materiālās un morālās vērtības, valsts konstitucionālā iekārta.¹⁶²

Raugoties uz sabiedrības drošības jēdziena integrēšanu drošības politikas ciklā, jāsecina, ka procesam vērojama fragmentāra attīstība un sasniegtais rezultāts nav viennozīmīgs. Politikas plānošanas dokumenti tiek izstrādāti dažādos pārvaldes līmeņos, dažādos sektoros un nav šaubu, ka sabiedrības drošība var kļūt par galveno politikas plānošanas mērķi un par vienojošo elementu dažādu līmeņu dokumentu saturiskai saiknei.

¹⁵⁹ United Nations, Economic and Social Council, Syracuse Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, U.N. Doc. E/CN.4/1985/4, Annex (1985), Article 33.

¹⁶⁰ Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedums lietā Nr. 2017-07-01, 16. punkts. Spriedums *Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam.*

¹⁶¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un Sevišķā daļa: Mācību grāmata. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 307. lpp.

¹⁶² Porzolt F., Polianski I., Görden A. Safety and Security: The Valences of Values. Police Practice and Research. An International Journal. Volume 6, Issue 4, 2011, P. 484.-486.

Tā, piemēram, Latvijas Nacionālā attīstības plānā 2021.–2027. gadam viens no valsts attīstības prioritārajiem rīcības virzieniem ir drošības stiprināšana.¹⁶³ Minētais rīcības virziens ietver jautājumus, kas skar personu un sabiedrības fizisko drošību, t. sk. vardarbību, noziedzību, vispārējo ugunsdrošību, drošību uz ūdens, ceļiem, digitālo drošību, cilvēku īpašuma drošību, robežas drošību, drošību civilās aizsardzības jomā, sabiedrības psiholoģisko aizsardzību un noturību u. c. aspektus. Tātad primāri skar sabiedrības drošības jomu, nevis valsts aizsardzību vai nacionālo drošību.

Nacionālais attīstības plāns ir valsts augstākais ilgtermiņa attīstības dokuments, kas nosaka telpisko attīstības perspektīvu un iezīmē diezgan skaidru un integrētu skatījumu uz elementiem, kuri veido sabiedriskās drošības sektoru. Analizējot saistītos nozaru politikas dokumentus, kas tiek veidoti ciešā sasaistē ar hierarhiski augstākajos plānošanas dokumentos noteiktajiem politikas virzieniem, autore secina, ka sabiedrības drošību veidojošie elementi ir sadrumstaloti un ietverti daudzos atsevišķos politikas plānošanas dokumentos vai nav iekļauti vispār.

Piemēram, Valsts policijas attīstības koncepcija nosaka prioritāros virzienus, kas saistīti ar likumpārkāpumu novēršanu, noziedzības apkarošanu, profesionālu personālu, pamatfunkciju izpildes nodrošinājumu u. c.¹⁶⁴ Vienlaikus arī Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plānā noteikts efektīvizēt ar organizēto noziedzību saistītu noziedzīgo nodarījumu novēršanu un apkarošanu, radīt pilnvērtīgus apstākļus tiesībaizsardzības iestādēm cīņai ar organizēto noziedzību, kā rezultātā tiks uzlabota personu un sabiedrības drošība.¹⁶⁵

Var pieminēt Valsts civilās aizsardzības plānu, kas nosaka rīcību katastrofas pārvaldīšanas pasākumu īstenošanā¹⁶⁶, Ceļu satiksmes drošības plānu 2021.–2027. gadam, kas nosaka rīcības virzienus ceļu satiksmes drošības uzlabošanā¹⁶⁷, konceptuālo ziņojumu “Par valsts politiku ugunsdrošības jomā”, kas sagatavots, lai radītu optimālus priekšnosacījumus ugunsdrošības uzlabošanai valstī¹⁶⁸ un vēl daudz citu dokumentu.

¹⁶³ Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam (NAP2027). 02.07.2020. Latvijas Vēstnesis, 127, 06.07.2020. 91. lpp.

¹⁶⁴ MK rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”. 06.04.2016. Latvijas Vēstnesis, 69, 11.04.2016.

¹⁶⁵ MK rīkojums Nr. 90 “Par Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plānu 2018.–2020. gadam”. 28.02.2018. Latvijas Vēstnesis, 45, 02.03.2018.

¹⁶⁶ MK rīkojums Nr. 476 “Par Valsts civilās aizsardzības plānu”. 26.08.2020. Latvijas Vēstnesis, 167, 31.08.2020.

¹⁶⁷ MK rīkojums Nr. 712 “Par Ceļu satiksmes drošības plānu 2021.–2027. gadam”. 06.10.2021. Latvijas Vēstnesis, 196, 11.10.2021.

¹⁶⁸ MK rīkojums Nr. 7 “Par konceptuālo ziņojumu “Par valsts politiku ugunsdrošības jomā””. 09.01.2019. Latvijas Vēstnesis, 8, 11.01.2019.

Redzams, ka politikas veidotāji relatīvi bieži plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos atsaucas uz valsts un sabiedrības drošību. Tomēr, kā secināts iepriekš, politika šobrīd nav vienota un proaktīva – problēmu apzināšana, mērķu un rezultātu izvirzīšana, risinājumu ieviešana un īstenotās politikas ietekmes izvērtēšana dokumentos ir atšķirīga, sadrumstalota un neveido integrētu pieeju sabiedrības drošības konceptam.

Autore gūst pārliecību, ka mūsdienu mainīgajā vidē akūti nepieciešams vienots un visaptverošs vidējā termiņa politikas attīstības dokuments – “Sabiedrības drošības attīstības stratēģija”, kurā būtu iekļauts sabiedrības drošības ietvars, prioritātes, rīcības virzieni un sasniedzamie rezultāti, paredzot personu dzīvības, veselības, tiesību un brīvību, īpašuma aizsardzību, ekonomisko un sociālo stabilitāti, vides aizsardzību, kā arī spējas reaģēt uz ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem un briesmām.

2. SABIEDRISKĀ KĀRTĪBA UN DROŠĪBA KĀ ZINĀTNISKĀS IZZIŅAS OBJEKTS

2.1. Sabiedriskā kārtība kā tiesību socioloģijas izpētes priekšmets

Sabiedriskās kārtības definēšanas un izskaidrošanas ideju spektrs ir plašs: no likumības un kārtības izpratnes veidošanās Senajā Grieķijā, sabiedriskā līguma teorijas nostiprināšanas atsevišķu filozofu un tiesībzinātnieku idejās 17.–18. gadsimtā līdz pat dažādu sabiedriskās kārtības aspektu pakāpeniskai integrēšanai mūsdienās – sociālās zinātnēs (tiesību un politikas zinātnē, socioloģijā), kā arī vēsturē, filozofijā un ētikā.

Sabiedriskā kārtība dažādos laikos, politiskajos režīmos un starptautiskajās sistēmās, kad valdīja tiem apstākļiem raksturīgas prioritātes, saplūda ar citiem ekonomiskajiem, sociālajiem un politiskajiem procesiem, kuros dominēja valstu un iedzīvotāju izdzīvošanas diktēta sabiedriskās dzīves pārvaldība.

Sabiedriskās kārtības nodrošināšana ir viena no galvenajām valsts funkcijām, kas ietver daudzu sociālo sistēmu aizsardzību un konstitucionālo tiesību garantēšanu¹⁶⁹, tomēr autore secina, tās sociālie un juridiskie aspekti nav pietiekami apzināti. Papildus tam jāsecina, ka joprojām ne akadēmiskajā vidē, ne rīcībpolitikas veidotāju un likumdevēja vidū nav izteikti skaidrs sabiedriskās kārtības jēdziena teorētiskais ietvars. Kā norāda policijas tiesību speciālists A. Matvejevs, joprojām nav vienotas zinātniskas pieejas šā termina izpratnē, līdz ar to valsts pārvaldes institūciju darbībā nav vienotas metodikas attiecībā uz darbību amplitūdu.¹⁷⁰

Starptautiskie Sirakūzas interpretācijas noteikumi, skaidrojot mūsdienu sabiedriskās kārtības jēdziena izpratni, norāda, ka sabiedriskā kārtība ir ne tikai kārtība kādā noteiktā administratīvā teritorijā, bet arī visu to noteikumu, principu kopums, uz kuriem pamatota sabiedrība un kuri nodrošina sabiedrības drošu un normālu funkcionēšanu.¹⁷¹

¹⁶⁹ Osierda A. Prawne aspekty pojęcia bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego. *Studia Iuridica Lublinsia* 23, 2014. P. 90–91. Available from: <https://journals.umcs.pl/sil/article/viewFile/68/65> [viewed 16.02.2022.].

¹⁷⁰ Matvejevs A. Policijas darbības teorijas attīstības tendences. Rīga, Petrovskis un Ko, 2009. 110. lpp.

¹⁷¹ United Nations, Economic and Social Council, Syracuse Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, U.N. Doc. E/CN.4/1985/4, Annex (1985), Article 22.

Savukārt no ikdienas apziņas viedokļa mēs saprotam, ka kārtība ir stāvoklis, kad ikviens priekšmets ir savā vietā, kad viss norit pareizi, bez traucējumiem¹⁷², kad pastāv noteikta dzīves un darba organizācija.

Juridisko terminu vārdnīcā sabiedriskā kārtība tiek raksturota kā tiesību normām un sadzīves noteikumiem atbilstoša kārtība sabiedrībā, kas nodrošina iestāžu, uzņēmumu un organizāciju netraucētu darbību, cilvēku mierīgu dzīvi, darbu un atpūtu, kā arī īpašuma un citu tiesību un interešu aizsardzību.¹⁷³

Mūsdienu apstākļos sabiedrisko kārtību var pētīt no vairākiem aspektiem: tiesību socioloģijas, sociālās psiholoģijas un, protams, vairāku tiesību zinātņu apakšnozaru (tiesību teorijas un vēstures, administratīvo tiesību, krimināltiesību, policijas tiesību u. c.) skatupunkta. Jāsecina, ka tiesību socioloģija sniedz visai bagātu pētījumu klāstu un nozīmīgas atziņas, un tam ir savi skaidri redzami objektīvi nosacījumi. Proti, kā to akcentē tiesību zinātniece S. Osipova, tiesību socioloģijas īpašais devums tiesību zinātnei ir spēja izskaidrot tiesību nozīmi sociālā sistēmā un redzēt tās ietekmi uz sabiedrisko attiecību regulēšanu.¹⁷⁴

Pirmie likumības un kārtības elementi iezīmējas jau dabiskās tiesību teorijas ietvaros Senajā Grieķijā, kur Solons (*Solon*) izvirzīja ideju, ka “valstij vispirms ir vajadzīga likumiskā kārtība, jo nelikumības un pilsoņu nesaskaņas ir vislielākais ļaunums, turpretī kārtība un likums ir vislielākais labums polisai”.¹⁷⁵ Raugoties uz valsti kā “pilnvērtīgu iemiesojumu”, liela nozīme bija Platona (*Plato*) idejām par valsts veidošanos un taisnīgumu – taisnīgums harmonizē cilvēku garīgo dzīvi un, harmoniski apvienojot taisnīguma elementus, nosaka arī valsts iekšējo harmonisko organizāciju.¹⁷⁶ Tikmēr Aurēlijs Augustīns (*Aurelius Augustinus Hipponensis*) savās teorētiskajās pārdomās noraida klasisko atziņu, ka valsts centrālā iezīme ir taisnīgums. Augustīns kritizē valsti kā tādu un salīdzina to ar laupītāju bandu, kurai ir kopīgas intereses. Lai gan Augustīna attieksme pret valsti lielā mērā bija komplicēta, tomēr vienlaikus viņš atzīst valsts īpašo nozīmi tautas miera un sabiedriskās kārtības garantēšanā. Valsts uzdevums ir saglabāt mieru virs zemes, ko panāk ar varas palīdzību.¹⁷⁷

¹⁷² Oxford Advanced Learner’s Dictionary. Seventh edition. Oxford University press. Edited by Wehmeier.

¹⁷³ Krastiņš U. Juridisko terminu vārdnīca, Rīga, Nordika, 1998, 230. lpp.

¹⁷⁴ Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Tiesu namu aģentūra. 2010. 18. lpp.

¹⁷⁵ Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: Autorizdevums, 2020. 8. lpp.

¹⁷⁶ Jakubaņecs V. Valsts jēdziens un formas. Rīga. P&KO. 2004. 8. lpp.

¹⁷⁷ Bērtaitis S. Dabiskā likuma ideja Augustīna filozofijā. Jurista Vārds. Nr. 27 (1189), 2021. gada 6. jūlijs.

Pārņemot antīkās pasaules atstāto mantojumu, apgaismība deva ierosmi racionālākam pasaules skatījumam un pamatu turpmākai tiesību izpratnes attīstībai. Sabiedriskās kārtības un drošības elementi saskatāmi H. Grocija (*Hugo Grotius*), J. Ruso (*Jean-Jacques Rousseau*), T. Hobsa (*Thomas Hobbes*), Dž. Loka (*John Locke*), D. Didro (*Denis Diderot*) u. c. darbos, kuriem interesēja valsts un cilvēka attiecību daudzveidīgās izpausmes.

Piemēram, angļu filozofs T. Hobss pazīstamajā darbā *Leviatāns*, pievēršoties sabiedrības procesiem no sabiedriskā līguma teorijas skatupunkta, hipotētiski pieņēma, ka, lai risinātu kopējā miera un aizsardzības jautājumus, cilvēki un valstis vienojas par kopīgas sadarbības veidošanu, kas ir balstīta uz politisko zināšanu un gudrības kopumu.¹⁷⁸ Jautājumā par tautas un augstākās varas attiecībām citāda pieeja bija pazīstamajam franču filozofam J. Ruso, kurš uzskatīja, ka sabiedriskā līguma galvenais noteikums ir suverenitāte, kas pieder tautai, jo bez tās valdītu anarhija, despotisms un nemieri.¹⁷⁹ Savukārt Didro, pievēršoties savai “haotiskās kārtības idejai”, atgādina, ka dabiskais likums ir mūžīga un nemainīga kārtība, kuras uztvere ir tikai šķietama, jo saistīta ar cilvēka domāšanas procesu.¹⁸⁰

Tiesību socioloģija kā patstāvīga zinātne izveidojās 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. Tā sniedza pilnīgi jaunu skatījumu uz tiesību realitāti, tiesību sociālo dabu un nozīmi sociālajā sistēmā. Lielā mērā tieši tiesību socioloģijas pamatlicēji M. Vēbers (*Max Weber*) un E. Dirkems (*Émile Durkheim*) mainīja socioloģijas (tiesību socioloģijas) pētījumu loku, koncentrējot uzmanību uz sabiedrībā esošām juridiskajām problēmām un piedāvājot tās risināt no socioloģijas pozīcijām.

E. Dirkems definē jēdzienu “sociālais fakts”, saistot to ar zināmu indivīda uzvedības modeli un attieksmi, kuru ietekmē kolektīvās domas, “kolektīvā sirdsapziņa”.¹⁸¹ S. Osipova šajā saistībā norāda, ka sociālā fakta būtiskākā pazīme ir tā, ka tas pastāv neatkarīgi no atsevišķiem indivīdiem, tas ir ārējs faktors, jo ir veidojies un pastāv ārpus konkrēta indivīda apziņas, taču ietekmē viņa

¹⁷⁸ Salifu J. Political Thought of Thomas Hobbes and Jhon Locke. Project: Locke and Hobbes. July 2020. University of Ghana. P.2. Available from: https://www.researchgate.net/publication/343153007_POLITICAL_THOUGHTS_OF_THOMAS_HOBBS_AND_JOHN_LOCKE [viewed 16.02.2022.].

¹⁷⁹ Dunning A. The Political Theories of Jean Jacques Rousseau. *Political Science Quarterly*, Vol. 24, No. 3 (Sep. 1909). P. 390.

¹⁸⁰ Niklaus R. Denis Diderot: Search for an Unattainable Absolute of Truth. *Ultimate Reality and Meaning*, Volume 3 Issue 1, January 1980. P. 32.

¹⁸¹ Herzog P.S. Social Fact. Indiana University-Purdue University Indianapolis. December, 2018. Available from: https://www.researchgate.net/publication/329823844_Social_Fact [viewed 16.02.2022.].

uzvedību.¹⁸² Sociālā fakta pārkāpšana apstiprina tā esību, jo indivīdi, kas rīkojas pretēji sociālajiem faktiem, saņem sodu. Sava laika sabiedrības morālās krīzes raksturošanai E. Dirkems ieviesa jēdzienu “anomija”, kas raksturo stāvokli, kad sabiedrībā nepastāv sociālās regulācijas, jo normās nav paredzēts ne indivīda uzvedības modelis, ne sekas, kas iestājas antisociālas uzvedības dēļ.¹⁸³

Raugoties no šādas perspektīvas, autore secina, ka zināmas sociālās anomijas pazīmes ir vērojamas arī mūsdienu sabiedrībā, kad indivīda uzvedībai nav stingras tikumiskās regulācijas un sociālās atbildības, kā rezultātā izzūd savstarpēja cieņa un solidaritāte. Šis ir laiks, kad sabiedrības dzīve ir kļuvusi neprognozējama, strauji mainās sabiedrības vērtības, sociālā organizācija, valsts un sabiedrības pārvaldība un nav vairs iespējams izmantot iepriekšējos problēmu risinājumus.

Tiesību un citu sociālo institūtu savstarpējo mijiedarbību un ietekmi uz sabiedrības dzīvi plaši pēta M. Vēbers. M. Vēbers uzsver tiesību nozīmi sabiedrības pastāvēšanā, kā arī to savstarpējo sakarību. Pie šāda secinājuma nonāk arī vācu tiesību sociologs K. Harpfers (*Claudius Härfper*), kurš norāda, ka M. Vēbera ieskatā tiesības nodrošina sabiedriskās attiecības, kas noteiktā laikā pastāv konkrētajā sabiedrībā un veido tiesisko attiecību kopumu.¹⁸⁴ Līdzīgi tās definē “socioloģiskās jurisprudences idejas” autors R. Paunds (*Nathan Roscoe Pound*) – tiesības ir galvenais sociālās kontroles līdzeklis, kura mērķis ir regulēt un līdzsvarot konfliktējošas intereses, vienlaikus veidojot un nodrošinot tiesisko kārtību sabiedrībā.¹⁸⁵

Visaptverošu ieskatu tiesību būtības izziņā sniedz asoc. profesors Anatolijs Kriviņš savā monogrāfijā “Tiesību jēdziens un būtība”. Raugoties uz valsts īpašo lomu un pētot normatīvisma koncepciju, A. Kriviņš īpaši izceļ normatīvisma koncepcijas piekritēju H. Kelzenu (*Hans Kelsen*). H. Kelzens atzīst tradicionālus valsts elementus (iedzīvotāji, teritorija, vara) un visus šos elementus sasaista ar tiesībām. Centrālais elements ir tiesiskā kārtība – tauta ir cilvēku kopība, kuru saista tiesiskā kārtība, teritorija ir tiesiskās kārtības telpa, bet vara ir valsts institūciju centralizēta kopība, kuru vieno tiesiskā kārtība.¹⁸⁶

Šīs atziņas būtība atrodama arī citos avotos, kur nostiprināta ideja, ka tiesiskā kārtība ietver visu to tiesību normu kopumu, kuras ir spēkā noteiktā teritorijā, noteiktā laika posmā un kuru

¹⁸² Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010. 51. lpp.

¹⁸³ Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010. 52. lpp.

¹⁸⁴ Härfper C., Kaden T. Weber and Simmel on the formation of norms, rules and laws. *Journal of Classical Sociology* 1 (10). March 2017. P. 8.

¹⁸⁵ Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: Autorizdevums, 2020. 166. lpp.

¹⁸⁶ Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: Autorizdevums, 2020. 132. lpp.

īstenošanu garantē attiecīgās valsts autoritāte.¹⁸⁷ Tomēr literatūrā nevalda pilnīga vienprātība jautājumā par sabiedriskās kārtības un tiesiskās kārtības nošķirumu. Dažādi avoti piedāvā atšķirīgus skatījumus. Kā to raksturo A.Feldmanis, sabiedriskās kārtības pamatu veido tiesiskā kārtība, kas izpaužas pilsoņu un policijas amatpersonu tiesiski pamatotā uzvedībā sabiedriskās vietās. Tādējādi tiesiskā kārtība aptver plašāku sabiedriskās dzīves sfēru nekā sabiedriskā kārtība.¹⁸⁸

Citādu skatījumu piedāvā J. Filabera (*Joanna Filaber*): tiesiskā kārtība ir cilvēku uzvedības pakļaušana likumības prasībām, tā ir sabiedriskās kārtības sastāvdaļa ar konkrētu kvalitāti. Ja pieņemam, ka sabiedriskā kārtība ir sociālo attiecību kopums, kas regulē visas sociālās normas, tad tiesiskā kārtība ietver tikai tās attiecības, kas veidojas tiesību normu ietekmē.¹⁸⁹ Rietumu sabiedriskās domas tradīcija akcentē konkrētu īpašību ieaudzinašanu indivīdam, lai varētu dzīvot drošā vidē kopā ar citiem cilvēkiem. Tikuma audzināšanas tradīcija ir tiesiskās kārtības un drošas dzīves pamats. Aristotelis (*Aristotle*) šajā kontekstā raksta par līdzsvara rašanu starp galējībām kā ceļu pie cilvēka drošas, pilnvērtīgas dzīves sabiedrībā kopā ar citiem.¹⁹⁰

Daudzu pētnieku idealizētais skatījums uz sabiedriskās kārtības pastāvēšanu, kura iespējama tikai tiesiskās kārtības ietvaros, lielā mērā attīsta teorētiskas pārdomas par citām līdzvērtīgām sociālām vērtībām – labklājību, mieru, satiecību, cieņu un taisnīgumu.¹⁹¹ Šajā saistībā autore pievērš uzmanību sociāli psiholoģiskajai pieejai, kas skaidro sociālo attiecību veidošanās pamatus. Kā to precīzi definē O. Zotova (*Ольга Зотова*), sabiedriskā kārtība ir sociālo attiecību sistēma, kas veidojas indivīdu savstarpējo attiecību ietekmē, nodrošina efektīvu sociālo vajadzību apmierināšanu un līdzsvaru starp vērtībām un normām.¹⁹² Tradicionāli sabiedriskās kārtības izpētē izdala mērķi, uzdevumus un līdzekļus, bet sociāli psiholoģiskais aspekts paredz indivīdu mijiedarbības rašanās un tālākas attīstības vietas un laika analīzi. Šajā ieskatā sabiedriskais

¹⁸⁷ Volbergs H. J., Krasts V. Salīdzinošās administratīvās tiesības: lietas un risinājumi: Mācību līdzeklis. Rīga, Eiropas universitātes Rīgas centrs, 2002, 232. lpp.

¹⁸⁸ Feldmanis A. Policijas funkcijas noziedzības novēršanas un apkarošanas kontekstā. Promocijas darbs. Rīgas Stradiņa universitāte. 2016. 104. lpp.

¹⁸⁹ Filaber J. Pojęcie bezpieczeństwa publicznego w prawie administracyjnym (wybrane uwagi). Uniwersytet Wrocławski. Katedra Doktryn Politycznych i Prawnych. 2009. P. 246. Available from: <https://bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/27852/edition/34474> [viewed 16.02.2022.].

¹⁹⁰ Aristotelis. Nikomaha ētika. Rīga: Zvaigzne, 1985, 48. lpp.

¹⁹¹ Малахов В. П. Философия права: учеб. пособие. ЮНИТИ-ДАНА, 2007 г., с. 134.

¹⁹² Zotova O., Tarasova L.V., Syutkina E.N. Psychological Security and Personality Basic Values. The European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. 2020. P. 865. Available from: https://www.researchgate.net/publication/346900177_Psychological_Security_And_Personality_Basic_Values [viewed 16.02.2022.].

pasūtījums ietver sociālo attiecību sistēmu, kas veidojas un attīstās ne tikai sabiedriskās vietās, bet arī ārpus tām.¹⁹³

Sabiedriskās kārtības teorētiskais ietvars atspoguļo dažādas pieejas to izskaidrošanai un definēšanai. Neraugoties uz to, ka katra no pieejām sniedz atšķirīgu sabiedriskās kārtības redzējumu, autore secina, ka tiesību socioloģija sniedz vērtīgus atklājumus, atziņas un secinājumus, kas kalpo par atskaites punktu visiem tālākajiem pētījumiem šajā jomā.

Autore gūst pārlicību, pievēršoties sabiedriskās kārtības jēdziena padziļinātai un paplašinātai izpētei, tas pētniekiem ļauj precīzāk noteikt sociālo attiecību loku, kas veido sabiedriskās kārtības būtību, ļauj izprast sociālo normu būtību, kura paredzēta šo attiecību regulēšanai un aizsardzībai, kā arī ļauj noteikt valsts un pašvaldību institūciju, kā arī sabiedrības lomu sabiedriskās kārtības garantēšanā.

¹⁹³ Кроливец Я. Г. Понятие «общественный порядок» как элемент управления в ГМУ. Экономика и социум. Актуальные вопросы политики и права. No 9, 2015. с. 235.–236.

2.2. Sabiedriskās kārtības juridiskie aspekti

Zinātniskās literatūras klāstā ir atrodamas vairākas nozīmīgas publikācijas, jo īpaši administratīvajās un policijas tiesībās, kas veltīts sabiedriskās kārtības jēdziena izpētei. Sabiedriskās kārtības jēdziens ir stabili nostiprinājies drošības diskursā un līdztekus cilvēka izdzīvošanai, pamatvajadzību nodrošināšanai, stabilas un drošas dzīves garantēšanai veido tiesībpolitikas kodolu un, kā noskaidrojām iepriekš, arī sociālpolitikas kodolu.

Šobrīd gandrīz neiespējami pievērsties turpmākai sabiedriskās kārtības jēdziena izpētei juridiskā aspektā bez iepriekš aplūkotās tiesību socioloģijas ietekmes. Pēc M. Ahapovas (*Azanova M. O*) domām, tieši pateicoties tiesību socioloģijas ieguldījumam un administratīvajās tiesībās nostiprinātajam uzskatam¹⁹⁴, pašlaik var izvirzīt fundamentāli nozīmīgu konstanti – sabiedriskā kārtība kā sociāla un tiesiska kategorija ir sociālo attiecību sistēma, kura, ņemot vērā sabiedrībā dominējošo uzvedības modeli, tiek regulēta ar sociālām (tiesību un morāles) normām.

Atsevišķi autori par to izsakās visai skeptiski, norādot, ka sabiedrisko kārtību realitātē veido faktiskās attiecības, nevis noteiktas tiesību un sociālās normas.¹⁹⁵ Tikmēr galvenās atziņas, kas veidojās administratīvo tiesību zinātnes ietvarā, paliek konsekvantas. Ar sociālo normu palīdzību tiek noteikti vispārējie uzvedības noteikumi, ieviesti aizliegumi noteiktu darbību veikšanai un noteikta atbildība par tiesību pārkāpumiem, kā arī noteikti sabiedrības, valsts un pašvaldību institūciju uzdevumi, pienākumi un tiesības sabiedriskās kārtības garantēšanā.

Juridiskajā literatūrā sastopamie pētījumi, kas pamatā ir balstīti uz tiesību socioloģijas atziņām, attīsta ideju, ka sabiedrisko kārtību var pētīt divos aspektos – kā mērķi un kā līdzekli. No vienas puses, šie zinātniskie rezultāti atklāj sabiedriskās kārtības socioloģisko pusi, no otras – tie visai spēcīgi akcentē jēdziena juridisko dimensiju. Administratīvo tiesību pētnieks D. Bredihins šajā kontekstā raksta, tā kā mērķis noteiktā periodā var kļūt par līdzekli un otrādi, sabiedriskās kārtības uzturēšanai paredzētās darbības (sasniegts mērķis) ir jānošķir no darbībām sabiedriskās kārtības veidošanai (mērķis nav sasniegts). Vienlaikus šī atšķirība ir jāņem vērā, analizējot sabiedriskās kārtības nodrošināšanai paredzētās metodes. Ja sabiedriskā kārtība tiek pētīta kā sociāla kategorija, tā ietver visu sociālo attiecību sistēmu, kura mijiedarbojas ar ekonomikas

¹⁹⁴ Ahapova M. Administrative and Legal Maintenance of Public Order by Law Enforcement Bodies of Ukraine. *Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav*. 2017. № 3 (104). P. 273.

¹⁹⁵ Бредихин И. Д. О понятии и содержании общественного порядка в административном праве. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право*. No 1. 2010. с. 214.

pamatu un ir pakļauta noteiktām sociāli tiesiskām un morāles uzvedības normām.¹⁹⁶ Šādā gadījumā sabiedriskā kārtība ir īpašs sabiedrībā sasniegts stāvoklis, kurā ar valsts varas palīdzību tiek nodrošināta pastāvīga korelācija starp tiesību normām un morāli. Izmantotās metodes šajā gadījumā ir pasākumu kopums, kas palīdz nodrošināt sabiedrības un valsts drošību, kā arī katra indivīda personisko drošību un tiesību aizsardzību.

Mūsdienās aktuālas juridiskās diskusijas akadēmiskajā vidē, kā to atzīmē vairāki drošības pētnieki¹⁹⁷, ir saistītas ar sabiedriskās kārtības jēdziena izpratni un tā lietojumu šaurākā un plašākā kontekstā. Sabiedriskā kārtība plašākā nozīmē ir sociālo attiecību kopums, kas veidojas sociālo normu ietekmē, ietverot arī tiesisko kārtību, bet jēdziena izpratne šaurākā nozīmē aptver tikai to sociālo attiecību sistēmu, kas veidojas sociāli politiskajā dzīvē un noris sabiedriskās vietās.¹⁹⁸ Šādu skatījums sniedz administratīvo tiesību zinātnieks I. Jeropkins, kurš apdraudējumu sabiedriskajai kārtībai pamatā saista ar sabiedriskām vietām, kurās koncentrējas zināms cilvēku skaits (apmierinot savas materiālās un emocionālās vajadzības). No minētās atziņas vienlaikus izriet secinājums, ka sabiedriskās kārtības skatījums šaurākā nozīmē parasti dominē valsts un pašvaldības institūciju praktiskajā darbā, jo fokusē uzmanību uz konkrētu noziedzīgu nodarījumu un administratīvo pārkāpumu novēršanu, kuri apdraud sabiedrisko kārtību un drošību.

Neraugoties uz literatūrā noteikto dalījumu, autore secina, ka pašreizējos apstākļos diskusija par šaurāku un plašāku sabiedriskās kārtības interpretējumu ir vairāk piemērota pētnieku un zinātnieku auditorijai, kamēr, kā to pamatoti atzīmē Ž. Ozoliņa, draudu daudzveidības pieauguma dēļ drošības politika pašlaik ir spiesta risināt aktuālākus jautājumus.¹⁹⁹ Tie ir jautājumi par rīcībpolitikas veidošanu, kas balstās uz iedzīvotāju un drošības politikas veidotāju uzticēšanos un partnerību, kā arī gatavību pārvarēt un novērst jebkādus apdraudējumus sabiedrības drošībai. Tātad sabiedriskās kārtības garantēšanas pamatā ir nepieciešams īpašs valsts un sabiedrības īstenots pasākumu kopums, kas nodrošina indivīda drošību un pamattiesību aizsardzību, kā arī garantē valsts un sabiedrības ilgtspējīgu attīstību.

¹⁹⁶ Бредихин И. Д. О понятии и содержании общественного порядка в административном праве. Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. No 1. 2010. с. 235.

¹⁹⁷ Baldwin D. The concept of security. Review of International Studies No. 23, 1997. P. 17.

Cylkowski T. The Role of the Police in Internal Security. Kultura Bezpiecēstwa Nauka – Praktyka – Refleksje Nr. 20, 2015. P.128.–129.

¹⁹⁸ Еропкин М. И., Попов Л. Л. Административно-правовая охрана общественного порядка. Лениздат, Ленинград. 1973, с. 73.

¹⁹⁹ Ozoliņa Ž., Reinholde I., Struberga S. Subjektīvā drošības uztvere – izpētes ietvara konstruēšana. Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 14. lpp.

Pētot sabiedrisko kārtību kā sabiedrības drošības priekšnosacījumu, autore nonāk pie secinājuma, ka mūsdienu daudzveidīgo draudu apstākļos sabiedriskā kārtība kā viens no sociālās sistēmas elementiem, vienlaikus ir ne tikai viens no galvenajiem darbības objektiem visām tiesību aizsardzības iestādēm, t. sk. policijai, bet arī būtisks faktors, kas ietekmē sabiedrības drošību kopumā.²⁰⁰

Sabiedriskā kārtība līdztekus sabiedrības drošībai skar gandrīz visas sabiedrības dzīves norises, tomēr jāsecina, ka šajā jautājumā nav absolūtas zinātniskās vienprātības. Vairāki autori sabiedrisko kārtību un sabiedrības drošību aplūko kā sinonīmus, citi uzskata, ka sabiedrības drošība pēc satura ir plašāks jēdziens, vēl citi norāda pretējo. Pastāv vairāki atšķirīgi viedokļi, kas atspoguļo sabiedriskās kārtības būtību, bet tikai daži iezīmē kopsakarību ar drošības jēdzienu.

Piemēram, krievu zinātnieks J.Suhačevs veicot jēdzienu salīdzinājumu, secina, ka sabiedriskās kārtības izpēte par drošības galveno aizsargājamo objektu izvirza indivīdu, savukārt sabiedrības drošības modelī centrālais apdraudējums ir noteikts īpašumam un sabiedrības drošībai kopumā.²⁰¹ Citviet literatūrā norādīts, ka sabiedriskā kārtība bez jebkādam atkāpēm ir sociālo attiecību sistēmu kopums, kas sabiedrībā veicina mieru un drošību.²⁰² Tātad sabiedriskā kārtība skar visas sabiedrisko attiecību jomas un aptver visas sabiedrības sociāli labiekārtotu stāvokli un organizētību.²⁰³

Lai arī teorijā un praksē minētais jautājums vēl nav pilnvērtīgi izdiskutēts, autore nostiprina pārliecību, ka kārtības un drošības jēdzieni ir savstarpēji saistīti un drošības konceptā jāpēta kopsakarībā. Šo jēdzienu ciešā saistība ir skaidrojama ar to, ka abi jēdzieni skar sabiedrisko attiecību sistēmu, kas veidojas atbilstoši tiesiskajām un sociālajām normām un vienlaikus identificē bīstamus draudus un riskus indivīdam un sabiedrībai kopumā.²⁰⁴ Tādējādi tiek paplašināta

²⁰⁰ Кузнецова К. Sabiedriskā kārtība kā sabiedrības drošības priekšnosacījums sociāli ekonomisko pārmaiņu apstākļos. Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes starptautiskās zinātniskās konferences “Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds “Saule”, 2012, 433. lpp.

²⁰¹ Сухачев И.Ю. О соотношении понятий “общественный порядок” и “общественная безопасность”. Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. No. 4. 2009. с. Available from: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-sootnoshenii-ponyatiy-obschestvennyu-poryadok-i-obschestvennaya-bezopasnost> [viewed 19.02.2022.].

²⁰² Адмиралова И.А. Административно-правовое обеспечение прав и свобод граждан в деятельности полиции. (2015). Монография. Домодедово: ВИПК МВД России. 35 с.

²⁰³ King M., Policing and public order issues in Canada: Trends for change. Police Practice and Research. An International Journal. Volume 8, Issue 1, 1997, P. 52.

²⁰⁴ Кузнецова К. Sabiedriskā kārtība kā sabiedrības drošības priekšnosacījums sociāli ekonomisko pārmaiņu apstākļos. Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes starptautiskās zinātniskās konferences “Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds “Saule”, 2012, 433.–434. lpp.

sabiedriskās kārtības jēdziena jēga, atzīstot to par noteiktu sabiedrības sistēmas kvalitāti, zināmu sabiedrības dzīves ritmu un konsekvenci, kas nodrošina tās normālu funkcionēšanu, veicina sabiedrības un indivīda drošību un netraucētu likumīgo interešu aizsardzību.

Raugoties uz sabiedriskās kārtības teorētisko ietvaru juridiskā un socioloģiskā aspektā, jāsecina, ka ir pietiekami grūti atvasināt integrētu sabiedriskās kārtības definējumu un satura veidojošos elementus, tomēr tas ir nepieciešams. Sabiedriskā kārtība ir sarežģīts sociālās dzīves fenomens, kas sastāv no daudziem relatīvi neatkarīgiem elementiem, kuri savā būtībā veido sarežģītu mijiedarbības mehānismu.

Nav apstrīdams administratīvajās tiesībās atzītais, ka sabiedriskā kārtība ir sabiedrisko attiecību sistēma, kas veidojas sabiedriskās vietās un ārpus tām, kas balstās uz morāles, uzvedības un tiesību normu attiecībām un ietver valsts un pašvaldības iestāžu darbību sabiedriskās kārtības uzturēšanā, veidošanā un nodrošināšanā un ikviena indivīda tiesību un brīvību aizsardzībā.

Tomēr pat šis skaidrais apgalvojums nav tik viennozīmīgs, jo uzvedības noteikumus sabiedrībā nosaka ne tikai tiesību normas, bet arī morāles normas, paražas un tradīcijas. Kā, piemēram, vērtēt indivīda rīcību, ja gados jaunāka persona sabiedriskajā transportā nepiedāvā sēdvietu vecākam cilvēkam, kā rezultātā starp personām veidojas konflikts? No morāles un ētikas viedokļa var teikt, ka persona ir pārkāpusi sabiedrībā noteiktās uzvedības normas, taču tiesību aktos nav noteikta atbildība par sēdvietas nedošanu sabiedriskajā transportā.

Tāpēc retoriski varētu jautāt, vai valsts un pašvaldību institūcijām, kuras ir atbildīgas par sabiedriskās kārtības nodrošināšanu, minētā situācija ir dienaskārtības jautājums? Ja apstiprinoši, tad saskaņā ar institūciju pilnvarām šādā situācijā piespiedu metožu piemērošana nav pieļaujama. Valsts un pašvaldību institūciju kompetences apjoms sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā galvenokārt paredz darbības juridiskā aspektā, tātad par tādiem pārkāpumiem, par kuru neievērošanu paredzēta atbildība normatīvajos aktos. Tomēr šis visai vienkāršais piemērs pētniekiem un politikas veidotājiem raisa teorētiskas pārdomas par sabiedriskās kārtības juridisko dabu un morāles dominanci sabiedrībā.

2.2.1. Sabiedriskās kārtības juridiskais nostiprinājums normatīvajos aktos

Kā tas skaidrots iepriekšējās nodaļās, sabiedriskās kārtības garantēšana ir viens no valsts prioritārajiem pamatuzdevumiem, kas veido pamatu demokrātiskas un tiesiskas valsts pastāvēšanai. Valsts un sabiedrības interešu saturs mūsdienās ir paplašinājies, tomēr atziņa, kuru

pirms tūkstošiem gadu atklāja Senajā Grieķijā, ir fundamentāli nozīmīga arī mūsdienās. Patiešām, politu (pilsētvalstu) galvenais uzdevums bija vairot to slavu, gādāt par drošību un rūpēties par pārticību.²⁰⁵

Sabiedriskās kārtības aizsardzība ir īpaši nozīmīgs sociālās pārvaldības elements, kas lielā mērā nosaka pilsoniskās sabiedrības pastāvēšanas pamatus un ikvienas sabiedriskās struktūras (politiskās, kultūras, sociālās u. c.) funkcionēšanu.²⁰⁶ Tādējādi viens no administratīvās sodu sistēmas un krimināltiesiskā regulējuma galvenajiem uzdevumiem ir noteikt sabiedriskās kārtības un sabiedrības drošības aizsardzību.

Administratīvās atbildības likuma mērķis ir aizsargāt pastāvošo tiesisko iekārtu, tai skaitā sabiedrības tiesiskās intereses, noteikto pārvaldes kārtību, sabiedrisko kārtību, kā arī, ievērojot personas pamattiesības, nodrošināt efektīvu administratīvā pārkāpuma procesu un panākt tiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu.²⁰⁷ 2020. gada 1. jūlijā spēkā stājās “Administratīvās atbildības likums”, kas noteica *jaunu* administratīvo sodu sistēmas regulējumu, savukārt līdzšinējā Latvijas Administratīvā pārkāpuma kodeksa (LAPK) speciālā daļa tika dekodificēta, proti, administratīvie pārkāpumi (sastāvi) un sodi ietverti attiecīgajos nozaru likumos.²⁰⁸

Lai arī likumdevēja sākotnējā iecere par *jaunu* “Sabiedriskās kārtības un drošības likumu” neattaisnojās, parlaments pieņēma “Administratīvo sodu likumu par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā”.²⁰⁹ Tā mērķis ir nodrošināt pārvaldes un sabiedrisko kārtību, valsts valodas lietošanu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai, kā arī atturēt personas no pārkāpumu izdarīšanas šajās jomās.²¹⁰ Likumā pārnestas vairākas spēku zaudējušā LAPK normas, piemēram, par nepamatotu speciālo dienestu izsaukšanu, par aizlieguma atrasties uz ūdenstilpes ledus pārkāpšanu, kā arī par alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošanu publiskā vietā vai atrašanos publiskā vietā reibuma stāvoklī u. c. Tostarp, akcentēti jautājumi saistībā ar valsts valodas pārkāpumiem, piemēram, klajas necieņas izrādīšana pret valsts valodu.

²⁰⁵ Goldmane S., Kļaviņa A., Misāne I., Straube L. Latvijas vēsture pamatskolai. Zvaigzne ABC. 2011. 90.–91. lpp.

²⁰⁶ Walek T. Structure of public order and safety of the local community. Kultura Bezpiecēstwa Nauka – Praktyka - Refleksje Nr 17, 2015. P. 192.–193.

²⁰⁷ Administratīvās atbildības likums. 01.07.2020. Latvijas Vēstnesis, 225, 14.11.2018.

²⁰⁸ Gailīte D. Jauno administratīvās atbildības regulējumu gaidot. Jurista Vārds. Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110). 2019. gada 17. decembris.

²⁰⁹ Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas jomā. 01.07.2020. Latvijas Vēstnesis, 96, 20.05.2020.

²¹⁰ Likumprojekta “Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Nr. 90/TA-748 (2019).

Nepieciešamību pēc *jauna* regulējuma administratīvo pārkāpumu tiesību nozarē noteica gan formāls priekšnoteikums, gan tiesībpolitiska nepieciešamība.²¹¹ Tomēr administratīvās atbildības reforma nenozīmēja tikai padomju laika kodeksa aizvietošanu ar jaunu likumu – tā bija principiāla visas tiesību nozares un tiesību piemērošanas prakses pārkārtošana, par ko konceptuāla vienošanās valdībā tika panākta jau 2013. gadā, apstiprinot Administratīvo sodu sistēmas attīstības koncepciju.²¹²

Pētnieku un rīcībpolitikas veidotāju vidū ilgstoši nav veidojusies vienota izpratne par administratīvās atbildības jomu, jo, salīdzinot ar krimināltiesībām, tā ļoti bieži tiek uzskatīta par mazāk svarīgu un mazāk nozīmīgu. To apstiprina arī Tieslietu ministrijas padomniece A. Smiltēna.²¹³ Tomēr statistika liek uz šo aizspriedumu paskatīties citādi. 2018. gadā Latvijā piemēroti 336 998 administratīvie sodi, 2019. gadā – 362 759 administratīvie sodi, bet 2020. gadā – 171 483 administratīvie sodi.²¹⁴ Tātad katru gadu administratīvie pārkāpumi skar gandrīz piekto daļu Latvijas iedzīvotāju, kas nozīmē, ka administratīvās atbildības joma ietekmē nozīmīgu sabiedrības daļu.

Sabiedriskās kārtības aizsardzība ir noteikta arī krimināltiesību normās. Krimināltiesiskā regulējuma mērķis ir aizsargāt no noziedzīgiem apdraudējumiem personu un tās intereses, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, valsts politisko un ekonomisko pamatu. Kā tika norādīts iepriekšējā nodaļā, bandītisms, masu nekārtības, sabiedrisko pasākumu organizēšanas un norises kārtības pārkāpumi, ārkārtējās situācijas un izņēmuma stāvokļa laikā noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpšana, huligānisms u. c. atbilst Krimināllikuma XX nodaļā ietverto noziedzīgo nodarījumu pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību sastāva pazīmēm.

Īpašu uzmanību krimināltiesību eksperti velta tieši Krimināllikuma 231. pantam Huligānisms. Krimināllikuma izpratnē, huligānisms definēts kā rupja sabiedriskās kārtības traucēšana, kas izpaužas acīmredzamā necieņā pret sabiedrību vai bezkaunībā, ignorējot vispārpieņemtās uzvedības normas un traucējot cilvēku mieru, iestāžu vai uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) vai organizāciju darbu.²¹⁵

²¹¹ Smiltēna A. Svarīgākie administratīvās atbildības reformas elementi. Jurista Vārds. Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110). 2019. gada 17. decembris.

²¹² MK rīkojums Nr. 38 “ Par Administratīvo sodu sistēmas attīstības koncepciju”. 04.02.2013. Latvijas Vēstnesis, 25, 05.02.2013.

²¹³ Smiltēna A. Svarīgākie administratīvās atbildības reformas elementi. Jurista Vārds. Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110). 2019. gada 17. decembris.

²¹⁴ Iekšlietu ministrijas Informācijas centra pārskats par sastādītajiem administratīvo pārkāpumu protokoliem no 2018. – 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/administrativie-parkapumi> [sk.10.03.2022.].

²¹⁵ Krimināllikums. 01.04.1999. Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998. 231. pants.

Krimināltiesību teorijā un praksē nostiprināta atziņa, ka kriminālsodāms huligānisms izpaužas kā rupja (ievērojamā mērā, būtiski, nopietni) sabiedriskās kārtības pārkāpšana, kad vainīgais tīši, aizskaroši vērsas pret citiem sabiedrības locekļiem, paužot atklātu sabiedrisko interešu nonievāšanu, nostādot tam pretī savas personiskās intereses un tādā veidā izrādot acīmredzamu necieņu pret sabiedrību.²¹⁶ Savukārt no Augstākās tiesas atziņām izriet, ka huligānisma kā noziedzīga nodarījuma sastāvs ir formāls, proti, kriminālatbildība ir saistīta nevis ar noziedzīgu seku iestāšanos, bet gan ar kaitīgas darbības izdarīšanu²¹⁷, nodarot būtisku kaitējumu sabiedriskai kārtībai, pārkāpjot svarīgas valsts, sabiedrības vai indivīda personiskās intereses.²¹⁸

Tāpat persona draudus sabiedrības drošībai rada “ar savu uzvedību vai darbībām”. Likumdevējs ar vārdu “uzvedība” ir apzīmējis darbību un rīcību kopumu (arī dzīvesveidu), kurā iezīmējas personas noteikta izturēšanās līnija un attieksme pret noteiktām vērtībām un lietu kārtību. Tādējādi persona draudus sabiedrības drošībai var radīt gan ar savu aktīvo darbību, gan ar noteiktas attieksmes paušanu un izrādīšanu.²¹⁹

Huligānisma objekts ir sabiedriskā kārtība un ir pieskaitāms pie tiešā noziedzīga nodarījuma objekta, kas ietilpst noziedzīgu nodarījumu grupā, kas vērsti pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību.²²⁰ Tiesību doktrīnā un judikatūrā atzīst, ka persona, kas izdara huligāniskas darbības, var radīt kaitējumu ne tikai sabiedriskajai kārtībai, bet arī citām ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm, piemēram, kaitējumu personu veselībai, nodarot miesas bojājumus, kaitējumu personu mantai, tās bojājot vai iznīcinot. Šādā gadījumā noziedzīgs nodarījums apdraud vairākas intereses (piemēram, personas veselību, īpašumu), kas ir patstāvīgas un dažādas pēc sava rakstura un ir citu noziedzīgu nodarījumu tiešais objekts, veidojot vairāku objektu apdraudējumu.²²¹

Huligānisma objektīvā puse ir sabiedriskās kārtības traucēšana, kas izpaužas kā acīmredzama necieņa pret sabiedrību un bezkaunība, ignorējot vispārpieņemtās uzvedības normas,

²¹⁶ Huligānisms internetā: vai vārda brīvībai ir robežas. V. Liholajas aptauja. Jurista Vārds. Nr. 45 (1155). 2020. gada 10. novembris.

²¹⁷ LR Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 14. jūnija lēmums lietā Nr. SKK - 68. Huligānisma kvalifikācijas jautājumi. Jurista Vārds. Nr. 47 (950), 2016. gada 22. novembris.

²¹⁸ Niedre A. Huligānisms un cīņa ar to. Rīga: Avots, 1984, 14. lpp.

²¹⁹ LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 6. februāra spriedums. Lieta Nr. A420150516, SKA-328/2019. 9. punkts. Par kritērija “rada draudus Latvijas valsts un sabiedrības drošībai” interpretāciju saistībā ar pilsonības iegūšanu naturalizācijas kārtībā.

²²⁰ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 22. lpp.

²²¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 42. lpp.

traucējot uzņēmumu, iestāžu un organizāciju normālu darbu. Kā uzsver A. Niedre, necieņas izrādīšana objektīvi parādās kā kopsdzīves, tikumības un likuma normu noniecināšana, kā savas personas un visas sabiedrības pretnostatīšana.²²²

Aplūkojot kvalifikācijas problēmas, kas saistītas ar kriminālsodāma nodarījuma nošķiršanu no administratīvā pārkāpuma, profesore V. Liholaja norāda, ka huligānisko darbību kaitīguma pakāpe ir kritērijs kriminālsodāma huligānisma norobežošanai no sīkā huligānisma, kas ir administratīvs pārkāpums.²²³ Sīkais huligānisms ir tādas huligāniskas darbības, kuras pēc sava rakstura netiek atzītas par noziegumu un neprasa piemērot kriminālsodu. Atšķirība starp šīm abām huligāniskajām darbībām saskatāma, nosakot pakāpi, kādā pārkāpta sabiedriskā kārtība. Krimināli sodāma huligānisma gadījumā persona sabiedrisko kārtību ir pārkāpusi rupji – sagādāts ievērojams, būtisks, nopietns kaitējums ar likumu aizsargātām sabiedriskām interesēm, bet necieņa pret sabiedrību ir acīmredzama, neslēpta, atklāta, skaidri saprotama pārējiem.²²⁴

Mūsdienu globalizētā pasaule savienojumā ar Covid-19 pandēmiju, iespējams, ir viens no lielākajiem sociālās sistēmas un sabiedriskās kārtības izaicinājumiem. Drošības pētnieki, tiesību zinātnieki un praktiķi arvien biežāk secina, ka ne visas agresijas izpausmes, kas vērstas, piemēram, pret politiķiem, policijas darbiniekiem, mediķiem u.c., ir sodāmas krimināli un arī administratīvi sodīt par to ne vienmēr iespējams.²²⁵ Polijas zinātniece A. Vadalovska uzskata, ka būtiskā atšķirība starp sīko huligānismu un huligānismu krimināllikuma izpratnē ir vardarbības neesamība.²²⁶ Tas nozīmē, ka gadījumos, kad agresijas nodarītais ļaunums ir ievērojams, būtu piemērojama kriminālatbildība, bet administratīvā atbildība būtu adekvāta valsts reakcija pret agresīvu rīcību, kurā netiek draudēts ar nāvi vai piekaušanu.²²⁷

Sīkais huligānisms administratīvās atbildības regulējuma izpratnē definēts kā sabiedriskās kārtības traucēšana, pārkāpjot vispārpieņemtās uzvedības normas un traucējot personu mieru,

²²² Niedre A. Huligānisms un cīņa ar to. Rīga: Avots, 1984, 15. lpp.

²²³ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 458. lpp.

²²⁴ Niedre A. Huligānisms un cīņa ar to. Rīga: Avots, 1984, 37. lpp.

²²⁵ Barisa- Sermule L. Kā pasargāt veselības aprūpes darbiniekus no Covid-19 laika agresijas. 25.04.2021. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ka-pasargat-veselibas-aprupes-darbiniekus-no-covid-19-laika-agresijas.a401979/> [sk. 19.02.2022.].

²²⁶ Wadalovska A. Istota chuligańskiego charakteru czynu. Prokuratura i Prawo 12, 2010. P. 124.

²²⁷ Leitāns I. Agresīva uzbāzība varētu kļūt par administratīvi sodāmu pārkāpumu. De facto, 14.11.2021. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/agresiva-uzbaziba-varetu-klut-par-administrativi-sodamu-parkapumu.a430254/> [sk. 19.02.2022.].

iestāžu, komersantu vai citu institūciju darbu vai apdraudot savu vai citu personu drošību.²²⁸ Vairāki ārvalstu autori atzīst, ka sīkā huligānisma objekts ir sabiedriskās attiecības, savukārt objektīvā pusē izpaužas vairākās demonstratīva rakstura darbībās²²⁹, kuras ietver nepārprotamu apdraudējumu sabiedriskās kārtības un drošības jomai: 1) necenzētu vārdu lietošana sabiedriskās vietās; 2) rupja, aizskaroša un agresīva attieksme uz ielas, darbavietā un arī virtuālajā vidē; 3) agresīva indivīda vajāšana; 4) citas tīšas darbības, kas izpaužas acīmredzamā necieņā pret sabiedrību un pārkāpj sabiedrisko kārtību, traucē organizāciju darbību un indivīdu mieru.²³⁰

Pastāvīgi mainīgajā un dinamiskajā drošības vidē veidojas arvien jaunas huligānisma izpausmes formas, līdz ar to nav iespējams sniegt pilnīgu huligānisma darbību sarakstu. Lai arī aizvadītajos gados sīkā huligānisma judikatūru galvenokārt veido nolēmumi par atkailināšanos sabiedriskās vietās, alkohola lietošanu, trokšņošanu, kautiņiem, lamāšanos, demolēšanu, kā arī pneimatisko ieroču lietošanu, sabiedrībā vērojamas arvien jaunas tendences un izpausmes formas, kuras atbilst huligānisma kvalifikācijai, piemēram, huligānisms internetā.²³¹

Sīkā huligānisma subjektīvo pusi raksturo tiešs nodoms attiecībā uz darbībām. Tātad, vērtējot administratīvās atbildības piemērošanu attiecībā uz necenzētu vārdu lietošanu, īpaša uzmanība ir jāpievērš mērķim un nodomam, vai persona ir vēlējusies izteikt necenzētus vārdus, kādus vārdus persona ir lietojusi un vai tie atzīstami par necenzētiem vārdiem.²³²

Apkopojot svarīgāko autore secina, ka mūsdienu sociālās zinātnes iezīmē kādu svarīgu aspektu - rupja sabiedriskās kārtības traucēšana un acīmredzama necieņa pret sabiedrību sākotnēji ir saistīta ar katra indivīda personīgo attieksmi pret sabiedrībā pastāvošām uzvedības un tikumības normām. Tomēr neraugoties uz šo atziņu, autore uzskata, ka sabiedriskās kārtības juridiskais nostiprinājums normatīvajos aktos kļūst par noteicošu valsts un sabiedrības drošības garantēšanā.

Viens no administratīvās sodu sistēmas un krimināltiesiskā regulējuma galvenajiem uzdevumiem ir aizsargāt sabiedrisko kārtību un sabiedrības drošību. Lai arī administratīvo sodu

²²⁸ Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas jomā. 01.07.2020. Latvijas Vēstnesis, 96, 20.05.2020. 11. pants.

²²⁹ Savković M., Dordević S. Hooliganism as a source of insecurity. Belgrade Centre for Security Policy. 2010. P. 12. Available from: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep04800.8.pdf> [sk. 19.02.2022.].

²³⁰ Каплунов А.И. О признаках мелкого хулиганства как административного правонарушения. Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России № 1 (61) 2014. с. 64.

²³¹ Valsts policija par interneta vidē izplatītajām ar drošības apdraudējumiem saistītām viltus ziņām aizturējusi jaunieci. Iekšlietu ministrijas nozares jaunumi. 20.02.2020. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/valsts-policija-par-interneta-vide-izplatitajam-ar-drosibas-apdraudejumiem-saistitam-viltus-zinam-aizturejusi-jaunieti> [sk. 25.02.2022.].

²³² LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 25. aprīļa spriedums lietā Nr. SKA – 157/2007. 4. punkts.

sistēmas regulējums 2020.gadā ir būtiski pilnveidojis valsts pārvaldes un sabiedriskās kārtības administratīvās atbildības jomu, tostarp, arī krimināltiesību normās ir noteikta sabiedriskās kārtības aizsardzība, jāsecina, ka sabiedrības, pētnieku un praktiķu uzmanību arvien biežāk piesaista jaunas tendences un izpausmes formas, kas skatāmas sabiedriskās kārtības un drošības ietvarā.

2.2.2. Sabiedriskas vietas skaidrojums

Sabiedriskā kārtība ir valsts kompetences jautājums kā vienots tiesību aizsardzības institūciju aizsardzības objekts. Šajā saistībā svarīgs aspekts, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir sociāli politiskās dzīves jomas un vietas, kurās veidojas sabiedriskās attiecības, proti, sabiedriskās vietas.²³³ Kā tika noskaidrots iepriekš, apdraudējums sabiedriskajai kārtībai lielā mērā tiek saistīts ar sabiedriskām vietām, kurās koncentrējas zināms cilvēku skaits.

Jāsecina, ka sabiedriskas vietas teorētiskais ietvars ir visnotaļ neskaidrs, un ir dažādas pieejas to skaidrošanai. Literatūrā sastopams viedoklis, kurš sabiedriskās vietas iedala trīs lielās grupās: 1) pastāvīgās sabiedriskās vietas – ielas, laukumi, parki, skvēri, ceļi u. c.; 2) pagaidu sabiedriskās vietas – tirdzniecības vietas, kultūras un izklaides centri, sabiedriskais transports, stadioni u. c.; 3) epizodiskas sabiedriskās vietas – cilvēku koncentrēšanās notiek epizodiski, piemēram, kultūras vai izklaides pasākums dabā.²³⁴

Cits noteicošs faktors, kam pievērst uzmanību, ir Augstākās tiesas skaidrojums. Sīkais huligānisms ir huligānisma veids, kas tradicionāli ir attiecināms uz tādu antisociālu darbību veikšanu kā alkoholisko dzērienu lietošana un sadzīves trokšņošana. Jāpiebilst, ka nav nozīmes, kurā vietā persona trokšņo un traucē citu personu mieru.²³⁵ Augstākās tiesas Senāts norāda, ka sabiedriskās vietas jēdzienu nevar attiecināt tikai uz vietām, kurās koncentrējas noteikts cilvēku skaits. Huligāniskas darbības var notikt ne tikai sabiedriskās vietās (uz ielas, kafejnīcā, veikalā, mājas kāpņu telpā), bet arī dzīvoklī vai personīgajā mājā. Līdz ar to “sabiedriskas vietas” jēdziens ir tulkojams nevis autonomi, bet gan kopsakarā ar sekām, kurām jāiestājas, lai varētu konstatēt sīkā

²³³ Autore darbā lieto jēdzienu “sabiedriska vieta”, ar to saprotot arī visas publiskās vietas. Kā norāda policijas tiesību speciālists A. Matvejevs, visas “publiskās vietas” ir “sabiedriskās vietas” – minētie jēdzieni ir identiski.

²³⁴ Лазарев В. В., Попов Л. Л., Розин Л. М. Правовые основы обеспечения общественного порядка. Учебное пособие. Изд-во Акад. МВД СССР, Москва, 1987, с. 35.

²³⁵ Erdmanis R. Administratīvā atbildība par huligānismu virtuālajā telpā attālinātā mācību procesā. Jurista Vārds. Nr. 16 (1178). 2021. gada 20. aprīlis.

huligānisma kā administratīvā pārkāpuma sastāvu, proti, vai ar to tiek traucēts sabiedriskais miers un kārtība.²³⁶

Ir dažādas versijas par “sabiedriskas vietas” jēdziena formām, un redzams, ka tiesību zinātnē par šo jautājumu plašas vienprātības nav. Vienīgais likums, kurš skaidro “publiskas vietas” jēdzienu, ir “Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums”. Likuma izpratnē publiska vieta ir jebkura vieta, kura neatkarīgi no tās faktiskās izmantošanas vai īpašuma formas kalpo sabiedrības kopējo vajadzību un interešu nodrošināšanai un kura par maksu vai bez maksas ir pieejama ikvienai fiziskajai personai.²³⁷

Daļējs sabiedriskas vietas skaidrojums izriet arī no likuma “Par policiju”. Lai garantētu personu un sabiedrības drošību, policijas darbiniekam kārtība jānodrošina uz ceļiem, ielās, laukumos, parkos, sabiedriskā transporta līdzekļos, lidostās, ostās, stacijās un citās publiskās vietās.²³⁸ Sabiedriskās kārtības nodrošināšanas mērķis ir garantēt personu un sabiedrības drošību, radīt labvēlīgus apstākļus iestāžu, organizāciju un sabiedrisko apvienību normālai funkcionēšanai, indivīdu cilvēciskajai pašcieņai un godam, kā arī sabiedrības tikumībai. Tomēr jāsecina, ka likums “Par policiju” apskata šauru jēdziena “sabiedriska vieta” saturu un nav pietiekams, lai amatpersonām sniegtu visaptverošu izpratni, kuras vietas ir attiecināmas uz sabiedriskām vietām un kuras likumdevējs ir domājis ar “citām publiskām vietām”.

Pašvaldību institūcijām ir noteikta būtiska loma sabiedriskās kārtības garantēšanā, jo visbiežāk iedzīvotājiem tā ir vistuvākā institūcija, kur vērsties pēc palīdzības. Savu funkciju izpildes nodrošināšanai likumā noteiktajos gadījumos pašvaldības ir tiesīgas izdod savus saistošus noteikumus.²³⁹

Administratīvi teritoriālās reformas ietvaros un līdz ar *jaunā* Administratīvās atbildības likuma spēkā stāšanos 2020. gada 1. jūlijā jāsecina, ka atsevišķi pašvaldību saistošie noteikumi šobrīd atzīti par spēku zaudējušiem, daļa ir konsolidēti vai atrodas pārejas procesā, jo dublē citu likumu normas (piemēram, “Administratīvo sodu likumu par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā”, “Bērnu tiesību aizsardzības likumu”, “Ceļu satiksmes likumu” u. c.). Pašvaldībai nav tiesiska pamata bez skaidri noteikta pilnvarojuma likumā kādā no jomām noteikt prasības un kārtību, kā arī nav tiesiska pamata dublēt

²³⁶ LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 25. aprīļa spriedums lietā Nr. SKA - 157/2007. 12. punkts.

²³⁷ Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums. 16.06.2005. Latvijas Vēstnesis, 104, 06.07.2005. 1.¹ pants.

²³⁸ Likums “Par policiju”. 04.06.1991. LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991. 10. pants.

²³⁹ Likums “Par pašvaldībām”. 19.05.1994. Latvijas Vēstnesis, 61, 24.05.1994. 14. pants.

likuma normas vai interpretēt tās, sašaurinot vai paplašinot izpratnes robežas.²⁴⁰ 2021. gada pašvaldību vēlēšanās ievēlētā novada dome izvērtē novadu veidojošo bijušo pašvaldību pieņemtos saistošos noteikumus un ne vēlāk kā līdz 2022. gada 1. jūnijam pieņem jaunus novada saistošos noteikumus.²⁴¹

Analizējot vairāku pašvaldību sabiedriskās kārtības noteikumus²⁴², jāsecina, ka vairākas pašvaldības visai atšķirīgi interpretē sabiedriskās kārtības saturu un sabiedriskas vietas jēdzienu. Saistošajos noteikumos sabiedriskas vietas kontekstā tiek minēta gan “publiska vieta”, “sabiedriska vieta”, “izklaides vieta”, gan atsevišķi minēta “zaļā zona”, “aktīvās atpūtas vieta”, “žūpības un netiklības perēklis” u. c.

Noteikumos jēdzieni “sabiedriska vieta” un “publiska vieta” lielākoties ir skatīti kā sinonīmi, pamatā dublējot “Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā” noteikto skaidrojumu. Dažas pašvaldības uz sabiedriskas vietas jēdzienu attiecina arī ceļus, laukumus, parkus, skvērus, namu pagalmus, kultūras, izglītības un sporta celtnes, speciāli iekārtotas brīvdabas atpūtas vietas, kā arī neapbūvētas vai citādi neiekārtotas valsts vai pašvaldības zemes un ēkas.²⁴³ Minētais sabiedriskas vietas saturs neizslēdz arī mežu kā sabiedrisku vietu, jo sabiedriska vieta ir jebkura vieta neatkarīgi no tās faktiskās izmantošanas vai īpašuma formas. Tas nozīmē, ka sabiedriska vieta ir jebkura vieta, kas nav privātīpašums.

Papildus sabiedriskas vietas jēdzienam citas pašvaldības sīkāk definē arī izklaides vietas jēdzienu – tā ir kafejnīca, tējnīca, bārs, restorāns, klubs, spēļu nams, spēļu zāle, diskotēka, deju zāle un citas vietas, kurās tiek piedāvāti izklaides pasākumi (izklaidējošie televīzijas raidījumi, priekšnesumi, spēles, atrakcijas, dejas u. c.), izņemot vietas, kurās vienīgais piedāvātais pakalpojums ir sabiedriskā ēdināšana.²⁴⁴ Šajā saistībā autore secina, ka minētais definējums jau

²⁴⁰ Skatīt, piemēram, Dobeles novada domes saistošos noteikumus Nr. 6 “Par Dobeles novada domes 2020. gada 27. februāra saistošo noteikumu Nr. 4 “Dobeles novada sabiedriskās kārtības noteikumi” atzīšanu par spēku zaudējušiem”. 25.02.2021. Latvijas Vēstnesis, 67, 08.04.2021.

²⁴¹ Metodika 2021. gada apvienoto pašvaldību darbības uzsākšanai. VARAM. Izdota saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu. 2020. 26. lpp. Iegūts no: https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/content/files/ATR%20reforma/metodika_09102020.pdf [sk.19.02.2022.].

²⁴² Autore analizēja Smiltenes novada domes saistošos noteikumus Nr. 20/20 “Par sabiedrisko kārtību Smiltenes novadā” 22.04.2021., Latvijas Vēstnesis, 76, 21.04.2021., Saulkrastu novada domes 2015. gada 29. aprīļa saistošos noteikumus Nr. SN 5/2015 “Par sabiedrisko kārtību Saulkrastu novadā”, konsolidēti pēc 17.04.2020., 2012. gada 29. maija Ādažu novada pašvaldības sabiedriskās kārtības saistošie noteikumi Nr. 20, konsolidēti līdz 30.06.2020., Valmieras pilsētas pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 334 “Par sabiedrisko kārtību Valmieras pilsētā” 28.11.2019., Latvijas Vēstnesis, 124, 01.07.2020. u. c.

²⁴³ Skatīt, piemēram, 2010. gada 27. maija Ludzas novada pašvaldības saistošos noteikumus Nr. 14 “Ludzas novada sabiedriskās kārtības noteikumi”, konsolidētā versija.

²⁴⁴ Siguldas novada domes 2017. gada 12. aprīļa saistošie noteikumi Nr. 11 “Siguldas novada sabiedriskās kārtības noteikumi”, konsolidētā versija.

pašos pamatos atzīst, ka visas izklaides vietas ir sabiedriskas / publiskas vietas, tostarp, arī izņēmuma vietas, kurās vienīgais piedāvātais pakalpojums ir sabiedriskā ēdināšana.

Kārtības un drošības jomā ikviens var interpretēt un akcentēt sev kādu nozīmīgu sabiedriskās kārtības aspektu, tādējādi padarot izplūdušu pašu jēdziena saturu. Tomēr robežu noteikšana, autoresprāt, ir svarīgs priekšnosacījums izziņas procesā. Tas nozīmē, ka ir nepieciešams izvirzīt vienotu zinātnisku definējumu “sabiedriskās kārtības” un “sabiedriskas vietas” jēdzienam, un nostiprināt to normatīvajā regulējumā.

Vienlaikus autore uzsver, ka ir nepieciešams visā valstī vienveidot (unificēt) sabiedriskās kārtības uzturēšanas noteikumus. Līdzīgi kā tas ir Somijā²⁴⁵, arī Latvijā būtu nepieciešams viens likums par sabiedrisko kārtību. Tiesību aizsardzības iestāžu darbinieku kompetencē esošie pārkāpumi, kas attiecas uz sabiedriskās kārtības un drošības pārkāpumiem, varētu būt iekļauti speciālā nozares likumā – „Sabiedriskās kārtības likumā”.

²⁴⁵ Public Order Act. Ministry of the Interior of Finland, 612/2003, amendments up to 774/2010.

2.3. Sabiedriskās kārtības un drošības izziņas kritēriji

Sabiedriskās kārtības un drošības izziņas process ieņem stabilu un ilglaicīgu vietu gan politikas veidotāju, gan pētnieku vidū. Kā tas vairākkārt atspoguļots iepriekšējās nodaļās, ikvienā līmenī iegūtie izziņas rezultāti drošības tēmā pierāda, ka sabiedriskā kārtība un drošība ir jēdzieni, kas atrodas nemitīgā kustībā. Politikas pētnieks R. Bambals to lielā mērā pamato ar to, ka terminu nozīme un drošības vides dinamika pastāvīgi tiek rekonstruēta un mainās atbilstoši notikumiem, kurus iepriekš nav iespējams paredzēt.²⁴⁶

Drošības dziļāka jēga paliek nemainīga – tā ir augstākā kārtība, mūžīgā harmonija un laime, tomēr tās mēraukla ir relatīva. Drošības pētnieki atzīst, ka sabiedriskās kārtības un drošības izziņas procesam par iespējamo vai pastāvošo apdraudējumu ir vismaz divas perspektīvas. Viena ir objektīva – tā atspoguļo parādību un procesu likumsakarības un attīstības tendences²⁴⁷ neatkarīgi no tā, vai drošības subjekts tos apzina, novērtē un reaģē vai pretēji – ignorē, jo neizjūt apdraudējumu tiešu ietekmi. Otra perspektīva ir subjektīva. Tā atspoguļo konkrēta drošības subjekta draudu priekšstatus, baiļu līmeni un zināšanas par konkrētā apdraudējuma ietekmi uz to.²⁴⁸ Nav šaubu, ka subjektīvā drošības uztvere un objektīvais drošības novērtējums var atšķirties, tomēr tas nenozīmē, ka ir transformējies pats drošības “etalons”.

Sabiedriskās kārtības un drošības izziņas kritēriji aptver plašu attiecību spektru, sākot no cilvēka personīgajām izjūtām un komforta sajūtas līdz pakalpojumu kopumam un kriminogenitātes pakāpei valstī. Tātad teorijā varam pieņemt, ka drošības kritēriji aptver procesus un likumsakarības, sākot no valstī notiekošiem līdz pat indivīda trauksmes un draudu izjūtai. Tomēr, neraugoties uz daudziem stabiliem un izmērāmiem drošības kritērijiem, praksē gandrīz neiespējami paredzēt, izmērīt, izvairīties un novērst visus draudus, kas sabiedrību padara ievainojamu. Tieši tāpēc policijas tiesību pētnieks G. Rozenbils uzsver, ka subjektīvā drošības uztvere ir relatīva un noteiktā laikposmā tā var tikt pastiprināta vai pavājināta, jo ir izmērāma ar cilvēku iekšējo situācijas novērtējumu, atbildot uz jautājumu – vai es jūtos droši valstī, sabiedrībā, pilsētā, ģimenē?²⁴⁹

²⁴⁶ Bambals R. Cilvēkdrošība kā nacionālā interese ārpolitikā: Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumu analīze. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2019. 49. lpp.

²⁴⁷ Kristapsone S. Noziedzība un to noteicošie sociāli ekonomiskie faktori Latvijā 90. gados. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2003. 16. lpp.

²⁴⁸ Ozoliņa Ž., Sīmane M. Latvijas iedzīvotāju subjektīvais skatījums uz cilvēkdrošību. Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas un praksei. Apgāds “Zinātne”, 2012. 60. lpp.

²⁴⁹ Rozenbils G. Policija un sabiedrības drošība. Valsts policijas koledžas 1. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2012, 177. lpp.

Kā liecina pēdējās divās desmitgadēs Latvijā veiktie drošības uztveres pētījumi, subjektīvās drošības uztveres metodoloģisko ietvaru var veidot vairāki datu ieguves veidi: sabiedriskās domas aptaujas, fokusa grupu intervijas, novērojumi u. c. Taču maldīgs būtu pieņēmums, ka subjektīvā drošības uztvere ir jautājums tikai par bailēm un draudiem, ko izjūt cilvēks. Autore piekrīt Ž.Ozoliņas viedoklim, ka kvalitatīvi un kompleksi īstenojot pētniecību, subjektīvā drošības uztvere sniedz datus par dominējošo attieksmi pret drošību ne tikai indivīda, bet arī grupas, kopienas un valsts līmenī. Savukārt iegūtie dati nākotnē palīdzētu veidot tādu politiku, kas atbilst iedzīvotāju vajadzībām un atspoguļo sinerģiju starp objektīvi pastāvošo drošības situāciju.²⁵⁰

Drošības objektīvos un subjektīvos aspektus vēl aukstā kara posmā akcentējis Arnolds Volfers (*Arnold Wolfers*), rakstot, ka drošība tās objektīvā nozīmē tiek mērīta ar apdraudējuma trūkumu pastāvošajām vērtībām.²⁵¹ Savukārt S. Kristapsone jautājumā par objektīvo izziņas procesu norāda, ka, noziedzība ir krasi negatīva likumsakarīga un strukturēta sociāla parādība laikā un telpā, kas piemīt visām sabiedriskām sistēmām un saistīta ar citām sociālām parādībām.²⁵² No šādas perspektīvas raugoties, noziedzība (reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits, atsevišķu noziedzības veidu izplatība un novērtējums, kā arī pārkāpumus veicinošie sociālekonomiskie faktori) ir “ideāls” statistiskās analīzes objekts, kas, pēc pētnieku domām, atspoguļo objektīvu drošības situāciju valstī.²⁵³

Jāatzīst, ka vēl salīdzinoši nesen pētījumi par noziedzības problēmām un drošības situāciju Latvijā lielā mērā aprobežojas tikai ar statistisko datu analīzi par reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, salīdzina noziedzības līmeņa (koeficienta) un dinamikas rādītājus, kā arī sniedz reģionālo un strukturālo kriminalitātes iezīmju raksturojumu. Pozitīvas tendences ir notikušas tieši pēdējo gadu laikā, kad zinātniskās literatūras klāstu papildināja vairāki objektīvās izziņas pētījumi un novērojumi, kuri veikti ciešā sasaistē ar sociāli ekonomisko faktoru izvērtējumu un indivīda subjektīviem aspektiem, līdz ar to mainot draudu uztveres un novērtējuma īpatnības. Autoru kolektīvs nozīmīgā pētījumā par Latvijas iedzīvotāju subjektīvo drošības uztveri secina, ka

²⁵⁰ Ozoliņa Ž., Reinholde I., Struberga S. Subjektīvā drošības uztvere – izpētes ietvara konstruēšana. Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 16. lpp.

²⁵¹ Ozoliņa Ž., Reinholde I., Struberga S. Subjektīvā drošības uztvere – izpētes ietvara konstruēšana. Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 15. lpp.

²⁵² Kristapsone S. Noziedzība un to noteicošie sociāli ekonomiskie faktori Latvijā 90. gados. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2003. 16. lpp.

²⁵³ Kristapsone S. Noziedzība Latvijā. Rīga: Raka, 2003, 11.–17. lpp.

individuālo un kolektīvo drošības uztveri var ietekmēt bailes, dusmas vai “maldīgums”.²⁵⁴ No vienas puses, emociju izklāsta un daudzveidīgo viedokļu interpretācija nav pamats, lai veidotu vispārinātus secinājumus vai precīzi noteiktu baiļu cēloņus, tomēr tas ļauj gūt priekšstatu par drošības uztveres dažādajiem aspektiem sabiedrības griezumā.²⁵⁵

Vērtīgas atziņas pauž Bobijs Dafijs (*Bobby Duffy*), kurš norāda, ka attiecībā uz noziedzības uztveri pētījumi daudzu valstu sabiedrībās pierāda, ka neatkarīgi no tā, vai patiesais noziedzības un vardarbības līmenis palielinās vai samazinās, kopējais apdraudējuma sajūtas līmenis indivīdam tomēr saglabājas. B. Dafijs galvenokārt to saistījis ar indivīdu uztveres un *maldīgās* uztveres īpatnībām, kas piemīt ikvienam indivīdam. To ilgtermiņā ietekmē dažāda rakstura negatīvas informācijas lielais apjoms publiskajā telpā, kā arī ieradums dot priekšroku tieši šāda veida informācijai. Rezultātā neatkarīgi no objektīvās realitātes, piemēram, fakta, ka kopumā kriminogēnā situācija valstī kļūst arvien labāka, cilvēkiem piemīt tendence domāt pretēji.²⁵⁶

Cita psiholoģiska reakcija, kura var ietekmēt drošības uztveri, ir bailes. H. Kohts (*Harald Koht*) un E. Salvesens (*Einar C. Salvesen*) drošības nozīmi akcentē arī attīstītajās valstīs, piemēram, Norvēģijā. Norvēģija tiek uzskatīta par miermīlīgu valsti, kuras iedzīvotājiem raksturīga spēcīga uzticība valsts pārvaldei, un tajā nepastāv iekšēji apdraudējumi. 2011. gada 22. jūlija notikumu, kurā tika nogalināti 69 cilvēki, galvenokārt jaunieši, varētu uzskatīt par pagrieziena punktu, kas pilnībā mainīja norvēģu skatījumu uz drošības pastāvēšanu.²⁵⁷

Pēc notikušās traģēdijas Norvēģijas sabiedrība vairākās sabiedriskās domas aptaujās atzina, cik lielas bailes sabiedrība pārdzīvoja. Tās emocionālā reakcija krietni pārsniedza reālos riskus. Gandrīz piecus mēnešus pēc notikušā terorakta vairāk nekā puse sabiedrības atzina, ka joprojām izjūt spēcīgas pēctraumatiskā stresa reakcijas, tostarp, notikuma atkārtotu piedzīvošanu ar spēcīgām emocionālajām sajūtām (bailēm, trauksmi, dusmām, bezpalīdzību).²⁵⁸

²⁵⁴ Ozoliņa Ž., Reinholde I., Struberga S. Subjektīvā drošības uztvere – izpētes ietvara konstruēšana. Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 19.–20. lpp.

²⁵⁵ Pētījums: Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 5. lpp.

²⁵⁶ Pētījums: Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 19.–20. lpp.

²⁵⁷ Koht H., Salvensen E.C. Norway after 2011- Less Secure Now? Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei. Žanetas Auziņas redakcijā. Apgāds “Zinātne”, 2012, 393. lpp.

²⁵⁸ Thoresen S., Aakvaag H.F., Wentzel-Larsen T., Dyb G., Hjemdal O.K. The day Norway cried: Proximity and distress in Norwegian citizens following the 22 nd July 2011 terrorist attacks in Oslo and on Utøya Island. *European Journal of Psychotraumatology*. 2012. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/ejpt.v3i0.19709> [viewed 04.03.2022.).

Latvijā ir ievērojams skaits gan kvantitatīvu, gan kvalitatīvu pētījumu par atsevišķiem sabiedriskās kārtības un drošības izziņas aspektiem. Kā norāda profesors A. Vilks, starpdisciplināra pieeja kriminoloģiska rakstura jautājumu apzināšanā ir fundamentāli nozīmīga. Tas nozīmē, ka kriminoloģijas jautājumu analīzē, tostarp, sabiedriskās kārtības un drošības izpētē, ir jāņem vērā arī noziedzības ekonomiskie aspekti. A. Vilks secina, ka pašreizējā kriminoloģiskā izziņa, balstoties uz sociālo un eksakto zinātņu sasniegumiem, cenšas paplašināt un padziļināt ar krimināliem apdraudējumiem saistīto problēmu izpēti. Noziedzība un citas sociāli nelabvēlīgās parādības ne tikai dezorganizē sabiedrisko kārtību, bet arī maina valsts iekšējo drošību.²⁵⁹

Diskusija par ekonomisko aspektu nozīmi noziedzības attīstībā sākās jau 19. gs. sākumā. 1827. gadā franču sociologs un kriminologs A. M. Gerri (*André-Michel Guerry*) atzina, ka nabadzība ietekmē noziedzības izcelsmes procesu. Saskaņā ar viņa veikto kriminālās statistikas analīzi tika izvirzīti šķietami pretrunīga atziņa – Francijas nabadzīgākajos reģionos noziedzības līmenis bija zemāks nekā bagātajos.²⁶⁰ Turklāt augstāks noziedzības līmenis pret īpašumu bija novērots tajos reģionos, kuros iedzīvotāji bija sasnieguši augstāku izglītības līmeni.²⁶¹

Citādu argumentāciju sniedz beļģu kriminologs un sociologs A. Kettle (*Adolphe Quetelet*) norādot, ka strauja pāreja no pārticības uz nabadzību obligāti noved pie noziedzības²⁶², turklāt noziedzības līmenis valstī ir cieši saistīts ar nācijas ekonomisko stabilitāti un attīstību.²⁶³ Pie līdzīgiem secinājumiem nonāk arī profesors A. Vilks, kurš akcentē noziedzības ekonomiskās teorijas izpētes nozīmi noziedzības cēloņu un seku analīzē. Brīvos ekonomiskos vai tirgus apstākļos jebkura darbība (bezdarbība), parādība vai process ar pozitīvu vai negatīvu nokrāsu jāizvērtē no materiāli finansiālā aspekta.²⁶⁴ Autoresprāt, noziedzības objektīvās nosacītības skaidrojums atrodams profesora V. Zahara atziņā, proti, noziedzība ir objektīva un likumsakarīga sociāla parādība, kas eksistē katrā sabiedrībā neatkarīgi no tās attīstības pakāpes.²⁶⁵

²⁵⁹ Vilks A. Cik izmaksā noziedzība? Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 2013/2, 37. lpp.

²⁶⁰ Vilks A., Ķipēna K. Kriminoloģija. Mācību grāmata. Nordik, 2004, 34. lpp.

²⁶¹ Weisburd D., Bruinsma G., Bernasco W. Units of Analysis in Geographic Criminology: Historical Development, Critical Issues, and Open Questions. Putting Crime in Its Place: Units of Analysis in Geographic Criminology. 2009. P. 3.–4.

²⁶² Vilks A., Ķipēna K. Kriminoloģija. Mācību grāmata. Nordik, 2004, 34. lpp.

²⁶³ Quetelet A. Adolphe Quetelet's Research on the propensity for crime at different ages. Anderson Publishing Co. 1984. Abstract.

²⁶⁴ Vilks A. Cik izmaksā noziedzība? Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 2013/2, 37. lpp.

²⁶⁵ Zahars V. Noziedzības ekonomiskie un sociālpsiholoģiskie determinanti. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds "Saule", 2017., 11.lpp.

Cits būtisks aspekts, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir ekonomisko pārmaiņu ietekme uz noziedzības attīstību un drošības vidi. Kriminoloģijā tiek iezīmētas divas teorijas, kuras skaidro minēto ietekmi: 1) depresijas teorijas piekritēji uzskata, ka ekonomiskās augšupejas apstākļos noziedzība samazinās, bet ekonomiskās lejupslīdes periodos pieaug; 2) ekspansijas teorijā tiek atzīts, ka noziedzība pieaug līdz ar ekonomikas pieaugumu, bet, ekonomikas attīstībai atslābstot, tā samazinās.²⁶⁶ Nereti uzskata, ka, uzlabojoties dzīves apstākļiem, palielinās alkohola un narkotisko vielu lietošana, kas veicina noziedzības attīstību.

Raugoties uz Latvijas piemēru, jāsecina, ka starp mūsdienu apstākļiem un kriminoloģisko skatījumu ir iespējams vilkt paralēles. 2020. gadā Covid-19 krīze bija kā “zibens spēriens”, kas satricināja ne tikai pasaules ekonomiku, veselības aprūpi, valstu sociālo labklājību, bet arī drošību un iekšpolitisko situāciju visā pasaulē. Turklāt ekonomiskie aspekti spēcīgi ietekmēja ne tikai noziedzības izpausmes, bet arī valsts un pašvaldību iestāžu darbību un efektivitāti sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā. Covid-19 krīzes apstākļos un jāsecina, arī krietnu laiku pirms tam, atbildīgo institūciju materiālais un finansiālais nodrošinājums nav sasniedzis atbilstošu līmeni²⁶⁷, turklāt pētnieku un politikas veidotāju vidū tam ir pievērsta nepamatoti maza uzmanība.

Apkopojot būtiskākos secinājumus, autore norāda, ka sabiedriskās kārtības un drošības izziņas procesam par iespējamo vai pastāvošo apdraudējumu ir vismaz divas perspektīvas. Viena ir objektīva – tā atspoguļo parādību un procesu likumsakarības un attīstības tendences neatkarīgi no tā, vai drošības subjekts tos apzina, novērtē un reaģē vai, gluži pretēji, ignorē. Mūsdienu apstākļos objektīvā drošības uztvere lielākoties tiek iepazīta caur noziedzības dinamikas analīzes prizmu. Otra perspektīva ir subjektīva. Tā atspoguļo konkrēta drošības subjekta draudu priekšstatus, baiļu līmeni un zināšanas par konkrētā apdraudējuma ietekmi uz to.

2.3.1. Objektīvie izziņas kritēriji

Objektīvs drošības novērtējums ir jebkuras valsts problēma.²⁶⁸ Pie šāda secinājuma nonāk S. Kristapsone, pētot noziedzību un to noteicošos faktoros. Jautājums par atbilstošas politikas veidošanu un pasākumiem apdraudējuma mazināšanai, pirmkārt, ir saistīts ar spēju izvērtēt

²⁶⁶ Vilks A., Ķipēna K. Kriminoloģija. Mācību grāmata Rīga: Nordik, 2004, 34. lpp.

²⁶⁷ Vilks A. Noziedzības prevences aspekti krīzes apstākļos. Valsts policijas koledžas II Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. 2012, 183. lpp.

²⁶⁸ Kristapsone S. Noziedzība un to noteicošie sociāli ekonomiskie faktori Latvijā 90. gados. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2003. 16. lpp.

drošības objektīvos kritērijus un aspektus. Kā norādīts iepriekš, pārkāpumi, kas apdraud sabiedrisko kārtību un drošību (noziedzība kopumā), būtiski ietekmē valsts un indivīda drošību kopumā.

Ja pieņemam, ka noziedzības statistika ir noziedzības stāvokļa mērs, ko pieņemts uzskatīt par nozīmīgu sabiedriskās kārtības un drošības kritēriju²⁶⁹, jāsecina, ka laika posmā no 2015. gada līdz šim brīdim valstī reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits attiecībā pret 2010., 2011., 2012., 2013. un 2014. gadu ir samazinājies.²⁷⁰ Lai arī noziegumu skaita samazinājums ir neliels, tomēr, ņemot vērā, ka aizvadītajos gados īpaši spēcīgi attīstās tieši ekonomisko un sociālo faktoru negatīvā ietekme, kas nenoliedzami reflektējas arī uz noziedzības gaitu, jāsecina, ka kvantitatīvie rezultāti liecina par zināmu drošības situācijas uzlabojumu, jo draudu apjoms indivīda un sabiedrības drošībai samazinās (2. pielikums).

Noziedzīgi nodarījumi attīstās līdz ar sabiedrību, jo katra nodarījuma pamatā ir cilvēka rīcība, kas vērsta pret otra indivīda dzīvību, veselību, īpašumu vai sabiedrību kopumā. Viens no noziedzīgiem nodarījumiem, kas būtiski apdraud sabiedrības intereses, sabiedrisko mieru un kārtību, ir huligānisms. Analizējot IeM Informācijas centra statistikas datus par valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pēc KL 231. panta (huligānisms), atspoguļojas līdzīga tendence, kāda novērojama noziedzības kopējā statistikā 2021 (83), 2020. gadā (109), 2019. gadā (119), 2018. gadā (116), 2017. gadā (188) un 2016. gadā (214) – pārkāpumu skaits attiecībā pret 2012., 2013., 2014. un 2015. gadu ir samazinājies²⁷¹ (3.pielikums). No vienas puses, statistiskās rezultāti atklāj pozitīvas un optimistiskas tendences drošības vides uzlabošanā, tomēr, no otras puses, ir pamats uzskatīt, ka noziedzības samazinājums, iespējams, saistāms ar izmaiņām izdarīto noziegumu reģistrācijas kārtībā.

Kriminologu vidū vairākkārt ir uzsvērtā atziņa, ka statistiskās atskaites tikai daļēji ataino faktisko situāciju, un ir kļūdaini uzskatīt, ka noziedzības statistika ir noziedzības stāvokļa mērs, ko sabiedrībā pieņemts uzskatīt par vienīgu sabiedriskās kārtības un drošības kritēriju. Reģistrēto

²⁶⁹ Rozenbilda G. Policija un sabiedrības drošība. Valsts policijas koledžas 1. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2012, 178. lpp.

²⁷⁰ Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sagatavotie statistikas pārskati par valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem no 2011. gada līdz 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> [sk.04.03.2022.].

²⁷¹ Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sagatavotie statistikas pārskati par valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pēc KL 231. panta no 2012. gada līdz 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> [sk.04.03.2022.].

noziedzīgo nodarījumu skaits ilgtermiņā norāda tikai uz oficiāliem tiesību aizsardzības iestāžu reaģēšanas gadījumiem, neuzskaitot latentās noziedzības izpausmes.

S. Kristapsone secina, ka latentā noziedzība ir noziedzības daļa, kuru veido izdarīti, bet tiesībaizsardzības iestādēs neregistrēti nodarījumi. Latentā noziedzība nozīmē starpību starp faktisko un reģistrēto noziedzību.²⁷² Britu pētnieks B. Bovlings (*Ben Bowling*) norāda, ka latentu noziedzību veido indivīdu neuzticēšanās valsts pārvaldei, t. sk. arī tiesību aizsardzības iestādēm.²⁷³ Zināmu latentās noziedzības skaitu veido fakts, ka noziegumi netiek atspoguļoti statistikas atskaitēs, jo galvenokārt iedzīvotāji (arī cietušie) neziņo par noziedzīgiem nodarījumiem, vai tiesību aizsardzības iestādes, saņemot paziņojumus par noziedzīgiem nodarījumiem, tomēr tos par tādiem neatzīst.²⁷⁴

Cits nozīmīgs aspekts, kurš ietekmē noziedzības un kriminālo apdraudējumu dinamiku, ir iedzīvotāju skaita samazinājums negatīva dabiskā pieauguma un starptautiskās migrācijas dēļ. Tas nozīmē, ka jebkurus kvantitatīvos rādītājus un jo īpaši noziedzības statistiku nedrīkst vērtēt atrauti no citām sabiedrības procesu komponentēm, kā arī to nedrīkst uzskatīt par vienīgo sabiedriskās kārtības un drošības kritēriju valstī.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes oficiālajiem datiem iedzīvotāju skaits Latvijā samazinās jau no 1990. gada, un 30 gadu laikā līdz 2021. gada sākumam tas samazinājies par 775 tūkstošiem jeb 29 %, tajā skaitā migrācijas rezultātā – par 469 tūkstošiem. Lielākais iedzīvotāju skaita samazinājums bija 1992.–1994. gadā (142 tūkstoši). Nākamais lielākais iedzīvotāju skaita samazinājums bija finanšu un ekonomiskās krīzes laikā no 2008. līdz 2010. gadam – 117 tūkstoši. 2014. gadā Latvijā bija mazliet vairāk nekā 2 miljoni iedzīvotāju, bet 2021. gada sākumā vairs tikai 1 miljons 893 tūkstoši pastāvīgo iedzīvotāju – tāad samazinājums par 108 tūkstošiem iedzīvotājiem²⁷⁵ (4. pielikums).

Aizvadītajos gados iedzīvotāju skaits galvenokārt ir samazinājies negatīva dabiskā pieauguma rezultātā. 2020. gadā iedzīvotāju skaita izmaiņas ietekmēja Covid-19 pandēmija, kuras dēļ samazinājās iedzīvotāju starpvalstu migrācija, bet gada nogalē Latvijā pieauga mirstība. 2020.

²⁷² Kristapsone S. Noziedzība un to noteicošie sociāli ekonomiskie faktori Latvijā 90.gados. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2003. 16.lpp.

²⁷³ Bowling B. A brief history of criminology. Police Practice and Research. An International Journal. Volume 65, Issue 1, 2006. Special Issue: Historical Perspectives, P. 13.

²⁷⁴ Boluža I. „Latentās noziedzības radītie draudi policijas un sabiedrības sadarbībai”. Valsts policijas koledžas 2. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. 2012, 220.lpp.

²⁷⁵ Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas. Centrālās Statistikas pārvaldes oficiālā statistika. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaits/247-iedzivotaju-skaits-un-ta-izmainas?themeCode=IR> [sk.04.03.2022.].

gadā, mirušo skaitam pārsniedzot dzimušo skaitu, valsts iedzīvotāju skaits samazinājās par 11,3 tūkstošiem, bet ilgtermiņa migrācijas rezultātā – par 3,2 tūkstošiem cilvēku, kas bija zemākais migrācijas samazinājums kopš 1988. gada.²⁷⁶

2020. gadā Covid-19 pandēmijas ietekmē samazinājās iedzīvotāju mobilitāte, kas ietekmēja arī starptautiskās ilgtermiņa migrācijas rādītājus. 2020. gadā Latvijā dzīvot ieradās 8840 cilvēki (par 2383 jeb 21,2 % mazāk nekā 2019. gadā), bet uz pastāvīgu dzīvi citās valstīs devās 11 990 cilvēki (par 2593 jeb 17,8 % mazāk nekā 2019. gadā). Starptautiskās iedzīvotāju ilgtermiņa migrācijas rezultātā iedzīvotāju skaits samazinājās par 3150 cilvēkiem salīdzinājumā ar 3360 cilvēkiem 2019. gadā²⁷⁷ (5. pielikums).

Sabiedrības attīstības īpaši negatīvās tendences izpaužas ar negatīvo faktoru kvalitatīvajām un kvantitatīvajām iezīmēm, un aizvadīto gadu laikā šāda negatīva sociālo un ekonomisko faktoru ietekme saskatāma gandrīz visās sabiedrības dzīves norisēs. Ir mainījusies noziedzības struktūra un sabiedriskā bīstamība, parādījušās jaunas noziedzības un likumpārkāpumu formas, aizvien izplatītākas kļūst sabiedrības garīgās veselības problēmas²⁷⁸, alkohola un narkotisko vielu lietošana²⁷⁹, kas ir noziedzības un likumpārkāpumu veicinoši faktori. Tāpēc citi noteicoši kvantitatīvie rezultāti, kurus nepieciešams analizēt sabiedriskās kārtības un drošības izziņas procesā un kuri sniedz zināmu drošības vides raksturojumu noteiktā administratīvā teritorijā, ir administratīvie pārkāpumi pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā.

Par pamatu kvantitatīvo rezultātu analīzē ir skatīti Rīgas pašvaldības policijas kā lielākās un dinamiskākās pašvaldības 2019. un 2020. gada administratīvās statistiskas dati. 2020. gadā Rīgas pašvaldības policijas redzeslokā nonāca 106 986 personas (salīdzinājumā ar 2019. gadu par 5,5% mazāk personu), no tām: 1) 14 692 (2019. gadā par 11% mazāk) par administratīvo pārkāpumu izdarīšanu vai uz aizdomu pamata par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu; 2) 9574

²⁷⁶ Demogrāfija, 2021. Centrālās statistikas pārvaldes publikācija. 2021. 11.lpp. Iegūts no: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-10/Nr_05_Demografija_2021_%2821_00%29_LV_EN.pdf [sk. 07.02.2022.].

²⁷⁷ Demogrāfija, 2021. Centrālās statistikas pārvaldes publikācija. 2021. 100.lpp. Iegūts no: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-10/Nr_05_Demografija_2021_%2821_00%29_LV_EN.pdf [sk. 07.02.2022.].

²⁷⁸ 2021.gadā vairāk nekā puse (52,8 %) Latvijas iedzīvotāju vecumā no 16 gadiem atzina, ka Covid-19 krīze negatīvi ietekmēja viņu garīgo veselību. Skatīt: COVID-19 ietekme: garīgā veselība. Centrālās statistikas pārvalde. 2021. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/valsts-ekonomika/covid/8358-covid-19-ietekme-gariga-veseliba> [sk. 07.02.2022.].

²⁷⁹ Atkarību izraisošo vielu lietošana iedzīvotāju vidū, 2020. Slimību profilakses un kontroles centrs. 2020. Iegūts no: https://www.spkc.gov.lv/lv/atkaribu-slimibas?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [sk.10.02.2022.].

(2019. gadā par 8,8% mazāk) aizturētas administratīvā kārtā. 2020. gada sešos mēnešos sastādīti 10 929 administratīvie protokoli (2019. gadā – 15 594 protokoli). Biežāk reģistrētie administratīvie pārkāpumi 2020. gadā sešos mēnešos ir šādi: alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana sabiedriskās vietās un atrašanās sabiedriskās vietās reibuma stāvoklī (3140 pārkāpumi), ārkārtējās situācijas un izņēmuma stāvokļa laika noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpšana (2709 pārkāpumi), teritorijas nesakopšana (1767 pārkāpumi), smēķēšanas ierobežojumu pārkāpumi (1025 pārkāpumi), sīkais huligānisms (687 pārkāpumi) u. c.²⁸⁰

Mūsdienās noziedzība nav tikai vienkārša noziegumu summa, bet gan specifisks sociāls process. Šādu secinājumu izdara asoc. profesore S. Kristapsone, vienlaikus norādot, ka noziedzības līmenis kādā noteiktā administratīvā teritorijā ir sabiedrības attīstību raksturojošs rādītājs – likumsakarīgs sabiedrības attīstības konkrētā posma rezultāts.²⁸¹ Šī secinājuma kontekstā autore akcentē savu novērojumu, ka nemainīgi stabila noziedzība pēdējā desmitgadē, huligānisma izpausmes un būtiskas iedzīvotāju skaita izmaiņas ir noteicošie draudi indivīda, sabiedrības un arī valsts drošībai. Arī situācija administratīvās atbildības jomā – rupji sabiedriskās kārtības traucējumi un citas antisociālas uzvedības izpausmes, rada nopietnus draudus sabiedriskās kārtības un drošības pastāvēšanai un vienlaikus rosina aizdomāties par sabiedrības morālo krīzi.²⁸²

Tāpēc pašreizējos apstākļos, kad redzam, cik lielā mērā teorētiski un praktiski notikušas izmaiņas noziedzības un drošības vidē, autore uzsver, ka vispareizāk būtu, ja sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas procesa sākums notiktu pētniecības līmenī – drošības izziņas kritēriju apzināšanā, sociālo un ekonomisko faktoru sākotnējās ietekmes izvērtēšanā, kā arī noziedzības cēloņu noteikšanā.

²⁸⁰ Rīgas pašvaldības policijas darba un attīstības virzieni 2019. un 2020.gadā. Iegūts no: <https://rpp.riga.lv/rpp/parskati/> [sk.19.02.2022.].

²⁸¹ Kristapsone S. Noziedzība un to noteicošie sociāli ekonomiskie faktori Latvijā 90.gados. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2003. 7.lpp.

²⁸² Kuzņecova K. Sabiedriskā kārtība kā sabiedrības drošības priekšnoteikums sociāli ekonomisko pārmaiņu apstākļos. Daugavpils Universitātes Starptautiskās zinātniskās konferences „Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2012, 432.- 433.lpp.

2.3.2. Subjektīvie izziņas kritēriji

Drošība – tā ir izjūta, kuru katram cilvēkam ietekmē atšķirīgi faktori.²⁸³ Tāpēc drošības situācija jāvērtē, ne tikai balstoties uz noziedzības dinamikas kvantitatīvajiem datiem, bet arī pievēršot uzmanību sociāli ekonomisko faktoru ietekmei un indivīda subjektīvajiem aspektiem, kuri ļauj drošības fenomenu uzlūkot kompleksī.

Raugoties no sabiedriskās kārtības un drošības subjektīvās uztveres skatupunkta, jāatzīst, ka izpratne par drošību ir individuāli nosacīta. Pašlaik liela daļa Latvijas sabiedrības ir kļuvusi “satraukta”, jo pēdējo gadu laikā ir piedzīvotas gan sociāli ekonomiskas pārmaiņas, gan notikuši ģeopolitiski satricinājumi, kuru ietekmē radusies nevienlīdzība reģionālajā attīstībā un personiskajos ienākumos, izmaiņas drošības vidē, kā arī sociālajā un tiesiskajā jomā. Iedzīvotāji drošības stāvokli sabiedrībā, kā arī iespējamus draudus sabiedriskajai kārtībai lielākoties uztver, pamatojoties uz personīgo pieredzi (persona ir kļuvusi par nozieguma upuri, masu mediju izplatītā informācija par kriminogēno situāciju kādā noteiktā administratīvā teritorijā, vardarbība, kā arī sabiedriskās vietās notiekošās nekārtības).

To ir apzinājuši daudzi pētnieki, ka daļa baiļu, kas attiecas uz drošību, var būt pamatotas, citas – pārspīlētas, citas – nepamatotas, tātad nav šaubu, ka faktiskais drošības stāvoklis var būt atšķirīgs atkarībā no indivīda priekšstatiem par to. Kā norāda S. Mihailova savā rakstā par valsts iekšējo drošību, drošība vai nedrošība var būt gan realitāte, gan arī tikai izjūta par realitāti, kas ne tik daudz saistīta ar reāliem draudiem, kā ar cilvēka psiholoģisko reakciju uz apdraudējumiem un pretpasākumu veikšanu.²⁸⁴ Nav iespējama absolūta drošība, tomēr iedzīvotāju uztvere par drošības stāvokli ļauj secināt, kā politikas veidotāji ir reaģējuši uz aktuāliem iedzīvotāju apdraudējumiem.

Jāsecina, ka Latvijas sociālās zinātnes ir veltījušas ievērojamu uzmanību subjektīvās drošības uztveres pētniecībai. Ir bijuši vairāki sekmīgi mēģinājumi identificēt un izvērtēt indivīda drošības apdraudējumus. Viens no pirmajiem mēģinājumiem izmērīt drošību iedzīvotāju uztverē bija *2002./2003. gada Pārskats par tautas attīstību Latvijā*. Pētījumā tika noskaidroti 32 draudi personīgajai drošībai, kā arī draudi sabiedrībai. Analizējot pētījuma rezultātus, jāsecina, ka iedzīvotāji par būtiskiem apdraudējumiem individuālā līmenī norādīja sociāli ekonomiskos

²⁸³ Huhtinen A.M, Laitinen K. (2011). Changing security speech and environment – from Nation States to corporation security. *Leading Issues in Information Warfare and Security Research*. Volume one. Edited by Julie Ryan. P. 67.

²⁸⁴ Mihailova S. Iekšējā drošība- viens no būtiskiem drošības izjūtas faktoriem. RSU Starptautiskās zinātniskās konferences „Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti” tēzu krājums. Rīga, RSU, 2015., 54.lpp.

faktorus (veselības problēmas, finansiālas problēmas, bailes no fiziskas vardarbības uz ielas u. c.). Kā būtiskus apdraudējumus sabiedrības līmenī iedzīvotāji minēja noziedzību, ekonomisko situāciju un draudus, kas saistīti ar apkārtējās vides jautājumiem.²⁸⁵

Turpinot aplūkot citus pētījumus, kuri veikti vēlākā laika posmā, jāpiemin vairāki sabiedriskās domas pētījumi, kuri tika veikti pēc Ārlietu ministrijas, Aizsardzības ministrijas un Valsts policijas pasūtījuma vadošo drošības ekspertu fokusu grupās un iezīmēja tajā laikā nozīmīgas drošības problēmas Latvijā.

Tā, piemēram, 2012. gadā projektā “Cilvēkdrošība un identitāšu plurālisms” tika veikts pētījums “Personīgo draudu aktualitāte”, kas ļāva apkopot drošības apdraudējumu tendences pēdējā desmitgadē. Pētījuma rezultātos iezīmējās vairāki būtiski aspekti, tomēr viens no galvenajiem secinājumiem – iedzīvotāju baiļu izjūta salīdzinājumā ar 2002./2003. *Pārskatu par tautas attīstību Latvijā* saglabājās par vieniem un tiem pašiem draudiem. Starp 32 galvenajiem apdraudējuma veidiem pirmajā desmitā tika nosaukti cilvēka izdzīvošanai un dzīves kvalitātei būtiski ekonomiskie, veselības un fiziskās drošības aspekti, bet ar emocionālo stāvokli saistīti apdraudējumi tika uzskatīti par maznozīmīgiem.²⁸⁶

2016. gadā pēc Aizsardzības ministrijas pasūtījuma tika veikts pētījums “Latvijas iedzīvotāju viedoklis par valsts aizsardzības jautājumiem”. Pētījumā tika aptaujāti 1019 respondenti vecumā no 17 līdz 74 gadiem, kuri par nozīmīgāko risku (draudu) Latvijai atzina ekonomiskās krīzes (68%). Salīdzinoši bieži par draudiem tika uzskatīti arī noziedzība (39%), militārie riski (35%) un narkomānija (27%).²⁸⁷

Pievēršot uzmanību pētījumiem no 2018. gada līdz 2020. gadam, kuri atspoguļoja iedzīvotāju attieksmi pret policiju un to, cik droši jūtas sabiedrība, secināms, ka šajā laika posmā rezultāti rāda nemainīgu uzticību Valsts policijai un lielākā daļa aptaujāto iedzīvotāju (vairāk nekā 1000 respondentu) savā dzīvesvietā un tās apkārtnē jūtas droši. Vairākums (69%) respondentu piekrita tam, ka jūtas drošāk, ja ikdienā redz policiju patrulējot dzīvesvietā. Tāpat 30% respondentu

²⁸⁵ Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003. Cilvēkdrošība. ANO Attīstības programmas izdevums. Rīga. 2003. 32.-33.lpp.

Iegūts no: http://providus.lv/article_files/920/original/UNDP2003_ful_lv.pdf?1326366357 [sk.19.02.2022.].

²⁸⁶ Ozoliņa Ž., Sīmane M. Latvijas subjektīvais skatījums uz cilvēkdrošību. Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei. Žanetas Auziņas redakcijā. Apgāds “Zinātne”, 2012, 63.-64.lpp.

²⁸⁷ Latvijas iedzīvotāju viedoklis par valsts aizsardzības jautājumiem. Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. 2016. 7.lpp. Iegūts no: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/SKDS_aptauja_2016%20%281%29.pdf [sk. 19.02.2022.].

ir gatavi līdzdarboties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, turklāt 2019. un 2020. gadā respondenti biežāk nekā 2018. gadā norādīja, ka ir gatavi to darīt.²⁸⁸

Arvien pieaugošā interese iepazīt drošību tās daudzveidībā pētniekus turpina motivēt iesaistīties dažādos projektos un diskusijās, lai noskaidrotu, kā Latvijas sabiedrība uzlūko drošību un uztver draudus normālos apstākļos, kad valsti neapdraud krīze, un kā sabiedrība reaģē krīzes situācijās, kad indivīdiem un grupām pastāv reāli dzīvības un izdzīvošanas draudi un nenoteiktība.²⁸⁹

2021. gada izskaņā tika prezentēts nozīmīgs pētījums “Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu”, ļaujot iedziļināties drošības problemātikā un noskaidrot, kā Latvijas iedzīvotāji uztver ekonomiskos, politiskos, personiskos, militāros u. c. draudus. Pētījuma autoru grupa, konstruējot analītisko ietvaru, secināja, ka drošības uztveres veidošanā īpaša nozīme ir konkrētam sociālpolitiskajam kontekstam, indivīda pieredzei un vēsturiskajai atmiņai. Turklāt visai skaidri iezīmējās politikas veidotāju un plašākas sabiedrības atšķirīgās izpratnes par pašu drošības jēdzienu un iespējamajiem apdraudējumiem.

Analizējot pētījuma rezultātus, autore iezīmē vairākas būtiskas tendences: 1) ekonomisko drošību Latvijas iedzīvotāji uzskata par vienu no nozīmīgākajām jomām, turklāt ekonomiskā drošība tiek vērtēta augstāk nekā citi drošības izaicinājumi, piemēram, militārie draudi vai hibrīddraudi; 2) politiskais sektors ir otrs prioritārais sektors, kurā aptaujātie Latvijas iedzīvotāji kā būtiskāko draudu minēja valdības nestabilitāti, mainīgos lēmumus, kā arī to, ka valdībai trūkst ilgtermiņa redzējuma valsts labklājības attīstībai; 3) Latvijas iedzīvotāju attieksme pret draudiem videi atklāj negatīvas tendences – lielākā daļa sabiedrības tos uztver kā maznozīmīgus draudus vai pat apšaubu klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi uz Latvijas teritoriju; 4) apdraudējumus sabiedrības drošībai Latvijas iedzīvotāji vairāk saskata saistībā ar imigrāciju, bet kā cits aspekts ir norādīts Latvijas patriotisma trūkums; 5) personiskās drošības sektorā norādītas četras nozīmīgas apdraudējuma jomas – fiziskā drošība; izglītības sistēmas pakalpojumu pieejamība, tai skaitā fiziskā pieejamība un kvalitāte; veselības aprūpes sistēmas pakalpojumu pieejamība un kvalitāte; sociālā aizsardzība; 6) militāro draudu sektora izpēte liecina, ka iedzīvotāji potenciālo militāro

²⁸⁸ Attieksme pret Valsts policiju. Iedzīvotāju aptaujas par 2018., 2019. un 2020. gadu. Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. Iegūts no: http://195.244.155.179/sites/default/files/title_file/Attieksme_VP_PETIJUMS.pdf
http://195.244.155.179/sites/default/files/title_file/attieksme_pret_valsts_policiju_2019.pdf
http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Valsts_policija_Petijums_2018_Atteskme_pret_Valsts_policiju_0.pdf [sk. 23.02.2022.].

²⁸⁹ Pētījums “Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 245.lpp

apdraudējumu lielākoties saskata no Krievijas, tomēr šie draudi netiek uzskatīti par prioritāriem salīdzinājumā ar ekonomiskajiem, sociālajiem vai politiskajiem draudiem.²⁹⁰

Ukrainas kara kontekstā tieši pēdējais secinājums militāro draudu jomā ir pievērsis vislielāko autoru uzmanību. Nav šaubu, ka 2022. gada 24. februāra rītā, pasaulei izdzirdot par Krievijas karaspēka iebrukumu Ukrainā, kopējais drošības stāvoklis mainījās, neapšaubāmi mainot arī iedzīvotāju subjektīvo drošības uztveri par militāru draudu nozīmi.

Līdz Krievijas īstenotajai agresijai Ukrainā militāro draudu uztvere Latvijā bija ļoti atšķirīga, kā to pierāda iepriekš aplūkotais Latvijas iedzīvotāju subjektīvās drošības uztveres pētījums. Uz šādu secinājumu vairākkārt norādīja arī vadošie drošības pētnieki un eksperti 2022. gada 17. martā notikušajā konferencē “Nosargāt valsti. Toreiz un tagad: Baltijas valstu nacionālās pretošanās pieredze un Ukraina”.²⁹¹ Nacionālās aizsardzības akadēmijas Drošības un Stratēģiskās pētniecības centra pētniece I. Bērziņa šajā saistībā atzīmē, ka atšķirīga sabiedrības attieksme iezīmējās arī 2020. gada sākumā veiktajā pētījumā “Latvijas sabiedrības griba aizstāvēt valsti: veicinošie un kavējošie faktori”.

Pētījuma rezultāti atklāja, ka, neraugoties uz to, ka militārais sektors iedzīvotājiem nešķiet īpaši aktuāls, vairāk nekā puse Latvijas sabiedrības pauž gatavību aizstāvēt Latviju militāra uzbrukuma gadījumā vai ir gatavi aizstāvēt nemilitārā veidā, sniedzot citu veidu atbalstu Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem. Pētījums uzrādīja, ka nozīmīgākā vērtība Latvijas sabiedrībā ir ģimene. Proti, 73 % respondentu bija gatavi aizstāvēt savu valsti ģimenes dēļ. Savukārt tikai 21 % respondentu atzina, ka būtu gatavi aizstāvēt valsti un pat ziedot dzīvību Latvijas valstiskās neatkarības dēļ.²⁹²

Apkopojot svarīgāko, autore uzsver, ka no valsts ilgtspējīgas attīstības perspektīvas raugoties, šobrīd jebkuri drošības jautājumi jāuzlūko ar tālredzīgu, uz nākotni vērstu skatījumu. Subjektīvā drošības uztvere ir relatīva, un noteiktā laika posmā tā var pastiprināties vai pavājināties, jo ir izmērāma ar cilvēku iekšējo situācijas novērtējumu. Kā liecina pēdējās divās

²⁹⁰ Pētījums “Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 245.- 253.lpp. Projekts: LZP-2018/1-0480. Iegūts: <https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/rakstu-krajumi/latvijas-iedzivotaju-subjektiva-drosibas-uztvere/> [sk.10.03.2022.].

²⁹¹ TIEŠRAIDĒ: Starptautiska konference “Nosargāt valsti. Toreiz un tagad: Baltijas valstu nacionālās pretošanās pieredze un Ukraina”. 17.03.2022. Iegūts no: <https://www.president.lv/lv/jaunums/tiesraide-starptautiska-konference-nosargat-valsti-toreiz-un-tagad-baltijas-valstu-nacionalas-pretosanas-pieredze-un-ukraina> [sk. 21.03.2022.].

²⁹² Pētījums “Latvijas sabiedrības griba aizstāvēt valsti: veicinošie un kavējošie faktori”. Drošības un stratēģiskās pētniecības centrs. Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija. 2020. Iegūts no: https://www.naa.mil.lv/sites/naa/files/document/DSPC_GribaAizstavetValsti_0.pdf [sk.21.03.2022.].

desmitgadēs Latvijā veiktie drošības uztveres pētījumi, līdz 2022. gada 24. februārim būtiskas izmaiņas novērtējuma skalā nav atklājušās – cilvēka izdzīvošanai un dzīves kvalitātei būtiski ekonomiskie, veselības un fiziskās drošības faktori tiek vērtēti augstāk nekā citi drošības izaicinājumi. Tomēr, kā to pierāda Ukrainas karš, drošības vide ir mainīga, tā var kļūt nedrošāka, sarežģītāka un neuzticamāka, kā rezultātā arī sabiedrības drošības uztveres indekss un izdzīvošanai svarīgas prioritātes var būtiski mainīties

3. SABIEDRISKĀ KĀRTĪBA UN DROŠĪBA KĀ VALSTS UN PAŠVALDĪBU INSTITŪCIJU AIZSARDZĪBAS OBJEKTS

3.1. Valsts loma Latvijas drošības sistēmā

Drošība, lai arī definēta un izprasta dažādi, ir viena no indivīdu un visas nācijas visaugstāk novērtētajām vērtībām.²⁹³ Demokrātiskas un tiesiskas valsts esības jēga ir tieši tajā, lai ikviena persona varētu justies droši. Cilvēkiem ir nepieciešama drošība, kuru nosaka nevis katra atsevišķa drošības subjekta saprašana un emocijas, bet tāda drošība, kura ir balstīta valsts un sabiedrības kopīgā izpratnē, nosakot skaidrus un leģitīmus drošības garantēšanas pamatprincipus.

Satversmē nostiprinātais valsts pienākums atzīt un aizsargāt cilvēka pamattiesības vienlaikus paredz aizsargāt arī sabiedrisko kārtību un drošību. Personas tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.²⁹⁴ Tas nozīmē, ka valstī ir jābūt tādai drošības sistēmai un politikai, tostarp, likumiem un to īstenošanas mehānismiem, kas pilnā kapacitātē spēj nodrošināt ikvienas personas dzīvības, drošības un neaizskaramības aizsardzību, kā arī valsts nacionālo drošību kopumā.

Jau 341.–270. gadā p. m. ē. viens no redzamākajiem dabisko tiesību pārstāvjiem sengrieķu filozofs Epikūrs (*Epicurus*) rakstīja, ka valsts varas galvenais mērķis ir nodrošināt cilvēku savstarpēju drošību, kaitējuma nenodarīšanu. Valsti un likumus Epikūrs traktē kā vienošanos starp cilvēkiem par viņu kopējo labumu, proti, savstarpējo drošību. Savukārt dabas radītais taisnīgums ir vienošanās par lietderīgo, lai nekaitētu citam un pašam neciestu kaitējumu.²⁹⁵

Demokrātiskā un tiesiskā valstī subjekts, kura drošība ir uzmanības centrā, ir cilvēks. Šādu pārliecību iezīmē arī Satversmes tiesas tiesneši, norādot, ka valsts primāri ir cilvēka dēļ, nevis otrādi. Turklāt ikvienas personas pamattiesību un likumīgo interešu aizsardzībai ir jābūt visas tiesību sistēmas virsmērķim,²⁹⁶ vienlaikus nodrošinot arī valsts un sabiedrības drošību.

²⁹³ Spustek H., Paluch A. Structure of the national security system of The Republic of Poland (Struktura systemu bezpieczeństwa narodowego Polski). Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series. 2017. P. 428.

²⁹⁴ LR Satversme (1922). Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993.; LR Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 6, 31.03.1994. 89. un 116. pants.

²⁹⁵ Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: Autorizdevums, 2020. 18. lpp.

²⁹⁶ Osipova S., Kučs A., Rodiņa A., Neimanis J., Rezevska D., Kusiņš G., Laviņš A. Kādu tiesību sistēmu pieprasa Satversme? Jurista Vārds, 07.12.2021., Nr. 49 (1211), 8.–9. lpp.

Valsts attīstības vēsture liecina, ka jau kopš tās rašanās brīža valsts bija atkarīga no atsevišķiem cilvēkiem un dažādiem grupējumiem, un, kā to nosaka dažādas valsts teorijas, tās galvenā funkcija bija šo sociālo spēku vajadzību un interešu īstenošana. Līdz ar valsts rašanos vienlaikus teorijā un praksē veidojās atziņa par svarīgāko valsts funkciju uzskatīt palīdzību katra indivīda tiesību un sabiedrības interešu realizācijā. Pie šāda secinājuma nonāk valststiesību pētnieks V. Jakubaņecs, kurš pētot valsts funkcijas papildina, ka bez cilvēkiem valsts nav iespējama un vajadzīga.²⁹⁷

Tā kā indivīdi un valsts var atrasties dažādās savstarpējās attiecībās, miera uzturēšanas un mierīgas līdzpastāvēšanas nodrošināšana lielā mērā ir “atkarīga no sabiedrības kopējās attieksmes un uzvedības, t. i., kopējās tiesiskuma kultūras un likumpaklausības tradīcijas sabiedrībā”.²⁹⁸ Sabiedrības vērtību pamatos ir vienprātība, kurā izpaužas sabiedrības domāšanas tradīcijas un tās ētiskie principi. Citējot Norbertu Hornu, kura idejas plaši tiek izmantotas jurisprudencē un judikatūrā, vienas sabiedrības ietvaros var pastāvēt dažādi pasaules uzskati un vērtību sistēmas. Taču ir nepieciešami vienojoši, vispāratzīti un konsolidējoši pamatpriekšstati, uz kuriem balstās tiesības un visa sabiedriskā dzīve tautas, valsts vai sabiedrības ietvaros.²⁹⁹

Konstitucionālo tiesību zinātnieks J. Pleps atzīmē kādu ļoti svarīgu domu, ka valsts uzdevums nav vienveidot sabiedrību atbilstoši priekšstatiem par pareizo. Valsts mērķis ir nodrošināt, ka savstarpēji dažādas interešu grupas, kas mēģina veidot dzīvi atbilstoši savām vērtībām, var pastāvēt vienā sabiedrībā. Tas prasa uzturēt nepieciešamo ietvaru iekšējai kārtībai un ārējai drošībai sabiedrībā, respektējot pašas sabiedrības daudzveidību un nevienkāršojot tās sarežģītību.³⁰⁰

Pieņemot to, ka centrālo vietu tiesiskās valsts kontekstā ieņem tādi jēdzieni kā pilsonis, tiesības un valsts, H. J. Vildbergs, K. Messeršmits un L. Niedre grāmatā “Pilsonis tiesiskā valstī” pamatoti akcentē, ka valsts ir kaut kas vairāk nekā valsti raksturojošās pamatpazīmes: valsts teritorija, valsts tauta un valsts vara. Skaidrojot tiesiskās valsts principus, autori norāda, ka mūsdienās nozīmi nav zaudējis Vilhelma fon Humbolta (*Wilhelm von Humboldt*) secinājums, ka valsts primārais mērķis un uzdevums ir garantēt iekšējo un ārējo drošību, kas izpaužas kā paļāvība

²⁹⁷ Jakubaņecs V. Valsts jēdziens un formas. Rīga. P&KO. 2004. 64. lpp. un 143. lpp.

²⁹⁸ Ziemele I. Nodrošināt cilvēka drošību un personas neaizskaramību – valsts pienākums. 21.05.2021. Iegūts no: <https://lvportals.lv/viedokli/327755-nodrosinat-cilveka-drosibu-un-personas-neaizskaramibu-valsts-pienakums-2021> [sk. 06.03.2022.].

²⁹⁹ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā. Likums un tiesības. 2000, Nr. 2, 2. sējums. 41. lpp.

³⁰⁰ Pleps J. Sabiedrības drošība. Jurista Vārds. Nr. 7 (1221), 2022. gada 15. februāris.

uz likuma noteikto brīvību. Tieši minētā V. Humbolta atziņa ir būtiski iespaidojusi autorus, ļaujot secināt, ka valsts drīkst vērsties tikai pret darbībām, kas tieši un nepastarpināti pārkāpj citu tiesības, valsts drīkst izšķirt strīdus, atlīdzināt nodarītos zaudējumus un sodīt vainīgo.³⁰¹

V. Jakubaņecs papildina, ka atbilstoši valsts darbības īpatnībām katrā jomā valsts iekšējās funkcijas ir šādas: ekonomiskā; sociālā; kultūras; tiesiskā – indivīda, īpašuma aizsardzība, tiesiskās kārtības ieviešana un nodrošināšana; ekoloģiskā.³⁰²

Līdzīgus secinājumus pauž arī Kristiāns Volfs (*Christian Wolff*) norādot, ka atbilstoši dabiskā likuma formulai (*dari labu un izvairies no ļauna*) tiesības izriet no tikumiskā pienākuma. Ņemot vērā to, ka valsts mērķis ir veicināt tautas kopējo labumu, K. Volfs nostājas pret valdnieka patvaļu un tirāniju, pret valsts patvaļu un pret neierobežotu absolūtismu. Tauta, kuras griba uztur valsti, pēc savas būtības ir brīva, tāpēc tautai ir tiesības pretoties valsts varas mēģinājumiem noliegt cilvēku dabiskās tiesības. Šādu izpratni par valsts lomu indivīda tiesību nodrošināšanā, drošības un labklājības veidošanā K. Volfs veidoja iedvesmojoties no I. Kanta formulētā tiesību vispārējā principa – jebkura darbība (rīcība) ir tiesiska, ja ikvienas personas patvaļīgā brīvība, balstoties uz vispārīga likuma pamata, ir saskaņota ar citu personu brīvību.³⁰³

Tiesību sistēmas attīstība ir dzīves rituma pieprasīta kvalitāte. Līdz ar to tiesiska valsts nav iedomājama bez pilsoņiem, kuri rīkojas tiesiski, un bez tiesību sistēmas, kas spēj pielāgoties visiem tiesiskuma stiprināšanas izaicinājumiem. O. Bismarks līdzīgi raksta Eiropas revolūciju analīzes kontekstā, bet viņa galvenais secinājums pastiprina iepriekšējo autoru uzskatus, ka “valsts drošības un turpmākās attīstības interesēs ir svarīgi, lai sabiedrībā būtu izglītotu cilvēku pārsvars”.³⁰⁴

Sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanu kā valsti uzturošu funkciju³⁰⁵ patiešām var aplūkot no dažādiem skatu punktiem. Taču, autoresprāt, primāri tas ir valsts iekšējais nosacījums, jo neviena organizēta kopiena nevar īstenot savu indivīdu gribu bez jebkādiem ierobežojumiem. Noteikumus, kas reglamentē kopienas indivīdu uzvedību un līdzās pastāvēšanu, nosaka atbilstošas

³⁰¹ Vildbergs H. J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī. Vācu konstitucionālo un administratīvo tiesību pamati. Latvijas Universitāte. 2004. 29. lpp.

³⁰² Jakubaņecs V. Valsts jēdziens un formas. Rīga. P&KO. 2004. 147. lpp.

³⁰³ Vildbergs H. J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī. Vācu konstitucionālo un administratīvo tiesību pamati. Latvijas Universitāte. 2004. 28. un 45. lpp.

³⁰⁴ Бисмарк О. Мысли и воспоминания. Т. II. М.: ОГИЗ, 1940. с. 56.

³⁰⁵ Valsti uzturošās funkcijas: administratīvi saimnieciskā funkcijas; administratīvi policejiskā funkcijas; defensīvā funkcija; jurisdiktīvā (kriminālā jurisdikcija) funkcija; jurisdiktīvā konstatējošā (civīlā jurisdikcija) funkcija. Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A.Gulbis. 1930. 32.–38.lpp.

paražas, tiesību normas, morāles un reliģijas principi.³⁰⁶ Bet tiesību un morāles apzināšanās ir tikai pirmais solis ceļā uz tiesisku valsti, jo vēl ir nepieciešama arī to godprātīga ievērošana, kas garantēta ar valsts pieņemtām tiesību normām. Tiesību sistēma nedrīkstētu būt tāda, kurā tiek piemēroti pārlietu abstrakti jēdzieni, kā arī tiek piešķirta pārspīlēta nozīme tādām nerakstītām tiesību normām, kuras sabiedrības lielākā daļa nemaz neizprot.³⁰⁷

Iedziļinoties Karla Bergboma (*Karl Magnus Bergbohm*) paustajās atziņās, autorei grūti piekrist, ka kārtību, harmoniju un drošību valstī nodrošina tikai spēkā esošas pozitīvās tiesības – valsts apstiprinātie rakstītie likumi, kas veido stabilu kārtību un stāv pāri pilsoņiem, pāri varai un pāri pašai valstij.³⁰⁸ Kā secināms iepriekš, likuma ievērošanas pamatā ir ne tikai tiesisks pienākums, bet arī tikumiskais un morāles pienākums, jo jebkurš likums ar savas pastāvēšanas faktu pilda tikumisko mērķi – nodrošina sabiedriskās kārtības stabilitāti.

Mūsdienu pasaulē, kur dzīve pēdējos gadus lielā mērā aizrit Covid-19 pandēmijas ēnā un citu globālo notikumu epicentrā, par papildus valsts uzdevumu objektīvi kļūst visas valsts institucionālās sistēmas un drošības politikas pārorientācija uz indivīda tiesību ievērošanu, realizāciju un aizsardzību. Tieši aizvadītie gadi īpaši akcentēja valsts attīstošās funkcijas³⁰⁹ nozīmi, līdztekus sabiedrības drošības garantēšanai, pastiprinot valsts pienākumu garantēt ekonomisko izaugsmi un tautu labklājību. Pandēmija spēcīgi ietekmēja ne tikai veselības aprūpes nozari Latvijā un citviet, bet saasināja jautājumus par sabiedrības morāli, varas legimitātāti un sociālas valsts izpratni.

No indivīda tiesību aizsardzības perspektīvas raugoties, autores novērojumi rāda, ka valsts un indivīda attiecības mūsdienās akcentē vairākas nepamanītas un novārtā atstātas plaisas, jo sevišķi sociālās drošības jautājumos, kas ir ciešā korelācijā ar valsts un sabiedrības drošību. A. Kovaļevska pētot sociāli atbildīgas valsts principu, raksta, “sociāla valsts ir tiesiska un sociāli atbildīga valsts, kas nodrošina ne tikai cilvēka cienīgu dzīves līmeni, ietverot sociālās palīdzības, pamatpakalpojumu, kā arī izglītības, veselības un sociālās aprūpes, kultūras iestāžu pieejamības nodrošināšanu”³¹⁰, bet arī īsteno sociālo politiku, nodrošinot sociālo taisnīgumu un sociālo drošību.

³⁰⁶ Kuzņecova K. Sabiedriskā kārtība un drošība – izpratne un jēdziens attīstībā. 16. starptautiskās zinātniskās konferences “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2021” rakstu krājums. DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2022. 77. lpp.

³⁰⁷ Osipova S., Kučs A., Rodiņa A., Neimanis J., Rezevska D., Kusiņš G., Laviņš A. Kādu tiesību sistēmu pieprasa Satversme? Jurista Vārds, 07.12.2021., Nr. 49 (1211), 9. lpp.

³⁰⁸ Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: Autorizdevums, 2020. 118. lpp.

³⁰⁹ Valsti attīstošās funkcijas: federatīvā funkcija; administratīvi kulturālā funkcija; kontrolējošā funkcija; regulatīvā funkcija. Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A. Gulbis. 1930. 32.–38. lpp.

³¹⁰ Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. Jurista Vārds, 26.08.2008., Nr. 32 (537).

Sociālas valsts uzdevums ir nodrošināt cilvēka eksistences minimumu, kas nav izprotams tikai kā izdzīvošana.

Liela daļa iepriekš aplūkoto juridisko pārdomu atspoguļojas ikvienas mūsdienu demokrātiskas un tiesiskas valsts pašos pamatos ieliktajā “kodā” – valsts galvenais mērķis ir vispārējā sabiedrības drošība, kārtība, labklājība, nācijai iespēju pieaugums un attīstība. Vladas Tumulavičius papildina, ka valsts principiāls mērķis ir garantēt ne tikai valsts drošību, bet ikviena indivīda tiesības un brīvības.³¹¹ Šāda valsts nav iedomājama bez juridiski izglītota, sociālo un kultūras vērtību atzīstoša pilsoņu kopuma, kas veido tiesiski apzinīgu sabiedrību.

Tomēr vienlaikus ir arī jāatzīst, ka pašreizējos apstākļos ir grūti rast līdzsvaru, kā savietot sabiedrības un valsts dažādos nodomus un intereses. Šīs atziņas sakarā autore nostiprina pārliecību, ka ne globālie, ne ģeopolitiskie izaicinājumi, ne drošības garantēšanā iesaistīto tiesību aizsardzības iestāžu darbības problemātika neatceļ valstu atbildību garantēt sabiedrības drošību un citu nacionālo interešu aizsardzību, jo tā ir valstu ekskluzīvā kompetencē.

³¹¹ Tumulavičius V. Legal Regulatory Enhancement of Society's Security Under Globalization: The Example of Lithuania. Summary of the Doctoral Thesis. Daugavpils University. 2016. P. 15.

3.2. Valsts administratīvi policejiskā funkcija

Sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzība ir viens no tiem valsts uzdevumiem, kura dēļ sabiedrībai ir nepieciešama valsts, tostarp, ir attaisnojama valstij piešķirtā vara. Policijas tiesību pētnieka A. Matvejeva ieskatā sabiedriskā kārtība un drošība ir ne tikai drošība kādā konkrētā administratīvā teritorijā, bet arī katra indivīda dzīvības, veselības, īpašuma, goda un cieņas drošība.³¹² Tātad, drošības garantēšana ir viena no galvenajām valsts funkcijām, kas ietver daudzu sociālo sistēmu aizsardzību un konstitucionālo tiesību garantēšanu.

Jautājums par valsts un cilvēka savstarpējām attiecībām plaši atspoguļojas Latvijas tiesībzinātnieka K. Dišlera darbos – valsts ir nodibināta, lai tauta varētu pastāvēt, un valsts attīstās, lai tauta sasniegtu labklājību.³¹³ K. Dišlers, runājot par valsts administratīvi policejisko funkciju, uzsver, ka viens no primārajiem valsts uzdevumiem ir kārtības un drošības garantēšana valsts iekšienē, valsts iestāžu un indivīdu aizsardzība no iespējamiem apdraudējumiem.³¹⁴

Līdzīgus uzskatus pauž tiesībzinātnieks N. Horns, norādot, ka iedzīvotāju dzīvības, veselības un īpašuma sargāšana ir noteicošais valsts pamatuzdevums, kas izgaismojas, realizējot valsts administratīvi policejisko funkciju. Pēc N. Horna domām, administratīvi policejiskās funkcijas ideja slēpjas valsts iekšējās un ārējās pastāvēšanas nodrošināšanā. Ārējās pastāvēšanas nodrošināšana nozīmē, pirmām kārtām, aizsardzību pret militāra rakstura draudiem, un, no vēsturiskā viedokļa raugoties, var teikt, ka valstis galvenokārt ir izveidojušās un leģitimējušās uz šīs funkcijas pamata. Iekšzemē valsts pastāvēšanas nodrošināšana nozīmē (iekšējās) kārtības īstenošanu³¹⁵, kur jebkura patvaļīga valsts varas pārstāvju vai indivīdu darbība traucē šo uzdevumu izpildi.

XIX un XX gadsimta robežās, kad policijas tiesības kļuva par administratīvo tiesību sastāvdaļu, kas regulē izpildvaras tiesībsargājošo darbību³¹⁶, zinātnieks L. Kambeks (*Лео Логиневич Камбек*) atzina, ka valsts pārvaldes esības pamatā ir indivīdu personiskās drošības un īpašuma tiesību aizsardzība.³¹⁷ Šis uzdevums izriet no valsts uzraudzības un kontroles funkcijas,

³¹² Matvejevs A. Sabiedrības drošība kā policijas aizsardzības objekts. Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 2016. 1/2 (74/75). 18. lpp.

³¹³ Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A. Gulbis. 1930. 29. lpp.

³¹⁴ Dišlers K. Latvijas Valsts varas orgāni un viņu funkcijas. 2004, Rīga, Tiesu nama aģentūra, 28. lpp.

³¹⁵ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā. Likums un tiesības. 1999, Nr. 3. 1. sējums, 69. lpp.

³¹⁶ Бельский К. С. Полицейское право. Москва: Дело и Сервис. 2004. с. 7.

³¹⁷ Камбек Л. Л. Судебный следователь, или Полнейшее руководство к производству уголовных следствий. Санкт-Петербург: тип. Штаба Отд. корп. внутр. стражи. 1861. с. 5.

kuras īstenošana ir valsts īpašā kompetencē. Lai īstenu minēto funkciju, valstī ir jānodrošina vienveidīga, paredzama taisnīga kārtība, kas tiek īstenota ar tiesību normu palīdzību. Tieši tādai arī jābūt demokrātiskas tiesiskas valsts tiesību sistēmai – tās centrā ir cilvēks kā galvenā vērtība, un tā ir vērsta uz valsts un sabiedrības drošības un ikvienam cilvēkam piemītošās cieņas un brīvības aizsardzību.

No šāda skatupunkta raugoties, drošības garantēšana un ikviena indivīda tiesību un likumīgo interešu aizsardzība ir ne tikai valsts pienākums, bet arī pastāvēšanas jautājums.³¹⁸ Valsts varas izteikšana ar tiesību normām sniedz iespēju leģitīmi realizēt piespiedu metodes, lai garantētu vispārpieņemtās kārtības un uzvedības noteikumu ievērošanu. Tomēr, kā to iezīmē zinātnieks N. Korkunovs (*Николай Михайлович Коркунов*), valsts vara ir ne tikai valsts varas iestādes, bet arī visa valsts un tās pilsoņi.³¹⁹ Cilvēki, no vienas puses, var apzināties policijas un armijas nepieciešamību, jo šīs valsts institūcijas ir vajadzīgas pašiem indivīdiem. No otras puses, cilvēki var pilnīgi iracionāli just nepieciešamību pakļauties autoritātei. Ja sabiedrība uzskatīs, ka šai konkrētajai varai nevar pakļauties un nav jāpakļaujas, nedz policija, nedz armija nevarēs panākt paklausību, nepakļaujot valsti iekšējā kara briesmām.³²⁰

Pētnieki, kuri pievērsušies administratīvi policejiskās funkcijas analīzei, secina, ka tās izpētes lauks ir daudz plašāks, nekā tikai aplūkojams administratīvās darbības jomas robežās. K. Bite norāda, ka valsts un sabiedrības drošības intereses ir savdabīgs pašsaglabāšanās instinkts, kas paredz valsts kā sabiedrības oficiālās pārstāves tiekšanos pēc varas saglabāšanas pār sabiedrību un vienlaikus sabiedriskās drošības veicināšanu, kas parasti saistīts ar speciālu institūciju izveidi. Viens no sociālajiem institūtiem, kas īsteno sabiedrības vajadzības pēc valsts iekšējās kārtības, ir policija.³²¹

Raugoties no valsts varas realizācijas skatupunkta, administratīvi policejiskās funkcijas tvērums tradicionāli patiešām vairāk attiecināms uz administratīvās darbības jomu un policijas iestāžu kompetenci garantēt sabiedrisko kārtību. Tomēr, līdzīgi kā uzskatīja K. Dišlers, N. Horns un citi autori, kuri meklēja drošības padziļināšanas iespējas ar administratīvi policejiskās funkcijas

³¹⁸ Treļs Ē. Policijas tiesību transformācija 19. gs. beigās – 20. gs. sākumā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija. Nr. 4. 2014, 44.–45. lpp.

³¹⁹ Коркунов Н.М. Указ и закон. Исследование. СПб.: 1894. с. 193.

³²⁰ Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: Autorizdevums, 2020. 213. lpp.

³²¹ Bite K. Dienesta gaitas Latvijas policijā tiesiskais regulējums. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2013, 13. lpp.

risinājumiem, šī funkcija ir jāuzlūko paplašinātā perspektīvā – saistībā arī ar valsts drošības iestāžu un citu tiesību aizsardzības institūciju kompetenci valsts un sabiedrības drošības garantēšanā.

Jebkuras valsts pārvalde vienmēr bijusi organiski saistīta ar policiju.³²² Pat *likumpaklausīgā* valstī ir nepieciešams valsts iedibināts institūts, kura uzdevums ir uzturēt mieru un kārtību, kā arī nodrošināt likumu ievērošanu.³²³ Autore secina, ka jautājums par policijas nozīmi valsts mehānismā no policijas vispārējās attīstības viedokļa iezīmē divus būtiskus aspektus. No vienas puses, policijas pamatfunkcija – vispārējās drošības un kārtības sargāšana – ir bijusi nemainīga dažādās sabiedriski politiskās iekārtās. No otras puses, policijas uzdevumi tiek izstrādāti atbilstoši katras valsts vajadzībām konkrētā attīstības posmā.

Poļu zinātnieks J. Ziolkovskis (*Jacek Ziolkowski*) norāda, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī viens no policijas svarīgākajiem uzdevumiem ir tās preventīvā darbība, lai novērstu noziedzīgus nodarījumus un citus sabiedriskās kārtības pārkāpumus.³²⁴ Uz šādu secinājumu norāda arī A. Matvejevs, ka prevencijas ideja ir policijas tiesību kodols, jo policijas darbība ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu un citu tiesībapārkāpumu novēršanu, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanu.³²⁵ Policijas represīvās un piespiedu metodes ir sekundāras. Policija kā “represīva iestāde” vai policija kā “pakalpojumu sniedzēja” akadēmiskajās diskusijās un politiskajā praksē ir plaši apspriests jautājums.

Neraugoties uz dažādu līmeņu diskusijām, “spriedze” starp policijas represīvajām darbības metodēm un tiesiskas valsts jēdzienu, pēc autores domām, nav vērtējama kā pretruna. Autorei nostiprinās pārliecība, ka sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanas uzdevumi demokrātiskās sabiedrībās ir risināmi tikai ar leģitīmiem līdzekļiem, savukārt policijas darbības metodes tiesiskā valstī ir definētas tā, lai nodrošinātu tikai likumīgu uzdevumu izpildi.

Kā noteikts Nacionālās drošības likumā, Iekšlietu ministrija kā vadošā valsts pārvaldes iestāde iekšlietu nozarē un tās padotībā esošās institūcijas izstrādā un īsteno valsts iekšlietu politiku, sargā sabiedrisko kārtību un drošību, aizsargā personu tiesības un likumīgās intereses, īsteno ugunsdrošības, ugunsdzēsības, glābšanas un civilās aizsardzības pasākumus, apsargā un

³²² Feldmanis A. Policijas administratīvās darbības metodes. Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 2009/3/4, 68. lpp.

³²³ Strzelecki W. Bezpieczeństwo na ziemiach Polski. Od kmiecia grodowego do Granatowej Armji, Instytut Propagandy Państwowo-Twórczej. Warszawa. 1934. P. 11.

³²⁴ Borowska K. Charakterystyka policji jako grupy dyspozycyjnej w systemie bezpieczeństwa państwa. EUNOMIA 1(94)2018. P. 120.

³²⁵ Matvejevs A. Administratīvā atbildība kā viens no juridiskās atbildības veidiem. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2019. Nr. 3/4 (88/89).125.lpp.

kontrolē Latvijas valsts robežu, koordinē valsts un pašvaldību institūciju un sabiedrisko organizāciju darbību sabiedriskās kārtības uzturēšanas jautājumos.³²⁶

Attiecīgi likuma “Par policiju” aktuālā redakcija definē, ka policija ir apbruņota militarizēta valsts vai pašvaldības institūcija, kuras galvenais uzdevums ir nodrošināt sabiedrisko kārtību, garantēt personu un sabiedrības drošību, novērst noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus.³²⁷

Tātad policija ir valsts krimināltiesību un administratīvo tiesību sistēmas neatņemama sastāvdaļa. Nosakot to, ka “policija ir militarizēta valsts vai pašvaldības institūcija”, likumdevējs policijas kopumā ir iekļāvis arī pašvaldības policiju un ostas policiju.³²⁸ Atbilstoši kompetences sadalījuma principiem likums “Par policiju” pašvaldības un ostas policijai ir juridiski saistošs tiktāl, cik tā pilda likumā noteiktos pienākumus attiecīgās pašvaldības (ostas) administratīvajā teritorijā vai citas pašvaldības administratīvajā teritorijā.

Līdztekus policijas uzdevumiem likumdevējs policijai ir piešķīris arī likumīgas tiesības nepieciešamības gadījumā, piemēram, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, pielietot spēku leģitīmu mērķu sasniegšanai.³²⁹ Šajā kontekstā sabiedriskā kārtība kā policijas institūciju aizsardzības objekts paredz ne tikai zināmus tiesību ierobežojumus personām, kuras izdara likumpārkāpumus, bet arī prasa savienošanu ar visu indivīdu pamattiesību un brīvību aizsardzību. Kā to vairākkārt uzsvērusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, policijas spēka piemērošana pret personu, kuras nepieciešamību nav izraisījusi personas uzvedība, būtiski aizskar cilvēka cieņu un pārkāpj tiesības, kas noteiktas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantā.³³⁰

Aplūkojot nozīmīgākos starptautiskos tiesību aktus policijas jomā, var izcelt Eiropas Padomes Deklarāciju par policiju, kurā ir noteikts, ka policija ir uz likuma pamata izveidots publisks dienests, kas atbildīgs par likumu ievērošanas un piemērošanas nodrošināšanu.

³²⁶ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. Latvijas Vēstnesis, 473/476, 29.12.2000. 13. pants.

³²⁷ Likums “Par policiju” 04.06.1991. LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991. 1. un 3. pants.

³²⁸ Grozījumi likumā “Par policiju” 08.06.1994., Latvijas Vēstnesis, 73, 22.06.1994., kas papildina 1. un 15.pantu, nosakot, ka “*policija ir apbruņota militarizēta valsts vai pašvaldības institūcija*” un “*policija sastāv no valsts policijas un pašvaldības policijas*”.

³²⁹ Kuzņecova K. Fiziska spēka pielietošana policijas darbībā – tiesiskie aspekti un aktuālās problēmas. Daugavpils Universitātes Starptautiskās zinātniskās konferences “Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds “Saule”, 2012, 424.–431. lpp.

³³⁰ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 04.11.1950. Latvijas Vēstnesis, 143/144, 13.06.1997. 3. pants. Spīdzināšanas aizliegums. Vairāk par spēka pielietošanu policijas darbībā atbilstoši starptautiskiem cilvēktiesību standartiem skatīt: Kuzņecova K. Spīdzināšanas aizlieguma tiesiskie aspekti. Administratīvā un Kriminālā justīcija 2010, Nr. 1 (50), 47.–54. lpp.

Deklarācijā īpaši tiek uzsvērtā policijas loma likuma virsvadības nodrošināšanā, kā arī noteikti policijas ierēdņa pienākumi, kuri tiek veikti atbilstoši iedzīvotāju un sabiedrības interesēm.³³¹

ANO Tiesiskās kārtības nodrošināšanas amatpersonu uzvedības kodeksā minēts, ka pakalpojumu sniegšanā sabiedrībai jāiekļauj palīdzības sniegšana tiem sabiedrības locekļiem, kuriem personīgu, ekonomisku, sociālu vai citu ārkārtēju apstākļu dēļ ir nepieciešama tūlītēja palīdzība.³³²

Savukārt Eiropas Policijas ētikas kodeksā definēts, ka policijas galvenie uzdevumi demokrātiskā un tiesiskā sabiedrībā ir šādi: 1) uzturēt sabiedrisko mieru, likuma varu un kārtību sabiedrībā; 2) aizsargāt indivīda pamattiesības un brīvības; 3) novērst un apkarot noziedzību; 4) sniegt palīdzību un kalpot sabiedrībai.³³³

Lai gan daudzi no šiem tiesību aktiem pieņemti kā vadlīnijas valstīm par veicamajiem pasākumiem, lai nodrošinātu indivīda dzīvības, brīvības un drošības aizsardzību, nenoliedzami, tie valstīm rada arī tiesisku interesi prasīt šo normu ievērošanu un savos nacionālajos tiesību aktos ieviest tos principus, kuri noteikti starptautiskajos tiesību aktos.³³⁴

Apkopojot svarīgāko, jāsecina, ka pētnieki, kuri pievērsušies valsts administratīvi policejiskās funkcijas izzināšanai, autori ļauj izsekot līdz vismaz divām nozīmīgām atziņām. Pirmkārt, viena no primārajām policijas funkcijām ir kārtības un drošības garantēšana valsts iekšienē, kā arī indivīdu tiesību un likumīgo interešu aizsardzība no jebkādiem apdraudējumiem. Tātad, policija ir valsts krimināltiesību un administratīvo tiesību sistēmas neatņemama sastāvdaļa. Otrkārt, administratīvi policejiskās funkcijas izpētes lauks ir aplūkojams ne tikai policijas administratīvās darbības jomas robežās, bet saistībā arī ar citu valsts pārvaldes iestāžu, tostarp, valsts drošības iestāžu kompetenci sabiedrības drošības garantēšanā. To ir apzinājušies daudzi pētnieki, kuri meklējuši drošības padziļināšanas iespējas, izmantojot administratīvi policejiskās funkcijas risinājumus.

³³¹ Rezolūcija 690 (1979) Par "Deklarāciju par policiju". Pieņemta Eiropas Padomes Parlamentārajā asamblejā 1979. gada 8. maijā. Publicēts: LU Cilvēktiesību Institūta Cilvēktiesību Žurnāls 13–14 /2000.

³³² Code of Conduct for Law Enforcement Officials. Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. Available from: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/lawenforcementofficials.aspx> [viewed 06.03.2022.].

³³³ The European Code of Police Ethics. Recommendation Rec (2001)10. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001. Available from: <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics> [viewed 06.03.2022.].

³³⁴ Kuzņecova K. Legal aspects of prohibition of torture. Starptautiskās zinātniskās konferences speciālizdevums/grāmata „Wojna o pokoj”. Warszawa-Siedlce, 2011, 135.–147. lpp.

3.2.1. Policijas vieta Latvijas drošības sistēmā

Katrā valstī ir tikai tās tiesiskajai sistēmai atbilstošs policijas darbības modelis. Neraugoties uz to, ka tāpat kā policijas pamatfunkcijas, arī noteiktas vispārīgās pazīmes ir kopīgas visiem policijas modeļiem,³³⁵ katra valsts atkarībā no valsts politiskās iekārtas un esošās tiesību sistēmas atšķirīgi nosaka policijas vietu drošības sistēmā. Šie apsvērumi ir pietiekami būtiski, lai izpētītu Latvijas drošības sistēmas kopumu un noteiktu policijas vietu tajā.

Balstoties uz iepriekšējās nodaļās aplūkoto, secināms, ka indivīda un sabiedrības drošība ir ne tikai samērojama ar nacionālo drošību, bet arī tikpat svarīga. Tātad tādi nacionālo interešu aspekti kā sabiedrības drošība, cilvēkdrošība, indivīdu personīgā drošība, ekonomiskā drošība, sociālā drošība, vides drošība, u. c. iekļaujas nacionālās drošības konceptā un sistēmā un policija, garantējot personu un sabiedrības drošību, sniedz nozīmīgu ieguldījumu šo interešu aizsardzībā.

Valsts un sabiedrības drošības sekmīga garantēšana daudzējādā ziņā ir atkarīga no labi organizētas, stratēģiski orientētas, koordinētas, atbildīgas drošības sistēmas, kas ir pielāgota riska vadībai, krīzes komunikācijai un spējīga reaģēt uz ikvienu apdraudējumu.³³⁶

Apkopojot ārvalstu labas prakses piemērus, jāsecina, ka valstis, veidojot savas unikālās drošības sistēmas, balstās uz zināmiem priekšnosacījumiem. Kā to tālredzīgi atzīmē Lietuvas, Polijas un Jaunzēlandes drošības eksperti: 1) drošības sistēmai jāspēj novērst valsts iekšējos un ārējos apdraudējumus, garantēt sabiedrības drošību, labklājību un tās demokrātisku attīstību; 2) drošības sistēmai jāatbilst valsts noteiktām prioritātēm saistībā ar ekonomisko attīstību, inovācijām, iedzīvotāju fizisko drošību, sociālo drošību un vides drošību; 3) drošības sistēma jākoordinē atbilstošā augstākā institucionālā līmenī, savukārt lēmumu pieņemšanai jānotiek atbilstošā zemākā līmenī, jo vietējo iestāžu informētība par to, “kas notiek uz vietas”, spēj to vislabāk pārvaldīt; 4) drošības sistēmai jā saglabā neatkarīga kontrole pār savu nacionālo drošību, bet vienlaikus jāatzīst starptautisko kārtību, kas atbilst globālā un reģionālā miera un drošības, starptautiskās sadarbības un partnerības vērtībām.³³⁷

³³⁵ Feldmanis A. Policijas darbības modeļu daudzveidības vispārīgie pamati. Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 2013/1, 42. lpp.

³³⁶ New Zealand's National Security System. Handbook. Department of the Prime Minister and Cabinet. August 2016. P. 6. Available from: <https://dpmc.govt.nz/sites/default/files/2017-03/dpmc-nss-handbook-aug-2016.pdf> [viewed 06.03.2022.].

³³⁷ Ungurytė- Ragauskienė S. National Security System in Lithuania: Case Study According to Institutional Fragmentation Theory. Social Transformations in Contemporary Society, 2020 (8). P. 9.-10. National Security Strategy of The Republic of Poland. Approved on 12 May 2020 by the President of the Republic of Poland upon request of the

Raugoties uz Latvijas drošības sistēmu, varam secināt, ka to veido valsts varu un pārvaldi realizējošās institūcijas, tostarp, tā nav iedomājama bez Latvijas pilsoņu palīdzības un iesaistes. Kā to formulē Nacionālās drošības likums, sistēmas uzdevumi ir šādi: 1) savlaicīgi prognozēt un novērst valsts iekšējo un ārējo apdraudējumu, garantēt valsts aizsardzību, sabiedrības drošību un tās demokrātisku attīstību; 2) izstrādāt vienotu, sistēmisku valsts varu un pārvaldi realizējošo institūciju nacionālās drošības politiku un saskaņoti un mērķtiecīgi visos valsts pārvaldes līmeņos izpildīt tās noteiktos tiesiskos, ekonomiskos, sociālos, militāros, drošības un citus pasākumus; 3) nodrošināt efektīvu vadību valsts apdraudējuma situāciju pārvarēšanai.³³⁸ Tātad drošības sistēma ir valsts noteikts spēku (subjektu), līdzekļu un resursu kopums, lai novērstu jebkādas apdraudējumus nācīgas un valsts pastāvēšanai, garantētu neatkarību, suverenitāti, demokrātiskas valsts iekārtu, aizsargātu ikviena indivīda pamattiesības un brīvības un nodrošinātu sabiedrības labklājību.³³⁹

Tā kā drošības stāvokļa atskaites punkts ir daudzu drošības aspektu un savstarpējo attiecību spektrs, viens no būtiskākajiem jautājumiem ir saistīts ar to subjektu (starpnieku) noteikšanu, kuri uzskatāmi par noteicošiem drošības veidošanā. Viens no iemesliem, kādēļ daudzās demokrātijas valstīs drošības līmenis ir augstāks nekā citās, ir liela skaita un daudzveidīgas kompetences drošības subjektu pastāvēšana. Latvijas gadījumā drošības sistēmu plaši pārstāv valsts varu un pārvaldi realizējošās institūcijas, kuras pietuvinātas indivīdam un viņa vajadzību apzināšanai un atbalsta sniegšanai, un Latvijas pilsoņi, kuriem likums ir deleģējis pienākumus un tiesības drošības jomā.³⁴⁰

Maz ticams, ka drošība var tikt uzturēta bez drošības sistēmas subjektiem, tāpēc “starpnieku tīkla” apzināšana un to efektīva izmantošana ir daļa no drošības mērķa sasniegšanas. Aplūkojot autores izstrādāto Latvijas drošības sistēmu shēmā (6. pielikums), secināms, ka Nacionālās drošības padome kļūst par centrālo vadības līmeni drošības sistēmas kopumā. Saskaņā ar

President of the Council of Ministers. Available from: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf [viewed 06.03.2022.].

New Zealand's National Security System. Handbook. Department of the Prime Minister and Cabinet. August 2016. P. 6. Available from: <https://dpmc.govt.nz/sites/default/files/2017-03/dpmc-nss-handbook-aug-2016.pdf> [viewed 06.03.2022.].

³³⁸ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. Latvijas Vēstnesis, 473/476, 29.12.2000. 3.pants

³³⁹ Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022, przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r. Available from: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategia_rozwoju_systemu_bezpieczenstwa_narodowego_rp_2022.pdf [viewed 06.03.2022.].

³⁴⁰ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. Latvijas Vēstnesis, 473/476, 29.12.2000. 4. pants.

Nacionālās drošības likumu un Valsts drošības iestāžu likumu, Nacionālās drošības padomes uzdevums ir saskaņot augstāko valsts institūciju un amatpersonu īstenoto valsts politiku nacionālās drošības jomā.

Praksē tiek uzskatīts, ka drošības sistēmas centrālajai vadībai ir jāspēj darboties divās valstiski atšķirīgās situācijās. Pirmā – jāspēj garantēt valsts aizsardzību, sabiedrības drošību un tās demokrātisku attīstību normālos apstākļos, kad valstī nav krīzes apstākļi. Otrā – jāspēj garantēt valsts un sabiedrības drošību valsts apdraudējuma un krīzes gadījumā.³⁴¹ Latvijas gadījumā tieši Krīzes vadības padome ir tā struktūrvienība, kura valsts apdraudējuma gadījumā koordinē civilo un militāro sadarbību un valsts pārvaldes institūciju operatīvos pasākumus valsts apdraudējuma pārvarēšanai. Krīzes vadības padomes nolikums iezīmē ļoti konkrētas funkcijas, uzdevumus un tiesības konkrētu mērķu sasniegšanai. Padomi vada Ministru prezidents un tās galvenie uzdevumi ir šādi: 1) koordinēt valsts apdraudējuma pārvarēšanas operatīvo vadību; 2) koordinēt valsts pārvaldes institūciju valsts apdraudējuma novēršanas plānu izstrādi; 3) valsts apdraudējuma gadījumā koordinēt politisko lēmumu vienotu un savlaicīgu izpildi valsts pārvaldes institūcijās.³⁴²

Tāpat nacionālās drošības sistēmu plaši pārstāv valsts varu un pārvaldi realizējošās institūcijas un Latvijas pilsoņi, kam likums deleģē pienākumus un tiesības nacionālās drošības jomā noteiktas kompetences ietvaros. To veido vairāk kā desmit drošības subjekti – Saeima, Ministru kabinets, Valsts prezidents, Aizsardzības ministrija, Iekšlietu ministrija, Ārlietu ministrija, Valsts drošības iestādes, pašvaldības, Latvijas iedzīvotāji u.c. subjekti, kuru kompetences sadalījuma pamatā ir Satversmē noteiktā valsts iekārta, parlamentārā demokrātija, valsts varas dalīšanas princips, kā arī parlamentārā un civilā kontrole.

Drošības sistēmas kontekstā autore īpaši akcentē Iekšlietu ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu, pašvaldības institūciju un sabiedrisko organizāciju nozīmi. Nosakot policijas vietu Latvijas drošības sistēmā un kompetences apjomu drošības garantēšanā, jāsecina, ka Nacionālās drošības likums Iekšlietu ministrijai un tās padotībā esošām institūcijām ir noteicis vairākas nozīmīgas funkcijas: 1) sargāt sabiedrisko kārtību un drošību; 2) aizsargāt personu tiesības un likumīgās intereses; 3) apsargāt un kontrolēt Latvijas valsts robežu; 4) koordinēt valsts un pašvaldību

³⁴¹ New Zealand's National Security System. Handbook. Department of the Prime Minister and Cabinet. August 2016. P. 10. Available from: <https://dpmc.govt.nz/sites/default/files/2017-03/dpmc-nss-handbook-aug-2016.pdf> [viewed 06.03.2022.]. Hoeverd W. The Changing New Zealand National Security Environment: New Threats, New Structures, and New Research. National Security Journal, 1(1). 2019. P. 17.-34.

³⁴² MK noteikumi Nr. 42 "Krīzes vadības padomes nolikums". 18.01.2011. Latvijas Vēstnesis, 11, 20.01.2011. 1. un 2. punkts.

institūciju darbību sabiedriskās kārtības uzturēšanas jautājumos; 5) prognozēt un novērst valsts un sabiedrības drošības apdraudējumus.³⁴³ Līdztekus arī pašvaldības pienākumos ietilpst sabiedriskās kārtības un drošības garantēšana attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā, palīdzības sniegšana valsts drošības iestādēm un NBS³⁴⁴, tādējādi sniedzot nenovērtējamu ieguldījumu valsts un sabiedrības drošības stiprināšanā.

Vairākumu sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas funkciju īsteno policija. Nav šaubu par tās nozīmīgo lomu Latvijas drošības sistēmā. Šajā ziņā par noteicošo faktoru kļūst tas, cik efektīva ir tiesību aizsardzības iestāžu līdzdalība drošības sistēmā, jo cilvēkam ir nepieciešami pilna spektra pakalpojumi drošības jomā. Tomēr būtiska nozīme ir arī vietējās pašvaldības institūcijām - subjektiem, kuri ir atbildīgi par iedzīvotāju sociālo un fizisko drošību. Vietējās iestādes, kuras darbojas kā koordinatori vietējo drošības problēmu risināšanā, ir tikpat nozīmīgi "spēlētāji" Latvijas drošības sistēmā. Pēc autores domām, visaptverošas drošības garantēšana nav iespējama tikai vienas institūcijas sektora robežās. Tā prasa visas tiesību aizsardzības sistēmas, valsts pārvaldes sistēmas, uzņēmēju, iedzīvotāju, nevalstisko organizāciju un citu struktūru saskaņotu darbību, ko var panākt ar labi organizētu, stratēģiski orientētu, koordinētu un atbildīgu drošības sistēmu.

3.2.2. Policijas tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas

Viens no iemesliem, kādēļ valstij vienmēr ir un būs vadošā loma drošības garantēšanā, ir tai piederošā regulatīvā funkcija, kas atbilst uzdevumam saskaņot valsts dažādo uzdevumu veikšanu, neregulējot valsts funkciju kopdarbību.³⁴⁵ Valsts rīcībā šajā ziņā ir vairāki līdzekļi, un viens no tiem ir likumu izstrāde un uzlabošana.

Kad pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā tika izstrādāts likums "Par policiju", būtisks apspriežamais jautājums Augstākās Padomes debatēs bija tas, *kādu policiju un likumu vēlas redzēt sabiedrība?* To apliecina 1991. gada 19. marta sēdes stenogramma, kurā likumprojekta "Par policiju" izskatīšana otrajā lasījumā izraisīja deputātu un klātesošo satraukumu.³⁴⁶ Policijas darbinieku tiesības un pienākumi sabiedriskās kārtības un drošības

³⁴³ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. Latvijas Vēstnesis, 473/476, 29.12.2000. 13. pants.

³⁴⁴ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. Latvijas Vēstnesis, 473/476, 29.12.2000. 17. pants.

³⁴⁵ Jakubaņecs V. Valsts jēdziens un formas. Rīga. P&KO. 2004. 152. lpp.

³⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991. gada 19. marta sēdes stenogramma. Iegūts no: https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_910319v.htm [sk. 06.03.2022.].

nodrošināšanā, funkciju sadale starp municipālo un kārtības policiju, spēka un šaujamo ierociņu izmantošana policijas darbinieku rīcībā – šie jautājumi likuma pieņemšanas procesā izraisīja diskusijas par sabiedrībai nozīmīgajām jomām, jo likums “Par policiju” nedrīkstēja būt identisks ar Padomju Savienības likumu “Par Padomju miliciju”.

1991. gada 4. jūnijā tika pieņemts likums “Par policiju”, definējot, ka policija ir apbruņota militarizēta valsts organizācija, kura darbojas Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas pakļautībā un kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem.³⁴⁷

Augstākā Padome, pieņemot likumu “Par policiju”, izveidoja centralizētu policiju un deva tiesības pašvaldībām veidot savu municipālo jeb pašvaldības policiju.³⁴⁸ Jautājums par policiju kā militarizētu organizāciju likuma izstrādes gaitā tika paši diskutēti dažādos kontekstos. Vēsturiski milicija bija radusies kā bruņota ļaunu grupu (neprofesionāli cilvēki), kuru galvenais uzdevums nebija noziedzības apkarošana un kārtības nodrošināšana. Savukārt pasaulē policija bija pazīstama kā militarizēta organizācija, kura cīnās ar noziedzību un kurai ir iespējas attīstīt starptautiskos sakarus.³⁴⁹

Vienlaikus ar likumprojekta “Par policiju” izskatīšanu un pieņemšanu 1991. gada 30. aprīlī Rīgā, Svētā Jēkaba katedrālē, uzticību neatkarīgajai Latvijas valstij un tautai zvērēja Pirmā policijas bataljona policijas darbinieki ar vārdiem – *nežēlot spēkus un, ja nepieciešams, arī dzīvību*. Tā bija pirmā bruņotā vienība, kas aizstāvēja valstiskās neatkarības atjaunošanu. Minētā vienība tika izveidota 90. gadu sākumā, kad Latvijā bija augsts organizētās noziedzības līmenis, darbojās spēcīgi organizētās noziedzības grupējumi, savukārt tiesību sargājošajās iestādēs nepietika kvalificētu speciālistu un profesionālu struktūrvienību. Saskaņā ar Iekšlietu ministrijas rīkojumu 1990. gada 26. novembrī tika izveidots pirmais patruļdienesta bataljons (300 cilvēki), kura galvenais uzdevums bija kārtības uzturēšana un, ja nepieciešams, arī valsts neatkarības aizsardzība.³⁵⁰

³⁴⁷ Likuma “Par policiju” vēsturiskā (pamata) redakcija. 04.06.1991. LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991. 1. pants.

³⁴⁸ Bite K. Dienesta gaitas Latvijas policijā tiesiskais regulējums. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2013, 13. lpp.

³⁴⁹ Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 19. marta sēdes stenogramma. Iegūts no: https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_910319v.htm [sk. 06.03.2022.].

³⁵⁰ Ciganovs J. Viņi bija pirmie Latvijas neatkarības aizstāvji – Pirmais policijas bataljons. Tēvijas Sargs, Nr. 4, 2014, 14.–15. lpp.

Analizējot likuma “Par policiju” transformāciju pēdējo 30 gadu laikā, autore secina, ka likumdevējs to ir grozījis gandrīz 50 reizes. Šis aspekts nav mazsvarīgs, jo jau 2011. gadā Juristu dienu ietvaros tika rīkota viena no retajām tikai policijai veltīta akadēmiskā diskusija. Pati norises vieta Latvijas Zinātņu akadēmijas telpās kļuva par spēcīgu atmosfēru policijas darbības kritiskai analīzei, situācijas novērtējumam un nepieciešamo izmaiņu formulēšanai.³⁵¹

Pētnieki, politikas veidotāji³⁵² un likumdevējs ar līdzīgiem viedokļiem atzīst, ka likums “Par policiju” ne vienmēr ir bijis atbilstīgs sabiedrībā notiekošajam, tostarp, policijas organizācija ir pārāk centralizēta, policijai ir pārāk plašas un nenoteiktas pilnvaras, kas nespēj efektīvi nodrošināt izvirzīto uzdevumu izpildi.³⁵³ Tāpat kā pašlaik, jautājums par policijas pilnvaru apjomu bija aktuāls arī likuma izstrādes laikā un Aizsardzības un iekšlietu komisijas darbā izraisīja zināmas iebildes un domu apmaiņu. Ja policijai tiek piešķirtas pārāk mazas, nepilnīgas tiesības, nevar gaidīt un prasīt, lai policija efektīvi nodrošinātu sabiedrisko kārtību un drošību. Savukārt, policijai piešķirot pārlietu lielas pilnvaras, tikpat lielā mērā jābaidās, ka tiek veidota autoritatīva, policejiska valsts, kurā netiek aizsargātas indivīda tiesības un garantēta sabiedrības drošība.³⁵⁴

Nozīmīgs aspekts, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir demokrātisko valstu pieredze, kas netieši apliecina, ka likums “Par policiju”, kāds tas ir pašlaik, konceptuāli neatbilst mūsdienīgas un demokrātiskas valsts principiem.

Pirmkārt, policijas kā militarizētas institūcijas definēšana vairs neatbilst mūsdienu izpratnei par policijas lomu demokrātiskā sabiedrībā un principiem, uz kuriem balstās policijas un sabiedrības savstarpējā sadarbība. Asoc. profesors Z. Indrikovs jau 2007.gadā piedāvāja policijas jēdziena izpratni mūsdienīgā, demokrātiskā valstī, nosakot, ka “policija ir uz likuma pamata izveidota neatkarīga publiskās varas izpildinstitūcija, kuras mērķis ir publiskā miera, likuma varas un kārtības uzturēšana sabiedrībā”.³⁵⁵ Skaidra policijas jēdziena izpratne ir nepieciešama, lai noteiktu tās vietu valsts pārvaldes sistēmā, kā arī policijas darbinieku tiesības, pienākumus un atbildību.

Otrkārt, analizējot policijas darbības pamatu – mērķi un uzdevumus, to sasniegšanai nepieciešamos tiesiskos līdzekļus, jāsecina, ka likumā “Par policiju” tas tiek atklāts daļēji. Arī

³⁵¹ Juristu dienas 2011. Jurista Vārds. 2011. gada 12. aprīlis, Nr. 15 (662).

³⁵² Iekšlietu ministrijas Nozares politikas departamenta direktors Dmitrijs Trofimovs. Pārdomas par Valsts policiju un tās attīstību. Jurista Vārds. 2012. gada 11. septembris. Nr. 37 (736).

³⁵³ MK rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”. 06.04.2016. Latvijas Vēstnesis, 69, 11.04.2016.

³⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 19. marta sēdes stenogramma. Iegūts no: https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_910319v.htm [sk.06.03.2022.].

³⁵⁵ Indrikovs Z. Policijas jēdziens demokrātiskā valstī. Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 2007, Nr.3, 15. lpp.

likumā noteikto tiesisko līdzekļu saturs (10. pants. Policijas darbinieka pamatpienākumi; 12. pants. Policijas darbinieka vispārējās tiesības; 13. pants. Policijas darbinieka tiesības lietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus, speciālos transportlīdzekļus, izmantot dienesta suņus un zirgus un ievietot aizturētās personas pagaidu turēšanas vietās; 14. pants. Policijas darbinieka tiesības pielietot šaujamo ieroci) atbilstīgi likumā noteiktajiem uzdevumiem akcentē tikai likumpārkāpumu novēršanu un atklāšanu, izmantojot piespiedu metodes. Savukārt likuma 3., 7., 10. un 11. pantā noteiktā palīdzības sniegšana un sadarbība ar sabiedrību faktiski ir attiecināma tikai uz situācijām, kurās nepieciešams novērst konkrētus likumpārkāpumus vai reaģēt uz tiem.

Pēc autores domām, tie ir svarīgākie argumenti, kas pamato nepieciešamību izvērtēt un pilnveidot likumu “Par policiju”, tostarp, piedāvāt jaunu, mūsdienīgu policijas definīciju. Profesors A. Vilks papildina, ka pašreizējos apstākļos daudzas likuma normas, kas nosaka policijas funkcijas, policijas darbinieku pienākumus, tiesības un darbības formas, ir nepieciešams pārskatīt un minēto likumu ir nepieciešams modernizēt.³⁵⁶

Cits aspekts, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir Valsts policijas attīstības koncepcija. Nepieciešamību izstrādāt iestādes politikas plānošanas dokumentu nosaka ne tikai “Attīstības plānošanas sistēmas likums”, bet tās esamība atbilst arī pārvaldības labajai praksei, ja iestāde plāno strādāt mērķtiecīgi, efektīvi un ekonomiski.

Raugoties uz politikas plānošanas procesu, pavisam vienkāršotā veidā var teikt, ka jebkura rīcībpolitika vai darbība ir tik efektīva, cik efektīva ir tās īstenošana. Tiesa gan, drošības politikas veidošanas process var attīstīties tikai tādā vidē, kas balstās uz zināmiem pamatprincipiem. Jebkuras drošības rīcībpolitikā ir jāievēro ilgtspējīgas attīstības princips, interešu saskaņotības princips, līdzdalības, sadarbības, atklātības un, kas, pēc autores domām, ir ļoti būtiski, arī aktualitātes princips.³⁵⁷ Aktualitātes princips nozīmē, ka attīstības plānošanas dokumentus aktualizē atbilstoši situācijai – tie nevar būt novecojuši, vai spēkā neesoši.

Valsts policijas attīstības koncepcija ir galvenais dokuments, kurš nosaka Valsts policijas turpmākās attīstības stratēģiskos pamatvirzienus un būtiskākos uzdevumus. Koncepcija ir apstiprināta 2016.gadā, tātad darbs pie koncepcijas izstrādes, visticamāk, notika krietni agrāk. Nav šaubu, ka pēdējos gados Iekšlietu ministrija ir veikusi regulārus un būtiskus uzlabojumus savas

³⁵⁶ Vilks A. Tiesību aizsardzības iestāžu darbības optimizācijas virzieni un iespējas. RSU Starptautiskās zinātniskās konferences “Tiesību aizsardzības un policijas iestāžu loma un iespējas sabiedriskās drošības nodrošināšanā” tēžu krājums. Rīga, 2011, 35. lpp.

³⁵⁷ Attīstības plānošanas sistēmas likums. 08.05.2008. Latvijas Vēstnesis, 80, 23.05.2008. 5.pants.

darbības pilnveidošanā, izstrādājot arvien jaunas metodiskās vadlīnijas, vai pilnveidojot esošās. Tomēr raugoties uz Valsts policijas attīstības koncepcijas pašreizējo redakciju, autore secina, ka koncepcijā iekļautā informācija vairākos attīstības virzienos ir novecojusi un vairs neatbilst mūsdienu apstākļiem, tādējādi nenodrošinot aktualitātes principa ievērošanu politikas plānošanas procesā.

Valsts kapacitāte veikt tai noteiktos uzdevumus lielā mērā tiek mērīta caur pieņemto lēmumu, likumu un rīcībpolitiku prizmu. Kā uzvērts Valsts pārvaldes reformu plānā 2020, valsts pārvalde Latvijā ir pieejama, inovatīva, profesionāla un uz rezultātu vērsta³⁵⁸, kas neatkarīgi no apstākļiem faktiski nozīmē efektīvu publisko pārvaldi un kvalitatīvu likumdošanas procesu. Neraugoties uz to, ka mūsdienu apstākļos šo procesu arvien vairāk ietekmē drošības vides izmaiņas un jaunu apdraudējumu intensitāte, autoresprāt, nav pieļaujama situācija, kad iestādē nav pieejams mūsdienu apstākļiem atbilstošs attīstības plānošanas dokuments.

Apkopojot svarīgāko, autore nostiprina pārliecību, ka ne tikai efektīvas policijas iestādes, bet arī kvalitatīvi likumi un politikas plānošanas dokumenti kļūst par nozīmīgu sabiedriskās kārtības un drošības garantu.

Laikā, kad ir apstiprināta Iekšlietu ministrijas darbības stratēģija 2020.–2022. gadam, sākts darbs pie jaunās Iekšlietu ministrijas darbības stratēģijas 2023.–2025. gadam³⁵⁹, nākamais nozīmīgais lēmums pētnieka, politikas veidotāja un likumdevēja līmenī būtu aktualizēt un pilnveidot Valsts policijas attīstības koncepciju un likuma “Par policiju” normas atbilstoši demokrātiskas, tiesiskas, sociāli atbildīgas valsts vērtībām un mērķtiecīgas valsts un sabiedrības sadarbības principiem.

³⁵⁸ MK rīkojums Nr. 701 “Par Valsts pārvaldes reformu plānu 2020”. 24.11.2017. Latvijas Vēstnesis, 235, 28.11.2017.

³⁵⁹ Iekšlietu nozares attīstības padome diskutē par nozares stratēģiju un paveikto darbu procesu pilnveidē. Iekšlietu ministrija. 01.12.2021. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/jaunums/iekšlietu-nozares-attistibas-padome-diskute-par-nozares-strategiju-un-paveikto-darbu-procesu-pilnveide> [sk. 06.03.2022.].

3.3. Pašvaldību principa nozīme sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā

Latvija ir demokrātiska republika, un demokrātijas princips nosaka arī pašvaldību iekārtas pamatus. Pašvaldības ir vistuvākais valsts pārvaldes līmenis iedzīvotājiem. Tās ir atbildīgas par iedzīvotāju ikdienas dzīvi noteicošām jomām – iedzīvotāju sociālo un fizisko drošību, vides drošību, labiekārtotām publiskām teritorijām u. c. jautājumiem.³⁶⁰

Līdz ar Covid-19 krīzes sākumu un turpmāko globālās ģeopolitikas attīstību ir mainījusies ne vien drošības vide pasaulē un Latvijā, bet arī iedzīvotāju drošības vajadzības. Šādos apstākļos sabiedrības iesaiste pašvaldības darbā un sadarbības attīstīšana ar citām valsts pārvaldes institūcijām atspoguļo pilnīgi citādu nozīmi un jēgu, jo bez tās faktiski nav iespējama drošas vides veidošana, sabiedrības kopuma dzīves kvalitātes uzlabošana un valsts attīstība.

Mūsdienu pašvaldības principa rašanās ir saistīta ar dažādu drošības institūciju izveidi un, kā to atzīmē jurists un tiesībzinātnieks A. Stucka, “pakāpenisku vietējās kopienas līdzdalības paplašināšanu pārvaldes darbā, vietējās nozīmes jautājumu risināšanā un lēmumu pieņemšanas procesā”.³⁶¹ Pašreizējos apstākļos institūciju izveide, kuras iesaistās drošības garantēšanā un jēgpilna sadarbība starp kopienas līmeņa drošības veidotājiem un sabiedrību, ir absolūti neaizstājama, lai risinātu sarežģītas sociālekonomiskas, drošības vai citu apstākļu izraisītas situācijas.

2021. gadā noslēdzās būtisks administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas posms,³⁶² kas pašvaldību institūcijām piedāvā jaunus izzīņas laukus, lai panāktu daudz lielāku sabiedrības drošību, līdzsvarotāku sabiedrības labklājību un straujāku ekonomikas attīstību. Pašvaldību institūcijām, apzinoties jaunus drošības izaicinājumus, līdzās atbilstošu rīcībspolitiku veidošanai svarīgi ir arī meklēt papildu instrumentus potenciālo apdraudējumu apzināšanai un novēršanai. Šie jautājumi nebūt nav viegli risināmi, tāpēc vedina autori izpētīt pašvaldību pieredzes piensumu

³⁶⁰ Pašvaldības deputāta rokasgrāmata. Latvijas Pašvaldību savienība. 2021. Augusts. 3. –5. lpp. Iegūts no: https://www.lps.lv/uploads/magazine_module/Pa%C5%A1vald%C4%ABbas%20deput%C4%81ta%20rokasgr%C4%81mata_x8WfZZCazI.pdf [sk. 17.03.2022.].

³⁶¹ Stucka A., Eksniņa R. Pašvaldības principa ģenēze. Jurista Vārds. 2013. Nr. 45 (796).

³⁶² Valsts prezidenta paziņojums Nr. 12 “Par administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu”. 19.06.2020. Latvijas Vēstnesis, 119C, 22.06.2020.; Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums. 23.06.2020. Latvijas Vēstnesis, 119.C, 22.06.2020.; VARAM paziņojums: 2021. gada 1. jūlijā stājas spēkā administratīvi teritoriālā reforma. 01.07.2021. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/1-julija-stajas-speka-administrativi-teritoriala-reforma> [sk.17.03.2022.].

drošības jēdziena tālākā attīstībā un veidus, kā pašvaldību institūcijas iesaistās sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā un veido sadarbību ar citiem partneriem.

Kas ir pašvaldība? Meklējot zinātnes prasībām atbilstošu atbildi uz šo jautājumu, Māra Pūķa filozofiskā pieeja balstās uz pieredzi, ka ne uz visiem jautājumiem var sniegt racionālas atbildes. Monogrāfijā “Pašu valdība” M. Pūķis raksta, ka atbilde uz šo jautājumu ir gan vienkārša, gan sarežģīta. Vienkārša tāpēc, ka pats vārdu salikums “pašu valdība” ir viegli izprotams un izraisa pareizas asociācijas. Tā ir pašu vara, ko ļaudis savā labā īsteno. Sarežģīta tāpēc, ka politiskie jēdzieni, pie kuriem pieder pašvaldības jēdziens, tiek izmantoti politikā.³⁶³

Pašvaldība kā sabiedrības grupas pašorganizēšanās forma ar zināmiem priekšnosacījumiem pastāv kopš ļoti seniem laikiem. Tās izcelšanās tiek skaidrota ar valsts izcelšanos,³⁶⁴ tādējādi norādot ne tikai uz to spēju pastāvēt laikā, bet arī demokrātiskas tiesiskas valsts pamatu. Pašvaldības principa skaidrošanai autore izmanto gan vairākas valststiesību zinātnē pamatotas zinātniskās teorijas, gan nacionālos un starptautiskos tiesību aktus, kuros nostiprināta pašvaldības definīcija.

Pašvaldība, kā to definē K. Dišlers, ir noteiktās teritoriālās robežās pastāvoša vietējās sabiedrības publiski tiesiska organizācija likumā noteiktu publiskās administrācijas uzdevumu veikšanai.³⁶⁵ K. Dišlera idejas ir prologs tālākiem tiesībzinātnieku meklējumiem pašvaldības jēdziena definēšanā. Viens no ievērojamākajiem pirmskara Latvijas pašvaldību speciālistiem Pēteris Mucinieks teritoriālās pašvaldības salīdzina ar īpašu pārvaldes sistēmu, organizāciju, kuras uzdevumu veikšanā tieši piedalās vietējie pilntiesīgie iedzīvotāji vai viņu priekšstāvji.³⁶⁶

Par pašvaldībām var teikt, ka tā ir valsts pārvaldes decentralizācijas forma, kuru īsteno likuma ietvaros iedibināti vietējie, neatkarīgie institūti.³⁶⁷ Šajā ziņā būtiska ir A.Stando (*Andrzej Sztando*) norāde, kas idealizē vietējās pašpārvaldes lomu – pašvaldības ir vietējās kopienas attīstības virzītājspēks ar pēc iespējas plašāku iedzīvotāju interešu pārstāvniecību.³⁶⁸

³⁶³ Pūķis M. Pašu valdība. Rīga. Latvijas Pašvaldību savienība. 2010. 22. lpp.

³⁶⁴ Valsts un pašvaldības cēlonības dilemma ir meklēta vairāku pētnieku darbos un pamatota dažādās valststiesību doktrīnās. Skatīt: Алексеев, Н. Русский народ и государство. Аграф, 2003 г. С. 408.; Jakubaņecs, V. Valsts jēdziens un formas. Rīga. P&KO. 2004. 72. lpp.; Рубанов А. В. Социальные воззрения Аристотеля. Кафедра социологии ФФЧН БГУ. С. 45.; Аристотель. Политика. Аристотель // Соч.: в 4 т. Т. 4. – М., 1983.

³⁶⁵ Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2002. 202. lpp.

³⁶⁶ Mucinieks P. Teritoriālā pašvaldība. Latviešu konversācijas vārdnīca, XXI. Rīga: A. Gulbja apgādība. 1940. 42628. sl.

³⁶⁷ Sekuła A. Meandry zarządzania. Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk. 2016. s. 59.

³⁶⁸ Sztando A. Oddziaływanie samorządu lokalnego na rozwój lokalny w świetle ewolucji modeli ustrojowych gmin. “Samorząd Terytorialny”. 1998. Nr. 11. s.14.–15.

Citējot Eiropas vietējo pašvaldību hartā noteikto, vietējā pašvaldība nozīmē vietējās varas tiesības un spēju likumā noteiktajās robežās regulēt un vadīt nozīmīgu valsts lietu daļu uz savu atbildību un vietējo iedzīvotāju interesēs.³⁶⁹ Līdztekus Pasaules deklarācijā par vietējām pašvaldībām minēts, ka pašvaldība ir valsts pārvaldes sistēmas neatņemama sastāvdaļa, kas darbojas noteiktas administratīvas teritorijas iedzīvotāju interesēs ar tiesībām iesaistīt iedzīvotājus lēmumu pieņemšanā, kas skar viņu dzīves apstākļus un dzīves kvalitātes uzlabošanu.³⁷⁰

Pēc autores domām, aplūkotās definīcijas pašvaldības jēdzienam piešķir nozīmīgu dimensiju, proti, indivīdam pašam piemītošas tiesības izlemt sev svarīgus jautājumus, no kuriem ir atkarīgs viņa dzīves un drošības līmenis. E. Vanags un I. Vilka papildina, ka jau pats termins “pašvaldība” nozīmē, ka pārvaldes subjekts sakrīt, tātad paši iedzīvotāji piedalās viņiem interesējošo jautājumu risināšanā.³⁷¹

Pašvaldības jēdziena skaidrojums Latvijas tiesību aktos izriet no vairākiem normatīvajiem aktiem. Likuma “Par pašvaldībām” piedāvātā definīcija nosaka to, ka vietējā pašvaldība ir vietējā pārvalde, kas ar pilsoņu vēlētas pārstāvniecības (domes) un tās izveidoto institūciju un iestāžu starpniecību nodrošina likumos noteikto funkciju, kā arī šajā likumā paredzētajā kārtībā Ministru kabineta doto uzdevumu un pašvaldības brīvprātīgo iniciatīvu izpildi, ievērojot valsts un attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju intereses.³⁷²

Raugoties sistēmiski, varam secināt, ka arī Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1. panta 2. punkts nosaka to, kas ir pašvaldība – tā ir atvasināta publiska persona, kurai ar likumu ir piešķirta sava autonoma kompetence, kas ietver arī sava budžeta veidošanu un apstiprināšanu. Tai var būt arī sava manta.³⁷³

Valsts pārvaldes likuma mērķis ir nodrošināt demokrātisku, tiesisku, efektīvu, atklātu un sabiedrībai pieejamu valsts pārvaldi, norādot uz kritērijiem, kādai ir jābūt šai pārvaldei. Nosakot to, ka pašvaldība pilda valsts pārvaldes funkcijas³⁷⁴, likumdevējs uz pašvaldībām pilnā mērā attiecina valsts pārvaldes likuma mērķi, kā arī 10. pantā uzskaitītos valsts pārvaldes principus.

³⁶⁹ Eiropas vietējo pašvaldību harta. 15.10.1985. Eiropas Padome (EP). Latvijas Vēstnesis, 37, 28.02.1996.

³⁷⁰ IULA Worldwide Declaration of Local Self-Government. Adopted and proclaimed at its 27th World Congress in September 1985, in Rio de Janeiro. Preamble. Available from: http://www.bunken.nga.gr.jp/data/link/suishinhonbu/shiryoshitsu/iula_decl_txt.pdf [viewed 17.03.2022.].

³⁷¹ Vanags E., Vilka I. Pašvaldību darbība un attīstība. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds. 2005. 12. lpp.

³⁷² Likums “Par pašvaldībām”. 19.05.1994. Latvijas Vēstnesis, 61, 24.05.1994. 3. pants.

³⁷³ Valsts pārvaldes iekārtas likums. 06.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 94, 21.06.2002. 1. pants.

³⁷⁴ Valsts pārvaldes iekārtas likums. 06.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 94, 21.06.2002. 8. pants.

Pašvaldība ir pakļauta likumam un tiesībām, savā darbā ievēro cilvēktiesības, darbojas sabiedrības interesēs, ievēro labas pārvaldības un subsidiaritātes principus, nodrošina sabiedrībai sniegto pakalpojumu kvalitāti, informētību, ātru, ērtu un efektīvu pārvaldi.³⁷⁵

Pašvaldību princips ir nostiprināts arī Satversmē un daudzējādā ziņā attiecināms uz cilvēka pamattiesību realizāciju. Satversmes 1. pantā ietvertais demokrātijas jēdziens interpretējams kopsakarā ar Eiropas vietējo pašvaldību hartā nostiprināto, ka pašvaldības ir demokrātiskas tiesiskas valsts pamats. Līdztekus Satversmes 8. nodaļas “Cilvēka pamattiesības” 101. pantā *expressis verbis* ir nostiprinātas pilsoņu tiesības piedalīties publisko lietu pārvaldīšanā. Proti, ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.

Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.³⁷⁶ Tātad Satversmes 101. pantā ir nostiprinātas ne vien personas pamattiesības vēlēties pašvaldību un no tām izrietošās tiesības piedalīties publisko lietu pārvaldīšanā ar vēlētu pašvaldību palīdzību, bet arī pašvaldības kā vēlētas pašpārvaldes institūcijas statuss kopumā. Tādējādi Satversmes tiesa ir secinājusi, ka no Satversmes 101. panta kopsakarā ar Satversmes 1. pantu izriet pašvaldības princips, kas aptver minimālo prasību kopumu attiecībā uz vietējās pašpārvaldes organizāciju demokrātiskā valstī.³⁷⁷

Pašvaldības jēdziens tiesībzinātnieku idejās un tiesību aktos tiek traktēts dažādi, tomēr apkopojot svarīgāko autore secina, ka pašvaldības pamatā ir ne tikai rūpes par ikvienu indivīdu un vietējo kopienu kopumā, bet arī visas sabiedrības un valsts kopīgas vērtības – brīvība, drošība, labklājība, izaugsme un attīstība. Pamatojoties uz galvenajiem iepriekš raksturotiem pašvaldības jēdziena elementiem, autore nonāk pie diviem savstarpēji saistītiem secinājumiem. No vienas puses, pašvaldības ir vienotas valsts pārvaldes institucionālās sistēmas sastāvdaļa kā šīs sistēmas atvasināts elements. No otras puses, pašvaldībām ir tiesības darboties patstāvīgi un neatkarīgi³⁷⁸, jo tās veido iedzīvotāji un tām ar likumu piešķirta autonoma kompetence.

³⁷⁵ Valsts pārvaldes iekārtas likums. 06.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 94, 21.06.2002.10. pants.

³⁷⁶ LR Satversme. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993. 101. pants.

³⁷⁷ LR Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01. 7.–8. punkts.

³⁷⁸ Neatkarības princips pašvaldības darbībā nozīmē, ka tās autonomija, neatkarība no valsts ir relatīva. Valsts faktiski nosaka, kad un kādā formā tā var iejaukties vietējās pašpārvaldes kompetences apjomā. Skatīt: Haque A. Theoretical Perspective of Local Government – Literature Review. Research Institute of behavioral Psychology. 2012. P. 5.

3.3.1. Pašvaldību kompetence sabiedriskās kārtības un drošības ietvarā

Pašvaldību kompetence, pildot izpildvaras administratīvās funkcijas (valsts pārvaldes funkcijas), kas sastāv no atsevišķiem pārvaldes uzdevumiem un atbildības par to izpildi, vienmēr ir bijusi pašvaldību esības pamatā. Šīs atziņas sakarā praktiķi atzīmē, ka pašvaldībai kā valsts pārvaldes sistēmas sastāvdaļai piemīt divējāda daba. No vienas puses, tā rīkojas kā valsts pārvaldes izpildītājs, pildot deleģētās funkcijas vai uzdevumus, no otras puses – kā iedzīvotāju interešu pārstāvis, pildot autonomās funkcijas.³⁷⁹

Pašvaldībai piešķirtā kompetence izriet no likuma “Par pašvaldībām” 3. pantā minētās pašvaldības definīcijas, proti, spēja nodrošināt likumos noteikto funkciju un likumā paredzētajā kārtībā Ministru kabineta doto uzdevumu un pašvaldības brīvprātīgo iniciatīvu izpildi. Raugoties no šāda skatupunkta, varam atvasināt divas būtiskas pašvaldību kompetences pazīmes. Pašvaldību kompetence ir ierobežota valsts un attiecīgās administratīvās teritorijas ietvaros un tā savus uzdevumus pilda patstāvīgi, ievērojot noteiktās teritorijas iedzīvotāju intereses.

Lielākā daļa no pašvaldības autonomajām funkcijām ir noteiktas likuma “Par pašvaldībām” 15. pantā. Pašvaldībām tiek dota samērā liela rīcības brīvība, lai īstenotu autonomās funkcijas, tomēr tās īstenošanu ietekmē divi galvenie faktori: 1) autonomās kompetences formulējums likumā un autonomās kompetences izpildes normatīvā regulējuma detalizācija; 2) pašvaldības finanšu līdzekļi.³⁸⁰

Īpašs autonomo funkciju veids ir pašvaldības brīvprātīgās iniciatīvas. Kā to nosaka likuma “Par pašvaldībām” 12. pants, pašvaldības attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju interesēs var brīvprātīgi realizēt savas iniciatīvas ikvienā jautājumā, ja tas nav Saeimas, Ministru kabineta, ministriju, citu valsts pārvaldes iestāžu, tiesas vai citu pašvaldību kompetencē vai arī ja šāda darbība nav aizliegta ar likumu.³⁸¹

Organizēt iedzīvotājiem komunālos pakalpojumus, gādāt par savas administratīvās teritorijas labiekārtošanu un sanitāro tīrību, gādāt par iedzīvotāju izglītību, kultūru, nodrošināt veselības aprūpes pieejamību, sociālo palīdzību, sniegt palīdzību iedzīvotājiem dzīvokļa jautājumu risināšanā, nodrošināt sabiedrisko kārtību un drošību – tā ir tikai daļa no sniedzamo pakalpojumu loka, ko nodrošina pašvaldība. Minēto funkciju izpildes kārtību reglamentē attiecīgās nozares

³⁷⁹ Kinča K. Par pašvaldībām. Pamatjēdzieni. Jurista Vārds. 15.01.2019. Nr. 2 (1060), 26.–28. lpp.

³⁸⁰ Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2016. 153. lpp.

³⁸¹ Likums “Par pašvaldībām”. 19.05.1994. Latvijas Vēstnesis, 61, 24.05.1994. 12. pants.

speciālie normatīvie akti, savukārt attiecīgās nozares vai jomas funkciju izpildi kompetences ietvaros uzrauga atbildīgās valsts pārvaldes iestādes. Tas nozīmē, ka no katras autonomās funkcijas izrietošu pārvaldes uzdevumu pašvaldības var deleģēt veikt arī privātpersonai vai citai publiskai personai, saglabājot atbildību par attiecīgās funkcijas izpildi kopumā.³⁸²

Sabiedrībā aizvien aktuālāki kļūst jautājumi, kas skar pašvaldības kompetenci nodrošināt sabiedrisko kārtību. Nīderlandes Kriminoloģijas centra kriminologs J. Terpstra (*Jan Terpstra*) uzsver, ka pašvaldība savā būtībā ir patstāvīga pilsoņu darbība, kas ar izveidotas administrācijas starpniecību galvenokārt nodrošina vietējo iedzīvotāju tiesiskās intereses un apmierina indivīda vajadzības pēc drošības.³⁸³

Saskaņā ar Nacionālās drošības likumu pašvaldības nodrošina sabiedrisko kārtību savā administratīvajā teritorijā³⁸⁴, tāpēc atbilstoši likumā “Par pašvaldībām” noteiktajam viena no pašvaldību autonomajām funkcijām ir piedalīties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, apkarot žūpību un netiklību. Pašvaldību institūcijas ir starp ietekmīgākajām institūcijām, kad runa ir par sabiedrisko kārtību. Tomēr jāsecina, ka bez šī pienākuma tās pilda arī vairākas citas svarīgas funkcijas. Tieši funkciju lielā skaita un daudzveidīgās kompetences dēļ autore skaidro nepieciešamību izpētīt, kā vietējās pašvaldību institūcijas praksē iesaistās sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā.

Šobrīd spēkā esošais normatīvais regulējums paredz, ka pašvaldības, iesaistoties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, savu kompetences apjomu var īstenot atšķirīgi un vairākos līmeņos – izveidojot pašvaldības administratīvo komisiju, izveidojot pašvaldības policijas, kā arī reģionālās pašvaldības policijas³⁸⁵, nodibinot sabiedriskās kārtības sargu amatus pašvaldībā, pašvaldības amatpersonas pilnvarojot kontrolēt saistošo noteikumu izpildi un piemērot sodus par pārkāpumiem, sniedzot atbalstu tiesību aizsardzības iestādēm.

Autonomās funkcijas īstenošana pašvaldībām dod lēmumu iniciatīvas tiesības, lēmumu pieņemšanas un īstenošanas brīvību un atbildību par konkrēto rīcību. Piemēram, ja pašvaldība organizē vai izsniedz atļaujas rīkot publiskus pasākumus (koncertus, gājienus, mītiņus, vai sporta sacensības), tad tai ir tiesības un pienākums iniciēt un patstāvīgi pieņemt lēmumu par sabiedriskās

³⁸² Kā un ko pašvaldības nodrošina iedzīvotājiem? VARAM skaidrojums. Iegūts no: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/286450-ka-un-ko-pasvaldibas-nodrosina-iedzivotajiem-2017> [sk. 17.03.2022.).

³⁸³ Terpstra J. Police, local government, and citizens as participants in local security networks. *Police Practice and Research: An International Journal*, Volume 9, Issue 3, 2008, P. 215.

³⁸⁴ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. *Latvijas Vēstnesis*, 473/476, 29.12.2000. 17. pants.

³⁸⁵ Grozījumi likumā “Par policiju” 11.10.2018. *Latvijas Vēstnesis*, 210, 24.10.2018. Minētie grozījumi juridiski nostiprināja, ka pašvaldības saskaņā ar likumu "Par pašvaldībām" var izveidot kopīgu (reģionālo) pašvaldības policiju.

kārtības nodrošināšanu savā administratīvajā teritorijā – to īsteno policija, kuras pārraudzībā ir pašvaldības teritorija; sabiedrisko kārtību nodrošinās pašvaldības izveidota pašvaldības policija vai to veiks privātie apsardzes uzņēmumi.³⁸⁶

Kā noskaidrot, vai pašvaldības funkciju izpilde ir tiesiska un atbilst sabiedrības interesēm? Šajā sakarā apjomīga analīze tika veikta 2015. gadā (ar kopsavilkuma ziņojumu 2018. gadā), kuras ietvaros Valsts kontrole vērtēja 15 pašvaldību autonomo funkciju izpildi sabiedriskās kārtības jomā un darbību atbilstību normatīvo aktu prasībām. Valsts kontroles padziļinātā audita rezultāti parādīja, ka, lai arī pašvaldības savās administratīvajās teritorijās veidoja dažādus sabiedriskās kārtības nodrošināšanas institūtus, to darbības efektivitāte vairākās pašvaldībās bija nepietiekama un maz orientēta uz mērķtiecīgu sabiedrībai svarīgu problēmu risināšanu.³⁸⁷

Viens no jaunākā laika pamatojumiem mūsdienu attīstītajām sabiedrībām ir šāds arguments: lai valsts varētu kvalitatīvi iesaistīties sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, būtisks priekšnosacījums ir “drošības mērīšana”,³⁸⁸ kas ļauj identificēt iedzīvotājiem nozīmīgus draudus un noteikt to risināšanas prioritātes. Bet, lai noskaidrotu sabiedrībai nozīmīgu drošības jautājumu un to risinājumu pārnesi politikas veidošanas līmenī, noteicoši, ka pašvaldības tiesību aktos un savos politikas plānošanas dokumentos nosaka par drošību atbildīgās institūcijas un to uzdevumu izpildes nodrošināšanai sasniedzamos rezultātīvos rādītājus.

Lai gan mazākā apmērā, nekā tas izriet no iepriekš veiktā Valsts kontroles audita (pašvaldības nepietiekami identificē un vērtē sabiedriskās kārtības jomā risināmās problēmas un drošības garantēšanā iesaistīto institūciju darba rezultātus), arī 2022. gadā iezīmējas līdzīgi argumenti, kas norāda, ka pašvaldības nepietiekami izzina drošības problēmas un nepietiekami vērtē sabiedriskās kārtības jomā iesaistīto institūciju efektivitātes rādītājus. Pētījumā “Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu” uzsvērts, ka pašvaldībās bieži trūkst skaidra redzējuma par pašvaldības attīstību.³⁸⁹ Pētījuma gaitā izdarīts

³⁸⁶ Kuzņecova K. Tiecoties īstenot efektīvu sabiedriskās kārtības nodrošināšanu – Latvijas un ārvalstu pieredze. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krāj. Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā. Rīga: BSA, 2013. 336 lpp.

³⁸⁷ Valsts kontroles 2018. gada 22. februāra revīzijas kopsavilkuma ziņojums “Kā pašvaldībās tiek nodrošināta sabiedriskā kārtība?” Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Piektā revīzijas departamenta 2016. gada 5. decembra revīzijas uzdevumu Nr. 2.4.1-47/2016. 7. lpp.

³⁸⁸ Par cilvēkdrošības mērīšanas kritērijiem daudz rakstījis Teilors Ovens (*Taylor Owen*). Skatīt: Owen T. Measuring Human Security: A New View of Cambodian Vulnerability. B.A. Bishops University, 2000. Vairākiem drošības mērīšanas aspektiem pievēršas arī Latvijas pētnieki – Žanete Ozoliņa, Rihards Bambals, Nora Vanaga, Iveta Reinholde u.c.

³⁸⁹ Kjakse A., Ceple R. Personiskā drošība. Pētījums “Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021.

secinājums, ka pašvaldības savos politikas plānošanas dokumentos neiekļauj visus drošības aspektus un draudu dimensijas, lai tās turpmāk būtu izmantojamas kā vadības instrumenti noteikto uzdevumu izpildei un mērķu sasniegšanai.

Balstoties uz pētījuma rezultātiem, kā arī analizējot vairāku pašvaldību 2021. gada nogalē aktualizētos politikas plānošanas dokumentus, autore secina, ka tikai dažu pašvaldību (Daugavpils³⁹⁰, Gulbene³⁹¹, Liepāja³⁹², Valmiera³⁹³) attīstības plānošanas dokumentos vispusīgi iekļauti sabiedrības drošības sektora apdraudējumi un rīcības virzieni to mazināšanai. Citās pašvaldībās ir vērojama atšķirīga pieeja, piemēram, (Rēzeknes³⁹⁴, Madonas³⁹⁵, Aizkraukles³⁹⁶, Jelgavas³⁹⁷), jo tās savos politikas plānošanas dokumentos indivīda personiskās drošības draudus ir iekļāvušas tikai daļēji vai pastarpināti.

Līdz ar šiem kritiskajiem argumentiem dienaskārtībā iezīmējas vairāki aspekti, kuriem autore pievērš uzmanību. Vispirms mūsdienu valsts savā fundamentālajā nozīmē ir demokrātiska un tiesiska valsts. Legitimitāti tā gūst no rūpēm par cilvēkiem un sabiedrību, gādājot par viņu drošību. Un šajā apgalvojumā ir iespējams vilkt paralēles. Lai veicinātu sabiedrības drošību un līdzsvarotu valsts teritorijas attīstību, pašvaldības var sniegt nenovērtējamu ieguldījumu politikas plānošanas jomā, izstrādājot reģiona vai pašvaldības attīstības dokumentus. gan izveidojot institūtus, kuri praktiski iesaistās drošības garantēšanā.

³⁹⁰ Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada attīstības programma 2022.–2027. gadam Iegūts no: <https://www.daugavpils.lv/pilseta/pilsetas-attistiba/daugavpils-pilsetas-attistibas-programmas-2021.-2027.gadam-izstrade> [sk.17.03.2022.].

³⁹¹ Gulbenes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014.–2030. gadam, Gulbenes novada attīstības programma 2018.–2024. gadam. Iegūts no: <https://www.gulbene.lv/lv/doks/pld> [sk. 17.03.2022.].

³⁹² Liepājas pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada attīstības programma 2022.–2027. gadam. Iegūts no: <https://www.liepaja.lv/liepajniekiem/planosana-un-attistiba/attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].

³⁹³ Valmieras novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2022.–2038. gadam, Valmieras novada attīstības programmas 2022.–2028. gadam. Iegūts no: <http://www.valmierasnovads.lv/attistiba/valmieras-pilsetas-attistibas-plans/> [sk. 17.03.2022.].

³⁹⁴ Rēzeknes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2033, Rēzeknes novada Attīstības programma 2019. – 2025. gadam. Iegūts no: <https://rezeknesnovads.lv/iedzivotajiem/attistiba-un-planosana/attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].

³⁹⁵ Madonas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2021.–2035. gadam Madonas novada attīstības programma 2021.–2027. gadam. Iegūts no: <https://www.madona.lv/lat/madonas-novada-attistibas-programma-2021-2027-un-s> [sk. 17.03.2022.].

³⁹⁶ Aizkraukles novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2021.–2037. gadam, Aizkraukles novada attīstības programma 2021.–2028. gadam. Iegūts no: <http://www.aizkraukle.lv/lv/jaunais-novads/attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].

³⁹⁷ Jelgavas valstspilsētas un jaunveidojamā Jelgavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2022.–2034. gadam un attīstības programmas 2022.–2027. gadam. Iegūts no: <https://www.jelgava.lv/lv/pasvaldiba/dokumenti/jelgavas-pilsetas-attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].

Tomēr, no praktiskā aspekta raugoties, autoresprāt, daudz lielāka nozīme ir institūcijām, kuras atbildīgas par sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanu un kuru ietekme ir jūtama sadzīvē. Pašlaik saskaņā ar vietējo pašvaldības institūciju tiesisko regulējumu ne visas pašvaldības vienlīdzīgā kapacitātē īsteno Eiropas vietējo pašvaldību hartā noteikto par pašvaldības pilnu kompetenci un atbildību par iedzīvotāju drošību. Šim aspektam un jautājumiem par vietējo pašvaldības institūciju potenciālu indivīda drošības aizsardzībā autore padziļināti pievērsīsies turpmākajā apakšnodaļā.

3.3.2. Pašvaldības policijas uzdevumu izpilde

Saskaņā ar pašvaldības principa attīstības gaitu un tā veidošanās pamatnostādņem, pašvaldības policija, izmantojot vietējās pārvaldes legimitāti un deleģējumu, pašvaldībās kļūst par nozīmīgu starpnieku sabiedrības drošības garantēšanā. Kā to paredz šobrīd spēkā esošie tiesību akti, pašvaldība, iesaistoties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, var veidot savu pašvaldības policiju vai reģionālo pašvaldības policiju³⁹⁸, kas vairākās pašvaldībās ir arī izveidotas. Tiesību normas, kas nosaka, ka pašvaldības var izveidot pašvaldības policiju, piešķir tiesības to veidot savā administratīvajā teritorijā, bet neuzliek to par pienākumu.

Pašvaldības policijas vietu un lomu vietējās kopienas sociālās un fiziskās drošības garantēšanā lielā mērā nosaka pašvaldības principa veidošanās un policijas sistēmas izmaiņas Latvijas neatkarības laikā. Lai definētu pašvaldības policijas vietu Latvijas drošības sistēmā, tiesībzinātnieks Z. Rags to salīdzina ar specifisku tiesību aizsardzības institūciju, kuras darbības pamatā ir trīs noteicoši principi: 1) teritoriālais princips – pašvaldības policija darbojas tikai un vienīgi tajā administratīvajā teritorijā, kurā tā izveidota; 2) pakļautības princips – pašvaldības policija iekļaujas attiecīgās pašvaldības sastāvā un ir tieši pakļauta pašvaldības lēmējīnstiūcijai. Minētais princips ir saistīts ar pašvaldības policijas finansēšanu no pašvaldības budžeta; 3) savstarpējās sadarbības princips – lai pašvaldības policija efektīvāk un kvalitatīvāk pildītu savus pienākumus, tā sadarbojas gan savstarpēji, gan ar citām tiesībaizsardzības iestādēm.³⁹⁹

³⁹⁸ Likuma “Par policiju” 19. pants nosaka to, ka pašvaldība var izveidot pašvaldības policiju vai Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteiktajā kārtībā deleģēt uzdevumu izpildi citai pašvaldībai. Pašvaldības saskaņā ar likumu “Par pašvaldībām” var izveidot arī kopīgu pašvaldības policiju.

³⁹⁹ Rags Z. Latvijas Republikas pašvaldību tiesības. Rīga. 2005. 301. lpp.

Jau uzreiz pēc Latvijas neatkarības atgūšanas tika uzsākts darbs pie demokrātiska un efektīvi strādājoša pašvaldības policijas institūta izveidošanas, kas tajā laikā, jāsecina, lielā mērā bija politisks lēmums. Policijas tiesību speciālists M. Žeivots, pētot pašvaldības policijas izveidošanas mērķi, norāda, ka tās izveidošana bija alternatīva tā laika milicijai. Saskaņā ar ārvalstu pieredzi, kur pašvaldības vai municipālās policijas bija tradicionāli pakļautas vietējai varai – pilsētām, apgabaliem, grāfistēm –, arī Latvijā veidojot šādas apakšvienības, tās tieši tika pakļautas deputātu padomei, kura savukārt bija atbildīga par vēlēšanu un nodokļu maksātāju drošību.⁴⁰⁰

Likuma “Par policiju” vēsturiskā (pamata) redakcija 1991. gadā noteica jauno policijas sistēmu valstī un paredzēja arī pašvaldības policijas izveidi. Pirmās pašvaldības policijas Latvijā tika izveidotas Jūrmalā, vēlāk Jelgavā, Liepājā un citur ar domu, ka tās varēs mainīt situāciju tiesiskās kārtības nodrošināšanā un nodrošināt pašvaldību lēmumu un saistošo noteikumu ievērošanas kontroli attiecīgās pašvaldības teritorijā.⁴⁰¹

Likumdevējs, paredzot pašvaldības policijas izveidi, atsevišķas normas likumā “Par policiju” attiecināja arī uz pašvaldības policiju, tomēr jāsecina, ka 1991. gadā likums pašvaldības policijas darbu reglamentēja tikai daļēji. Tāpēc Ministru padome 1992. gada 12. augustā apstiprināja Latvijas Republikas Pašvaldības policijas parauglikumu⁴⁰², kurā tika noteikts, ka pašvaldības policija ir pašvaldības sabiedriskās kārtības uzturēšanas iestāde. Darba organizācijas jautājumos tā sadarbojas ar valsts policijas iestādēm un citām institūcijām.

2001. gada 11. jūnijā ar Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas rīkojumu Nr. 390 tika apstiprināts *jauns* Pašvaldības policijas parauglikums, kurā tika konkretizēti pašvaldības policijas pienākumi, tiesības un darba organizācijas jautājumi, bet netika mainīts pašvaldības policijas definējums.⁴⁰³ Sešus gadus vēlāk, kad 2007. gadā tika apstiprināts *kārtējais* normatīvais akts, kurš reglamentēja pašvaldības policijas darbību⁴⁰⁴, likumdevējam vajadzēja vairāk nekā 10

⁴⁰⁰ Žeivots M. Par policiju, pašvaldībām un sabiedrības drošību. Jurista Vārds. 2008. Nr. 17 (210).

⁴⁰¹ Žeivots M. Par policiju, pašvaldībām un sabiedrības drošību. Jurista Vārds. 2008. Nr. 17 (210).

⁴⁰² LR Ministru padomes lēmums Nr. 331 “Par Latvijas Republikas pašvaldības policijas parauglikumu”. 12.08.1992. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 44/45, 12.11.1992. *Zaudējis spēku ar 2001. gada 18. septembra Ministru kabineta noteikumiem Nr. 404 “Par Ministru Padomes 1992. gada 12. augusta lēmuma Nr. 331 “Par Latvijas Republikas pašvaldības policijas parauglikumu” atzīšanu par spēku zaudējušu.*

⁴⁰³ Iekšlietu ministrijas rīkojums Nr. 390 “Pašvaldības policijas parauglikums”. 11.06.2001. Latvijas Vēstnesis, 138, 28.09.2001. *Zaudējis spēku.*

⁴⁰⁴ MK noteikumi Nr. 397 „Pašvaldības policijas parauglikums”. 19.06.2007. Latvijas Vēstnesis, 99, 21.06.2007. *Zaudējis spēku.*

gadus, lai saprastu, ka tiesību normu atkārtota dublēšana zemākā normatīvajā aktā nav pieļaujama, līdz ar to Pašvaldības policijas paraugnolikums zaudēja spēku.⁴⁰⁵

Daudzējādā ziņā varam apgalvot, ka sabiedrības drošības draudu mazināšana ir tieši saistīta nevis ar valsts līmeņa institūciju kompetencēm, bet gan tiešā veidā ar pašvaldību kompetencēm. Pašvaldības policijas funkciju apjoms dažādās administratīvajās teritorijās var atšķirties tās teritoriālā (ģeogrāfiskā) novietojuma dēļ, tomēr jebkurai pašvaldības policijai ir saistoši un izpildāmi vieni un tie paši likumi, kuri reglamentē pašvaldības policijas darbu un tās kompetenci.

To paredz likums “Par policiju”, ka pašvaldības policijas pienākumos ietilpst: 1) likumpārkāpumu profilakse; 2) reģistrēt iesniegumus un informāciju par iespējamām likumpārkāpumiem un notikumiem, kuri apdraud personu vai sabiedrības drošību, reaģēt uz tiem, kā arī nodot saņemto informāciju kompetentām amatpersonām un institūcijām; 3) kontrolēt, kā tiek izpildīti pašvaldību apstiprinātie noteikumi, par kuru pārkāpšanu paredzēta administratīvā atbildība; 4) atbalstīt Valsts policiju un Valsts drošības dienestu sabiedrības drošības garantēšanā un noziedzības apkarošanā; 5) novērst tūlītējus draudus, ja persona, kas atrodas mājoklī vai tā tuvumā, var nodarīt kaitējumu aizsargājamās personas dzīvībai, brīvībai vai veselībai.⁴⁰⁶

Minētos pienākumus pašvaldība Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteiktajā kārtībā var deleģēt arī citai pašvaldībai. Ja pašvaldība neveido savu policiju vai nav deleģējusi pašvaldības policijas uzdevumus citai pašvaldībai, tad likumā “Par policiju” noteiktos pienākumus izpilda Valsts policija.

Sekmes sabiedriskās kārtības nodrošināšanā katrā pašvaldībā ne vienmēr ir izmērāmas un atbilstošas situācijai. Uz to pirms četriem gadiem norādīja arī Valsts kontrole. Līdztekus iepriekš konstatētiem trūkumiem saistībā ar nepietiekamu sabiedriskās kārtības jomā risināmo problēmu apzināšanu Valsts kontrole secina: lai pašvaldības varētu mērķtiecīgi organizēt un vadīt pašvaldības policijas darbību, tām jāizstrādā drošības garantēšanā iesaistītās institūcijas darba plāns, nosakot konkrētus uzdevumus un sasniedzamos rezultātus. Lielākā daļa pašvaldību to nebija veikušas.⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Pašvaldības policijas paraugnolikums zaudēja spēku 2019. gadā, jo lielā mērā dublēja likumā “Par policiju” noteikto pašvaldības policijas kompetences apjomu.

⁴⁰⁶ Likums “Par policiju” 04.06.1991. LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991. 19. pants.

⁴⁰⁷ Valsts kontroles 2018. gada 22. februāra revīzijas kopsavilkuma ziņojums “Kā pašvaldībās tiek nodrošināta sabiedriskā kārtība?” Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Piektā revīzijas departamenta 2016. gada 5. decembra revīzijas uzdevumu Nr. 2.4.1-47/2016. 21.–35. lpp.

Turpinājums pēc veiktās revīzijas nesekoja, līdz ar to autore tikai teorētiski var pieņemt, cik lielā mērā un ar kādiem rezultātiem pašvaldības iesaistās sabiedriskās kārtības nodrošināšanā. Vistrāpīgāk šo situāciju laikam apraksta paši pašvaldību pārstāvji – būtiskas pārmaiņas drošības ziņā pēdējo 20 gadu laikā nav notikušas; tur, kur pašvaldības policija nav izveidota, situācija sabiedriskās kārtības jomā ir daudz sliktāka.⁴⁰⁸ Šis apsvērums un apakšnodaļā aplūkotā problemātika nav mazsvarīga. Tā autorei ļauj nonākt pie secinājuma, ka vietējo pašvaldības institūciju pakalpojumu kvalitāte un potenciāls indivīda drošības aizsardzībā tiek izmantots tikai daļēji un, nenoliedzami, ilgtermiņā var radīt negatīvu ietekmi uz valsts un sabiedrības drošību kopumā.

3.3.3. Administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz sabiedriskās kārtības un drošības jomu

Pašvaldību izpratne par to, kādai ir jābūt pašvaldības policijai noteiktā administratīvā teritorijā, atšķiras – pašvaldības lēmēj institūcijai tiek dota relatīva rīcības brīvība, lai izveidotu iedzīvotāju vajadzībām optimālu kārtības nodrošināšanas institūciju. Ja pašvaldība veido pašvaldības policiju, tās struktūru un darbinieku skaitu nosaka tā pašvaldība, kura to izveidojusi, atbilstoši pašvaldības finansiālajām un materiālajām iespējām.

Jāatzīst, ka šobrīd diskusija par pašvaldības policijas nākotni politiskajā un akadēmiskajā sabiedrībā tikai sākas. Saistībā ar nule spēkā stājušos administratīvi teritoriālo reformu un mainītajām novadu robežām, pilsētām un novadiem⁴⁰⁹, pašvaldības ir uzsākušas rūpīgu darbu, lai savā administratīvajā teritorijā pārskatītu arī pašvaldības policijas darbību. Gan pirms administratīvi teritoriālās reformas, gan pēc tās pašvaldības dažādi attiecas pret sabiedriskās kārtības nodrošināšanu savās teritorijās, tomēr, lai ilustrētu kopējo situāciju un neskaidrības, kādas ir radušās administratīvi teritoriālās reformas dēļ, autore izmantos dažus piemērus.

Piemēram, Bauskas novadā pašvaldības policija tika izveidota 2018. gadā.⁴¹⁰ Pēc reformas Bauskas novads ir kļuvis lielāks, iekļaujot arī bijušo Rundāles, Iecavas un Vecumnieku novadu.

⁴⁰⁸ Vīksne I. Administratīvi teritoriālā reforma un pašvaldību policijas. Aprīķis.lv. 2021. gada 21. septembris. Iegūts no: <http://www.aprinkis.lv/index.php/sabiedriba/pasvaldibas/27538-administrativi-teritoriala-reforma-un-pasvaldibu-policijas> [sk.17.03.2022.).

⁴⁰⁹ Saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, kas stājas spēkā 2020. gada 23. jūnijā Latvijā ir noteiktas 43 pašvaldības līdzšinējo 119 vietējo pašvaldību vietā. Latvijas Republiku iedala valstspilsētu pašvaldību teritorijās un novadu pašvaldību teritorijās. Novada teritorijas iedala pilsētās un pagastos. Skatīt: Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums. 23.06.2020. Latvijas Vēstnesis, 119.C, 22.06.2020.

⁴¹⁰ Bauskas novada domes 2017. gada 27. decembra lēmums (prot. Nr. 12, 51. p.) "Par Bauskas novada pašvaldības policijas izveidošanu" no 2018. gada 1. marta.

Katrā no šīm teritorijām bija atšķirīga pieeja, kā nodrošināt sabiedrisko kārtību. Rundāles novadā pašvaldības policiju izveidoja jau 2014. gadā, savukārt Iecava 2019. gada nogalē noslēdza līgumu ar Ķekavas reģionālo pašvaldības policiju par ārpakalpojumu nodrošināšanu.⁴¹¹ No 2022. gada zināmas pārmaiņas sabiedriskās kārtības nodrošināšanā sagaida arī jaunais Ogres novads. 2021. gada nogalē ārkārtas sēdē tika pieņemts lēmums reorganizēt Ogres novada Ogres pašvaldības policiju, Ķeguma pašvaldības policiju un Lielvārdes pašvaldības policiju, tās apvienojot un uz reorganizējamo institūciju bāzes ar 2022. gada 1. februāri izveidot jaunu iestādi – Ogres novada pašvaldības policiju, kas apkalpos visu Ogres novadu.⁴¹²

Attiecībā uz Ķekavas novada Reģionālās pašvaldības policijas⁴¹³ kompetences apjomu jāsecina, ka līdz ar administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu arī Ķekavas novadam nākas pārskatīt sabiedriskās kārtības pakalpojumus, kurus tas sniedza citām pašvaldībām. Ķekavas novada Reģionālā pašvaldības policija līdz administratīvi teritoriālajai reformai pakalpojumus sniedza Baldones, Inčukalna un Ikšķiles novadam, tomēr pēc reformas Ikšķile tika iekļauta Ogres novadā, bet Inčukalns – Siguldas novadā, kuram arī ir sava pašvaldības policija.

Nav šaubu, ka pašvaldības policija kā institūcija ir jāstiprina, jo ikdienas prakses pierāda, ka pašvaldību institūcijas, kuras iesaistās sabiedriskās kārtības garantēšanā, sniedz nenovērtējamu ieguldījumu vietējo kopienu drošības stiprināšanā. Taču to, vai valstī ir nepieciešams tik daudz pašvaldības policiju, cik pašvaldību, tātad šobrīd 43, tas pagaidām paliek atvērts jautājums. Šajā saistībā autore vēlas uzsvērt 2021. gadā Saeimā konceptuāli atbalstīto *jauno* Pašvaldību likumu.⁴¹⁴ Kā atzīmē VARAM ministrs, likums nākotnē iezīmēs gan laikmetīgu pašvaldības pārvaldību, gan paredzēs uzlabotu pašvaldību darbības organizācijas modeli un plašas, regulāras iedzīvotāju

⁴¹¹ Ķekavas novada domes 2019. gada 12. decembra lēmums Nr. 22 “Par vienošanās noslēgšanu pie Iecavas novada pašvaldības un Ķekavas novada pašvaldības pārvaldes uzdevumu deleģēšanas līguma”. Iegūts no: <https://www.kekava.lv/uploads/filedir/Vija/2019/22iecava.pdf> [sk. 18.03.2022.].

⁴¹² Sabiedrisko kārtību Ogres novadā nodrošinās vienota pašvaldības policija. 2021. gada 30. decembris. Iegūts no: <https://www.ogresnovads.lv/lv/jaunums/sabiedrisko-kartibu-ogres-novada-nodrosinas-vienota-pasvaldibas-policija> [sk. 18.03.2022.].

⁴¹³ Ķekavas novadā Reģionālā pašvaldības policija tika izveidota 2012. gadā. Ķekavas novada domes 2012. gada 12. jūlija protokols Nr. 14. Lēmums “Par pašvaldību kopīgās iestādes “Reģionālā pašvaldības policija” izveidošanu, pašvaldību kopīgās iestādes “Reģionālā pašvaldības policija” nolikuma apstiprināšanu. Iegūts no: https://www.kekava.lv/uploads/filedir/Vija/2012_07_12/71ppnolikums.pdf [sk. 10.03.2022.].

⁴¹⁴ Likumprojekts “Pašvaldību likums” (Nr. 976/Lp13) Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijā atbalstīts 2021. gada 14. aprīlī. Likumprojektu izskatīts Saeimas sēdē pirmajā lasījumā 2021. gada 22. aprīlī. Likumprojekta virzība: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=976/Lp13> [sk. 18.03.2022.].

iesaistes pašvaldības darbā.⁴¹⁵ Vienlaikus jaunajā likumā ir paredzēts precizēt pašvaldību autonomo funkciju formulējumu, pamatojoties uz nozaru ministriju sniegtajiem priekšlikumiem, kā arī konkretizēt pašvaldību atbildību, piemēram, skaidri nosakot, ka no 2024. gada katrā pašvaldībā ir jāizveido pašvaldības policija.

Iepazīstoties ar *jauno* Pašvaldību likuma projektu un nākotnes ieceru redzējumu, autore akcentē vairākus aspektus. Mūsdienu drošības izaicinājumi, kuriem piemīt tendence izplatīties, kā arī zināmas prognozes politiskajā dienaskārtībā ļauj secināt, ka pašvaldību *jaunā* pārvaldības kārtība nākotnē varētu virzīties dažādi. Neraugoties uz to, ka netrūkst viedokļu, kas norāda, ka jau tuvākajā nākotnē drošības situācija varētu kļūt vēl sarežģītāka, šobrīd ir vairāki iemesli, kas liek salīdzinoši optimistiski skatīties uz jauno Pašvaldību likumu un pašvaldību sistēmas atdzimšanu XXI gadsimta vajadzībām un izaicinājumiem atbilstošā veidolā.

Lai veicinātu pašvaldības policiju izveidi vietās, kur to šobrīd nav, radītu iespējas pašvaldības policijas institūcijām apvienot resursus un kapacitāti, lai vietējām kopienām tās būtu pēc iespējas viegli pieejamas, pirmām kārtām, kā to atzīmē valdības pārstāvji, ir “nepieciešama visu iesaistīto pušu vienota izpratne par pašvaldības policijas lomu un tās attīstību”.⁴¹⁶ Šajā ziņā autore atbalsta Pašvaldību likuma projektā izteikto priekšlikumu mainīt pieeju pašvaldības policijas izveidei un darbības nodrošināšanai, nosakot, ka no 2024. gada pašvaldības policijas izveide nebūs pašvaldības brīvprātīga funkcija, bet gan autonomās funkcijas (piedalīties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā) obligāts nosacījums.

Balstoties uz teorētiskām nostādnēm par labu pārvaldību, autore akcentē labas pārvaldības nozīmīgākos elementus: jebkuru reformu jēgpilnumu (ieviešanas efektivitāti) un normatīvo aktu izmaiņas un to biežumu. Tāpēc, raugoties no šādas perspektīvas, autore topošā likuma kontekstā galveno uzmanību pievērš diviem aspektiem: 1) lai likuma normas, kuras paredz katrā pašvaldībā izveidot pašvaldības policiju, ir savstarpēji pamatotas ar finanšu līdzekļu piešķiršanu pašvaldības budžetā, līdzekļu izlietojuma kontroli un ekonomiskumu; 2) lai likuma normas ir pēctecīgi un juridiski nostiprinātas arī citos normatīvajos aktos (likumā “Par policiju”), kā arī pašvaldības politikas plānošanas dokumentos.

⁴¹⁵ VARAM izstrādātais jaunais likums “Par pašvaldībām” iesniegts izskatīšanai MK. 2021. gada 17. februāris. Iegūts no: <https://www.varam.gov.lv/lv/jaunums/varam-izstradatais-jaunais-likums-par-pasvaldibam-iesniegts-izskatisanai-mk> [sk. 10.03.2022.].

⁴¹⁶ Ģirģena rīkotā diskusijā apspriež pašvaldības policijas lomas stiprināšanu. 2020. gada 25. septembris. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/girgena-rikota-diskusija-apspriez-pasvaldibas-policijas-lomas-stiprinasanu> [sk. 18.03.2022.].

3.4. Ekonomiskās aktivitātes cikla ietekme uz sabiedriskās kārtības un drošības jomai atvēlēto valsts izdevumu dinamiku

Latvijas drošības svarīgākās iezīmes nosaka trīs raksturlielumu sinerģija, kuras ietvaros katram no tiem ir līdzvērtīga un savstarpēji papildinoša loma. Pirmkārt, tā ir ekonomiskā attīstība. Otrkārt, tā ir visaptveroša drošība. Treškārt, tās ir demokrātiskās vērtības un tiesiskums.

Diskusijai par ekonomiskās aktivitātes cikla⁴¹⁷ ietekmi uz sabiedriskās kārtības un drošības jomai atvēlēto valsts izdevumu dinamiku, pēc autores domām, ir vairāki objektīvi nosacījumi. Ja par atskaites punktu sabiedrības un valsts attiecībās izvēlamies pazīstamā angļu ekonomista Dž. M. Keinsa (*John Maynard Keynes*) teoriju, kura nosaka to, ka valdības izdevumu samazināšana mazina kopējo pieejamību pēc precēm un pakalpojumiem⁴¹⁸, tad varam pieņemt, ka zināmā laika nogrieznī tas ekonomikai liks sašaurināties, kā arī negatīvi atsauksies uz iedzīvotāju drošības pastāvēšanu un noturīgumu. Šī atziņa arī nosaka aktualitāti analizēt valsts izdevumus sabiedriskās kārtības un drošības jomai un noskaidrot galvenās sakarības starp ekonomikas rādītājiem un drošības garantēšanā iesaistīto institūciju funkciju izpildi.

Teorijā bieži pieņem, ka sociāli ekonomiskās krīzes apstākļos finanšu līdzekļi sociālo problēmu risināšanai samazinās - sarūk izdevumi veselībai, izglītībai, drošībai un vairākām citām jomām, kā rezultātā samazinās valsts kapacitāte, lai sniegtu drošības nosacījumu kopumu indivīdiem. Tātad ekonomiskās aktivitātes cikla ietekmes izvērtējums nebūs pietiekami pilnīgs, ja netiks novērtētas starptautiskās drošības vides un ekonomikas ietekmes iespējamās sekas uz sabiedriskās kārtības un drošības jomu. Spilgti piemēri tam ir 2008. gadā piedzīvotā pasaules finanšu krīze un tās sekas, 2020. gadā "Covid-19 pandēmija, kas joprojām ir pasaules ekonomisko problēmu galvenais cēlonis"⁴¹⁹, starptautiski ieviestās sankcijas, tādējādi reaģējot uz Krievijas agresiju Ukrainā, ar vistiešāko ietekmi uz Latvijas ekonomiku un vairākām drošības nozares institūcijām.

⁴¹⁷ Ekonomika attīstās cikliski, kas nozīmē, ka ir gan ekonomikas uzplaukumi, gan kritumi. Ekonomikas aktivitātes ciklā tiek izdalītas vairākas fāzes: *uzplaukums (kāpums); virsotne; lejupslīde; bedre; atgūšanās*. Skatīt: Introduction to U.S. Economy: The Business Cycle and Growth · Congressional Research Service. January 13, 2022. P.1. Available from: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10411> (10.02.2022).

⁴¹⁸ Blinder A. Keynesian Economics. Econlib's Government Policy collection. Available from: <https://www.econlib.org/library/Enc/KeynesianEconomics.html> [sk. 19.03.2022.].

⁴¹⁹ Kols R. Aprēķināts risks mainīgajā starptautiskajā telpā. Latvijas ārējā un drošības politika. Gadagrāmata 2022 / Red. Andris Sprūds, Sintija Broka – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021. 13. lpp.

Neraugoties uz to, ka sākot ar 2020. gadu minētie globālie satricinājumi teorētiski varēja samazināt sabiedriskās kārtības un drošības jomai atvēlētos izdevumus, tomēr praksē tas neapstiprinājās. Latvijas gadījumā iekšlietu un aizsardzības nozarei atvēlētais finansējums pēdējos gados tieši pretēji pieauga un arī tuvāko trīs gadu laikā tas tiks palielināts. 2021. gada 23. novembrī Saeima pieņēma 2022. gada valsts budžetu otrajā, galīgajā lasījumā⁴²⁰, paredzot vēl nozīmīgus papildu līdzekļus (696,8 miljonu eiro apmērā) ar valsts drošību saistītiem pasākumiem⁴²¹, savukārt 2022. gada 1. martā valdība konceptuāli atbalstīja Aizsardzības ministrijas priekšlikumu līdz 2025. gadam palielināt aizsardzības budžetu līdz 2,5 % no IKP.

Šis visnotaļ pozitīvās tendences nav mazsvarīgas, taču vienlaikus ir jāatzīst, ka aktuālās starptautiskās drošības vides tendences un izmaiņas, ko lielā mērā ir radījuši, hibrīduzbrukumi ES un NATO robežai, kā arī Krievijas militārā agresija Ukrainā, drošības jomu ietekmē tik spēcīgi, ka atvēlēto izdevumu apjoms sabiedriskai kārtībai un drošībai, kā arī valsts aizsardzībai, tomēr vēl tālu atpaliek no nepieciešamā, kāds būtu vajadzīgs, lai šajos apstākļos efektīvi nodrošinātu valsts un sabiedrības drošību. Draudu avotu skaits ir pieaudzis, tāpēc to atklāšana un novēršana prasa arvien jaunus izaicinājumus.

Jāsecina, ka neviens no Latvijas valsts aizsardzības un iekšējās drošības stratēģiskajiem mērķiem un darbības pamatprincipiem⁴²² turpmākajos gados nebūs vienkārši sasniedzams. Šis apsvērums savienojumā ar starptautiskās vides radīto apdraudējumu lielā mērā ir noteicošais pamats iekšlietu un aizsardzības nozares finansējuma pieaugumam aizvadītajos gados. Minēto pastiprina arī ārlietu ministra teiktais Saeimas ārpolitikas debatēs 2021. gadā, ka, lai gan Latvijas aizsardzības izdevumi 2020. gadā veidoja 2,3 % no IKP, ir jāturpina investēt valsts aizsardzībā un drošībā.⁴²³

Sabiedriskās kārtības un drošības joma mūsdienās ir specifiska ar to, ka nav viegli izmērāmu rādītāju, kā novērtēt valsts spēju garantēt personu un sabiedrības drošību. Viens no veidiem, kā novērtēt valsts kapacitāti kārtības un drošības jomā, ir analizēt atvēlēto budžetu.

⁴²⁰ Par valsts budžetu 2022. gadam. 23.11.2021. Latvijas Vēstnesis, 234.A, 04.12.2021.

⁴²¹ Informatīvais ziņojums par ministriju un citu centrālo valsts iestāžu prioritārajiem pasākumiem 2022., 2023. un 2024. gadam. Finanšu ministrija. 2021. Iegūts no: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2022#par-izdevumiem-prioritarajiem-pasakumiem> [sk. 19.03.2022.].

⁴²² Valsts apdraudējuma novēršanas stratēģiskie pamatprincipi ir noteikti Nacionālās drošības koncepcijā. // Savukārt valsts aizsardzības stratēģiskie mērķi un darbības pamatprincipi minēti Valsts aizsardzības koncepcijā. Skatīt: Par Valsts aizsardzības koncepcijas apstiprināšanu. 24.09.2020. Latvijas Vēstnesis, 186, 25.09.2020.

⁴²³ LR ārlietu ministra Edgara Rinkēviča uzruna Saeimas ārpolitikas debatēs 2021. gada 28. janvārī. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija, 28.01.2021. Iegūts no: <https://www.mfa.gov.lv/lv/jaunums/latvijas-republikas-arlietu-ministra-edgara-rinkevica-uzruna-saeimas-arpolitikas-debates-2021-gada-28-janvari> [sk.19.03.2022.].

Ja salīdzinām sabiedriskās kārtības un drošības nozares finansējuma izmaiņas pēdējos gados, autore secina, ka valsts drošības stiprināšana līdztekus aizsardzībai jau vairākus gadus ir atzīta par valdības prioritāti. Kā to ilustrē grafiks (7.pielikums), sabiedriskajai kārtībai un drošībai atvēlētais finansējums pēdējos gados ir būtiski pieaudzis. 2020. gadā finansējums sabiedriskai kārtībai un drošībai bija 633 miljoni eiro, bet 2021. gadā tas pieauga līdz 653 miljoniem eiro. Savukārt 2022. gadā sabiedriskai kārtībai un drošībai atvēlēti jau 781 miljoni eiro.

Neraugoties uz pandēmijas un citu globālo notikumu radītajiem ekonomiskajiem zaudējumiem, arī iekšlietu nozare piešķirtā finansējuma kontekstā ir turpinājusi attīstības virzienu. 2020. gadā finansējums iekšlietu nozarei bija 414 miljoni eiro, bet 2021. gadā tas pieauga līdz 429 miljoniem eiro. Saskaņā ar 2022. gada valsts budžetu iekšlietu nozares izdevumi turpina augt un 2022. gadā sasniedz 479 miljonus eiro⁴²⁴, kas līdz šim ir lielākais aizsardzības nozares finansējums.

Ja salīdzinām aizsardzības nozares finansējuma izmaiņas pēdējos gados, kā to iepriekš salīdzinājām sabiedriskās kārtības un drošības jomā, jāsecina, ka 2021. gadā, jau ceturto gadu pēc kārtas, Latvija ierindojās starp tām NATO dalībvalstīm, kuras aizsardzībai velta vismaz divus procentus no IKP. Saskaņā ar NATO apkopotajiem datiem Latvijas aizsardzības izdevumi 2021. gadā sasniedza 2,27 % no IKP. Salīdzinājumā ar 2015. gadu aizsardzības nozares izdevumiem bija atvēlēti tikai 1,03 % no IKP (8.pielikums). Arī skaitliskā izteiksmē Latvijas aizsardzības izdevumi aizvadītajos gados ir pieauguši. Kā redzams grafikā (9.pielikums), 2020. gadā aizsardzības nozares finansējums bija 663 miljoni eiro, bet 2021. gadā tas pieauga līdz 707 miljoniem eiro. Savukārt 2022. gadā aizsardzības nozarei atvēlēti jau 758 miljoni eiro.

Tomēr būtu maldīgi uzskatīt, ka finansējuma pieaugums un vērienīgu nodrošinājumu īstenošana pati par sevi raksturo drošības spēju palielināšanos. Raugoties no šādas perspektīvas, autore spēju palielināšanu vairāk saista ar pieejamo finanšu līdzekļu un attīstības virzienu prognozējamību attiecībā uz institūcijām, kuras iesaistītas sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā. Šo apgalvojumu autore pamato ar to, ka sākotnēji ieguldītie līdzekļi attīstībā neatgriezeniski var tikt zaudēti gadījumā, ja, piemēram, nepietiekama finansējuma dēļ nav iespējams turpināt kādas institūcijas vai virziena tālāku izaugsmi. Turklāt arī sabiedrības ieguvums no drošībā ieguldītajiem līdzekļiem šajā situācijā nebūs līdzvērtīgs sākotnēji prognozētajam.

⁴²⁴ Likums "Par valsts budžetu 2022. gadam" 23.11.2021. Latvijas Vēstnesis, 234.A, 04.12.2021.

Valsts aizsardzībā galvenais militāro formējumu kopums, kas aizsargā Latvijas valsts suverenitāti, teritoriālo nedalāmību un tās iedzīvotājus no agresijas, ir Nacionālie bruņotie spēki.⁴²⁵ Sabiedriskās kārtības un drošības joma gan funkcionalitātes, gan struktūras ziņā ir sarežģītāka, jo nozari pārstāv daudz plašāks institucionālais kopums.

Nav šaubu, ka vadošo lomu nozares politikas īstenošanā nodrošina Iekšlietu ministrija, tomēr drošības garantēšanā ir iesaistītas arī citas institūcijas – tiesu varas institūcijas, prokuratūras iestādes, ieslodzījuma vietas, kā arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Tātad Iekšlietu ministrija kā vadošā valsts pārvaldes iestāde iekšlietu nozarē izstrādā un kopīgi ar tiesu varas, valsts pārvaldes un pašvaldību iestādēm īsteno vienotu politiku noziedzības apkarošanas, sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzības, personas tiesību un likumīgo interešu aizsardzības, robežsardzes, migrācijas, ugunsdrošības, glābšanas un civilās aizsardzības jautājumos.⁴²⁶

Valsts un sabiedrības drošības stiprināšanā nozīmīga loma ir ne tikai Aizsardzības ministrijai, bet arī citām nozaru ministrijām, pašvaldībām, privātajam sektoram un nevalstiskajiem partneriem. Lai arī pamatoti var apgalvot, ka ikviena valsts pārvaldes iestāde ir uzskatāma par drošību aizsargājošu institūciju, īpaši var izcelt vairākas iestādes, kuras ir atbildīgas par iekšlietu nozares politikas īstenošanu – Valsts policija, Valsts robežsardze, Valsts drošības dienests, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests.

No paskaidrojuma raksta par Iekšlietu ministrijas valsts pamatbudžeta līdzekļu pieprasījumu 2022. gadam⁴²⁷ var secināt, ka galvenie politikas mērķi (atbilstoši Iekšlietu ministrijas darbības stratēģijai 2020.–2022. gadam), kam 2022. gadā atvēlēts lielākais finansējums, ir sabiedriskā kārtība un drošība, noziedzības novēršana un apkarošana – 180 miljoni eiro, valsts robežas drošība – 72 miljoni eiro, civilā aizsardzība, ugunsdrošība, ugunsdzēsība un glābšana – 75 miljoni eiro, efektīva resursu izmantošana funkciju izpildē, kā arī augsta pakalpojuma sniegšanas kvalitāte – 55 miljoni eiro, Valsts drošības dienesta darbība – 21 miljons eiro.

Šo politikas mērķu kontekstā, pievēršot uzmanību Iekšlietu ministrijas izdevumu izmaiņām pēdējos trīs gados, redzam, ka visās kategorijās finansiālā līkne ir augšupejoša un turpina saglabāt attīstības virzienu (10.pielikums). Raugoties uz iekšlietu nozares budžeta 2022. gada prioritātēm

⁴²⁵ Nacionālo bruņoto spēku likums. 04.11.1999. Latvijas Vēstnesis, 388/389, 24.11.1999. 2. pants.

⁴²⁶ MK noteikumi Nr. 589 "Iekšlietu ministrijas nolikums". 22.09.2020. Latvijas Vēstnesis, 185, 24.09.2020.

⁴²⁷ Paskaidrojums par Iekšlietu ministrijas valsts pamatbudžeta līdzekļu pieprasījumu 2022. gadam. IeM, 2021. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/2022> [sk. 18.03.2022.].

un papildus piešķirtā finansējuma prioritārajiem pasākumiem 2022. gadā⁴²⁸, sabiedriskās kārtības un drošības jomā var akcentēt piecus būtiskākos virzienus: 1) amatpersonas atlīdzības sistēmas pilnveidošana – piešķirti 20 miljoni eiro; 2) Valsts policijas amatpersonu izglītības sistēmas pilnveide, tai skaitā izmeklētāju apmācību centra izveide – piešķirti 2 miljoni eiro; 3) Valsts policijas nodrošinājums ar funkciju izpildei nepieciešamajiem transportlīdzekļiem – piešķirts 1,1 miljons eiro; 4) Valsts drošības dienesta darbības prioritāro jomu stiprināšana – piešķirti 2,6 miljoni eiro un kapacitātes stiprināšana – piešķirti 1,3 miljoni eiro; 5) speciālo ugunsdzēsības un glābšanas transportlīdzekļu iegāde – piešķirti 11 miljoni eiro.⁴²⁹

Izpētot aizsardzības nozares 2022. gada budžeta izlietojumu pa kategorijām, var secināt, ka tas tiek sadalīts šādi: 32% investīcijas, 30% uzturēšana, 38% personāls. Spēju attīstības projekti, kam 2022. gadā atvēlēts lielākais finansējums, ir nodrošinājuma spēja (apgāde), netiešās uguns atbalsta spēja, vidējās kapacitātes kājnieku spēja, vieglo kājnieku spēja, taktiskā gaisa transporta spēja, komandvadības spēja, kaujas inženieru spēja, speciālo uzdevumu spēja, kā arī uzņemošās valsts atbalsta spēja. Jaunsardzei un valsts aizsardzības mācības īstenošanai paredzētais finansējums 2022. gadā ir 8,67 miljoni eiro. Valdības prioritārajam pasākumam “Latvijas militārās un aizsardzības industrijas, kas veido vietējo ražošanu, t. sk. piesaistot zinātni un pētniecību, attīstības projektiem” 2022. gadā ir piešķirts finansējums 10,0 miljoni eiro.⁴³⁰ Tātad aizsardzības nozares 2022. gada prioritātes galvenokārt ir saistītas ar Nacionālo bruņoto spēku un Zemessardzes kaujas spēju paaugstināšanu, Latvijas aizsardzības industrijas un reģionālās attīstības sekmēšanu, kā arī jauniešu patriotisko audzināšanu un visaptverošas valsts aizsardzības ieviešanu.⁴³¹

Budžeta kontekstā pilnīgi noteikti var apgalvot, ka iekšlietu un aizsardzības nozare demonstrē savu efektivitāti vairāku drošības politikas virzienu stiprināšanā un izaugsmē. No otras puses, palielinoties institucionālajam kopumam, kas ir iesaistīts drošības garantēšanā, kā arī piešķirtajam finansējumam, arvien aktuālāki kļūst jautājumi par to, kā sabiedrībai novērtēt, vai drošībā ieguldītie līdzekļi tiek novirzīti visefektīvākajā veidā un atbilstoši sabiedrības vajadzībām?

⁴²⁸ MK 2021. gada 24. septembra sēdes protokola Nr. 63 1. § 1. punkts. 27.09.2021. Latvijas Vēstnesis, 188, 29.09.2021.

⁴²⁹ Informatīvais ziņojums “Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2022. gadam un ietvaram 2022–2024. gadam”. 21-TA-364.

⁴³⁰ Aizsardzības budžeta izlietojums. NBS Kaujas spēju attīstība// Jaunatnes patriotiskā audzināšana// Nacionālā aizsardzības industrija. AM izstrādātas infografikas. 2021. Iegūts no: <https://www.mod.gov.lv/lv/parmums/aizsardzibas-nozares-budzets> [sk. 18.03.2022.].

⁴³¹ Pabriks: 2022. gada budžets stiprinās Latvijas drošību un industrijas attīstību. Aizsardzības ministrijas paziņojums preseī. 10.12.2021. Iegūts no: <https://www.mod.gov.lv/en/node/9973> [sk. 18.03.2022.].

Aizsardzībai un drošībai paredzēto līdzekļu tiesiska un lietderīga izlietošana faktiski ir nacionālās drošības jautājums, jo stabila Latvijas ekonomikas izaugsme ilgtermiņā ir iespējama, tikai nodrošinot valsts pārvaldes darbības caurskatāmību, efektivitāti, atklātumu un valsts amatpersonu godprātīgu rīcību. Drošības jomas specifikas dēļ dažkārt sabiedrībai nav iespējams novērtēt tiesību aizsardzības institūciju izdevumu un iepirkumu lietderību. Atšķirībā no ieguldījumiem citās nozarēs, piemēram, izglītības un veselības infrastruktūrā, vides aizsardzībā, ieguldījumus sabiedriskajai kārtībai un drošībai sabiedrība ne vienmēr var novērtēt un attiecīgi atzīt par atbilstošu vai neatbilstošu. Pamatoti rodas jautājums, kādā veidā ir iespējams novērtēt finansiālos ieguvumus, kuri valsts budžetā piešķirti drošībai un aizsardzībai?

Tieši šī iemesla dēļ, lai nodrošinātu budžeta izlietojuma atbilstību likumības un tiesiskuma principiem un lai mērķtiecīgi virzītos uz rezultātu, galvenās rekomendācijas ir jāizstrādā divos līmeņos. Pēc autores domām, pirmkārt, jāizveido labi organizēta izdevumu plānošanas sistēma ar definētiem mērķiem un sasniedzamiem rezultātiem. Otrkārt, iekšlietu un aizsardzības resorā ir nepieciešama sistēma, kurā vienlaikus varētu novērtēt sasniegto progresu un rezultātus politikas mērķu sasniegšanā. Tikai īstenojot šādu pārdomātu pieeju drošības un aizsardzības procesu plānošanā un īstenošanā, sabiedrība var gūt pārlicību, ka drošībā ieguldītie līdzekļi tiek izlietoti tiesiski, pārdomāti un atbilstoši definētajām prioritātēm.

Cits aspekts, kuram autore pievērš īpašu uzmanību, ir sabiedriskās kārtības un drošības jomas attīstība. Pētnieku un praktiķu vidū ir dažādi viedokļi par iekšlietu un aizsardzības nozares nākotnes perspektīvām, tomēr starp paustajām atziņām var saskatīt vairākas kopīgas orientācijas. Proti, daži turpmākie gadi, visticamāk, pasaulē aizritēs globālo notikumu seku pārvarēšanā un ekonomikas atjaunošanā, tomēr, optimistiski raugoties, autore ir pārliecināta, ka iekšlietu un aizsardzības nozare turpinās virzīties pakāpeniskas izaugsmes tempā.

Šajā saistībā autore uzsver, ka efektīva valsts un sabiedrības drošības garantēšana, ņemot vērā drošības vides izaicinājumus, ar kuriem šobrīd saskaras Eiropa un Baltijas reģions, nav savietojama ar valsts izdevumu samazinājumu drošības nozarei. Tas nozīmē, ka ir nepieciešams, lai sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā iesaistīto institūciju kopumu nākotnē veidotu mūsdienu apstākļiem atbilstošs materiālais pamats - būtiski papildinājumi finansējumā, infrastruktūrā, aprīkojumā un personālsastāvā. Turklāt nepieciešams ņemt vērā iepriekšējos gados gūto pieredzi un veidot jaunas zināšanas, lai nākotnē pieejamā finansējuma ietvarā izdotos sasniegt ne tikai lietderīgu tā izlietojumu, bet visus plānotos attīstības mērķus.

4. SABIEDRISKĀS KĀRTĪBAS UN DROŠĪBAS GARANTĒŠANAS PRAKTISKIE ASPEKTI

4.1. Policijas iestāžu strukturālie un darba organizācijas aspekti

Sabiedriskās kārtības un drošības kontekstā vienmēr ir pastāvējis uzstādījums, ka pilnvērtīgu valsts un sabiedrības drošību ir iespējams sasniegt, tikai pastāvot spēcīgai drošības politikai un efektīvi funkcionējošām tiesību aizsardzības iestādēm. Neraugoties uz to, ka vairākas nozaru ministrijas šobrīd cenšas meklēt un īstenot jaunas formas, lai uzlabotu drošības funkciju efektivitātes rādītājus krīzes apstākļos, šīs apakšnodalās aktualitāti nosaka vairāki faktori. Strukturālās un darba organizācijas problēmas tiesību aizsardzības iestādēs, pēc autores domām, būtiski ietekmē iestāžu efektivitātes rādītājus. Savukārt kompetences sadalījuma problemātika vienā darbības jomā akcentē problēmas citās jomās, ietekmējot arī tādu būtisku funkciju virzienu kā sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšana.⁴³²

Var diskutēt par to, vai policija un citas drošības garantēšanā iesaistītās institūcijas ir pietiekami efektīvas, tomēr nevar noliegt, ka to pienesums personu un sabiedrības drošības garantēšanā ir nozīmīgs. Policijas tiesību pētnieks A. Matvejevs, analizējot policijas jēdzienu, šajā sakarā atzīst, ka likumdevējs kā leģitimēts konstitucionālais orgāns policijai ir noteicis īpašu lomu sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā. Policija ir valsts izpildvaras un pašvaldību sistēmā esoša apbruņota militarizēta institūcija, kuras pienākums ir garantēt personu un sabiedrības drošību, kā arī aizsargāt sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem.⁴³³

Tiesa gan, policija nespēj novērst un apkarot visus noziegumus un garantēt drošību ikvienā situācijā, tomēr tās darbs ir jāorganizē tādā veidā, lai maksimāli sekmētu sabiedriskās kārtības un drošības un indivīda likumīgo interešu aizsardzību. Vairāki autori ir uzsvēruši, ka demokrātiskā sabiedrībā policija pirmām kārtām ir servisa institūcija, kuras pakalpojums ir sabiedrības drošība.⁴³⁴ Policijas pakalpojumu nozīme šīs tēzes kontekstā, autoresprāt, iegūst pavisam citādu

⁴³² Kuzņecova K. Tiecoties īstenot efektīvu sabiedriskās kārtības nodrošināšanu – Latvijas un ārvalstu pieredze. Konferences “Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā” rakstu krājums. BSA. 2013.

⁴³³ Matvejevs A. Policijas darbības teorijas attīstības tendences. Rīga, Petrovskis un Ko. 2009., 76. lpp.

⁴³⁴ Velšs A. Policijas vieta un loma sabiedrībā. Valsts policijas koledžas 1. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: Valsts policijas koledža. 2012., 6. lpp.

jēgu nekā tas ir “vispārējas nozīmes pakalpojumu”⁴³⁵ gadījumā. Tas pamatojams ar to, ka policijas pakalpojumi kā publiskie pakalpojumi ir attiecināmi uz visas sabiedrības zināmu dzīves kvalitātes uzlabošanu. Papildus tam policijas pakalpojumi ir kā instruments, ar kuru palīdzību tiek nodrošināta valsts un sabiedrības drošība.

Policijas tiesību pētnieks Ē. Treļs, analizējot policijas darbību daudz nacionālā sabiedrībā, norāda, ka policijas darbībai jābūt organizētai atbilstoši labas pārvaldības principam – lai privātpersonai tā būtu pēc iespējas ērti pieejama. Tai pastāvīgi jāpārbauda un jāuzlabo sabiedrībai sniegto pakalpojumu kvalitāte un pieejamība.⁴³⁶

Arī Eiropas Savienības izstrādātās vadlīnijas attiecībā uz publiskiem pakalpojumiem nosaka to, ka pakalpojumiem ir jābūt universāliem, labi funkcionējošiem, pieejamiem, nepārtrauktiem un kvalitatīviem. Tiešā veidā par šiem principiem var runāt saistībā arī ar policijas iestāžu darbību. Piemēram, universālu pakalpojumu princips paredz, ka pakalpojumi ir pieejami noteiktā kvalitātē visiem sabiedrības indivīdiem par pieņemamu cenu.⁴³⁷ Tātad faktiski valsts ir apņēmusies sniegt attiecīgo publisko pakalpojumu visiem iedzīvotājiem ar vienādiem nosacījumiem visā valsts teritorijā. Proti, katrs iedzīvotājs var būt pārliecināts, ka drošības pakalpojumi ar vienādiem nosacījumiem viņam būs pieejami neatkarīgi no ģeogrāfiskās dzīvesvietas.

Tikpat būtiska, pēc autores domām, ir nepārtrauktības principa nodrošināšana. Nepārtrauktības būtība ir tajā, ka neatkarīgi no tā, vai iestādes tiek likvidētas, apvienotas vai tiek veiktas nacionāla vai reģionāla mēroga reformas un optimizācijas pasākumi atsevišķās struktūrvienībās, pakalpojumi iedzīvotājiem tiek sniegti bez pārtraukuma.

Pēdējos gados jēdziens “strukturālās reformas” publiskā telpā ir ieguvis negatīvu nozīmi, jo organizāciju restrukturizācijas bieži vien saista ar publiskā sektora izdevumu samazinājumu. Tomēr jāatzīst, ka sākotnēji jēdzieni “strukturālais izkārtojums” un “strukturālās reformas” tika lietoti, lai izvērtētu iestādes stratēģiskos mērķus un funkciju izpildes efektivitāti, kā arī lai uzsvērtu nepieciešamību mainīt līdzšinējo praksi.

⁴³⁵ Angļu valodā – *services of general interest*. Skatīt: Green Paper on services of general interest. Brussels, 21.05.2003, COM (2003). Commission of the European Communities. P. 6–7.

⁴³⁶ Treļs Ē. Kārtības policijas inspektora darbs daudz nacionālā sabiedrībā. Administratīvā un Kriminālā justīcija. 2013/2, 47. lpp.

⁴³⁷ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. White Paper on services of general interest. Brussels, 12.5.2004, COM (2004), 374 final. P. 3.- 7.

E. Levits, analizējot valsts pārvaldes darbību, trāpīgi atzīmē, ka pareizi strukturēta valsts pārvaldes iestāžu institucionālā uzbūve atspoguļo zināmus kvalitātes kritērijus, kas orientēti uz sabiedrības interešu īstenošanu. Raugoties uz valsts pārvaldi no šāda skatupunkta, varam apgalvot: lai sasniegtu institūciju stratēģiskos mērķus apstākļos, kad sabiedrība ir konstanti mainīga, valsts pārvaldes institucionālās struktūras pastāvīgi jādibina, jālikvidē, jāreorganizē, jāattīsta jaunas vai jākorrigē esošās.⁴³⁸

Valsts politiku noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā atbilstoši kompetencei īsteno Valsts policija.⁴³⁹ Kopš 2009. gada, kad tika veikta Valsts policijas centrālā aparāta struktūrvienību reorganizācija un reģionālā reforma⁴⁴⁰, Valsts policijas struktūru atbilstoši VP reglamentam veido trīs galvenās pārvaldes, pārvaldes, biroji un nodaļas, kā arī piecas teritoriālās (reģionālās) pārvaldes.⁴⁴¹

Pirms analizēt Valsts policijas strukturālos aspektus, autore vērš uzmanību, ka Eiropas Savienības Strukturālo reformu atbalsta programmas projekta “Iekšlietu nozares iestāžu darbības efektivitātes paaugstināšana Latvijā” ietvarā, Valsts policija šobrīd īsteno strukturālo reformu ieviešanu.⁴⁴² Ņemot vērā, ka Valsts policijas strukturālā organizācija atrodas pārejas procesā un vairāki nozīmīgi rīcības virzieni vēl tikai tiks ieviesti, autore daudzus aspektus sākotnēji analizēs atbilstoši strukturālajam izkārtojumam pirms “jaunās” reformas ieviešanas. Savukārt Valsts policijas nākotnes attīstības ietvaru apakšnodaļas noslēgumā autore veidos kontekstā ar jauno reformu un rekomendācijām.

Izvērtējot esošo Valsts policijas struktūras izkārtojumu un iestādes kompetences specifiku, autore kā atbilstošāko teoriju strukturālo jautājumu analīzei izvēlējās plaši pazīstamo H. Mincberga teoriju. H. Mincbergs savā teorijā norāda, ka valsts pārvaldes iestādes var iedalīt divējādi: “tradicionālās organizācijas” un “diversificētās organizācijas”, ja iestādei ir reģionālās

⁴³⁸ Levits E. Valsts pārvalde ir pastāvīgi jāreformē. 01.10.2002. Iegūts no: <https://providus.lv/raksti/valsts-parvalde-ir-pastavigi-jareforme/> [sk. 20.03.2022.].

⁴³⁹ MK noteikumi Nr. 46 “Valsts policijas nolikums”. 18.01.2005. Latvijas Vēstnesis, 12, 21.01.2005., 1. punkts.

⁴⁴⁰ Valsts policijas pavēle Nr. 755 “Par Valsts policijas reģionālo pārvalžu struktūru izveidošanu”. 29.05.2009. Npublicēts materiāls.

⁴⁴¹ VP reglaments Nr. 9 “Valsts policijas reglaments”. 07.08.2019. III. Nodaļa. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/normativie-akti> [sk. 20.03.2022.].

⁴⁴² Valsts policijas 2021.gada 10. jūnija pavēle Nr. 2858 “Par rīcības plānu SRAP1 rekomendāciju ieviešanu”. Npublicēts materiāls.

struktūrvienības.⁴⁴³ Tradicionālais modelis paredz, ka organizācijā ietilpst pamatfunkciju veicēji (Valsts policijā tās ir kārtības policijas un kriminālpolicijas struktūrvienības), un netiešo funkciju veicēji – intelektuālās un tehniskā atbalsta vienības (personāla, lietvedības, nodrošinājuma, finanšu un citas struktūrvienības). Savukārt diversificētās organizācijas modelis paredz, ka blakus augstākai vadībai ir tikai intelektuālās un tehniskās atbalsta vienības (pamatfunkciju veicēji šajā organizāciju modelī neietilpst).⁴⁴⁴

Neraugoties uz to, ka Valsts policijas strukturālais izkārtojums teorijā ir izteikti centralizēts, autore tomēr secina, ka praksē iestādes struktūra faktiski atspoguļo diversificētās organizācijas modeli, kur teritoriālās struktūrvienības (pārvaldes) savas ikdienas funkcijas veic zināmā mērā neatkarīgi no augstākās vadības. Šādu secinājumu 2017. gadā izdara arī Valsts kontrole, norādot, ka bez centralizētas vadības reģionālās pārvaldes patstāvīgi un atbilstoši saviem ieskatiem nosaka nepieciešamos resursus un ievieš iestādē iekšējās reformas.⁴⁴⁵

Pavisam vienkāršotā veidā raugoties uz iestādes strukturāliem jautājumiem un praksē esošo darba organizāciju, var nonākt pie secinājuma, ka Valsts policijā ir izveidots sarežģīts daudzpakāpju organizatoriskais modelis, kas ietver dažādu līmeņu un pakļautības struktūrvienību skaitu. Kā to nosaka Valsts policijas reglaments, darba organizācija iestādē tiek īstenota atbilstoši subordinācijas principam – Valsts policijas nodarbinātie darbojas vienotā hierarhiskā sistēmā un ir tieši pakļauti Valsts policijas priekšniekam.⁴⁴⁶

To, ka Valsts policijas struktūra ir sadrumstalota un sarežģīta, norāda vairāki autores un citu pētījumu secinājumi. Pirmkārt, Valsts policijā ir četri pakļautības līmeņi, kas vistiešākajā veidā rada gan funkciju dublēšanās riskus, gan ietekmē iestādes kopējo produktivitāti. Otrkārt, par sarežģītu strukturālo izkārtojumu liecina fakts, ka Valsts policijas galvenās pārvaldes līmenim ir tiesības pieprasīt informāciju no visu līmeņu struktūrvienībām. Jo īpaši spilgti to var novērot dokumentu izpildē – gadījumos, kad dokumentu sagatavošanā ir nepieciešama papildu informācija, tā izpildē tiek iesaistīts nesamērīgi daudz dažādu līmeņu struktūrvienību.

Jāatzīmē, ka Valsts policijas strukturālās nepilnības atspoguļojas arī vairākos citos aspektos, kas izriet gan no I. Magones nozīmīgā pētījuma par funkciju audita metodoloģiju, gan no

⁴⁴³ Horn S. S. The Strategy Reader, 2nd Edition. Publisher: Wiley-Blackwell. 2004. P. 13.

⁴⁴⁴ Mintzberg H. The Structure of Organizations. 1 edition. Publisher: Prentice Hall. 1978. P. 396.

⁴⁴⁵ Valsts kontroles lietderības revīzijas gala ziņojums “Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā”. Valsts kontrole, 2017. Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Otrā revīzijas departamenta 2016. gada 3. februāra revīzijas uzdevumu Nr. 2.4.1-6/2016. 21. lpp.

⁴⁴⁶ VP reglaments Nr. 9 “Valsts policijas reglaments”. 07.08.2019. III nodaļa. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/normativie-akti> [sk. 20.03.2022.].

veiktās tematiskās pārbaudes “Valsts policijas struktūras un štatu funkcionālais audits”. Neraugoties uz to, ka tematiskā pārbaude tika veikta 2007. gadā, jāsecina, ka liela daļa aplūkoto problēmjautājumu ir aktuāli arī šobrīd. Viens no būtiskajiem aspektiem, kas ietekmē Valsts policijas darbības efektivitāti, ir paplašināta kontroles funkciju īstenošana. No labās personālvadības piemēriem zinām, ka kontroles un uzraudzības funkcijas ir jāuzņemas tikai vidēja līmeņa vadītājiem.⁴⁴⁷ Tomēr situācija Valsts policijā, kad gandrīz jebkura struktūrvienība pat viszemākajā līmenī noteiktas kompetences jautājumos ir tiesīga kontrolēt zemāka līmeņa darbiniekus⁴⁴⁸, rada zināmus riskus, kā saglabāt līdzsvaru starp iestādes iekšējās disciplīnas nepieciešamību⁴⁴⁹, no kuras lielā mērā ir atkarīga iestādes iekšējā funkcionalitāte.

Līdztekus cits piemērs, kurš atspoguļo Valsts policijas darba organizācijas problemātiku, ir saistīts ar nesamērīgi lielu cilvēkresursu tērēšanu nevajadzīgu uzdevumu izpildē. Autores secinājumi lielā mērā sakrīt ar I. Magones pētījumā konstatēto problemātiku, ka dažādu struktūrvienību zemākā līmeņa darbinieki, jo īpaši kārtības policijas un kriminālpolicijas dienestos, kuru pamatfunkcija ir sabiedriskās kārtības garantēšana, noziedzības novēršana un atklāšana, katru dienu, nedēļu, mēnesi, ceturksni, pusgadu un gadu sniedz liela apjoma informāciju augstāka līmeņa vadītājiem.⁴⁵⁰ Turklāt ne tikai sniegtais informācijas apjoms katru gadu palielinās, bet arī augstākā līmeņa vadītājiem bieži nav izpratnes par pieprasītās informācijas nepieciešamību un lietderību. Šīs problemātikas kontekstā īpaši būtiski ir akcentēt augstākā līmeņa vadītāju kompetenci, izvērtējot pieprasītās informācijas mērķi un nepieciešamību, tādējādi struktūrvienībās mazinot ar pamatpienākumiem nesaistītu uzdevumu veikšanu.

Tātad, lai nodrošinātu funkciju efektīvu izpildi sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, nozīmīgu lomu spēlē pareizi sakārtoti strukturālie un darba organizācijas jautājumi. Iepriekš aplūkotā problemātika, kā arī lielās atšķirības starp Valsts policijas reģioniem un to struktūrvienībām gan pieejamo resursu un personāla, gan darba rezultātu ziņā⁴⁵¹ daudzējādā ziņā

⁴⁴⁷ Vorončuka I. Personāla vadība. Latvijas Universitāte. 1999. 73. lpp.

⁴⁴⁸ Audita (tematiskās pārbaudes) ziņojums “Valsts policijas struktūras un štatu funkcionālais audits”. Audits Nr. 5 – 2/4 – 2007. 10. lpp.

⁴⁴⁹ Dienesta disciplīnas nozīme tiesībsargājošo iestāžu darbā tiek uzsvērtā ANO pieņemtajā rezolūcijā: Code of Conduct for Law Enforcement Officials. Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. Iegūts no: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/lawenforcementofficials.aspx> [sk. 06.03.2022.].

⁴⁵⁰ Magone I. Valsts iestādes funkciju audita metodoloģija un tā veikšanas process Latvijā. Latvijas Universitāte. 2010. 130. lpp.

⁴⁵¹ Valsts kontroles lietderības revīzijas galaziņojums “Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā”. Valsts kontrole, 2017. Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Otrā revīzijas departamenta 2016. gada 3. februāra revīzijas uzdevumu Nr. 2.4.1-6/2016.

liek secināt, ka darba organizācija Valsts policijas struktūrvienību iekšienē ir pilnībā atkarīga no katras struktūrvienības, reģionālās pārvaldes un iecirkņa vadošo amatpersonu izpratnes un pieredzes.

No vienas puses, Iekšlietu ministrija un tās padotības iestādes pastāvīgi un mērķtiecīgi strādā pie strukturālo reformu un labās prakses ieviešanas iekšlietu nozarē⁴⁵², tomēr, no otras puses, ne vienmēr šīs iniciatīvas pietiekami labi sekmē Valsts policijas darbības attīstību. Valsts policijā laikposmā no 2006. gada līdz 2021. gadam ir veiktas vairākas strukturālās reformas, ir bijuši vairāki mēģinājumi analizēt sabiedriskās kārtības garantēšanā iesaistīto amatpersonu noslodzi, veikt funkcionalitātes un efektivitātes izvērtējumu⁴⁵³, kā arī noteikt nepieciešamo amata vietu skaitu funkciju efektīvai izpildei.⁴⁵⁴

2009. gadā veiktā Valsts policijas centrālā aparāta struktūrvienību reorganizācija un reģionālā reforma, no vienas puses, ieviesa jaunu, optimizētu iestādes struktūru – 27 rajonu pārvalžu vietā izveidojot piecas reģionālās pārvaldes un ieviešot trīs līmeņu kategoriju iecirkņus. Tomēr, no otras puses, struktūras optimizācijas uzdevumos papildus ietilpa arī *jaunās* struktūras piemērošana Valsts policijas pieejamajiem finanšu resursiem. Līdz ar to reforma savienojumā ar ekonomikas strauju lejupslīdi izraisīja ievērojamu darbinieku skaita samazinājumu, tādējādi ietekmējot arī Valsts policijas funkciju izpildes kvalitāti un intensitāti. Varētu teikt, ka esošais Valsts policijas personāla skaits (2020. gada 31. decembrī – 7761 darbinieks, no tiem Kārtības policija – 3385, Kriminālpolicija – 1637, Kriminālistika – 211)⁴⁵⁵ un tā nodrošinājums joprojām balansē uz kritiskās robežas, lai efektīvi īstenotu politiku noziedzības apkarošanā un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā.

Neraugoties uz ievērojamo konkurenci Eiropas Savienības mērogā, Eiropas Komisijas Strukturālo reformu atbalsta ģenerāldirektorāts 2018. gadā atbalstīja Iekšlietu ministrijas strukturālo reformu iniciatīvu, ļaujot īstenot Strukturālo reformu atbalsta programmas projektu “Iekšlietu nozares iestāžu efektivitātes paaugstināšana”.⁴⁵⁶ Ģenerāldirektorāts Iekšlietu ministrijas

⁴⁵² Iekšlietu ministrijas informatīvais ziņojums “Par strukturālajām reformām iekšlietu nozarē”. Projekts: TA-2024. MK izskatīts un atbalstīts 2020. gada 3. novembrī.

⁴⁵³ 2019. gada 11. jūnijā MK tika izskatīts Iekšlietu ministrijas un Valsts policijas ziņojums (prezentācija) “Valsts policijas darba organizācijas, struktūras izmaiņas un pilnveidošana atbilstoši mūsdienu izaicinājumiem”. Projekts: TA-1066. 11.06.2019.

⁴⁵⁴ MK rīkojums Nr. 248 Par Valsts policijas attīstības koncepciju. 06.04.2016. Latvijas Vēstnesis, 69, 11.04.2016.

⁴⁵⁵ Pārskats par Valsts policijas darbību 2020. gadā. 34. lpp. Valsts policija. 2021. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/media/9248/download> [sk.18.03.2022.].

⁴⁵⁶ Strukturālo reformu atbalsta programma (SRAP). Iekšlietu ministrija. 20.01.2020. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/strukturalo-reformu-atbalsta-programma-srap> [sk.18.03.2022.].

iniciatīvu atbalstīja trīs reizes, ļaujot īstenot projektu trīs posmos un pēdējo posmu realizējot 2021. gadā. Projekta īstenošanas laikā tika izstrādātas rekomendācija vairākos blokos, lai paaugstinātu iekšlietu nozares iestāžu darbības efektivitāti. Tomēr būtiskākais projekta piensums, pēc autores domām, ir izstrādātie ieteikumi Valsts policijas strukturālo reformu īstenošanai un darba organizācijas izmaiņu veikšanai, kas balstīti uz ārvalstu pieredzi.⁴⁵⁷

Starptautiskie eksperti no Igaunijas, Lietuvas un Somijas, izvērtējot esošo organizatorisko struktūru, iekšējos procesus un resursu pārvaldību Valsts policijā, projektā iezīmēja jaunu stratēģisko virzienu un iestādes organizācijas modeli.⁴⁵⁸ Šajā saistībā Valsts policija 2021.gada 10.jūnijā apstiprināja rīcības plānu projekta ietvarā izstrādāto rekomendāciju ieviešanai. Veicamās aktivitātes rīcības plānā tiek sadalītas 5 lielos reformu blokos, katrā no blokiem paredzot konkrētus mērķus un uzdevumus.

Pirmais lielais bloks paredz strukturālās reformas VP centrālajā aparātā, galvenokārt koncentrējoties uz plānošanas, attīstības un atbalsta funkciju dublēšanās novēršanu un VP priekšniekam tieši pakļauto nodarbināto skaita samazināšanu. Otrs jautājumu bloks risina strukturālās reformas VP reģionu pārvaldēs un iecirkņos, pamatā veicot reģionu pārvalžu un iecirkņu kompetences sadalījuma pārskatīšanu. Trešais ļoti būtisku jautājumu loks ir rekomendācijas VP īstenoto funkciju un uzdevumu pilnveidei. Ceturtais - stratēģiskās vadības un darba izpildes procesu pilnveide VP, pamatā izvērtējot datu ieguves, analīzes un rezultātu pārskatu sagatavošanas procesu iestādē. Savukārt piektais reformu bloks paredz citas rekomendācijas ar mērķi nodrošināt efektīvāku VP darbu.⁴⁵⁹ Piektajā reformu blokā autore īpaši izceļ uz universālām prasmēm balstīta "reaģējošā policista" darba ieviešanu, kas paredz Kārtības policijas un Kriminālpolicijas vispārējo funkciju apvienošanu vienā veselumā. Tādējādi policijas darbinieks, izbraucot uz notikuma vietu, ir kompetents veikt pirmatnējās izmeklēšanas un procesuālās darbības, kā arī izņemt un glabāt lietiskos pierādījumus.

Lai arī ir sperti pirmie soļi vairāku Eiropas Komisijas projektā izstrādāto rekomendāciju ieviešanā, jāsecina, ka vairākums pasākumu paredz darbu resursu optimizācijā un efektīvākas pārvaldības principu ieviešanā iekšlietu nozarē. Lai īstenotu pasākumus, kas ir saistīti ar struktūru

⁴⁵⁷ Iekšlietu ministrijas informatīvais ziņojums "Par strukturālajām reformām iekšlietu nozarē". Projekts: TA-2024. MK izskatīts un atbalstīts 2020. gada 3. novembrī.

⁴⁵⁸ Recommendations for Organizational and Functional Changes in the State Police of Latvia, Including Designing New Organizational Structure and Recommending the Required Number of Employees. Project: "Increasing efficiency of the institutions of the interior sector of Latvia". SRSS/S2018/034. The European Commission. 2019. P. 36.

⁴⁵⁹ Valsts policijas 2021.gada 10. jūnija pavēle Nr. 2858 "Par rīcības plānu SRAP1 rekomendāciju ieviešanu". Pielikums

un funkciju efektīvizēšanu, kā arī dienestu struktūrvienību izvietojuma pārskatīšanu, būtiski ir uzlabot iekšlietu nozares lietojumā esošo ēku tehnisko stāvokli un pilnveidot infrastruktūras kvalitāti. Šajā ziņā autore izceļ 2020. gadā Ministru kabinetā atbalstīto IeM informatīvo ziņojumu “Par nekustamo īpašumu iegādi Valsts policijai noteikto funkciju un uzdevumu izpildei, kas saistītas ar sabiedriskās drošības un kārtības nodrošināšanu”, kas palīdzēs īstenot vienu no Eiropas Komisijas rekomendācijām un Valsts policijas prioritātēm – Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes struktūras optimizāciju.

Nav šaubu, ka tālredzīgas investīcijas infrastruktūrā ir viens no stūrakmeņiem vispārējai nozares attīstībai. Tāpēc, lai uzlabotu Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes darbības efektivitāti, kā arī nodrošinātu resursu efektīvu izmantošanu, Valsts policija šobrīd ir pieņēmusi lēmumu par četru Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes iecirkņu apvienošanu un pārceļšanu uz jaunām telpām, izveidojot Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Centra pārvaldi, kurā tiktu apvienoti vairāki iecirkņi.⁴⁶⁰

Ja pieņemam, ka pilnvērtīga sabiedriskā kārtība un drošība ir iespējama tikai apstākļos, kad pastāv ilgtspējīgs iestādes strukturālais modelis, kvalitatīva darba organizācija, racionāls funkciju plānojums, kā arī optimāls materiāltehniskais, cilvēkresursu un infrastruktūras nodrošinājums, tad pavisam droši var apgalvot, ka ar šādu stratēģisku un praktisku risinājumu kā, piemēram, vienas reģiona pārvaldes restrukturizācija, drošības mērķi var tikt sasniegti ātrāk un kvalitatīvāk.

Lai pievērstos Valsts policijas organizatoriskās struktūras nākotnes vīzijai, autore vispirms pievērš uzmanību atsevišķiem ārvalstu prakses aspektiem. Cītu valstu pieredze rāda, ka pēdējo 20 gadu laikā pasaulē ir veiktas vairākas radikālas policijas iestāžu reformas, pilnībā pārstrukturējot policijas sistēmas modeli, darba organizāciju un arī personālu. Spilgts piemērs ir Gruzijas policijas reforma 2004. gadā. Lai novērstu un apkarotu korupciju, paaugstinātu policijas darbības efektivitāti un uzticību sabiedrībā, Gruzijas valdība pieņēma lēmumu dažu mēnešu laikā atlaist gandrīz 40 tūkstošus policijas darbinieku un pilnībā reformēt policijas strukturālo uzbūvi.⁴⁶¹

Līdzīgas problēmas 2006. gadā risināja arī Indija. Indijas policija tika izveidota 1861. gadā, un jāsecina, ka tikai ar nelielām izmaiņām tās sākotnēji izveidotais strukturālais izkārtojums turpināja pastāvēt līdz 2006. gadam. Lai izveidotu mūsdienu apstākļiem un sabiedrības interesēm

⁴⁶⁰ IeM informatīvais ziņojums “Par nekustamo īpašumu iegādi Valsts policijai noteikto funkciju un uzdevumu izpildei, kas saistītas ar sabiedriskās drošības un kārtības nodrošināšanu”. TA-1204. MK izskatīts 27.05.2021.

⁴⁶¹ 2004-2010: Seven Years That Changed Georgia Forever. Third book: Rule of Law Reforms. The Government of Georgia. 2009. P. 6.

atbilstošu policijas darbības pieeju un darba organizāciju, Augstākā tiesa 2006. gadā pieņēma lēmumu pilnībā reformēt Indijas policijas sistēmu, pārejot no decentralizēta policijas sistēmas modeļa uz centralizētu.⁴⁶² Līdztekus strukturāliem jautājumiem valdībā tika apstiprināts Policijas Parauglikums, kas reglamentēja jaunās policijas pienākumus un tiesības.⁴⁶³

Vienlaikus autore pievērš uzmanību arī ASV pieredzei, kad 2020. gadā plašie protesti pēc afroamerikāņa Džordža Floida nāves policijas aizturēšanas laikā veicināja vairāku ASV pilsētu policijas spēku reformēšanu. ASV Kongress, tālredzīgi raugoties uz situāciju, paziņoja par vērienīgu policijas reformas likumprojektu, kas iecerēts, lai samazinātu policijas vardarbību, uzlabotu policijas darbinieku apmācības sistēmu, kā arī pārraudzību un atbildību.⁴⁶⁴

Iepriekš aplūkoto piemēru kontekstā rodas jautājums, vai Latvijas gadījumā būtu nepieciešama tik radikālu reformu īstenošana, tādējādi pilnībā izmainot tās strukturālo uzbūvi, paredzot būtiskas darbinieku skaita izmaiņas, kā arī veicot nozīmīgas pārmaiņas tās darbībā? Autores ieskatā, šādi risinājumi mūsdienā apstākļos vairāk rada riskus nekā ieguvumus, jo, īstenojot šādas reformas, iestādei praktiski būtu neiespējami līdzsvarot darbības efektivitātes paaugstināšanu un izvairīšanos no negatīvām sociālajām, ekonomiskajām un politiskajām sekām.

Autores piedāvātā policijas modeļa nākotnes vīzija paredz citus raksturlielumus. Pirmkārt, policijas struktūrai ir jābūt veidotai tā, lai tā nodrošinātu integrētu reģionālu pieeju (decentralizāciju), galvenokārt paredzot to, ka iecirknis kļūst par centrālo vienību sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Šāda pieeja faktiski atspoguļojas arī jaunajā strukturālajā modelī, ko piedāvā Eiropas Komisijas projekta rekomendācijas, proti, decentralizācija no reģionu funkcijām uz iecirkņa līmeni. Tikai atsevišķi stratēģiskie jautājumi pēc piekritības būtu reģiona vadības vai Valsts policijas centrālā aparāta kompetencē.

Otrs būtiskais attīstības virziens ir saistīts ar funkciju dublēšanās novēršanu galvenās pārvaldes līmenī. Tātad iespēju robežās funkcionāli nodalīt iestādes “lēmējvaru” no “izpildvaras”. Plānojot izmaiņas šajā jomā, autore saredz labas iespējas atsevišķos virzienos, kur notiek funkciju

⁴⁶² Chaturvedi A. Police Reforms in India. 2017. P. 6.-16. Available from: https://prsindia.org/files/policy/policy_analytical_reports/Police%20Reforms%20in%20India.pdf [viewed 18.03.2022.].

⁴⁶³ The Model Police Act. Police Act Drafting Committee (PADC), Ministry of Home Affairs, Government of India. October 30, 2006. Available from: https://www.mha.gov.in/sites/default/files/ModelAct06_30_Oct_2_0.pdf [viewed 18.03.2022.].

⁴⁶⁴ Rashwan R. One year after George Floyd's murder, what is the status of police reform in the United States? May 25, 2021. Available from: <https://www.brookings.edu/blog/how-we-rise/2021/05/25/one-year-after-george-floyds-murder-what-is-the-status-of-police-reform-in-the-united-states/> [viewed 18.03.2022.].

dublēšanās, izveidot vienu centralizētu struktūrvienību, kura būtu atbildīga par stratēģiski konceptuālu jautājumu plānošanu un risināšanu, vai, piemēram, atbalsta funkciju nodrošināšanu.

Savukārt iecirkņu reformu kontekstā, Valsts policija piedāvā vairākus nākotnes attīstības risinājumus policijas darba pilnveidē. Viens no galvenajiem ieteikumiem paredz veikt izvērtējumu par iespējamo iecirkņu skaita samazināšanu, līdztekus veidojot ietvaru iecirkņu sadalījumam nākotnē. Izvēlētā pieeja prasa konkretizēt daudzus jautājumus, tāpēc pašreizējos apstākļos stratēģiski lietderīgāka būtu iespējami lielāka policijas personāla skaita nodarbināšana reģionos (iecirķņos) un to funkciju pārskatīšana, ņemot vērā, ka sabiedriskās kārtības un drošības garantēšana pamatā paredz funkciju izpildi atbilstoši teritoriālajai piekritībai. Autoresprāt, šāds modelis sekmētu birokrātisko procedūru, funkciju pārklāšanās un dublēšanās samazināšanu, bet policijas darbības efektivitāte pieaugtu.

4.2. Policijas iestāžu kompetences sadalījuma problemātika

Policija savu darbību īsteno atbilstoši sabiedrības interesēm dzīvot drošā vidē.⁴⁶⁵ Šī aksioma, kuru izvirzījis asoc. profesors Z. Indrikovs, daudzējādā ziņā ir saistīta ar līdzsvarotiem iestādes efektivitātes rādītājiem un sakārtotiem darba organizācijas jautājumiem visā Latvijas teritorijā.

Valsts policijā pēc pastāvošā iekšējā funkcionālā sadalījuma kriminālpolicijas struktūrvienības nodrošina noziedzīgu nodarījumu atklāšanu, kā arī noziedzīgus nodarījumus izdarījušu personu meklēšanu,⁴⁶⁶ savukārt sabiedriskās kārtības nodrošināšana, satiksmes uzraudzība un, neapšaubāmi, klasiskajā izpratnē likumpārkāpumu prevencija (lat. *pravevenire* – aizsteigties priekšā)⁴⁶⁷ ir kārtības policijas prerogatīva.

Patrulēšana, satiksmes uzraudzība, darbs apkalpojamā teritorijā, darbs ar nepilngadīgajiem, operatīvā vadība, konvojēšanas funkcijas, objektu apsardze un darbs atļauju sistēmā ir galvenie kārtības policijas virzieni sabiedriskās kārtības un drošības jomā. Autores ilggadējā darba pieredze iekšlietu sistēmā ļauj secināt – lai minētās pamatfunkcijas tiktu īstenotas vienlīdz efektīvi un kvalitatīvi, pirmkārt, ir nepieciešams pietiekams policijas personālsastāvs, kas nodrošina šo funkciju izpildi, turklāt vienmērīgs personālsastāva skaita līdzsvars visā Latvijas teritorijā. Otrkārt, lai nodrošinātu policijas pastāvīgu klātesamību sabiedrībā un atbilstošu pieejamību iedzīvotājiem, tikpat svarīgi ir sakārtot darba organizācijas un kompetences sadalījuma jautājumus iestādē. Tāpēc šajā apakšnodaļā policijas iestāžu kompetences sadalījuma problemātiku autore analizēs no trīs aspektiem – policijas personāla, policijas klātesamības un policijas pieejamības skatupunkta.

Ikvienas policijas iestādes darba organizācijas pamatā primāri ir jābūt noziedzīgu nodarījumu un sabiedriskās kārtības pārkāpumu novēršanai, kas ļautu policijas darbiniekiem paredzēt un novērst likumpārkāpumu izdarīšanas cēloņus un veicinošos faktorus, tādējādi veicinot vispārēju personu un sabiedrības drošību. To nosaka arī likums “Par policiju”, definējot, ka policijas darbinieka pamatpienākumi atbilstoši dienesta kompetencei ir novērst un pārtraukt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus, kā arī savu pilnvaru ietvaros atklāt noziedzīgu

⁴⁶⁵ Indrikovs Z. Policijas jēdziens demokrātiskā valstī. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2007, Nr. 3., 13. lpp.

⁴⁶⁶ Kviešītis R. Kriminālpolicija kā servisa dienests noziedzības novēršanā un apkarošanā. Valsts policijas koledžas 3. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. 2013. 155. lpp.

⁴⁶⁷ Latīņu-latviešu vārdnīca. Sastādījis A. Gavrilovs. Rīga, “Zvaigzne”. 1994. 134. lpp.

nodarījumu un administratīvo pārkāpumu cēloņus un tos veicinošos apstākļus un veikt pasākumus to novēršanai.⁴⁶⁸

Bieži jēdzienu “prevencija” lieto kā sinonīmu jēdzienam “noziegumu profilakse” un, autoresprāt, tā skaidrojošie raksturlielumi patiešām ir kopīgi un vienojoši. A. Vilks, piedāvājot visaptverošu skaidrojumu noziedzības novēršanai, norāda, ka tas ir valsts realizēts sociālu, ekonomisku, politisku, tiesisku, administratīvi organizatorisku un citu pasākumu kopums, kuri ir virzīti uz noziedzības samazināšanu un noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas nepieļaušanu.⁴⁶⁹ Savukārt profesora A. Kavaliera ieskatā, noziegumu profilakse ir kriminālnodarījumu cēloņu un apstākļu, kas tos veicina vai atvieglo īstenošanu, novēršana, kā arī tādu nosacījumu radīšana, kuru iespaidā konkrētā persona, kas nodomājusi, gatavo vai varētu izdarīt noziegumu, to nerealizē.⁴⁷⁰

Raugoties uz konkrētiem policijas preventīvā darba veidiem un virzieniem, A. Vilks pētījumā par policijas darbības efektivitātes rādītājiem noziedzības novēršanas jomā izdala četrus prevencijas virzienus: 1) vispārējā preventīvā darbība, kura ir virzīta uz noziedzīgu nodarījumu veicinošo faktoru fiksāciju, to ietekmes mazināšanu vai novēršanu; 2) speciālā preventīvā darbība, kura ir virzīta uz noziedzīgo nodarījumu nepieļaušanu no atsevišķu sociālo grupu pārstāvju puses (nepilngadīgo, migrantu, agrāk tiesāto u. c.); 3) preventīvā darbība, kura tiek veikta atsevišķos reģionos (pilsētās, novados, mikrorajonos, lauku apvidos u. c.), ņemot vērā šo reģionu īpatnības un kriminogēno stāvokli; 4) individuālā preventīvā darbība, kura ir saistīta ar profilaktisko pasākumu veikšanu ar konkrētām personām.⁴⁷¹

Jāsecina, ka vispārējās prevencijas ietvarā policijas darbības formas un veiktie pasākumi var būt dažādi. Šajā ziņā vienlīdz liela nozīme ir ne tikai policijas klātbūtnei sabiedriskās vietās – patrulēšanai formas tērpos un komunikācijai ar sabiedrību, bet arī likumpārkāpumu noteicošo faktoru izziņai un to ietekmes mazināšanai, iedzīvotājiem aktuālu drošības sektoru izpētei, informatīvajam darbam izglītības iestādēs un sabiedrībā, kā arī drošības pasākumu pārbaudēm iestādēs, organizācijās un uzņēmumos. Tātad policijas darbinieks savā apkalpojamā teritorijā nodrošina sabiedrisko kārtību un drošību, veic satiksmes uzraudzību, tiekas ar iedzīvotājiem, lai

⁴⁶⁸ Likums “Par policiju”. 04.06.1991. LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991. 3. un 10. pants.

⁴⁶⁹ Vilks A. Policijas darbības efektivitāte noziedzības novēršanas jomā: pieeja pētnieciskās problēmas izzināšanā. Pētījums: Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji: Valsts policijas pasūtītā pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008. 63. lpp.

⁴⁷⁰ Kavalieris A. Operatīvās darbības likuma komentāri. Rīga: RaKa. 1999. 7. lpp.

⁴⁷¹ Vilks A. Policijas darbības efektivitāte noziedzības novēršanas jomā: pieeja pētnieciskās problēmas izzināšanā. Pētījums: Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji: Valsts policijas pasūtītā pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008. 65. lpp.

noskaidrotu un risinātu nozīmīgākos apdraudējumus, apseko izglītības iestādes, institūcijas, organizācijas un uzņēmumus, lai veidotu visaptverošas rekomendācijas drošību veicinošiem risinājumiem, kā arī regulāri pārbauda vietas, kurās pulcējās personas vai personu grupas, kuras iepriekš ir nonākušas policijas redzeslokā vai kurām ir zināma nosliece izdarīt likumpārkāpumus.

Prevencijas būtības skaidrība un patiesība ir tajā, ka sabiedrisko kārtību un drošību vieglāk nodrošināt ar savlaicīgas novēršanas pasākumiem, nevis vēlāk ar intervences palīdzību. Šīs atziņas kontekstā autore īpaši izceļ kārtības policijas struktūrvienības, proti, patruļdienesta, kārtības policijas inspektora (iecirkņa inspektora, nepilngadīgo lietu inspektora) un satiksmes uzraudzības inspektora (ceļu policijas inspektora) būtisko lomu sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā.

Kopš policijas pirmsākumiem par efektīvu sabiedriskās kārtības uzraudzības metodi tiek uzskatīta patrolēšana noteiktā administratīvā teritorijā.⁴⁷² Ārvalstu autoru kolektīvs, pētot patrolēšanas funkcijas problemātiku, secina, ka patrolēšanas efektivitāti lielā mērā nodrošina nevis attiecīgās administratīvās teritorijas faktiskais raksturojums, bet operatīvās drošības situācijas analīze, uz kuras pamata tiek izstrādāta atbilstoša patrolēšanas metodoloģija – izstrādāti patrolēšanas maršruti, noteikta patrolēšanas intensitāte, patrolēšanā iesaistīto darbinieku skaits un to ekipējums.⁴⁷³

Šādu aspektu uzsver arī Latvijas pieredze. Valsts policijas pilotprojekta “Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā” uzkrātā pieredze un secinājumi rāda, ka vairāk nekā 80% aptaujāto iedzīvotāju jūtas drošāk, ja ikdienā redz policiju, patrolējot viņu dzīvesvietā. Policijas klātesamība ietekmē iedzīvotājus justies droši un attur likumpārkāpējus no sabiedriskās kārtības pārkāpumiem un noziedzīgiem nodarījumiem.⁴⁷⁴

Šobrīd galvenais patrolēšanas organizācijas virziens Latvijā ir kārtības policijā esošie patruļpolicijas personāla resursi. Atbilstoši patruļpolicijas darba organizācijas noteikumiem un amata aprakstam patruļpolicijas darbinieka galvenie pienākumi ir šādi: 1) nodrošināt sabiedrisko kārtību, ceļu satiksmes drošību un likumpārkāpumu novēršanu sabiedriskās vietās; 2) operatīvi reaģēt uz sabiedriskās kārtības pārkāpumiem un citiem likumpārkāpumiem; 3) normatīvajos aktos noteiktā kārtībā veikt personu un transportlīdzekļu meklēšanas pasākumus, veikt likumpārkāpēju

⁴⁷² Wakefield A. The Value of Foot Patrol: A Review of Research. 2006: The Police Foundation. P. 23.

⁴⁷³ Dewinter M., Vandeviver C., Beken V.T., Witlox F. Analysing the Police Patrol Routing Problem: A Review. ISPRS International Journal of Geo-Information. 2020, 9. P. 3.

⁴⁷⁴ Projekts “Pilotprojekts Talsu rajona policijas pārvaldē – uz sabiedrību vērsts policijas darbs” tika īstenots no 2009. gada septembra līdz 2012. gada maijam. Projekta materiāli iegūti no: <https://www.vp.gov.lv/lv/projekts/projekts-uz-sabiedribu-versts-policijas-darbs> [sk. 20.03.2022.].

aizturēšanu; 4) veikt sabiedriskās kārtības, ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu, ceļu satiksmes negadījumu, kā arī citu materiālu dokumentālu noformēšanu; 5) veikt apcietināto un notiesāto personu konvojēšanu; 6) veikt īslaicīgās aizturēšanas vietās ievietoto personu uzraudzību u. c.⁴⁷⁵

Cits virziens, kurā autore akcentē pienākumus sabiedriskās kārtības garantēšanā un preventīvu pasākumu īstenošanā, ir kārtības policijas inspektora (iecirkņa inspektora) darbs. Raugoties uz kārtības policijas inspektora pamatpienākumiem, jāsecina, ka darbinieku kompetences apjoms paredz praktiski visus policijas administratīvās darbības virzienus, tādējādi radot nepieciešamību pēc plaša profila zināšanām, un ne tikai tiesību jautājumos.

Kārtības policijas inspektora pamatpienākumi ir šādi: 1) apkalpot attiecīgā novada administratīvo teritoriju, veicot pasākumus sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, likumpārkāpumu novēršanā un atklāšanā; 2) sastādīt protokolus par administratīvajiem pārkāpumiem; 3) pieņemt un dokumentēt personu iesniegumus, sūdzības un priekšlikumus, kā arī pieteikumus par noziedzīgiem nodarījumiem un veikt nepieciešamos pasākumus to reģistrēšanai un tālākai virzībai; 4) noteiktajā un izziņotajā kārtībā, laikā un vietā pieņemt apmeklētājus; 5) sniegt atbalstu citām tiesību aizsardzības iestādēm cīņā ar noziedzību un citiem likumpārkāpumiem; 7) detalizēti izziņāt savu apkalpojamo teritoriju, veicot tās pastāvīgu apgaitu, apkopot nepieciešamo informāciju, ar kuras palīdzību iespējams novērst un atklāt likumpārkāpumus, u. c.⁴⁷⁶

Līdzīgi pienākumi ir noteikti arī kārtības policijas inspektoriem nepilngadīgo jomā (nepilngadīgo lietu inspektora), tomēr atšķirība, kas nosaka amata īpašo nozīmi, ir darbs ar nepilngadīgo izdarītajiem pārkāpumiem. Papildus iepriekš uzskaitītajiem iecirkņa inspektora pienākumiem nepilngadīgo lietu inspektors piedalās iesniegumu izskatīšanā gadījumos, kad bērns cietis no vardarbības ģimenē, un par to ziņo bāriņtiesai vai sociālajam dienestam, kā arī savas kompetences ietvaros noskaidro nelabvēlīgās ģimenes, par ko nekavējoties informē pašvaldības bāriņtiesu vai sociālo dienestu.⁴⁷⁷

Ceļu satiksmes drošība skar ikvienu iedzīvotāju neatkarīgi no tā, vai tas ir gājējs, velosipēda vadītājs vai transportlīdzekļa vadītājs vai pasažieris. Tāpēc kārtības policijas inspektori satiksmes uzraudzības jomā (ceļu policijas darbinieki) pilda vadošo uzdevumu ceļu satiksmes negadījumu

⁴⁷⁵ Valsts policijas 2020. gada 29. decembra iekšējie noteikumi Nr. 18 "Dienesta pienākumu izpildes organizācija un kontrole sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas, satiksmes uzraudzības un autopārvadājumu uzraudzības jomā".

⁴⁷⁶ Valsts policijas 2017. gada 22. novembra iekšējie noteikumi Nr. 29 "Iecirkņa inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumi".

⁴⁷⁷ Valsts policijas 2018. gada 8. jūnija iekšējie noteikumi Nr. 11 "Nepilngadīgo lietu inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumi".

seku samazināšanā un novēršanā. Ceļu policijas inspektora pienākumi ir šādi: 1) veikt ceļu satiksmes uzraudzību, kontroli un likumpārkāpumu prevenciju; 2) nodrošināt sabiedrisko kārtību, atklāt noziedzīgus nodarījumus, aizturēt un nogādāt policijas iestādē meklēšanā izsludinātās personas un transportlīdzekļus; 3) nodrošināt transportlīdzekļu kustības drošību un sabiedrisko kārtību masu pasākumu laikā; 4) veikt ceļu satiksmes negadījumu vietu apskati un noformēt materiālus; 5) konstatēt administratīvos pārkāpumus un sastādīt administratīvā pārkāpuma protokolus; 6) kontrolēt autopārvadājumu veikšanas noteikumu ievērošanu u. c.⁴⁷⁸

Izpētot minēto kārtības policijas struktūrvienību faktisko pienākumu apjomu, autore iezīmē vairākus jautājumu lokus, kuriem vajadzētu pievērst uzmanību. Pirmkārt, kārtības policijas darbs patrolēšanā, apkalpojamā teritorijā, ar nepilngadīgajiem un satiksmes uzraudzībā paredz vairākas dublējošas kompetences sabiedriskās kārtības uzturēšanas jomā, tādējādi ļaujot secināt, ka nepastāv skaidrs un saprotams kompetenču sadalījums starp kārtības policijas struktūrvienībām, pildot pienākumus sabiedriskās kārtības garantēšanā. Pēc autore domām, minētā situācija veicina ne tikai zināmus funkciju dublēšanās riskus sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, bet rada pamatotus riskus, ka kārtības policijas struktūrvienību pienākumu kopējā efektivitāte ir salīdzinoši neliela.

Otrkārt, liela daļa kārtības policijas struktūrvienību veikto funkciju pēc to sarežģītības un vispusīguma ir pielīdzināmas “reaģējošā policijas darbinieka” funkcijām. Tas nozīmē, ka kārtības policijas darbiniekam ir jābūt kompetentam vienlaikus veikt vairākus pienākumus – uzraudzīt satiksmi un sabiedrisko kārtību un reaģēt uz notikumiem. Kā tika atzīmēts iepriekšējā apakšnodaļā, “reaģējošā policijas darbinieka” ieviešana šobrīd notiek strukturālo reformu atbalsta programmas projekta “Iekšlietu nozares iestāžu efektivitātes paaugstināšana” ietvarā. No vienas puses, šāda pieeja patiešām ļauj efektīvāk izmantot esošo personālsastāvu, tomēr jāsecina, ka universālu funkciju kapacitāte daudzējādā ziņā ir saistīta ar darbinieka profesionālo kvalifikāciju un zināšanām.

Konkrēti soļi jaunā “reaģējošā policista” koncepta ieviešanai ir jau sperti. Lai apmācītu Valsts policijas satiksmes uzraudzības un patruļdienesta darbiniekus, Valsts policijas koledža 2021. gadā sāka īstenot profesionālās pilnveides izglītības programmu “Policijas reaģējošie

⁴⁷⁸ Valsts policijas 2020. gada 29. decembra iekšējie noteikumi Nr. 18 “Dienesta pienākumu izpildes organizācija un kontrole sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas, satiksmes uzraudzības un autopārvadājumu uzraudzības jomā”.

norīkojumi”.⁴⁷⁹ Tuvākajā nākotnē ir plānota arī atbilstošas pirmā līmeņa augstākās izglītības programmas izstrāde un realizācija. Lai arī zināms progress šajā jautājumā ir vērojams, ir vēl daudzi problēmjautājumi, kas saistīti ar policijas darbinieku izglītību. Pēc autores domām, kamēr Latvijā pastāvēs policijas darbinieku izglītības problēmas, kā arī izglītības prasības atsevišķos kārtības policijas dienestos būs zemākās policijas sistēmā, ilgtermiņa drošības mērķus un risinājumus sasniegt nebūs iespējams.

Mūsdienu pasaulē pieprasījums pēc personāla, kas piedalītos drošības garantēšanā, pārsniedz piedāvājumu, tāpēc nozīmīgs aspekts, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir policijas personālsastāva mainība. Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrības pārstāvis I. Priedītis norāda, ka, lai nodrošinātu policijas funkciju pilnvērtīgu un vispusīgu izpildi sabiedrības un valsts interesēs, nepieciešami cilvēkresursi un atbilstoši darba apstākļi.⁴⁸⁰ Aplūkojot Valsts policijas personālsastāva izmaiņas pēdējos piecos gados, autore secina, ka nenokomplektēto policijas darbinieku skaits no 13% pieaudzis līdz gandrīz 18% un, visticamāk, šī negatīvā tendence turpinās attīstīties. Kā redzams grafikā (11. pielikums), 2017. gadā Valsts policijā bija 6005 policijas darbinieki (nenokomplektēti 13%), 2018. gadā – 5795 (nenokomplektēti 14%), 2019. gadā – 5864 (nenokomplektēti 14%), 2020. gadā – 5784 (nenokomplektēti 16%), bet 2021. gadā Valsts policijā bija 6306 policijas darbinieki un nenokomplektēti jau bija 17,7% no personālsastāva. Vissmagākā situācija vērojama tieši kārtības policijas jomā, kur 2020. gadā kārtības policijas struktūrvienībās visā Latvijā trūka 838 darbinieki. Desmit gados nenokomplektēto policijas darbinieku skaits kārtības policijā no 5% ir pieaudzis līdz 20%. Ja uz situāciju skatāmies no reģionu skatupunkta, jāsecina, ka vislielākais darbinieku trūkums ir tieši Rīgas reģionā – 25% (445 darbinieki). Attiecīgi Zemgalē – 21% (92 darbinieki), Kurzemē – 19% (76 darbinieki), Vidzemē – 15% (53 darbinieki) un Latgalē – 7% (33 darbinieki).⁴⁸¹ Valsts policijas vadība minētās problemātikas kontekstā norāda,

⁴⁷⁹ Pārskats par Valsts policijas koledžas darbību 2021.gadā. Apstiprināts Valsts policijas koledžas Padomes sēdē 2022.gada 4.februārī (protokols Nr.1). Iegūts no: http://www.policijas.koledza.gov.lv/lv/par_koledzu/publikacijas_un_statistika/publiskie_gada_parskati [sk. 18.03.2022.].

⁴⁸⁰ Priedītis I. Kārtības policijas personālsastāva mainības aspekti. Iegūts no: https://nparodbiedriba.files.wordpress.com/2008/10/kartibas_polic_personals_mainibas_aspekti_08.pdf [sk. 18.03.2022.].

⁴⁸¹ Valsts policijas pārskats par 2021. gadu. / Pārskats par Valsts policijas darbību 2021. gadā. / Valsts policijas 2019. gada pārskats. / Valsts policijas publiskais pārskats par 2018. gadu. / Valsts policijas publiskais pārskats par 2017. gadu. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/publikacijas-un-parskati> [sk. 18.03.2022.].

ka “sen pārkāptas visas sarkanās robežas”.⁴⁸² Reālais situācijas atspoguļojums praksē ļauj secināt, ka savus pienākumus kārtības policijas struktūrvienības var nodrošināt vien uz darbinieku brīvā laika rēķina, turklāt darba laika uzskaitē bez virsstundām praktiski nav iespējama.

Vienlaikus autore atzīmē, ka darbinieku trūkums veicina situāciju, kad policijas darbinieki paralēli saviem tiešajiem pienākumiem ir spiesti pildīt ar pamatpienākumiem nesaistītas funkcijas. Līdz 2017. gada 1. janvārim kārtības policijas struktūrvienības papildus bija iesaistītas arī pirmstiesas izmeklēšanas funkciju īstenošanā. Iekšlietu sistēmas amatpersonu atlīdzības reformas ietvaros 2017. gadā⁴⁸³ Valsts policijā tika veikta reforma, kuras mērķis bija uzlabot pirmstiesas izmeklēšanas kvalitāti un vienlaikus atslogot kārtības policijas dienestus, novirzot to resursus efektīvākam preventīvajam darbam.

Neraugoties uz to, ka no 2017. gada tiek veikta visu kriminālprocesu izmeklēšanas funkciju nodošana kriminālpolicijas struktūrvienībām un kārtības policijas amatpersonas šobrīd izmeklēšanā iesaistās tikai tādēļ, lai notikuma vietā uzsāktu kriminālprocesu un veiktu sākotnējās neatliekamās izmeklēšanas darbības, autores novērojumi rāda, ka liela daļa kārtības policijas inspektoru ir iesaistīti arī netiešo funkciju veikšanā. Kā tika akcentēts iepriekšējā apakšnodaļā, darbinieki papildus pamatpienākumiem veic plānošanas, atskaitīšanās, uzskaites, statistisko pārskatu veidošanas u. c. darbus, turklāt iecirkņa inspektori pilda pienākumus arī nepilngadīgo jomā, tādējādi radot tādu noslodzi, kad samazināta personāla mainības apstākļos faktiski var runāt par nopietnu pārslodzi.

Nemot vērā šos pamatotos un kritiskos aspektus, jāsecina, ka kārtības policijas struktūrvienībām trūkst laika preventīviem pasākumiem noziedzības mazināšanai. To apliecina arī Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Preventīvas vadības nodaļas priekšnieks A. Rinkevics, norādot, ka kārtības policijas inspektoram profilaktisko pasākumu veikšanai ir iespēja atvēlēt tikai 10% no sava darba laika. Kamēr noziegumu profilakse nekļūs par atsevišķu prioritāro kārtības policijas pamatfunkciju, tā faktiski balstīsies uz īstermiņa aktivitātēm, kuras nekādā veidā neveicinās valsts un sabiedrības drošību.⁴⁸⁴

⁴⁸² Trīs ekipāžas uz Rīgas reģiona nakts avārijām. Ko nozīmē kadru trūkums Kārtības policijā. Liepiņa I. Re:Baltica. 05.03.2021. Iegūts no: <https://rebaltica.lv/2021/03/tris-ekipazas-uz-rigas-regiona-nakts-avarijam-ko-nozime-kadru-trukums-kartibas-policija/> [sk. 18.03.2022.].

⁴⁸³ Valsts kontroles lietderības revīzijas galaziņojums “Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā”. Valsts kontrole, 2017. Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Otrā revīzijas departamenta 2016. gada 3. februāra revīzijas uzdevumu Nr. 2.4.1-6/2016. 120. lpp.

⁴⁸⁴ Policistiem trūkst laika preventīviem pasākumiem noziedzības mazināšanai. Spundiņa L. Latvijas Radio. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/policistiem-trukst-laika-preventiviem-pasakumiem-noziedzibas-mazinasanai.a376242/> [sk. 23.03.2022.].

Šobrīd jāsecina, ka reģiona pārvaldēs un iecirkņos ir izveidota atšķirīga preventīvā darba strukturālā organizācija. Minētā problemātika ir akcentēta arī Valsts policijas Prevencijas stratēģijas projektā 2022. – 2027. gadam, kurā norādīts, ka preventīvā funkcija ir atsevišķu amatpersonu papildus funkcija, kas tādējādi ir balstīta nevis uz visaptverošu preventīvā darba ieviešanu, bet atsevišķu šauras jomas uzdevumu īstenošanu. Lai izveidotu efektīvu un funkcionējošu preventīvā darba modeli visā valsts teritorijā, ir nepieciešama inovatīva pieeja un vairākas praktiskas izmaiņas. Viens no rīcībvirzieniem, kā attīstīt preventīvā darba kapacitāti, ir paredzēt preventijas inspektoru amatu ieviešanu Valsts policijas iecirkņos.⁴⁸⁵ Prevencijas inspektora ideju autore vērtē pozitīvi, jo tā kalpo kā labs un stabils pamats tālākai preventīvā darba izaugsmei, taču vienlaicīgi ir jāņem vērā vairāki ārējie faktori, kas būtu jāattīsta – pašvaldības institūciju plašāka piesaiste, starpinstitūciju sadarbības veicināšana, kā arī mērķfinansējuma pieejamība preventīvā darba īstenošanai.

2012. gada 20. martā spēkā stājās “Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku”, nosakot konkrētus reaģēšanas laikus policijas struktūrvienībām, ja ir saņemta informācija par noziedzīgiem nodarījumiem vai citiem likumpārkāpumiem, kuri apdraud personu vai sabiedrības drošību.⁴⁸⁶ Patiesībā normatīvais akts savā būtībā atspoguļo daudz plašāku jautājumu nozīmi. Faktiski līdz ar minēto noteikumu izstrādi un ieviešanu Valsts policija strukturēja savus pieejamos resursus, kategorizēja visus iespējamus notikumus un piemēroja policijas reaģēšanas faktiskās spējas notikumā iesaistīto personu vai sabiedrības drošības apdraudējuma pakāpei.

Nav šaubu, ka policijas pieejamība ir atkarīga no vairākiem faktoriem. Viens no svarīgiem aspektiem ir iepriekš aplūkoto kārtības policijas struktūrvienību resursi. Taču ne mazāk būtiska ir šo resursu vadības organizācija, kas tiešā veidā ir atkarīga no operatīvās vadības struktūrvienību darba. Policijas pieejamība un spēja sniegt palīdzību apdraudējuma gadījumā ir atkarīga no tā, cik racionāli un pareizi operatīvās vadības struktūrvienība īsteno policijas spēku izmantošanu, ienākošās informācijas apstrādi, kā arī sakaru uzturēšanu ar blakus esošajām teritoriālajām operatīvās vadības struktūrvienībām un pašvaldības policiju.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ Valsts policijas prevencijas stratēģiskie uzdevumi 2022. - 2027. gadam. Projekts. Nepublicēts materiāls.

⁴⁸⁶ MK noteikumi Nr. 190 “Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku”. 20.03.2012. Latvijas Vēstnesis, 47, 22.03.2012. 1. punkts.

⁴⁸⁷ Valsts policijas 2019. gada 26. augusta noteikumi Nr. 10. “Dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumi operatīvās vadības jomā”.

Neraugoties uz to, ka kārtības policijas struktūrvienības savā ziņā īsteno “monopoltiesības” sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, jāsecina, ka praksē pastāv vairāki drošības vides, cilvēkresursu, materiāltehniskā nodrošinājuma u. c. faktori, kas ierobežo kārtības policijas struktūrvienības nodrošināt sabiedrisko kārtību un likumpārkāpumu prevenciju pilnā apjomā. Pie līdzīga secinājuma nonāk arī Mīkola Romera (*Mykolo Romerio*) Universitātes administratīvo tiesību pētnieki A. Novikovs un I. Devjatnikovaite, norādot, ka mūsdienu mainīgajā pasaulē drošības trūkums un nepietiekams līdzsvars policijas sistēmā veicina sabiedrības nestabilitāti, tāpēc jāmeklē alternatīvi risinājumi sabiedriskās kārtības nodrošināšanā⁴⁸⁸, iespējams, izlīdzinot Valsts policijas un pašvaldības policijas kompetenču apjomu.

Pašvaldības policijas institūts ir nozīmīgs Valsts policijas sadarbības partneris policejisko funkciju nodrošināšanā. Jāatzīst gan, ka sadarbības pamatā galvenokārt ir sociāli ekonomiskie faktori, kuru ietekmē tiek ierobežota Valsts policijas kapacitāte. Ierobežotu resursu problemātiku akcentē arī Valsts policijas vadība, atzīstot: ja nebūtu pašvaldības policijas atbalsta, Valsts policija noteiktajos reaģēšanas laikos nevarētu iekļauties. Resursu trūkums liek prioritizēt, tāpēc, ja notikusi zādzība un policijas tūlītēja reaģēšana neko nemainīs, policija izbrauc uz ģimenes skandālu, kur var novērst vardarbību.⁴⁸⁹

Iekšlietu ministrijas vadība jau pirms 10 gadiem aktualizēja Valsts policijas un pašvaldības policijas iestāžu darba organizācijas un kompetences sadalījuma problemātiku.⁴⁹⁰ Nav šaubu, ka problēmas kompetenču sadalījumā pastāv, vairākos gadījumos pat veidojot absurdas situācijas, kad, pašvaldības policijai konstatējot administratīvu pārkāpumu, ir jāgaida Valsts policijas darbinieka ierašanos, lai pārkāpējam piemērotu sodu. Valsts policiju un pašvaldības policijas vieno kopīgs mērķis – valsts un sabiedrības drošība. Tomēr jāatzīst, ka policijas iestāžu darbības tiesiskais pamats paredz līdzīgas normas, kas ikdienas pienākumu izpildē rada konkurenci. Tāpēc, raugoties uz nākotnes perspektīvām šajā jomā, autore akcentē vairākus virzienus.

Pašlaik esošā tiesiskā regulācija nav pietiekama, lai novērstu Valsts policijas un pašvaldības policijas funkciju dublēšanās riskus, līdz ar to ir jāparedz tiesiskā regulējuma attīstības virzieni, lai

⁴⁸⁸ Novikovs A., Devjatnikovaite I. Sabiedriskās kārtības nodrošināšana pašvaldību teritorijā. Jurista Vārds. Nr. 12 (516). 2008. gada 26. marts.

⁴⁸⁹ Trīs ekipāžas uz Rīgas reģiona nakts avārijām. Ko nozīmē kadru trūkums Kārtības policijā. Liepiņa I. Re:Baltica. 05.03.2021. Iegūts no: <https://rebaltica.lv/2021/03/tris-ekipazas-uz-rigas-regiona-nakts-avarijam-ko-nozime-kadru-trukums-kartibas-policija/> [sk. 18.03.2022.].

⁴⁹⁰ IeM Sabiedriskās drošības konsultatīvās padomes sēdes protokols Nr. 15, 2011. gada 24. novembrī. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/sabiedriskas-drosibas-konsultativas-padomes-2011gada-24novembra-sedes-protokols-nr15> [sk. 23.03.2022.].

precīzi definētu un līdzsvarotu abu institūciju vispārīgās kompetences robežas. Tātad paredzot vienotu, savstarpēji integrētu tiesību normu kopumu. Līdztekus ir nepieciešams tiesiski nostiprināt tos pašvaldības policijas pienākumus, kuri nav juridiski nostiprināti, bet kurus tā veic saskaņā ar pašvaldības drošības vajadzībām.

Otrs virziens, kura attīstības perspektīvām autore pievēršas, ir iepriekš aplūkotā problemātika kārtības policijas struktūrvienību jomā. Policijas darbs un personāls ir vienota sistēma, kuru nav iespējams skatīt atrauti no norisēm iestādē, sabiedrībā un valstī. Sabiedriskās kārtības nodrošināšanas efektivitāte lielā mērā ir atkarīga no pieejamā policijas personālsastāva, tā pieejamības iespējām sabiedrībā. Tāpēc rekomendācijas kārtības policijas darba pilnveidošanā ir nepieciešamas ne tikai praktiski atslogojot darbiniekus no neraksturīgo funkciju pildīšanas vai ieviešot preventīvas inspektorū amatū iecirkņos, bet arī cilvēkresursu efektivizēšanā un personāla politikas jomā, radot atbilstošus darba apstākļus, atalgojumu un attieksmi.

4.3. Sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā iesaistīto institūciju sadarbības aspekti

Mūsdienās sabiedriskās kārtības un drošības garantēšana nav iedomājama bez plānotas un saskaņotas tiesību aizsardzības iestāžu, pašvaldību institūciju, Nacionālo bruņoto spēku, nevalstisko organizāciju un sabiedrības savstarpējās sadarbības un palīdzības. Vienlaikus jāsecina, ka notiekošās ģeopolitiskās pārmaiņas ir uzsvērušas nepieciešamību stiprināt arī starptautisko sadarbību, lai aizsargātu ES kopīgās vērtības un intereses. Uz to norāda Eiropadomes priekšsēdētāja Šarla Mišela apgalvojums, ka 2022. gads ir ES drošības gads⁴⁹¹ un daudzveidīgie drošības apdraudējumi ir pārvarami tikai balstoties uz atvērtu un uzticamu starptautisko sadarbību.

Raugoties uz ilgtspējīgas sadarbības attīstību sabiedriskās kārtības un drošības kontekstā, autoresprāt, ir nepieciešams ņemt vērā vairākus aspektus. Vispirms, lai jēgpilni analizētu starpinstitūciju un sabiedrības sadarbības veidošanas aspektus, nepieciešams izpētīt sadarbības saturu, kas izriet no literatūrā apkopotiem viedokļiem, normatīvajiem aktiem un politikas plānošanas dokumentiem. Otrkārt, pēdējos gados norisinās arvien jaunu sadarbības virzienu un pieeju “eksplozija”, kas bagātina mūsdienu izpratni par sadarbības daudzveidīgajiem virzieniem un rada jaunas savstarpējās iesaistīšanās formas. Tāpēc šīs apakšnodaļas ietvarā autore gan no starpinstitūciju, gan no sabiedrības skatupunkta padziļināti pievērsīs uzmanību trīs nozīmīgiem sadarbības virzieniem: sadarbībai informācijas aprites jomā, sadarbībai civilās aizsardzības jomā un sadarbībai pierobežas teritorijā.

Tātad sadarbība savā būtībā ir komplicēts process, jo mūsdienu apstākļos paver plašas iespējas daudzveidīgām izpausmēm un interpretācijām. Raugoties uz sadarbības kopumu un iespējamām formām valsts un sabiedrības drošības garantēšanas jomā, autore īpaši izceļ šādus virzienus: 1) sadarbību noziedzīgu nodarījumu un citu likumpārkāpumu novēršanā; 2) sadarbību informācijas apmaiņā; 3) civilmilitāro sadarbību; 4) starptautisko sadarbību. Kriminologs B. Bredfords (*Ben Bradford*) papildina minēto, norādot, ka sadarbības jomā ne mazāk svarīga ir pieredzes apmaiņa starp iestādēm un drošības speciālistu apmācība nacionālajos un starptautiskajos

⁴⁹¹ Charles Michel 2022 is the year of EU security. European Council President Charles Michel speech. October 2, 2021. Available from: <https://www.politico.eu/article/charles-michel-declares-2022-year-of-european-defense/> [viewed 23.03.2022.].

apmācību centros,⁴⁹² savukārt ASV kriminologs G. Alperis (*Geoffrey Alpert*) uzsver sadarbību zinātnisko pētījumu veikšanā.⁴⁹³

Pēdējās divās desmitgadēs daudzi autori ir pētījuši tiesību aizsardzības iestāžu darbības efektivitāti sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā. ASV profesori R. Klarks (*Ronald Clark*) un Dž. Eks (*John Eck*) pētot problēmorientēta policijas darba (*problem-oriented policing*) būtību, secina, ka, lai efektīvi nodrošinātu sabiedrisko kārtību un drošību, policijas darbības “standarta modelis” (regulāra patrulēšana, ātra reaģēšana, kvalitatīva izmeklēšana) ir jāpaplašina, proti, jāparedz daudz plašāki policijas darbības instrumenti.⁴⁹⁴ Tieši šīs atziņas kontekstā autore nostiprina pārliecību, ka sadarbība kā efektīvs policijas darba elements un instruments sniedz nozīmīgu ieguldījumu policijas darbības paplašināšanā un kopīgu drošības mērķu sasniegšanā.

Vērtīgas atziņas izriet no Valsts policijas praktiķu 2019.gadā izstrādātās grāmatas “Atkārtotu likumpārkāpumu novēršanas pamatprincipi”, kurā, cita starpā, viena nodaļa ir veltīta starpinstiūciju sadarbības pamatprincipiem. Grāmatas autoru ieskatā starpinstiūciju sadarbības jēga un būtība ir tajā, ka īstenojot veiksmīgu sadarbību starp instiūcijām, tiek risinātas sarežģītas un augsta riska situācijas. Sadarbības veidi var būt visdažādākā rakstura un formas, taču autori akcentē četrus galvenos virzienus – informācijas apmaiņu, problēmu definēšanu, kopīgu mērķu un lēmumu pieņemšanu un efektīvu sadarbības pārvaldību.⁴⁹⁵

Normatīvās reglamentācijas līmenī starpinstiūciju sadarbības nepieciešamība un saturs primāri izriet jau no Valsts pārvaldes iekārtas likuma, kurš nosaka, ka iestādes sadarbojas, lai veiktu likumā noteiktās funkcijas un uzdevumus.⁴⁹⁶ Tas nozīmē, ka tiesību aizsardzības iestādes un pašvaldību iestādes ir tiesīgas organizēt sadarbību ar citām valsts pārvaldes iestādēm sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā.

Ne mazāk svarīga sadarbības nozīme sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā izriet no Nacionālās drošības likuma. Likums nosaka, ka valsts drošības garantēšanas pamatā ir civilmilitārā sadarbība. Tā ir plānota un saskaņota valsts pārvaldes iestāžu, sabiedrības un

⁴⁹² Bradford B. Policing and social identity: procedural justice, inclusion and cooperation between police and public. *Policing and Society*. Volume 24, Issue 1, January 2014, P.24.

⁴⁹³ Alpert G., Rojek J., Hansen A. Building Bridges Between Police Researchers and Practitioners: Agents of Change in a Complex World. Final Report to the National Institute of Justice. December 2013. P. 2. Available from: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/244345.pdf> [viewed 23.03.2022.].

⁴⁹⁴ Klarks R., Eks Dž. Noziedzības analīze 60 soļos. Rīga: Valsts policija, 2011., 17. lpp.

⁴⁹⁵ Landmane D., Rinkevics A., Eināts K. “Atkārtotu likumpārkāpumu novēršanas pamatprincipi”. Valsts policija, 2019. 40. lpp.

⁴⁹⁶ Valsts pārvaldes iekārtas likums. 06.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 94, 21.06.2002. 54. pants.

Nacionālo bruņoto spēku darbība, kura balstās uz efektīvu savstarpējās sadarbības koordināciju, vienotu izpratni par kopējiem mērķiem un dalītu atbildību par mērķu sasniegšanas rezultātiem.⁴⁹⁷

Nozīmīgi sadarbības aspekti noziedzības novēršanas un apkarošanas jomā ir minēti Ministru kabineta instrukcijā “Tiesībaizsardzības iestāžu sadarbības kārtība noziedzības novēršanā un apkarošanā”. Instrukcija nosaka vienotu tiesībaizsardzības iestāžu sadarbību kriminālizlūkošanas informācijas apmaiņā un analīzē, nolūkā savlaicīgi novērst un atklāt noziedzīgus nodarījumus, kā arī samazināt noziedzības pieaugumu un tās izraisītās sekas kopumā. Lai pieņemtu optimālus lēmumus par nepieciešamo rīcību noziedzības novēršanā un apkarošanā, kā arī definētu prioritātes, likumdevējs ir noteicis, ka iestādes var sadarboties stratēģiskajā, taktiskajā un operatīvajā līmenī.⁴⁹⁸

Arī likums „Par policiju” sniedz zināmu tiesisko pamatu policijas iestāžu sadarbības veidošanai. Tomēr pats fakts, ka šāds neregulējums pastāv, ne vienmēr nozīmē, ka tas ir atbilstošs. Autore secina, ka likums “Par policiju” paredz kritiski nepilnīgu regulējumu jautājumā par policijas sadarbību personu un sabiedrības drošības garantēšanā. Likuma „Par policiju” 7.pantā ir noteikts, ka policija sadarbojas ar iestādēm, privātpersonām un personu apvienībām.⁴⁹⁹ To, ka minētais regulējums nav jēgpilns, autoresprāt, norāda divi aspekti. Pirmkārt, regulējums paredz ārkārtīgi plašu visdažādāko sadarbības partneru loku un, otrkārt, regulējums faktiski veido situāciju, kad vairākiem policijas sadarbības virzieniem un formām nav tiesiska pamata.

Līdzīgi likuma “Par policiju” 8.pantā ir noteikts policijas starptautiskās sadarbības tiesiskais pamats. Likumā definēts, ka policija sadarbojas ar citu valstu policiju, starptautiskajām organizācijām, savienībām vai kopienām, kā arī piedalās starptautiskajās misijās un operācijās.⁵⁰⁰ Minētais regulējums policijas starptautisko sadarbību lielā mērā akcentē tikai no viena aspekta, proti, piedalīšanās starptautiskajās misijās un operācijās. Līdz ar to pamatoti ļauj secināt, ka starptautiskās sadarbības pamats likumā ir iestrādāts formāli. Proti, policijas rīcībā nav tiesiski nostiprināti līdzekļi, lai attīstītu starptautisko sadarbību noziedzīgu nodarījumu novēršanā, atklāšanā un sabiedriskās kārtības garantēšanā.

Taču nevar noliegt, ka likuma “Par policiju” 8. panta aktualitāte mūsdienā apstākļos ir daudz lielāka. Minēto atziņu autore pamato ar Eiropas Komisijas 2021.gada 8.decembrī ierosināto

⁴⁹⁷ Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. Latvijas Vēstnesis, 473/476, 29.12.2000. 3. pants

⁴⁹⁸ MK instrukcija Nr. 1 “Tiesībaizsardzības iestāžu sadarbības kārtība noziedzības novēršanā un apkarošanā”. 24.01.2017. Latvijas Vēstnesis, 21, 26.01.2017. 1. un 2. punkts.

⁴⁹⁹ Likums “Par policiju”. 04.06.1991. LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991. 7.pants.

⁵⁰⁰ Likums “Par policiju”. 04.06.1991. LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991. 8.pants.

ES Policijas sadarbības kodeksu, kura mērķis ir uzlabot dalībvalstu sadarbību tiesībaizsardzības jomā, nodrošinot policijas ierēdņiem Eiropas Savienībā modernākus rīkus informācijas apmaiņai, kā arī atrisinot ļoti praktiskas pārrobežu problēmas.⁵⁰¹ Policijas sadarbības kodeksā ierosinātie ieteikumi 2022.gadā ir vēl jāizskata, tomēr skaidrs, ka pieņemot tos, dalībvalstīm vajadzēs atjaunināt spēkā esošos nacionālos normatīvos aktus vai divpusējos nolīgumus, tostarp, aktualizēt arī jautājumu par likuma “Par policiju” 8. panta pilnveidošanu.

Balstoties uz autores praktiskā darba pieredzi, jāsecina, tiesību aizsardzības iestāžu savstarpēja sadarbība ir neaizstājama valsts un sabiedrības drošības garantēšanā. Starpinstitūciju sadarbības uzlabošana primāri ir saistīta ar normatīvo un metodisko regulējumu, pieņemot, ka regulējums būs pamats gan sadarbības veidošanai, gan konkrētiem sadarbības virzieniem. Tomēr kā aplūkots iepriekš, tiesiskais regulējums sadarbības jomā ir vērtējams neviennozīmīgi. Likums “Par policiju” policijas darbības elementus galvenokārt skaidro tikai no tiesiskās regulēšanas metožu puses, sadarbībai paredzot vien formālu un vispārīgu regulējumu. Šī atziņa arī pamato nepieciešamību veidot mūsdienu apstākļiem un izaicinājumiem atbilstošu starpinstitūciju sadarbības un starptautiskās sadarbības regulējumu – gan likumā “Par policiju”, gan citos tiesību aktos un politikas plānošanas dokumentos.

Cits būtisks aspekts, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir policijas iestāžu sadarbība ar sabiedrību. Situācijas labākai izpratnei ir jāsāk ar aksiomu, ka mūsdienu demokrātiskā sabiedrībā noziedzības novēršana un likumpārkāpumu prevencija lielā mērā ir atkarīga no policijas sadarbības ar sabiedrību.⁵⁰² To nosaka arī Latvijai saistoši starptautiskie tiesību akti (Eiropas Policijas ētikas kodekss, Deklarācija par policiju, ANO Tiesiskās kārtības uzturēšanas amatpersonu uzvedības kodekss u. c.), norādot uz sabiedrības iesaistes nepieciešamību un būtisko lomu sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā.

Pasaules un Eiropas valstu pieredzē ir sastopamas dažādas prakses, kā policija veido savas attiecības ar sabiedrību. Šajā ziņā jāatzīst, ka laika pārbaudi vislabāk ir izturējis modelis, kurš ieguvis apzīmējumu “*community policing*”. Policijas tiesību pētnieks A. Garonskis “*community policing*” skaidro, ka tas ir uz sabiedrību un problēmu risināšanu vērsts policijas darbs, kas tiek balstīts uz demokrātiskas valsts pārvaldes principiem un likuma prasībām, ievērojot vispārējās

⁵⁰¹ European Commission press release: Police Cooperation Code: Boosting police cooperation across borders for enhanced security. 8 December 2021, Brussels. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6645 [viewed 23.03.2022.].

⁵⁰² Understanding Community Policing A Framework for Action. Bureau of Justice Assistance. Monograph. August 1994. P. 18. – 19.

cilvēktiesības un profesionālās ētikas normas un balstoties uz sabiedrības atbalstu.⁵⁰³ No minētā definējuma līdzvērtīgā kvalitātē izriet divi būtiski policijas darba aspekti – “uz sabiedrību vērsts policijas darbs” un “problēmorientēts policijas darbs” (*problem-oriented policing*).

Neraugoties uz pastāvošo viedokļu daudzveidību pētnieku vidū un atšķirīgām valstu praksēm, kuras cenšas skaidrot un diferencēt minētos policijas darbības aspektus⁵⁰⁴, autore nonāk pie kāda loģiski pamatota secinājuma, ka savstarpējā sadarbība ir galvenā kopīgā pazīme, kas attiecas gan uz sabiedrību vērstu policijas darbu, gan uz problēmorientētu policijas darbību. Šīs filozofijas pamatā ir ideja, ka policijai organiski jāiekļaujas sabiedrībā, savukārt, kā pamatoti norāda asoc. profesore N. Nueina (*Nicole Nguyen*), sabiedrībai jākļūst par policijas “acīm un ausīm” (*Eyes and Ears*), nodrošinot savstarpēju uzticību un informācijas apmaiņu.⁵⁰⁵

Ir skaidrs, ka uz sabiedrību vērsta policijas darba vispārīgais mērķis ir novērst sabiedrības drošībai radītos apdraudējumus. Taču pēc autores domām, daudz svarīgāka ir uz sabiedrību vērsta policijas darba praktiskā vērtība, kas izriet no speciālā mērķa - konkrētu problēmu un to cēloņu kompleksa risināšana, kas var attiekties gan uz konkrētu sociālo grupu, gan uz konkrētas prettiesiskas rīcības novēršanu. Pasaulē tiek plaši īstenotas dažādas uz sabiedrību vērsta programmas, kuru ietvaros policijas darba mērķis ir novērst draudus kādā konkrētā jomā: 1) “Kaimiņu drošība” (*Neighborhood Watch Program*)⁵⁰⁶ -ASV, Apvienotā Karaliste, Austrālija; 2) “Noziegumu novēršana” (*Crimestoppers*)⁵⁰⁷ - ASV, Apvienotā Karaliste, Austrālija; 3) “Nakts kraukļi” (*Natteravnene*)⁵⁰⁸ -Norvēģija; 4) „Sargeņģeļi” (*Guardian Angels*)⁵⁰⁹ -ASV, Austrālija, Itālija, Jaunzēlande, Kanāda; 5) “Sabiedriskā kārtība” (*Pubwatch*)⁵¹⁰ - Apvienotā Karaliste.

⁵⁰³ Garonskis A. Community policing filozofija un tās realizācija Latvijā. Grām.: Qua vadis policijas iecirkņa inspektor? Zinātniski praktiskās konferences materiāli. Latvijas Policijas akadēmija, 2005., 46. lpp.

⁵⁰⁴ Reisig M. Community and Problem-Oriented Policing. Crime and Justice. A Review of Research. Edited by Michael Tonry. January 2010, Volume 39., P. 10. -13.

⁵⁰⁵ Nguyen N. “The Eyes and Ears on Our Frontlines”: Policing without Police to Counter Violent Extremism. Surveillance & Society. Volume 17, Issue 3/4., P. 334.

⁵⁰⁶ Programma paredz cilvēku brīvprātīgu apvienošanas kārtības un drošības nodrošināšanā viņu dzīvesvietā. ASV nacionālais kaimiņu drošības institūts: <http://www.nnwi.org/> [sk. 23.03.2022.].

⁵⁰⁷ Programmas mērķis ir novērst un atklāt noziedzību. Bezpeļņas organizācija tika izveidota, lai cīnītos ar trīs galvenajām problēmām, ar kurām saskaras tiesībaizsardzības iestādes: *bailēm no atriebības, vienaldzīgu attieksmi, nevelēšanas iesaistīties*. Iegūts no: <https://www.crimestoppersusa.org/profile/> [sk. 23.03.2022.].

⁵⁰⁸ Programmas mērķis ir novērst vardarbību, antisociālu uzvedību sabiedrībā. Programmas ietvaros notiek profilaktiskais darbs ar sociālām riska grupām. Iegūts no: <http://www.natteravnene.no/> [sk. 23.03.2022.].

⁵⁰⁹ Programmas mērķis ir novērst likumpārkāpumus un uzlabot satiksmes drošību. Programmas ietvaros brīvprātīgās personas veic patrulēšanu sabiedriskās vietās. Iegūts no: <http://www.guardianangels.org> [sk. 23.03.2022.].

⁵¹⁰ Brīvprātīga organizācija, kuras mērķis ir radīt drošu un atbildīgu izklaides un sabiedriskās dzīves vidi, tādējādi samazinot apreibinošo vielu lietošanu un ar to saistītu noziedzību. Iegūts no: <http://www.nationalpubwatch.org.uk/> [sk. 23.03.2022.].

Pētot Latvijas gadījumu, jāatzīst, ka par efektīvu policijas un sabiedrības sadarbības veidošanu kārtības un drošības nodrošināšanā faktiski sāka runāt tikai pēdējā desmitgadē. Pirmie soļi notika laikā no 2009. gada līdz 2012. gadam, kad Talsu policijas iecirknī tika īstenots projekts “Pilotprojekts Talsu policijas iecirknī – uz sabiedrību vērsts policijas darbs”. Projekta mērķis bija palielināt sabiedrības uzticību policijai, veicināt policijas un vietējās sabiedrības partnerību, iesaistot policijas darba plānošanā un novērtēšanā sabiedrības pārstāvjus un nevalstiskās organizācijas.⁵¹¹ Šajā saistībā projekta vadītāja I. Bērziņa – Ruķere dalās ar vērtīgu projekta secinājumu, ka policijas vērtējums rodas no sabiedrības izpratnes un informācijas pieejamības par to, ko policija dara katra iedzīvotāja labā.⁵¹²

Jāsecina, ka Talsu projekta pozitīvais piemērs bija pamats tālākai uz sabiedrības vērsta policijas darba ieviešanai arī citās Valsts policijas struktūrvienībās. 2011.gadā Valsts policijas Rīgas reģiona pārvalde realizēja līdzīgu pilotprojektu “Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā”, kura ietvaros aktīvi sadarbojās ar pašvaldības policiju, uzņēmējiem, iedzīvotājiem, namīpašniekiem un citām organizācijām. Arī Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Jelgavas iecirknis sadarbībā ar pašvaldības policiju īstenoja projektu, kas palīdzēja ieviest uz sabiedrību vērsta policijas darba metodes. Jāsaka, ka projekta rezultāti kļuva par sadarbības saikni jaunā, īpašā veidā, jo reģionā ļāva daudz atklātāk komunicēt ar iedzīvotājiem, veicināja iecirkņa inspektora darba atpazīstamību, kā arī sakārtoja vidi, lai cilvēki varētu justos droši.

Akcentējot citus veiksmīgus labas prakses piemērus, autore atzīmē tikai dažus. Piemēram, Rīgas Austrumu izpilddirekcijas īstenoto projektu “Droša māja”, kura pamatā bija starptautiskās kustības “*Neighborhood watch*” aktivitātes. Tāpat no 2018. gada līdz 2020.gadam “Centrs Dardedze” sadarbībā ar ārvalstu partneriem, policijas iestādēm un pašvaldību institūcijām īstenoja projektu, lai veicinātu integrētu bērnu aizsardzības sistēmu attīstību un uzlabotu darbu ar seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem.⁵¹³

Raugoties uz demokrātisko valstu pieredzi un Latvijas pieeju policijas darbības pilnveidošanā, jāsecina, ka policijas realizētie pilotprojekti un sadarbības formas nepārprotami norāda uz pozitīvām tendencēm. Tomēr sadarbības izpratnes padziļināšanai nepieciešams izpētīt

⁵¹¹ Bērziņa-Ruķere I., Avota I., Grūbis N., Tošovskis M. Uz sabiedrību vērsta policijas darbs Latvijā 2009. -2012. Pieredze un nākamie soļi. Valsts policija, 2012. 3.lpp.

⁵¹² Bērziņa-Ruķere I., Uz sabiedrību vērsta policijas darba metodes mūsdienu mainīgajā pasaulē. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES. 2019, Nr. 1 (13). 23. lpp.

⁵¹³ Projekts “Bērna māja” reģionos. Iegūts no: <https://centrsdardedze.lv/projekti/noslegtie-projekti/badev-berna-maja-regionos/> [sk. 25.03.2022.].

arī tiesisko noregulējumu. Policijas un sabiedrības sadarbības elementi ir nostiprināti gandrīz visos Valsts policijas svarīgākajos politikas plānošanas dokumentos. Autore īpaši akcentē Valsts policijas attīstības koncepciju, kur viens no attīstības stratēģiskajiem virzieniem ir likumpārkāpumu novēršana, attīstot ciešu sadarbību un atgriezenisko saiti ar sabiedrību un pašvaldībām, kā arī īstenojot problēmorientēta policijas darba metodes.⁵¹⁴

Lai akcentētu pēdējo gadu aktualitātes Valsts policijas preventīvā darba jomā, autore pievērš uzmanību kādam svarīgam aspektam. Tiesībaizsardzības iestāžu darbs noziedzības novēršanā vairāk saistīts ar sodīšanas un uzraudzības funkcijām, bet mazāk vērsts uz sabiedrības interešu aizsardzību.⁵¹⁵ Šī M. Mežavilka tēze aizvadītajos gados diezgan stabili bija nostiprinājusies sabiedrībā. Tomēr globālais konteksts dažu pēdējo gadu laikā ir mainījies un arī indivīdu un valsts attiecību būtība ir mainījusies. Kā norāda I. Bērziņa – Ruķere, šis laiks lika mainīties arī Valsts policijai, proti, vairāk pievērsties sabiedrībai, kā arī veidot jaunas saskarsmes formas un darba metodes.⁵¹⁶ Šajā ziņā autore īpaši akcentē Valsts policijas Prevencijas vadības nodaļas darbu un 2022. gadā izstrādāto Valsts policijas Prevencijas stratēģijas projektu 2022. - 2027. gadam, kurā paredzētas 4 stratēģisko virzienu prioritātes: 1) sadarbības veicināšana; 2) viktimizācijas mazināšana; 3) noziegumu iespēju samazināšana; 4) atkārtotu pārkāpumu novēršana.⁵¹⁷

Tomēr pozitīvās tendences un labas prakses piemēri nevar kompensēt faktu, ka policijas un sabiedrības sadarbības pamats nav juridiski nostiprināts normatīvo aktu līmenī. Likuma “Par policiju” 3., 5., 7., 10. un 11. pantā minētā palīdzības sniegšana un sadarbības veidošana ar sabiedrību pēc būtības ir aplūkota tikai pastarpināti un attiecas uz konkrētu likumpārkāpumu novēršanu un reaģēšanu.

Autore nonāk pie secinājuma, ka normatīvā regulējuma trūkums sadarbības jomā ir radījis vairākas negatīvas konsekvences. Pirmkārt, veido neviendabīgu situāciju starpinstitūciju sadarbības izpratnes un definēšanas jomā. Otrkārt, būtiski ierobežo efektīvas starptautiskās sadarbības veidošanu, kas nepieciešama, lai starptautisko vidi padarītu par brīvības, drošības un

⁵¹⁴ MK rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”. 06.04.2016. Latvijas Vēstnesis, 69, 11.04.2016.

⁵¹⁵ Mežavilks M. Prevencija kā prioritāte noziedzības apkarošanā. RSU Zinātniskās konferences “Politiskās, ekonomiskās, sociālās un tiesiskās sistēmas transformācijas Latvijā un pasaulē” rakstu krājums. RSU, 2013. 422. lpp.

⁵¹⁶ Bērziņa-Ruķere I., Uz sabiedrību vērsta policijas darba metodes mūsdienu mainīgajā pasaulē. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES. 2019, Nr. 1 (13). 23. lpp.

⁵¹⁷ Valsts policijas preventīvas stratēģiskie uzdevumi 2022. - 2027. gadam. Nepublicēts materiāls.

tiesiskuma telpu. Treškārt, rada neizpratni arī iedzīvotāju vidū par sadarbības veidošanas pamatu un iesaistes iespējām sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā.

4.3.1. Sadarbība informācijas aprites jomā

Mūsdienās drošības vide ir tik ciešā sasaistē ar informācijas “ražošanu” un apmaiņu, ka jēdziena “informācijas laikmets” lietojums dažu pēdējo gadu laikā šķiet pašsaprotams. Daudz tiek runāts par tiesību aizsardzības iestāžu informācijas pieejamības nozīmi globalizētajā informācijas telpā bez robežām, un, izrādās, atkārtoti var apliecināt, ka viens no nozīmīgākajiem policijas iestāžu rīkiem, garantējot sabiedrisko kārtību un drošību, ir sadarbība informācijas aprites jomā.

Šīs apakšnodaļas ietvarā sadarbību informācijas aprites jomā var pētīt dažādos aspektos, proti: 1) kriminālizlūkošanas informācijas apmaiņa noziedzības novēršanas un atklāšanas nolūkā; 2) pārrobežu (starptautiskās) informācijas apmaiņa noziedzības, terorisma un sabiedriskās kārtības uzturēšanas nolūkā; 3) informācijas apmaiņa sabiedriskās kārtības un policijas klātesamības nodrošināšanas nolūkā.

Jāsecina, ka tik plašs izpētes konceptuālais tvēriens var būt problemātisks, tāpēc šīs apakšnodaļas ietvarā sadarbību informācijas aprites jomā autore analizēs tikai no Valsts policijas un pašvaldības policijas institūciju sadarbības aspekta.

Lai efektīvi garantētu sabiedrisko kārtību un drošību, Valsts policijas un pašvaldības policijas sadarbībai informācijas aprites jomā patiešām ir būtiska nozīme. Arī Valsts policijas attīstības koncepcijā ir uzsvērts, ka Valsts policijas un pašvaldības policijas savstarpējā informācijas apmaiņa nodrošina iestāžu koordinētu rīcību un resursu ekonomiju.⁵¹⁸ Sadarbība informācijas apmaiņas jomā piedāvā dažādus formātus, taču autore galvenokārt akcentē divus virzienus, kuros sadarbība ir neaizstājama – sabiedriskās kārtības garantēšanā un policijas klātesamības nodrošināšanā.

No šāda skatupunkta raugoties, iespējams runāt par daudziem praktiskiem rīcībvirzieniem, kurus Valsts policija un pašvaldības policija var īstenot sadarbības nolūkā. Iestādes var apmainīties ar informāciju par iespējamiem likumpārkāpumiem un notikumiem, kuri apdraud personu vai sabiedrības drošību, kopīgi koordinēt policijā saņemtos izsaukumus, apmainīties ar informāciju par

⁵¹⁸ MK rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”. 06.04.2016. Latvijas Vēstnesis, 69, 11.04.2016.

meklējamām personām un transportlīdzekļiem, plānot patrulēšanas maršrutus un posteņus, kā arī drošības pasākumus publisku pasākumu laikā.

Nav šaubu, ka minēto sadarbības virzienu efektivitāti un kvalitāti nosaka datu kopums, kas savstarpēji mijiedarbojas kopīgam mērķim, proti, informācijas sistēmas esība un pieejamība. Lai uzlabotu informācijas apriti starp tiesībsardzības iestādēm un glābšanas dienestiem, Eiropas Reģionālās attīstības fonda projekta “Vienotais notikumu reģistrs”⁵¹⁹ ietvarā jau 2011. gadā tika izstrādāta Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas (IIS) apakšsistēma “Vienotais notikumu reģistrs”.

Šajā kontekstā ir jāatzīmē, ka IeM Informācijas centrs 2020. gadā uzsāka un joprojām turpina darbu pie jauna projekta “Jaunās paaudzes Integrētā iekšlietu informācijas sistēma” (IIS2) īstenošanas. Kā minēts projekta aprakstā, tā virsmērķis ir izveidot vienotu un efektīvu pārbaudi un pirmstiesas izmeklēšanas procesu elektronisku pārvaldības sistēmu, nodrošinot pamatu e-lietas izveidei, samazinot izmeklēšanas termiņus un izdevumus, kā arī nodrošinot datu pieejamību sabiedrībai.⁵²⁰ Tātad Vienotā notikumu reģistrā tiek uzkrāta plaša informācija par policijas reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un citiem likumpārkāpumiem, tajos iesaistītajām personām un priekšmetiem. Tas nozīmē, ka reģistra lielākā vērtība ir tajā, ka tiesību aizsardzības iestādes var operatīvi iegūt visu informāciju par katru reģistrēto notikumu un efektīvi koordinēt turpmākās darbības, kā arī iegūt pārskatu par visiem notikumiem, veicinot noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu un atklāšanu.

Pašreizējā situācijā sadarbības efektivitāti nosaka tas, ka reģistra datu ievadē ir iesaistīta Valsts policija, Valsts drošības dienests un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests. Sagaidāms, ka nākotnē arī Valsts Robežsardzei tiks noteikts pienākums reģistrēt informāciju. Ārvalstu pieredze rāda, ka svarīgs aspekts informācijas aprites jomā ir iespēja ar sabiedriskās kārtības un drošības pārraudzības informāciju, ko uzkrājusi viena iestāde, apmainīties un operēt arī citām tiesību aizsardzības iestādēm. Šajā saistībā autore akcentē kādus būtiskus likuma “Par policiju” grozījumus.

Lai nodrošinātu vienvērtīgu informācijas apriti un reģistrēšanas kārtību par notikumiem starp Valsts policiju, pašvaldības policiju un citām tiesību aizsardzības institūcijām, 2008. gadā tika veikti grozījumi likumā “Par policiju”, papildinot pašvaldības un ostas policijas pienākumus.

⁵¹⁹ Eiropas Reģionālās attīstības fonda projekts “Vienotais notikumu reģistrs”, 3DP/3.2.2.1.1/08/IPIA/IUMEPLS/013.

⁵²⁰ Jaunās paaudzes Integrētā iekšlietu informācijas sistēma (IIS 2). Detalizētais projekta apraksts (5. versija). IeM Informācijas centrs. 2020. Iegūts no: <https://www.varam.gov.lv/lv/media/6479/download> [sk. 25.03.2022.].

Proti, pašvaldības policijai ne vēlāk kā līdz 2025. gada 1. janvārim ir noteikts pienākums reģistrēt iesniegumus un informāciju par iespējamiem likumpārkāpumiem un ārkārtējiem notikumiem, kuri apdraud personu vai sabiedrības drošību, un reaģēt uz sniegto informāciju, kā arī nodot kompetentām amatpersonām un institūcijām saņemto informāciju.⁵²¹

Lai vērtētu situāciju atbilstoši reālajiem apstākļiem, autore izmanto likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā sniegto informāciju, kā arī informāciju, kura iegūta, personīgi veicot intervijas vairākās pašvaldībās. Jāatzīmē, ka vienotas notikumu reģistrācijas sistēmas izveidi, kura būtu pielāgota pašvaldības policijas darbam un vajadzībām, viennozīmīgi atbalsta lielākā daļa pašvaldību.⁵²² Tomēr neraugoties uz to, ka šobrīd pastāv visi nepieciešamie tiesiskie pamatnosacījumi, lai pašvaldības policijas varētu reģistrēt informāciju, jāsecina, ka lielākā daļa pašvaldības policiju darbojas pārejas noteikumu režīmā un vēl nav gatavas uzsākt reālas darbības.

Saskaņā ar pašvaldības policiju sniegto informāciju, institūcijas šobrīd īsteno atšķirīgu konceptuālo modeli informācijas reģistrēšanai un turpmākai izmantošanai. Kā akcentē Jūrmalas pilsētas pašvaldības policijas priekšnieks U. Bēniņš, pašreizējā situācija rāda, ka pašvaldības policijas informāciju par notikumiem reģistrē dažādi, piemēram, pašvaldību darbam pielāgotās informācijas sistēmās, kā arī rakstveidā (žurnālos vai veidlapās) vai elektroniski Excel failos.⁵²³ Jāsecina, ka atšķirīgs ir arī turpmākais informācijas pielietojums. Pašvaldības policijas institūcijas informāciju izmanto resursu vadībā, paveiktā darba uzskaitē un darba plānošanā. Reģistrētā informācija uz rakstveida pieprasījumu pamata tiek sniegta arī Valsts policijai un citām tiesību aizsardzības iestādēm.⁵²⁴

Cits sadarbības modelis, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir Rīgas reģiona piemērs. Jau vairāk nekā 20 gadus Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes telpās ir iekārtota darba vieta Rīgas pašvaldības policijas darbiniekam, kurš palīdz nodrošināt sabiedriskās kārtības uzraudzībā iesaistīto Valsts policijas un pašvaldības policijas spēku koordināciju un vienotu vadību Rīgas pilsētā. No vienas puses, minētais sadarbības formāts nenoliedzami norāda uz efektīvu pienākumu izpildi un ātru reaģēšanu uz notikumiem. No otras puses, tas vienlaikus aktualizē pirms 10 gadiem

⁵²¹ Grozījumi likumā "Par policiju". 11.10.2018. Latvijas Vēstnesis, 210, 24.10.2018.

⁵²² Likumprojekta "Grozījumi likumā "Par policiju"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Nr. 90/TA-198 (2018).

⁵²³ Autores personīgi veiktā intervija.

⁵²⁴ Likumprojekta "Grozījumi likumā "Par policiju"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Nr. 90/TA-198 (2018).

aizsākto diskusiju par vienotu Iekšlietu ministrijas radiosakaru sistēmas izmantošanu pašvaldības policijas institūciju ikdienas pienākumu izpildē un ārkārtas situāciju novēršanā.⁵²⁵

Tāpat faktiskie argumenti par labu Valsts policijas un pašvaldības policijas ciešai sadarbībai ir vairāki. Pašvaldības policijas pārstāvju viedoklis lielākajā daļā gadījumu rāda, ka sadarbība ar Valsts policijas struktūrvienībām ir pieminēta pozitīvā kontekstā. Ķekavas novada Reģionālās pašvaldības policijas pārstāvji apliecina, ka sadarbības rezultātā ir atrasti visefektīvākie risinājumi gan preventīvai rīcībai, gan apdraudējumu novēršanai.⁵²⁶ Arī citas pašvaldības apstiprina, ka kopīgi profilaktiskie reidi un dežūras ir uzlabojušas darba rezultātus sabiedriskās kārtības un drošības jomā.⁵²⁷ Vairākums iestāžu sadarbību atzīst par vērtīgu instrumentu, lai operatīvi reaģētu uz sabiedriskās kārtības pārkāpumiem un sasniegtu citus drošības mērķus.

Neraugoties uz sadarbības institūciju ciešajām saiknēm, tomēr nākas atbildēt uz jautājumu, kas minēto sadarbību virza uz priekšu un cik efektīva tā ir? Ja institūciju attīstības politikas stratēģiskais mērķis ir veicināt sadarbību sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, ir nepieciešama abpusēja vienošanās par attiecīgo sadarbības saturu. Jāatzīst, ka šobrīd daudzās pašvaldībās sadarbība starp Valsts policiju un pašvaldības policiju lielā mērā tiek īstenota, pamatojoties uz attiecīgo dienestu vadītāju mutisku vienošanos un regulāri pārrunājot aktualitātes. Nav šaubu, ka šādas vienošanās un iestāžu sadraudzība ir daļa no sabiedrības drošības veicināšanas, tomēr vienlaikus atklājas arī problēmas. Attiecīgais sadarbības formāts ir pakļauts zināmam subjektīvam riskam, proti, vai, mainoties vadībai, jaunie dienestu vadītāji un darbinieki spēs vienoties par sadarbību.

Sadarbības veicināšanai informācijas aprites jomā ir divas ilgtermiņa perspektīvas. Viens no mūsdienu attīstīto sabiedrību institūciju sadarbības pamatojumiem notiek ar līgumu starpniecību. Līgums šajā gadījumā paredz brīvprātīgu vienošanos starp divām vai vairākām formāli vienlīdzīgām pusēm. Neraugoties uz to, ka pirms 10 gadiem atsevišķas Valsts policijas

⁵²⁵ Informatīvais ziņojums "Par Valsts policijas un republikas pilsētu un novadu pašvaldības policijas institūciju sadarbības pilnveidošanu". VSS-19. Izsludināts VSS 09.01.2014., izskatīts VSS 17.07.2014.

⁵²⁶ Ķekavas novada domes paziņojums presei. Ķekavas novada domes vadība tiekas ar Valsts policijas un Reģionālās pašvaldības policijas pārstāvjiem. 17.08.2021. Iegūts no: <https://kekava.lv/pub/index.php?id=150&lid=16297> [sk. 25.03.2022.).

⁵²⁷ Preiļu novada domes paziņojums presei. Preiļu novada pašvaldības policijai mainīts darba laiks. 08.01.2021. Iegūts no: <https://preili.lv/210989/preilu-novada-pasvaldibas-policijai-mainits-darba-laiks/> // Latvijas Lielo pilsētu asociācijas paziņojums presei: Lielajās pilsētās pašvaldības policija strādā pastiprinātā režīmā. 24.03.2020. Iegūts no: <https://lpa.lv/jaunumi/pol-hhrzv> [sk. 25.03.2022.].

strukturvienības jau bija noslēgušas sadarbības līgumus ar pašvaldības policijas institūcijām⁵²⁸, autore secina, ka sadarbības līgumi pašvaldību teritorijās nolūkā apvienot spēkus kopīgu mērķtiecīgu darbību organizēšanai un veikšanai būtiski uzlabotu informācijas apmaiņu un līdz ar to arī sabiedriskās kārtības garantēšanu un iedzīvotāju drošību.

Apzinoties informācijas un tehnoloģiju nozīmi mūsdienu apstākļos, kā arī citējot asoc. profesora J. Šeina (*Jon Shane*) teikto, ka efektīvai informācijas apmaiņai drošības jomā jāklūst par pastāvīgu institūciju sadarbības procesu⁵²⁹, autore uzsver nepieciešamību pēc iespējas ātrāk radīt tiesiskus, praktiskus un finansiālus risinājumus pašvaldībās, kas nodrošinātu iespējas pilnvērtīgam darbam ar Vienoto informācijas reģistru, kā arī ļautu izmantot vienotu raidsakaru tīklu.

4.3.2. Sadarbība civilās aizsardzības jomā

Viens no galvenajiem valsts un sabiedrības drošības elementiem ir civilā aizsardzība, savukārt sabiedriskā kārtība ir būtisks civilās aizsardzības pamats. Valsts un pašvaldību institūcijas, kuru dienaskārtībā ir civilās aizsardzības jautājumi, neapšaubāmi veicina personu un sabiedrības drošību. Tātad saikne starp sabiedrības drošību un civilo aizsardzību ir izteikta, jo sistēmu vieno kopīgs mērķis – indivīda, īpašuma un vides drošības aizsardzība.

Civilās aizsardzības pamatnostādnes reglamentē vairāki politikas plānošanas dokumenti un normatīvie akti. 2016. gadā Saeima pieņēma Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likumu, kurš nosaka galvenos institūciju un sabiedrības stratēģiskos virzienus krīzes situācijas pārvarēšanai. Likums izšķir divu veidu katastrofas (dabas un cilvēku izraisītās) un nosaka rīcības kārtību, kā arī reglamentē atbildīgās institūcijas, kuras ir iesaistītas katastrofas pārvaldībā.⁵³⁰

Taču autore akcentē, ka jebkuram stratēģiskam mērķim un virzienam ir jāseko konkrētai rīcībai. Dokuments, kas nosaka konkrētus katastrofas pārvaldības pasākumus un rīcībvirzienu īstenotājus, ir civilās aizsardzības plāns. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta pienākums ir izstrādāt valsts civilās aizsardzības plānu⁵³¹, savukārt katras pašvaldības uzdevums ir izstrādāt

⁵²⁸ 2012. gada 28. februāra “Sadarbības līgums starp Valsts policijas Kurzemes reģiona pārvaldi un Ventspils pašvaldības policiju”, 2012. gada 29. maija “Sadarbības līgums starp Valsts policijas Kurzemes reģiona pārvaldi un Liepājas pilsētas pašvaldības policiju.” Npublicēts materiāls.

⁵²⁹ Shane J.M. Daily work experiences and police performance. *Police Practice and Research. An International Journal*. Volume 14, Issue 1, 2013, P. 21.

⁵³⁰ Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums. 05.05.2016. *Latvijas Vēstnesis*, 100, 25.05.2016. 4. un 6. pants.

⁵³¹ MK rīkojums Nr. 476 “Par Valsts civilās aizsardzības plānu”. 26.08.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 167, 31.08.2020.

civilās aizsardzības plānu, kas tiek pielāgots konkrētās administratīvās teritorijas vajadzībām. Šajā ziņā var pieminēt arī paaugstinātas bīstamības objektu civilās aizsardzības plānus, kuri nosaka konkrētus paaugstinātas bīstamības objektus un paredz katastrofu pārvaldības pasākumus šajos objektos.

VUGD ir galvenā civilās aizsardzības sistēmas koordinējošā iestāde, un tās nozīmīgā loma nav apstrīdama. Tomēr šīs apakšnodaļas ietvarā autore galvenokārt akcentēs pašvaldības institūciju, Valsts policijas un Zemessardzes nozīmi, kā arī sadarbības aspektus krīzes situācijas pārvaldībā.

Izvērtējot pašvaldību institūciju kompetences apjomu, jāsecina, ka ir vairāki funkciju bloki, kuri būtiski uzsver pašvaldību ietekmi civilās aizsardzības institucionālajā sistēmā. Lai nodrošinātu cilvēku, vides un īpašuma drošību un aizsardzību krīzes situācijās, pašvaldību institūciju pienākums ir piedalīties preventīvos pasākumos, seku likvidācijas laikā nodrošināt sabiedrisko kārtību, ja nepieciešams, evakuēt iedzīvotājus un nodrošināt viņu pamatvajadzības, kā arī sniegt atbalstu operatīvajiem un avārijas dienestiem.⁵³²

Vairāku pašvaldības policiju darba rezultāti pamatoti rāda, ka lielākajām un finansiāli ietekmīgākajām pašvaldībām šobrīd ir pietiekami liela kapacitāte un zināšanas, lai efektīvi uzturētu kārtību un drošību, kā arī veiksmīgi darbotos civilās aizsardzības jomā. Lai īsumā raksturotu situāciju, autore par pamatu izmanto Rīgas pašvaldības policijas darbības rezultātus. 2020. gadā darbinieki piedalījās: 1) 90 ugunsnelaimes gadījumos, sniedzot palīdzību cietušajām personām; 2) 19 cietušās personas tika izmitinātas pagaidu mītnēs; 3) sadarbībā ar Vides dienestu piedalījās kompleksajās pārbaudēs 12 paaugstinātas bīstamības objektos; 4) izvērtēja SIA “Neste Latvija” civilās aizsardzības plānu; 5) izvērtēja sešus paaugstinātas bīstamības drošības pārskatus un trīs rūpniecisko avāriju novēršanas programmas.⁵³³

Jāatzīst, ka drošības vides izmaiņas rada daudz neprognozējamu seku un ietekmju uz sabiedrību, līdz ar to autore ir pārliecināta, ka efektīvs sabiedriskās kārtības un drošības priekšnoteikums krīzes situācijās un ikdienā ir izpratne par to, ka civilā aizsardzība ir valsts un pašvaldības funkcija. Tas nozīmē, ka atbildīgo institūciju efektīvas funkcionēšanas pamatlīmeņi ir būtiski saistīti ar sākotnēji pieņemtajiem lēmumiem un daudzējādā ziņā – ar efektīviem civilās

⁵³² MK rīkojums Nr. 476 “Par Valsts civilās aizsardzības plānu”. 26.08.2020. Latvijas Vēstnesis, 167, 31.08.2020., pielikums.

⁵³³ Rīgas pašvaldības policijas darba un attīstības virzieni 2020. gadā. Iegūts no: <https://rpp.riga.lv/rpp/parskati/> [sk. 19.02.2022.].

aizsardzības plāniem. Tātad katras pašvaldības pienākums ir izvērtēt pašvaldības teritorijā esošos riskus, civilās aizsardzības plānā paredzēt preventīvos un reaģējošos pasākumus apdraudējumu mazināšanai⁵³⁴ un (kas, pēc autores domām, ir būtiski) praksē pārbaudīt civilās aizsardzības sistēmas darbību un rīcībvirzienu atbilstību.⁵³⁵

Neraugoties uz to, ka gandrīz ikviena pašvaldība šobrīd nodrošina to, ka civilās aizsardzības plāna aktuālā redakcija ir publiski pieejama attiecīgās pašvaldības mājaslapā, jāsecina, ka regulējums, kas attiecas uz civilo aizsardzību pašvaldībās, šobrīd ir viens no vājākajiem. Minēto problemātiku akcentē arī autoru kolektīvs pētījumā “Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu”.

Kopīgie kritiskie secinājumi atklāj skaidru problēmu loku. Daudzās pašvaldībās šobrīd publiski ir pieejami novecojuši, formāli un pat spēcīgi neesoši civilās aizsardzības plāni, kas visbiežāk neatspoguļo pašvaldības faktisko stāvokli.⁵³⁶ Lai gan vairāku pašvaldību pārstāvji (tostarp, pašvaldības policiju vadība) autorei personīgi apstiprināja, ka aktīvi un regulāri piedalās civilās aizsardzības komisijās un nopietni strādā ar civilās aizsardzības plāniem, jāsecina, ka problēmas tomēr pastāv un faktiski ne atbildīgās institūcijas, ne sabiedrība nav gatava krīzes situācijām.

Skaidru pozīciju šajā jautājumā pauž aizsardzības ministrs A. Pabriks, runājot par Latvijas drošību. Ministrs norāda, ka, lai labi sagatavotos arī sliktākajiem iespējamajiem scenārijiem, ir būtiski atbildīgajām ministrijām un pašvaldībām tagad “noraust putekļus” un pārskatīt civilās aizsardzības plānus, lai tie būtu funkcionējoši, nevis tikai uz papīra.⁵³⁷ Autore piekrīt minētajam viedoklim un papildina, ka pašvaldības bez efektīvi funkcionējošiem civilās aizsardzības plāniem sabiedrībai lielā mērā parāda sevi kā neefektīvas darbībā un nereti veicina savstarpējās uzticības trūkumu.

⁵³⁴ MK rīkojums Nr. 658 “Noteikumi par civilās aizsardzības plānu struktūru un tajos iekļaujamo informāciju”. 07.11.2017. Latvijas Vēstnesis, 223, 09.11.2017.

⁵³⁵ Liepājā norisināsies civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas mācības. 26.08.2021. Iegūts no: <https://www.ldz.lv/lv/LDz-piedalises-macibas-Liepaja/> Valkā notiek civilās aizsardzības komisijas mācības “Pilskalns”. 20.12.2021. Iegūts no: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/336052-valka-notiek-civilas-aizsardzibas-komisijas-macibas-pilskalns-2021> [sk. 25.03.2022.].

⁵³⁶ Pētījums “Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021. 197. lpp.

⁵³⁷ Pabriks: Latvijas Bruņotajiem spēkiem pašlaik svarīgākais iegūt labākas tehnoloģijas. Diena.lv., 2022. gada 8. marts. Iegūts no: <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/pabriks-latvijas-brunotajiem-spekiem-paslaik-svarigakais-iegut-labakas-tehnologijas-14276837> [sk. 25.03.2022.].

Nemot vērā pasaulē pieaugošos ārkārtas situāciju un katastrofu riskus, klimata pārmaiņu radītos apdraudējumus, ģeopolitiskos apdraudējumus, nozīmīgs jautājums, kuram nepieciešams pievērst uzmanību, ir saistīts ar agrīnās brīdināšanas sistēmu, kas ir paredzēta pirmās informācijas sniegšanai. Jāatzīst, ka informēšanā un brīdināšanā būtiska loma ir pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām un, neraugoties uz esošiem tradicionāliem instrumentiem, kurus var izmantot apziņošanā – trauksmes sirēnas un plašsaziņas līdzekļi, svarīgi ir akcentēt jaunus risinājumus valsts agrīnās brīdināšanas sistēmas pilnveidošanai. 2021.gada 13.aprīlī Ministru kabinets atbalstīja Iekšlietu ministrijas sagatavoto risinājumu, kas paredz līdz 2024. gadam Latvijā ieviest šūnu apraidi, iespējamu katastrofu vai militāru apdraudējumu gadījumos apziņojot iedzīvotājus ar mobilo tālrunu starpniecību.⁵³⁸ Šajā saistībā VUGD priekšnieka vietnieks M. Baltmanis norāda, ka informēšana, izmantojot mobilos telefonus, nodrošinātu apziņošanas ātrumu un efektīvu sasniedzamību tiem, kuri pakļauti apdraudējuma riskam.⁵³⁹

Cits būtisks aspekts, kuram autore vēlas pievērst uzmanību, ir Zemessardzes nozīme civilās aizsardzības jomā. Zemessardzes integrācija Nacionālo bruņoto spēku sastāvā ir notikusi pakāpeniski – sākot no 1991. gada, kad Zemessardze veidojās kā paš aizsardzības formējums,⁵⁴⁰ līdz pilnīgai integrācijai NBS sastāvā 2000. gadā. Jāatzīmē, ka Zemessardzes izveides sākumposmā tās funkcijas bija daudzveidīgas – valsts militārā aizsardzība, valsts un pašvaldības objektu aizsardzība, personu un sabiedrības drošības garantēšana, palīdzības sniegšana policijai, muitai, robežsardzei un pašvaldībām pienākumu izpildē, kā arī palīdzība pašvaldībām katastrofu pārvaldībā. Šajā saistībā E. Keterliņa pauž interesantu atziņu, ka faktiski šajā laikā Zemessardze nevis vienkārši sniedza atbalstu, bet gan lielākoties veica policijas, muitas un robežsardzes funkcijas.⁵⁴¹

Neraugoties uz to, ka Latvijā šobrīd darbojas efektīvas un uzticamas tiesību aizsardzības iestādes, jāsecina, Zemessardzei joprojām ir noteiktas plašas kompetences, tostarp, atbalsta sniegšana civilās aizsardzības sistēmai un drošības garantēšana valstī.⁵⁴² Pašreizējos apstākļos, kad

⁵³⁸ Informatīvais ziņojums "Par šūnu apraides sistēmu un citām iespējamajām apziņošanas sistēmām, to ieviešanas un uzturēšanas izmaksām". VSS-567, TA-598. Izskatīts MK 13.04.2021.

⁵³⁹ Rozentāls A. Intervija ar VUGD priekšnieka vietnieku Mārtiņu Baltmani "Visām situācijām receptu nav". Diena, 11.03.2022.

⁵⁴⁰ Likums "Par Latvijas Republikas Zemessardzi". 23.08.1991. "Ziņotājs", 35, 12.09.1991., zaudējis spēku 05.05.1993.

⁵⁴¹ Keterliņa E. Zemessardzes attīstība Latvijas drošības politikas kontekstā. Militārais apskats, 2007, Nr. 2(124)., 17.–18. lpp.

⁵⁴² Latvijas Republikas Zemessardzes likums. 06.05.2010. Latvijas Vēstnesis, 82, 26.05.2010. 3. pants.

pasauli ir satricinājis Krievijas militārais iebrukums Ukrainā, Zemessardzes būtiskā loma valsts aizsardzības civilajā komponentē tikai pastiprinās. Zemessardzes komandieris E. Leščinskis šajā sakarā mūs pārliecina ar argumentu spēku, ka tagad pasaule ir ieraudzījusi un sapratusi to, par ko Baltijas valstis runāja nepārtraukti,-Krievija nav iedomāts drauds, tā ir drauds visas Eiropas un pasaules drošībai. Mūsu lielākā atziņa pēc notikumiem Ukrainā - neesam kļūdījušies, uzskatot, ka Zemessardzei, tāpat kā teritoriālajiem spēkiem Ukrainā, ir milzīga loma valsts aizsardzībā. Protams, var izdarīt secinājumus par izmantoto taktiku, operacionālo vadību un paņēmieniem, bet kopumā ir jāattīsta Zemessardzes spējas vēl intensīvāk, jo zemessargi būs pirmie, kas saskarsies ar potenciālo pretinieku.⁵⁴³

Saskaņā ar normatīvo regulējumu, kas nosaka kārtību, kādā Zemessardze sniedz atbalstu, Zemessardzes pienākums, īstenojot valsts aizsardzības un drošības mērķi, ir sadarboties ar Valsts policiju un pašvaldībām civilās aizsardzības plānu preventīvajos, reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumos, kas saistīti ar likumpārkāpumu novēršanu, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanu, kā arī atbalstīt Valsts drošības dienestu, Valsts robezsardzi, Valsts meža dienestu, Valsts vides dienestu, kā arī citas institūcijas to pienākumu izpildē.⁵⁴⁴

Lai Zemessardze efektīvi atbalstītu valsts un pašvaldību institūcijas civilās aizsardzības un drošības jomā, nozīmīgs jautājums, autoresprāt, ir speciālā apmācība. Jāsecina, ka ideja par zemessargu un policijas darbinieku apmācību un sadarbību politiku vidū tika aktualizēta jau pirms 10 gadiem. Kaut gan sākumposmā organizatoriskie jautājumi nebija skaidri formulēti, piemēram, kura no institūcijām virzīs un attīstīs minēto sadarbību, diskusiju rezultātā tika panākta vienošanās par vairākiem sadarbības formātiem.⁵⁴⁵ Jāatzīmē, ka arī Valsts policijas koledža tajā laikā izstrādāja un īstenoja profesionālās pilnveides izglītības programmu zemessargiem “Atbalsts Valsts policijas darbam personu meklēšanas un sabiedriskās kārtības nodrošināšanas pasākumos”. Kopumā tika apmācīti gandrīz 500 zemessargi.

Sadarbības aktualitāti visos līmeņos vēl pastiprina Nacionālo bruņoto spēku pārstāvji, norādot, ka zemessargi ir nepieciešami arī pašvaldībās, kur varētu sniegt nozīmīgu ieguldījumu sabiedriskās kārtības uzturēšanā. Īpaši aktuāla zemessargu palīdzība būtu pierobežas teritorijā, kā

⁵⁴³ Plauka J. Pirmie saskarsmē ar pretinieku. Intervija ar Zemessardzes komandieri Egilu Leščinski. Diena, 10.03.2022. 4.lpp.

⁵⁴⁴ MK noteikumi Nr.936. “Kārtība, kādā Latvijas Republikas Zemessardze sniedz atbalstu valsts un pašvaldību institūcijām likumpārkāpumu novēršanā, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā”. 05.10.2010. Latvijas Vēstnesis, 160, 08.10.2010., 3. punkts.

⁵⁴⁵ Aizsardzības ministrija: Par Zemessardzes sadarbību ar Valsts policiju. Latvijas Vēstnesis. 29.09.2009., Nr. 154.

arī novados, kur nav izveidota pašvaldības policija vai par kārtību atbild tikai viens iecirkņa inspektors.⁵⁴⁶ Tiesa, 2021.gadā Zemessardzei nācās pildīt arī potenciāli bīstamākas funkcijas, proti, sniegt atbalstu Valsts Robežsardzei robežas ar Baltkrieviju apsargāšanā, lai pretdarbotos A. Lukašenko īstenotajam hibrīdkaram.⁵⁴⁷

Jāsecina, ka līdz ar Krievijas agresiju Ukrainā politiskajā dienaskārtībā un arī sabiedrībā atkal ir izvirzījušies jautājumi par zemessargu aktīvu iesaistīšanu civilās aizsardzības jomā un policejisko funkciju izpildē.⁵⁴⁸ Autoresprāt, diskusija ir pamatota, jo jautājums skar ārkārtas situācijas un krīžu pārvaldību. Zemessardze ir Nacionālo bruņoto spēku rezerve un civilās drošības draudu gadījumā, kad tiek pārsniegta pašvaldības, policijas un citu tiesību aizsardzības iestāžu kapacitāte, būtu iespējams piesaistīt iepriekš apmācītus Zemessardzes spēkus, kas ir valsts stratēģiskie resursi.

Kaut gan šobrīd starp institūciju sadarbības pamatā ir civilās aizsardzības plāni, kā arī vairākos gadījumos atbalsts tiek sniegts pamatojoties uz NBS komandiera (vai viņa pilnvarotās amatpersonas) pavēles un valsts un pašvaldību institūciju rakstveida pieprasījumu,⁵⁴⁹ pēc autores domām, būtiski ir pārskatīt jautājumu par starp institūciju sadarbības līgumu slēgšanu vai atjaunināšanu, ja tādi iepriekš noslēgti. Autore ir pārliecināta, ka sadarbības līgumi, pirmkārt, spētu visefektīvāk un vispusīgāk leģitimizēt sadarbības virzienus civilās aizsardzības un drošības jomā. Otrkārt, tie parādītu, ka atbildīgās institūcijas nekonkurē savu tiešo pienākumu izpildē, bet ārkārtas gadījumos tās darbojas un sadarbojas savas kompetences ietvaros.

4.3.3. Sadarbība pierobežas teritorijā

Eiropas, Baltijas reģiona un Latvijas robežas drošība ir viens no centrālajiem jautājumiem, kas nepārtraukti ir bijis valdības un drošības politikas veidotāju prioritārajā dienaskārtībā. Taču

⁵⁴⁶ Traubergs T. Zemessargi palīdzēs policijai nodrošināt kārtību. Tēvijas Sargs, Nr. 11, 2011., 13. lpp.

⁵⁴⁷ Rostoks T. Atturēšanas politika Latvijā 2021. un 2022.gadā. Latvijas ārējā un drošības politika. Gadagrāmata 2022 / Red. Andris Sprūds, Sintija Broka – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021. 97. lpp. // "Sargs.lv" reportāža: Uz Latvijas un Baltkrievijas robežas pagaidām mierīgi. 21.07.2021. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/jaunums/sargslv-reportaza-uz-latvijas-un-baltkrievijas-robezas-pagaidam-mierigi> [sk. 25.03.2022.].

⁵⁴⁸ Strauji pieaug Latvijas pilsoņu vēlme pievienoties Zemessardzei. NBS paziņojums preseai 03.03.2022. Iegūts no: <https://www.sargs.lv/lv/nbs/2022-03-03/strauji-pieaug-latvijas-pilsonu-velme-pievienoties-zemessardzei> [sk. 25.03.2022.].

⁵⁴⁹ MK noteikumi Nr.936. „Kārtība, kādā Latvijas Republikas Zemessardze sniedz atbalstu valsts un pašvaldību institūcijām likumpārkāpumu novēršanā, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā”. 05.10.2010. Latvijas Vēstnesis, 160, 08.10.2010., 2. punkts.

jāsecina, ka daži pēdējie gadi starptautiskajai drošības videi un arī Latvijai likuši vēl spēcīgāk pārdomāt valsts robežas neaizskaramības aspektus un attieksmi pret drošību kopumā.

2021. gadā tā pamatojums bija Baltkrievijas organizētais hibrīdkarš pret Latvijas, Lietuvas un Polijas ārējo robežu, kuru pavadīja mākslīgi veidotas nelegālās migrācijas plūsmas un vērienīga dezinformācija. Savukārt 2022. gada 24. februārī Krievija ar plaša mēroga iebrukumu Ukrainā sāka jaunu militārā konflikta fāzi pasaulē. NATO ģenerālsekretārs J. Stoltenbergs, 2022. gada 8. martā apmeklējot Latviju, uzsvēra, ka Putina sāktais karš Ukrainā beidza mieru Eiropā, tādējādi apliecinot, ka tas nav Ukrainas iekšējais konflikts vai reģionālā problēma, bet visas transatlantiskās vienotības jautājums.⁵⁵⁰

Pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā valsts robežas stabilitāte un drošība ir atkarīga no vairākiem faktoriem, tomēr nav šaubu, ka viens no pamatelementiem ar vislielāko ietekmi uz valsts un sabiedrības drošību slēpjas tieši efektīvā valstu sadarbībā pierobežas teritorijā. Šai sadarbībai ir liels potenciāls globālās drošības stiprināšanā, un arī šīs apakšnodaļas ietvarā sadarbību pierobežas teritorijā var pētīt no vairākiem aspektiem: 1) policijas iestāžu sadarbība ar starptautiskajām organizācijām (Interpol, Europol, Roadpol, ENFSI u. c.) noziedzības novēršanā un apkarošanā; 2) robežsardzes iestāžu sadarbība ar starptautisko organizāciju Frontex nolūkā novērst nelikumīgu migrāciju un aizsargāt valsts robežu; 3) Baltijas valstu policijas iestāžu sadarbība valsts robežas aizsardzībā un sabiedrības drošības garantēšanā pierobežas teritorijā.

Autore, būdama pārliecināta, ka sadarbībai starp Baltijas valstu policijas iestādēm lielā mērā ir noteicoša nozīme robežas stiprināšanā, kā arī personu un sabiedrības drošības garantēšanā, lielāko uzmanību šajā apakšnodaļā pievērsīs Latvijas, Lietuvas un Igaunijas policijas iestāžu kopīgiem dienesta pienākumu izpildes pasākumiem pierobežas teritorijā.

Viens no pirmajiem mēģinājumiem attīstīt un stiprināt draudzīgas attiecības un savstarpēju sadarbību starp Latvijas, Lietuvas un Igaunijas valstīm bija 2006. gadā parakstītais “Latvijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības līgums par sadarbību organizētās noziedzības un citu noziedzīgu nodarījumu apkarošanā un kopīgām darbībām pierobežas apgabalos” un “Latvijas Republikas valdības un Igaunijas Republikas valdības līgums par pārrobežu sadarbību noziedzības apkarošanā”.

⁵⁵⁰ Press Conference with NATO Secretary General Jens Stoltenberg. 08 March 2022. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192964.htm [viewed 24.03.2022.].

Uzskatot, ka noziedzība un sabiedriskās kārtības pārkāpumi rada draudus visu trīs Baltijas valstu drošībai un cieša sadarbība ir nozīmīgs piensums drošības stiprināšanā, Latvija, Lietuva un Igaunija vienojās īstenot kopīgas darbības to pierobežas apgabalos. Kopīga dienesta pienākumu izpilde minēto Baltijas starpvaldību līgumu kontekstā nozīmē kopīgu patrulēšanu pierobežas teritorijā, kuras mērķis ir nodrošināt sabiedrisko kārtību un drošību, satiksmes drošības kontroli, kā arī novērst noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus.⁵⁵¹

Lai nodrošinātu noslēgto Baltijas starpvaldību līgumu ieviešanu policijas iestāžu praktiskajā darbā, kā arī paredzētu kārtību, kādā kompetentās iestādes īsteno kopīgās darbības, līdztekus vairākas policijas un robežsardzes struktūrvienības un departamenti parakstīja sadarbības līgumus,⁵⁵² kuros pauda gatavību starptautiskās sadarbības ietvaros nodrošināt robežu drošību, garantēt sabiedrisko kārtību un drošību, kā arī novērst noziedzību. Kā labās prakses piemēru šajā ziņā autore izceļ sadarbību starp Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldi un Igaunijas Policijas departamentu. Sadarbības pozitīvās tendences akcentē arī VP Vidzemes reģiona pārvaldes pārstāvis D. Kohanovs norādot, ka, lai novērstu likumpārkāpumus un nelikumīgu migrāciju, Vidzemes reģiona pārvalde pastāvīgi sadarbojas ar Igaunijas kolēģiem, īstenojot kopīgas patruļas. Kopīga patrulēšana Šengenas teritorijā ir ierasta prakse reģionā un papildus drošības garants pierobežas zonā.⁵⁵³

Policijas pārrobežu sadarbības kontekstā būtiski ir pieminēt arī “Padomes Lēmumu 2008/615/TI par pārrobežu sadarbības pastiprināšanu, jo īpaši apkarojot terorismu un pārrobežu noziedzību” [Prīmes lēmums (615)] un “Padomes lēmumu 2008/616/TI par to, kā īstenot Lēmumu 2008/615/TI par pārrobežu sadarbības pastiprināšanu, jo īpaši – apkarojot terorismu un pārrobežu noziedzību” [Prīmes lēmums (616)]. Prīmes lēmumi nosaka, ka dalībvalstu kompetentās iestādes sadarbībās nolūkā var īstenot kopīgu patrulēšanu un citas kopīgas operācijas citas valsts

⁵⁵¹ Latvijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības līgums par sadarbību organizētās noziedzības un citu noziedzīgu nodarījumu apkarošanā un kopīgām darbībām pierobežas apgabalos. 07.06.2006. “Latvijas Vēstnesis”, 174, 01.11.2006.

Par Latvijas Republikas valdības un Igaunijas Republikas valdības līgumu par pārrobežu sadarbību noziedzības apkarošanā. 28.09.2006. Latvijas Vēstnesis, 162, 11.10.2006. 11. pants.

⁵⁵² Lietuvas Republikas Policijas departamenta un Latvijas Republikas Valsts policijas līgums par pārrobežu sadarbību starp Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijai pakļauto Policijas departamentu un Latvijas Republikas Valsts policiju. Npublicēts materiāls. // Igaunijas Republikas policijas un robežsardzes un Latvijas Republikas Valsts policijas 2017. gada 8. septembra līgums Nr. 1518 par pārrobežu sadarbību starp Igaunijas policijas un robežsardzes pārvaldi un Latvijas Republikas Valsts policiju. Npublicēts materiāls.

⁵⁵³ Vidzemes reģiona pārvaldes policisti pierobežas zonā veic kopīgas patruļas ar Igaunijas policiju. Valmieras ziņas. 03.09.2021. Iegūts no: <https://www.valmieraszinas.lv/vidzemes-regiona-parvaldes-policisti-pierobezas-zona-veic-kopigas-patru-las-ar-igaunijas-policiju/> [sk. 25.03.2022.).

teritorijā.⁵⁵⁴ Vienlaikus lēmumi akcentē arī savstarpējās palīdzības principa būtisko nozīmi drošības vairošanā, tādējādi kopumā radot stabilu un konstruktīvu ietvaru efektīvai pārrobežu sadarbībai.

Savstarpējās palīdzības princips izriet no Lēmuma 18. panta, kurā noteikts, ka tiesību aizsardzības iestādes sadarbojas un sniedz atbalstu cita citai masu pasākumu laikā, kā arī katastrofu un krīzes situācijās, novēršot noziedzīgos nodarījumus un uzturot sabiedrisko kārtību un drošību. Konstatējot šādu situāciju, iestādes iespēju robežās sniedz atbalstu cita citai, piesaistot gan cilvēkresursus, gan nodrošinot materiāltehniskos resursus.

Šajā saistībā autore nonāk pie kāda vērtīga secinājuma, proti, minētais regulējums nav tikai formāls, bet to iespējams iedzīvināt arī praksē, kā to pierāda vairāki piemēri. Valsts policija kopā ar citām civilajām un militārajām iestādēm 2021. gada nogalē, reaģējot uz situācijas pasliktināšanos Baltkrievijas robežas tuvumā, lūdza Igaunijas Policijas un robežsardzes pārvaldi izvērtēt tās gatavību nosūtīt uz Latviju palīgspēkus sabiedriskās kārtības nodrošināšanai pierobežas zonā. Igaunijas atbildes reakcija uz pastāvošajiem drošības izaicinājumiem parādīja operatīvu gatavību nekavējoties nosūtīt uz Latviju papildu policijas vienības, lai stiprinātu valsts robežu un apturētu hibrīdkara izpausmes visās tās formās. Igaunijas iekšlietu ministrs Kristians Jāni sadarbības kontekstā sniedza skaidru vēstījumu, ka Igaunijas misija “ESTPOL5” jau vairākus mēnešus sniedz palīdzību Lietuvai, turklāt līdzīga vienošanās par palīgspēku piesaistīšanu ir spēkā arī Latvijā. “Baltkrievijas organizētajā hibrīduzbrukumā mēs neatstāsim bez palīdzības savus sabiedrotos un kaimiņus, jo ES ārējo robežu aizsardzība ir visu kopīgās rūpes un prioritāte”.⁵⁵⁵

Pievēršoties praktiskajiem aspektiem, kas Latvijas, Lietuvas un Igaunijas policijas darbiniekiem ļauj īstenot kopīgu patrulēšanu, jāsecina, ka praksē tādu ir pietiekami daudz un tie jāņem vērā, lai kopīga dienesta pienākumu izpilde būtu efektīva. Proti, lēmuma pieņemšana par kopīgu patrulēšanu, kopīgās patrulēšanas darbības organizācija, savstarpējā komunikācija, tehnisko līdzekļu un raidsakaru izmantošana, kā arī policijas darbinieku zināšanas un prasmes ir reāls potenciāls, kas veicina sadarbības efektivitāti. Neraugoties uz to, ka kopīga pienākumu izpilde ietver vairākus sarežģītus darba organizācijas aspektus, lietderīgi atcerēties, ka sadarbība

⁵⁵⁴ Padomes lēmums 2008/615/TI par pārrobežu sadarbības pastiprināšanu, jo īpaši apkarojot terorismu un pārrobežu noziedzību. 23.07.2008. L 210/1. 17. pants.// Padomes lēmums 2008/616/TI par to, kā īstenot Lēmumu 2008/615/TI par pārrobežu sadarbības pastiprināšanu, jo īpaši – apkarojot terorismu un pārrobežu noziedzību. 23.08.2008. L 210/12.

⁵⁵⁵ Igaunijas Policijas un robežsardzes pārvalde pauž gatavību nepieciešamības gadījumā palīdzēt Latvijas kolēģiem uz Baltkrievijas robežas. LETA, 18.11.2021. Iegūts no: <https://www.leta.lv/es/item/10EFDD15-0888-4D2B-91B7-DF0FB35545EC/jaunumi:news/> [sk. 23.03.2022.].

pierobežas teritorijā ne tikai nodrošina reālu uzdevumu izpildi noteiktos patrulēšanas maršrutos vai posteņos, bet arī veicina likumpārkāpumu prevenciju un policijas tēla veidošanu.⁵⁵⁶

Jāpiebilst, ka lielā mērā drošības telpa un policijas iestāžu darba efektivitāte ir atkarīga no darbinieku profesionalitātes paaugstināšanas. Lai veicinātu izpratni par kopīgiem sadarbības mērķiem un principiem, efektīvi nodrošinātu sabiedrisko kārtību un drošību pierobežas teritorijā, būtiski, lai sadarbībā iesaistīto valstu policijas iestādes kopīgi un regulāri īstenotu darbinieku izglītošanas pasākumus. Tomēr jāsecina, ka pēdējo 10 gadu laikā dažādi sociālekonomiskie apstākļi negatīvi ietekmējuši arī šo jomu.

Novērtējot Latvijas, Lietuvas un Igaunijas policijas vajadzības un finansiālās iespējas starptautiskās sadarbības un izglītības jomā, Valsts policija 2010. gadā piesaistīja ES finanšu instrumentu – īpašo programmu “Cīņa ar noziedzību un tās prevencija”, kas ļāva īstenot vairākus nozīmīgus projektus starptautiskās sadarbības jomā. Šajā ziņā autore izceļ kādu īpašu projektu – “Policijas pārrobežu sadarbības stiprināšanas kapacitāte Lietuvā, Latvijā un Polijā”, kura mērķis bija stiprināt policijas darbinieku profesionālās kompetences, veicināt sadarbību starp kaimiņvalstu policijas dienestiem, tādējādi nodrošinot drošību un efektīvu cīņu pret noziedzību gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī.

Jāsecina, ka projekta piensums bija nozīmīgs ne tikai kopīgās drošības stiprināšanā, bet tam bija arī tiesiska, praktiska un pētnieciska vērtība, pilnveidojot policijas darbības metodes. Ņemot vērā, ka autore minētajā projektā piedalījās kā viena no koordinatorēm, secinājumi pārrobežu sadarbības jomā ir pietiekami pamatoti un objektīvi.

Nav šaubu par Baltijas valstu sadarbības pozitīvo ietekmi un būtisko lomu valsts robežas aizsardzībā, kā arī personu un sabiedrības drošības garantēšanā. Tomēr jāsecina, ka praksē pastāv vairākas organizatoriskas un praktiskas problēmas, kuras valstu policijas struktūrvienībām traucē efektīvi izpildīt kopīgās funkcijas pierobežas teritorijā. Autores novērojumi kopīgo patrulēšanas mācību laikā akcentē vairākus problēmu lokus. Proti, policijas darbiniekiem ir nepietiekamas valodu zināšanas (angļu un krievu), nepietiekama izpratne par kopīgās patrulēšanas mērķi, kompetenci un pilnvarām, kā arī kopīgu dienesta pienākumu organizēšanu ārkārtas gadījumos.

⁵⁵⁶ Kuzņecova K. Policijas pārrobežu sadarbības loma sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Administratīvā un Kriminālā justīcija, 2012, Nr. 2., 74. lpp.

Tāpat zināma problemātika atklājas saistībā ar informācijas apmaiņu, tūlītēju reaģēšanu uz saņemto informāciju un tehnisko sakaru līdzekļu izmantošanu.⁵⁵⁷

Pašreizējā drošības situācijā visu līmeņu starptautiskās sadarbības formātiem ir stabilizējošs efekts. Tomēr daži tuvākie gadi, visticamāk, parādīs to, cik lielā mērā sadarbībā iesaistītās puses ir gatavas reāli īstenot konkrētas sadarbības iniciatīvas un veidot noturīgu ietvaru nākotnei. Var tikai vēlreiz atgādināt, ka Latvijas valsts drošība nav iespējama bez pienācīgas pārrobežu sadarbības, kas daudzējādā ziņā ir atkarīga no praktiskiem, tiesiskiem un arī politiskiem aspektiem. Savukārt pozicionējot sevi kā uzticamu sadarbības partneri citām valstīm, Latvija vairo ne tikai kopējo reģiona stabilitāti, bet arī visas starptautiskās vides drošību.

⁵⁵⁷ Valsts policijas atskaite par projekta “Lietuvas, Latvijas un Polijas policiju pārrobežu sadarbības stiprināšana” un „Pirmas lēmumu īstenošana, sagatavošanās Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Polijas kopīgām policijas operācijām” ietvaros realizēto mācību norisi. Npublicēts materiāls.

4.4. Kvalificēts personāls kā pamats efektīvai sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanai

Ikvienas tiesību aizsardzības iestādes attīstības pamatnosacījums ir profesionāla un kvalitatīva personāla izglītošana. Tiesību aizsardzības iestāžu darbinieku zināšanu kvalitātes paaugstināšana sasaucas ar Nacionālās drošības koncepcijā paredzēto virzību, ka ir jāturpina stiprināt tiesību aizsardzības institūciju kapacitāte, īstenojot atbilstošu cilvēkresursu politiku, tostarp, ieguldot finansējumu personāla izglītībā un profesionālās kvalifikācijas celšanā.⁵⁵⁸

Tātad, lai tiesību aizsardzības iestādes varētu efektīvi nodrošināt valsts un sabiedrības drošību, ir nepieciešami profesionāli sagatavoti darbinieki. Profesionalitāte kā kompetences un ētikas kritērijs, ir komplekss jautājums, proti, kā to atzīmē Z. Indrikovs, darbinieku profesionalitāte sākas ar kandidātu atlasīšanu un uzņemšanu, jauno darbinieku pamata profesionālo izglītošanu un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu.⁵⁵⁹

Darbinieki ir iestādes lielākā vērtība un nav šaubu, ka kvalitatīva personāla atlase daudzējādā ziņā ietekmē iestādes efektivitāti un sabiedrības atzinību kopumā. Tomēr šīs apakšnodaļas ietvarā autore pamatā pievērsīsies policijas iestāžu darbinieku izglītības un profesionālās pilnveides problemātikai.

Viens no aspektiem, kas norāda uz minētā jautājuma izpētes aktualitāti, ir tas, ka pēc Latvijas Policijas akadēmijas likvidācijas 2009. gada 31. decembrī⁵⁶⁰ tika likvidēta vienīgā augstskola Latvijā, kura tiesību aizsardzības iestāžu darbinieku sagatavošanā realizēja astoņas unikālas studiju programmas. Profesors, bijušais Latvijas Policijas akadēmijas rektors V. Zahars šajā saistībā pauž kādu ļoti svarīgu vēstījumu, ka Latvijas Policijas akadēmija tiesību aizsardzības jomā īstenoja ne tikai unikālas, saturā neatkārtojamas studiju programmas, kuras bija tendētas uz speciāli sagatavotu personālu, bet arī veidoja tiesību aizsardzības iestāžu darbinieku personību, domāšanu un piederību šai profesijai.⁵⁶¹

⁵⁵⁸ Par Nacionālās drošības koncepcijas apstiprināšanu. 26.09.2019. Latvijas Vēstnesis, 197, 27.09.2019.

⁵⁵⁹ Indrikovs Z. Cilvēktiesības un profesionālisms policijas darbā. Cilvēktiesības un sabiedrības drošība: Starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Rīga: LPA, 2004, 49. lpp.

⁵⁶⁰ MK rīkojums Nr. 442 "Par Latvijas Policijas akadēmijas likvidāciju". 30.06.2009. Latvijas Vēstnesis, 106 (4092), 08.07.2009.

⁵⁶¹ Avotiņš V. Vitolds Zahars: Latvija kriminālpolitikas jomā vairs nav mācekle. Intervija Neatkarīgā Rīta avīzē. 25.04.2017. Iegūts no: <https://nra.lv/latvija/208003-vitolds-zahars-latvija-kriminalpolitikas-joma-vairs-nav-macekle.htm> [sk. 20.03.2022.].

Demokrātiskā un tiesiskā valstī fundamentāli nozīmīgas ir profesionālas policijas iestādes, kuras aizsargā sabiedrības tiesības un likumīgās intereses un iemanto sabiedrības cieņu, kā to atzīmē Eiropas Policijas ētikas kodekss.⁵⁶² Minētai atziņai ir visai cieša saikne ar Valsts policijas ētikas kodeksā noteikto, ka policijas darbinieks rīkojas saskaņā ar sevis apzināšanos un piederību Valsts policijai, kā arī saskaņā ar pastāvīgu savu kompetenču, prasmju un zināšanu pilnveidošanu, atvērtību pārmaiņām un ieguldījumu Valsts policijas attīstībā.⁵⁶³

Tomēr autore akcentē vēl kādu svarīgu aspektu, proti, drošības vides izmaiņas pēdējā desmitgadē, esošie apdraudējumi un izaicinājumi prasa attīstīt profesionālus un labi apmācītus policijas un tiesību aizsardzības sistēmas dienestus, ar augstām reaģēšanas spējām un gatavību aizsargāt valsts un sabiedrības drošību. Vienlīdz nopietni ir jāņem vērā tas, ka pēdējo gadu laikā ir konstatēti vairāki negatīvi profesionālās sagatavošanas aspekti, kuri ir ietekmējuši tiesību aizsardzības iestāžu pirmstiesas izmeklēšanas⁵⁶⁴, kriminālmeklēšanas, kā arī operatīvās darbības kvalitāti.

Autore piekrīt Valsts prezidenta E. Levita teiktajam, ka pēdējos 15 gadus iekšējā drošība, kas ietver dažādas institūcijas – policiju, robežsardzi, prokuratūru un citas iestādes – zināmā veidā ir “atpalikušas” no kopējās valsts attīstības. Prezidents norāda, ka Latvijas Policijas akadēmijas likvidācija savulaik bija liela kļūda, kas ir jālabo. Mūsdienu drošības apstākļos ir nepieciešama vienota un kvalitatīva policijas un tiesību aizsardzības iestāžu amatpersonu izglītības sistēma no sākuma līdz beigām.⁵⁶⁵

Ikvienas tiesību aizsardzības iestādes pienākums ir radīt labvēlīgus apstākļus darbinieku profesionālās izglītības nodrošināšanai un turpmākajai attīstībai iestādē. Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Deklarācija par policiju nepārprotami formulē, ka policijas darbiniekiem vispirms ir jāapgūst kvalitatīva pamatapmācība, kas ir profesionalitātes priekšnosacījums, savukārt tam seko regulāra tālākizglītība dienesta vietās.⁵⁶⁶

⁵⁶² The European Code of Police Ethics. Recommendation Rec (2001)10. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001. Available from: <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics> [viewed 06.03.2022.].

⁵⁶³ Valsts policijas 2020. gada 5. februāra iekšējie noteikumi Nr.3 “Valsts policijas ētikas kodekss”. 12. punkts.

⁵⁶⁴ MK noteikumi Nr. 83 “Par konceptuālo ziņojumu “Par tiesībsardzības iestāžu amatpersonu izglītības sistēmas pilnveidi”. 10.02.2022. Latvijas Vēstnesis, 32, 15.02.2022.

⁵⁶⁵ Prezidents: Policijas akadēmijas likvidēšana bija liela kļūda, kas jālabo. Valsts prezidenta preses brīfings. 22.04.2021. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/prezidents-policijas-akademijas-likvidesana-bija-liela-kluda-kas-jalabo.a401611/> [sk. 20.03.2022.].

⁵⁶⁶ Parliamentary Assembly Resolution 690 (1979) on the Declaration on the Police. Assembly debate on 1 February 1979, Doc. 4212, report of the Legal Affairs Committee.

Latvijas Policijas akadēmijas likvidācija bija smags trieciens ne tikai tiesību aizsardzības iestāžu sistēmas izglītībai kopumā, bet kā atzīmē V. Zahars - milzīgs trieciens arī augsti kvalificētajam akadēmijas personālam, apzinoties, ka likvidācijas process notika tik nepamatoti un neargumentēti.⁵⁶⁷ Tomēr paradoksālā kārtā jāatzīst, ka līdz ar akadēmijas likvidāciju, nepieciešamība pēc tiesībaizsardzības iestāžu prasībām un sabiedrības interesēm atbilstoša pēctecīga izglītības modeļa tikai pieauga, ko papildināja arī vairākas aktivitātes politiskajā dienaskārtībā.

Saskaņā ar noslēgto vienošanos starp Iekšlietu ministriju un Latvijas Universitāti likvidētās Latvijas Policijas akadēmijas studējošiem tika nodrošināta iespēja turpināt un pabeigt studijas Latvijas Universitātes speciāli izstrādātās studiju programmās. No vienas puses, izstrādātās studiju programmas bija formāli ekvivalentas pārtrauktajām studiju programmām, tomēr, no otras puses, jāsecina, ka piedāvātais saturs nekādā ziņā nekompensēja akadēmijas likvidācijas negatīvās sekas. Turklāt policijas izglītība bija saistīta ar komplicētu kompetenču apguvi un speciāli aprīkotu studiju infrastruktūru, kādu varēja nodrošināt tikai Policijas akadēmijas infrastruktūra.

Sākot ar 2010. gadu, Valsts policijas koledža kļūst par galveno izglītības iestādi, kura nodrošina policijas darbinieku sagatavošanu dienestam Valsts policijā. Pakāpeniski attīstot policijas darbinieku izglītības un tālākizglītības iespējas, Koledža īsteno sekojošas studiju programmas: 1) arodizglītības programmu “Policijas darbs”, piešķirot kvalifikāciju “Valsts policijas jaunākais inspektors”; 2) pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu “Policijas darbs” vienā no četrām specializācijām - izmeklēšanas darbs, kārtības policijas darbs, kriminālpolicijas darbs, eksperta darbs, piešķirot kvalifikāciju “Valsts policijas jaunākais virsnieks”; 3) profesionālās pilnveides izglītības programmu “Policijas darba pamati” (personām ar iepriekš iegūtu augstāko izglītību noteiktās izglītības tematiskajās jomās un izglītības programmu grupās); 4) profesionālās pilnveides un pieaugušo neformālās izglītības programmu, piedāvājot vairāk nekā 100 profesionālās pilnveides kursus.⁵⁶⁸

Jāatzīmē, ka kopš 2009. gada pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmu “Civīlā drošība un aizsardzība” realizē arī Daugavpils Universitāte. Absolvējot

⁵⁶⁷ Avotiņš V. Vitolds Zahars: Latvija kriminālpolitikas jomā vairs nav mācekle. Intervija Neatkarīgā Rīta avīzē. 25.04.2017. Iegūts no: <https://nra.lv/latvija/208003-vitolds-zahars-latvija-kriminalpolitikas-joma-vairs-nav-macekle.htm> [sk. 20.03.2022.].

⁵⁶⁸ MK noteikumi Nr. 584 “Valsts policijas koledžas nolikums”. 26.07.2006. Latvijas Vēstnesis, 116, 25.07.2006.

programmu, studējošie iegūst kvalifikāciju policijas darba un penitenciārā darba specialitātē, kā arī organizāciju drošībā.

Apzinoties nelabvēlīgās sekas, kuras iestājās līdz ar Latvijas Policijas akadēmijas likvidāciju, neapšaubāmi nozīmīgākais jautājums bija saistīts ar policijas darbinieku augstākās izglītības iegūšanu un zinātniskās pētniecības attīstību. Šajā saistībā autore atzīmē, ka 2010. gadā Rīgas Stradiņa universitāte izstrādāja specializētu profesionālā bakalaura studiju programmu “Tiesību zinātne” un 2011. gadā uzsāka policijas vecāko virsnieku sagatavošanu, nodrošinot otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības iegūšanu ar kvalifikāciju – juriskonsults.

Ņemot vērā, ka minētā studiju programma tomēr nesniedza visas policijas darbā nepieciešamās specializētās zināšanas, ko lielā mērā noteica Valsts policijas vecākā virsnieka profesijas standarts, RSU Juridiskā fakultātē kopš 2017.gada tiek realizēta īpaša profesionālā bakalaura studiju programma “Policijas darbs”, studiju virzienā “Iekšējā drošība un civilā aizsardzība”. Studiju programma ir īpaša ar to, ka tā ir tieši orientēta uz policijas darba specifiku un kompetenču attīstīšanu kādā no policijas darba specializācijām: kārtības policijas darbs; operatīvais darbs; noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas darbs; noziedzīgu nodarījumu ekonomikā izmeklēšanas darbs.⁵⁶⁹

Par Juridiskās fakultātes un pieredzējušo docētāju darba kvalitātes pozitīvu novērtējumu liecina fakts, ka 2019. gadā Izglītības un zinātnes ministrija studiju virzienam “Iekšējā drošība un civilā aizsardzība” piešķir akreditāciju uz sešiem gadiem – līdz 2025. gada 23. aprīlim.⁵⁷⁰

Tomēr, neraugoties uz veiktajiem pasākumiem un šobrīd īstenoto policijas izglītības ārpakalpojuma stratēģiju, jāsecina, ka paralēli jau vairākus gadus tiek runāts par zināmu krīzi tiesību aizsardzības iestāžu un policijas izglītības sistēmā. Turklāt diskusijās neiztikt bez saspīlējumiem, neskaidrībām un dažkārt savstarpēji nesamērojamām rīcībpolitikas iniciatīvām.

Valsts policijas attīstības koncepcija uzsver, ka ņemot vērā Latvijas Policijas akadēmijas likvidāciju, policijā ir izveidota optimāla izglītības sistēma, kuras ietvaros persona ar vidējo izglītību pēctecīgi (pakāpeniski) iegūst attiecīgā amata pienākumu pildīšanai nepieciešamo izglītību.⁵⁷¹ Šīs atziņas kontekstā autore norāda, ka līdz šim sasniegtais policijas darbinieku

⁵⁶⁹ Juridiskajā fakultātē tiks īstenota jauna studiju programma “Policijas darbs”. RSU aktualitātes, 28.07.2017. Iegūts no: <https://www.rsu.lv/aktualitates/juridiskaja-fakultate-tiks-istenota-jauna-studiju-programma-policijas-darbs> [sk. 20.03.2022.].

⁵⁷⁰ Studiju virziena akreditācijas lapa Nr.116. Izglītības un zinātnes ministrija. 21.06.2019. Pamatojums: Studiju akreditācijas komisijas sēdes 2019. gada 23. aprīļa lēmums Nr. 101 – A.

⁵⁷¹ MK rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”. 06.04.2016. Latvijas Vēstnesis, 69, 11.04.2016.

izglītības jomā nav pamats, lai runātu par izcilību. Turklāt ņemot vērā, ka starptautiskā drošības vide kļūst aizvien dinamiskāka un neprognozējamāka un profesionālo kompetenču prasības iekšējās drošības funkciju veicējiem tikai pieaug, diez vai ir iespējams runāt par mūsdienu apstākļiem atbilstošu policijas un tiesību aizsardzības iestāžu izglītības modeli.

Jāatzīst, ka policijas darbinieku profesionālās izglītības sistēmas izaicinājumi mūsdienās ir daudz plašāki, kā tikai saistībā ar esošām izglītības iestādēm, kuras īsteno vienu vai otru studiju programmu. A. Matvejevs, analizējot policijas darbinieku izglītības problēmas Latvijā, aicina domāt par policijas darbinieku izglītības nākotnes perspektīvām, ņemot vērā pasaules globalizācijas procesus un Eiropas attīstības perspektīvas. A. Matvejeva ieskatā efektīva izglītības sistēmas attīstība ir iespējama tikai ieviešot kompleksu pieeju. Pirmkārt, balstoties uz nozares organizatoriskiem, tiesiskiem un ekonomiskiem aspektiem un, otrkārt, ņemot vērā valsts izglītības politiku, policijas profesionālās izglītības normatīvi tiesiskās bāzes pilnveidošanu, mācību programmu standartizāciju un integrāciju.⁵⁷²

Šajā ziņā nav būtisku atšķirību starp pētniekiem un politikas veidotājiem: abus nodarbina viens jautājums - izglītības un valsts kopējās drošības attīstība. Līdzīgi arī Iekšlietu ministrija jau vairākus gadus meklē ilgtermiņa risinājumus nākotnē, kas ļautu sakārtot policijas un tiesību aizsardzības iestāžu izglītības sistēmu Latvijā, padarot to kvalitatīvāku un efektīvāku, vienlaikus nodrošinot augstus profesionalitātes rādītājus valsts un sabiedrības drošības pakalpojumu jomā. Jāsecina, ka dažu pēdējo gadu laikā akadēmiķi, pētnieki un politikas veidotāji priekšplānā atkal ir izvirzījuši jautājumu par Latvijas Policijas akadēmijas atjaunošanu vai jaunas (līdzīgas) augstskolas izveidošanu. Šādu ieceru pauda Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētājs J. Rancāns, komisijas sēdē tiekoties ar iekšlietu ministri M. Golubevu. Raugoties uz policijas darbinieku apmācības sistēmu, J. Rancāns nonāk pie secinājuma, ka policijā ir katastrofāls profesionalitātes un zināšanu kritums. Vienīgais attīstības ceļš ir Latvijas Policijas akadēmijas atjaunošana, kuras uzdevums ir ne tikai izglītēt, bet realizēt arī patriotisko audzināšanu.⁵⁷³

Pretēju viedokli pauž Rīgas Stradiņa universitātes rektors A. Pētersons, norādot, ka valsts un nozares līmenī Policijas akadēmijas atjaunošana vai jaunas augstskolas dibināšana nav

⁵⁷² Matvejevs A. Policijas darbinieku izglītības problēmas Latvijā. RSU Elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls "SOCRATES". 2016, Nr. 1 (4), 62. lpp.

⁵⁷³ LR 13. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas sēdes protokols Nr. 209. 2021. gada 9. jūnijā. Iegūts no: <https://aizsardziba.saeima.lv/prskati/1710-protokols-nr-364> [sk. 20.03.2022.].

ilgtspējīgs risinājums, jo ir pretrunā ar izglītības reformu vadmotīvu - resursu optimizēšana ar mērķi veicināt studiju kvalitāti. Jaunas augstskolas izveide liecinātu tieši par pretējo - par nevēlēšanos izmantot un attīstīt pieejamos resursus.⁵⁷⁴

Šādus atšķirīgus un strīdīgus policijas darbinieku izglītības sistēmas aspektus ir iespējams uzskaitīt neierobežotā daudzumā. Tomēr, lai diskutētu par iespējamo jaunas augstskolas izveidi, būtiski ir akcentēt 2022. gada 8. februārī Ministru kabinetā atbalstīto Iekšlietu ministrijas izstrādāto konceptuālo ziņojumu "Par tiesībsardzības iestāžu amatpersonu izglītības sistēmas pilnveidi". Konceptuālais ziņojums aktualizē vairākus tiesībsardzības iestāžu personāla izglītības un sadarbības attīstības virzienus, tomēr viens no svarīgākajiem risinājumiem, kurš atbalstīts valdībā, ir Iekšējās drošības akadēmijas izveidošana un jaunas mācību ēkas būvniecība Ezermalas ielas ēku kompleksā.⁵⁷⁵

Kā teikts konceptuālajā ziņojumā, Iekšējās drošības akadēmijas izveides mērķis ir radīt mūsdienīgu, tiesībsardzības iestāžu prasībām, sabiedrības interesēm un mūžizglītības īstenošanai atbilstošu pēctecīgu izglītības modeli. Tā ietvaros tiks īstenota zināšanu, metožu un inovāciju jaunrade, kā arī zinātnē un izcilībā balstītu studiju īstenošana augsti kvalificētu speciālistu sagatavošanā drošības un noziedzības apkarošanas jomā. Iekšējās drošības akadēmijas izveidošana paredz konsorciju (sadarbību) starp Iekšlietu ministriju, Valsts policijas koledžu, Rīgas Stradiņa universitāti un Latvijas Universitāti.⁵⁷⁶

Šobrīd ir visai sarežģīti izšķirties, vai jaunas augstskolas izveidošana ir pietiekami argumentēta un no finansiālā un lietderības aspekta izvērtēta nepieciešamība, tomēr autorei ir vairāki iemesli, lai atbalstītu tik tālredzīgu konceptuālās idejas attīstības virzību. Gandrīz ikvienā Eiropas Savienības dalībvalstī ir izveidota vienota specializēta izglītības iestāde (Policijas akadēmija), kura sagatavo augsti kvalificētus speciālistus teorētiskajā un praktiskajā jomā tiesībsargājošo un drošības iestāžu darbā. Līdz 2009.gadam šādas institūcijas funkciju pildīja Latvijas Policijas akadēmija, taču šobrīd specializēta augstskola ar stratēģisku specializāciju tiesībsardzības iestāžu personāla sagatavošanā Latvijā neeksistē.

⁵⁷⁴ RSU jaunais rektors neatbalsta Policijas akadēmijas atjaunošanu. Viedoklis. 06.02.2018. Iegūts no: <https://www.e-klase.lv/aktualitates/zinas/rsu-jaunais-rektors-neatbalsta-policijas-akademijas-atjaunosanu?id=14956> [sk. 20.03.2022).

⁵⁷⁵ Valdība atbalsta Iekšējās drošības akadēmijas izveidi. Iekšlietu ministrija. 08.02.2022. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-atbalsta-ieksejas-drosibas-akademijas-izveidi> [sk. 20.03.2022).

⁵⁷⁶ MK noteikumi Nr. 83 "Par konceptuālo ziņojumu "Par tiesībsardzības iestāžu amatpersonu izglītības sistēmas pilnveidi". 10.02.2022. Latvijas Vēstnesis, 32, 15.02.2022.

Mūsdienu pasauli raksturo draudu nenoteiktība, graužoši notikumi un pieaugoša ģeopolitiskā spriedze. Bez kolektīvās aizsardzības stiprināšanas un investīcijām valsts ārējā drošībā grūti ir attaisnojama pasivitāte valsts iekšējās un sabiedrības drošības stiprināšanā. Tāpēc nākotnes iecere par jaunas Iekšējās drošības akadēmijas izveidi tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku zināšanu un prasmju uzlabošanai, kapacitātes un darbības efektivitātes sekmēšanai pašreizējā sarežģītajā ģeopolitiskajā situācijā ir tikai loģisks un jēgpilns solis valsts drošības stiprināšanā.

NOBEIGUMS

Promocijas darbā tika analizēti sabiedriskās kārtības un drošības teorētiskie un praktiskie aspekti globalizācijas apstākļos. Pētot un analizējot Latvijai aktuālu draudu potenciālus, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanas teorētisko ietvaru, kā arī praktiskos tiesību aizsardzības iestāžu darba organizācijas, funkciju izpildes un sadarbības aspektus, autore ir sasniegusi promocijas darba mērķi un sniegusi atbildes uz padziļinātas izpētes jautājumiem. Proti:

- sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas teorētiskie un praktiskie aspekti ir saistīti ar mainīgās drošības vides raksturojumu, sabiedriskās kārtības un drošības jēdziena starpdisciplināro tvērumu un plašo nozīmi, kā arī valsts un pašvaldību institūciju daudzējādā ziņā atšķirīgu izpratni un kapacitāti, garantējot sabiedrisko kārtību un drošību.
- sabiedriskās kārtības un drošības sistēmas efektivitāti Latvijā lielā mērā ietekmē globalizācija, sociālekonomiskie faktori un arvien jauni apdraudējumu veidi drošībai un demokrātijas vērtībām. Līdztekus drošības vidi ietekmē drošības garantēšanā iesaistīto valsts un pašvaldību institūciju tiesiskās problēmas, kā arī vairāki strukturālie, organizatoriskie, taktiskie un sadarbības aspekti.
- sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas aktuālās problēmas ir iespējams risināt, izstrādājot mūsdienu drošības realitātei atbilstošus rīcībpolitikas attīstības virzienus, kā arī piedāvājot tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas, kas būtu par pamatu sabiedriskās kārtības un drošības sistēmas izaugsmei.

Tātad, veiktā problēmjautājumu analīze ļāva konstatēt nozīmīgākās nepilnības sabiedriskās kārtības un drošības jomā un ieteikt šīs jomas rīcībpolitikas attīstības virzienus. Vienlaikus autore sniedza priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidošanai, tādējādi veicinot policijas tiesību zinātnes attīstību, kā arī valsts un sabiedrības drošību kopumā. Autores secinājumi un no tiem izrietoši priekšlikumi ir formulēti turpmāk minēto tēžu veidā:

1. secinājums

Globalizācijas un Covid-19 pandēmijas ietekmē, kā arī pieaugot atsevišķu valstu hibrīdām, militārām un citām destabilizējošām darbībām, klasiskos konvencionālos draudus papildina jauni globālie izaicinājumi – hibrīddraudī, terorisms, nekontrolētas bēgļu plūsmas, kibernetizācija, organizētā noziedzība un arī politiskās dezinformācijas draudi. Ģeopolitiskais līdzsvars pasaulē nemitīgi mainās. Baltkrievijas hibrīduzbrukums un Krievijas īstenotais karš Ukrainā tam ir tiešs

pierādījums. Šie notikumi apliecina, cik maldīgi ir uzskatīt drošību par pašsaprotamu vērtību, un vienlaikus akcentē tās lietas, kurām Latvijai turpmāk jāpievērš daudz lielāka uzmanība.

Priekšlikums

Valsts drošības stiprināšanā Latvija savu nākotni saredz Eiropas un transatlantiskajās struktūrās un to efektīvā sadarbībā. Ņemot vērā, ka Latvijai ir jāturpina ieguldīt līdzekļus savas drošības stiprināšanā, autore rosina parlamentā, valdībā, tiesību aizsardzības iestādēs attīstīt jaunas diskusijas un formātus mērķtiecīgas un koordinētas Baltijas valstu sadarbības plānošanā, efektīvā robežu pārvaldībā un informācijas apmaiņā. Autores ieskatā, tuvākās platformas, kurās Latvijai ir iespēja kļūt par vēl aktīvāku un efektīvāku drošības procesa un partnerības veidotāju, ir 2022. gadā prezidējošās valsts pienākumi Baltijas Asamblejā un Baltijas Ministru padomē, NATO galotņu samits Madridē, kurā tiks pieņemta 2030. gada NATO Stratēģiskā koncepcija, kā arī prezidentūra Eiropas Padomes Ministru komitejā 2023. gadā.

2. secinājums

Drošības jēdziens, kam savulaik bija raksturīga tikai militāra vai politiska ievirze, mūsdienās ir kļuvis daudz plašāks. Tam ir vairāki objektīvi pamatojumi – globalizācijas un ģeopolitikas attīstība un izaicinājumi, kā arī Covid-19 krīze, kuru ietekmē militārie, ekonomiskie, politiskie, digitālie un sociālie procesi valstī ir kļuvuši pārnacionāli un savstarpēji saistīti. Tieši tāpēc šobrīd var runāt par tik daudzām drošības dimensijām un to aspektiem: nacionālo (valsts) drošību, politisko drošību, ekonomisko drošību, sabiedrības drošību, cilvēkdrošību, militāro drošību, starptautisko drošību, informācijas drošību, vides drošību u. c. Raugoties uz dažādu drošības aspektu vienotu integrēšanu rīcībpolitikas ciklā, autore akcentē, ka mūsdienu apstākļos drošības politika ir jaunu jēdzienu “nacionālā drošība” un “sabiedrības drošība” definīciju meklējumos, turklāt ir nepieciešams vienots un visaptverošs sabiedrības drošības attīstības dokuments.

Priekšlikumi

1. Ņemot vērā Latvijas nacionālo drošības politiku, kas šobrīd pamatā ir vērsta uz valsts iekšējo drošību un aizsardzību, autore piedāvā paplašināt Nacionālās drošības likuma 1. pantā ietverto jēdziena “nacionālā drošība” definējumu, uzsvaru liekot uz trīs galvenajiem komponentiem – valsts iekšpolitiku, valsts ārpolitiku un indivīda drošību: “Nacionālā drošība ir valsts un sabiedrības īstenotu koordinētu un mērķtiecīgu pasākumu rezultātā sasniegts stāvoklis, kurā ir garantēta valsts neatkarība, suverenitāte, teritoriālā integritāte un demokrātiskas valsts

iekārta, aizsargātas ikviena indivīda pamattiesības un brīvības, nodrošināta sabiedrības labklājība un izaugsme un, apzinoties starptautiskās kopienas ieguldījumu iekšējās un ārējās drošības stiprināšanā, nodrošināta uz solidaritāti balstīta starptautiska partnerība.”

2. Ņemot vērā ģeopolitisko situāciju un drošības izaicinājumus reģionā, autore piedāvā veidot sabiedrības drošības stratēģisko ietvaru – “Sabiedrības drošības attīstības stratēģiju”, kurā, cita starpā, būtu noteikta jēdziena “sabiedrības drošība” definīcija: “Sabiedrības drošība ir nacionālās drošības pamats, kas balstās uz sabiedrības, valsts un pašvaldības institūciju kopīgas sadarbības un citu pasākumu īstenošanu, lai aizsargātu personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem, dabas un cilvēku izraisītām katastrofām, kā arī jebkuriem citiem ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem un briesmām.”

3. secinājums

Demokrātiskajai pasaulei nav šaubu, ka Putina režīma izraisītais iebrukums Ukrainā ir agresīvs karš pretēji visiem civilizēto valstu akceptētiem starptautisko tiesību pamatprincipiem. Tas pilnībā ir mainījis priekšstatus par drošības prioritātēm, drošības politikas veidošanu un militārā spēka būtību. Nav šaubu, ka pēc Krievijas izraisītā globālā satricinājuma liela daļa valstu savu drošības politiku koncentrēs uz militārā spēka palielināšanu un reaģēšanas spēju stiprināšanu, tomēr vienlaikus jāatgādina, ka centrālais elements drošības dimensijā ir cilvēks, kas atrodas pastāvīgā mijiedarbībā ar valsti.

Priekšlikums

Lai cilvēkdrošības integrēšana valsts iekšpolitikā un ārpolitikā būtu pēc iespējas sekmīgāka, autore piedāvā visas topošās drošības politikas idejas un grozījumus, kas realizēsies pašvaldību un tiesību aizsardzības iestāžu politikas plānošanas dokumentos un tiesību aktos, maksimāli virzīt uz valsts nepārtrauktības pamatiem, indivīda drošību un sabiedrības kopuma vajadzībām. Savukārt, lai cilvēkdrošības politiku iedzīvinātu reālajā darbībā, nepieciešamības gadījumā ir jāveic budžeta izdevumu struktūras pārkārtošana tādās produktīvo izdevumu jomās kā sabiedriskā kārtība un drošība, kā arī valsts aizsardzība.

4. secinājums

Pateicoties tiesību socioloģijas ieguldījumam un administratīvajās tiesībās nostiprinātajam uzskatam, mūsdienās var izvirzīt fundamentāli nozīmīgu konstanti – sabiedriskā kārtība kā sociāla un tiesiska kategorija ir sociālo attiecību sistēma, kura, ņemot vērā sabiedrībā dominējošo uzvedības modeli, tiek regulēta ar sociālām (tiesību un morāles) normām. Tomēr, neraugoties pat uz šo saprotamo skaidrojumu, jāsecina, ka mūsdienu pētniekiem un rīcībpolitikas veidotājiem ir pietiekami grūti atvasināt integrētu sabiedriskās kārtības definējumu un tās saturu veidojošos elementus.

Priekšlikumi

Sabiedriskās kārtības jēdziena teorētiskais ietvars ir visnotaļ neskaidrs un izplūdis, jo ikviens var interpretēt un akcentēt sev kādu nozīmīgu aspektu. Ievērojot iepriekš norādīto, autore piedāvā unificēt kārtības uzturēšanas noteikumus Latvijā, līdzīgi kā tas ir Somijā, proti, tiesību aizsardzības iestāžu darbinieku kompetencē esošos pārkāpumus, kas attiecas uz sabiedriskās kārtības un drošības pārkāpumiem, iekļaut speciālā nozares likumā – Sabiedriskās kārtības likumā. Līdztekus autore rosina veidot vienotu zinātnisko definējumu jēdzieniem “sabiedriskā kārtība” un “sabiedriska vieta”, nostiprinot tos minētajā likumā:

- a) “Sabiedriskā kārtība ir sabiedrībā ar vispārpieņemtām uzvedības un tiesību normām noteikta kārtība, kas nodrošina netraucētu un mierīgu valsts un pašvaldības iestāžu, uzņēmumu un organizāciju darbību, personu tiesību, brīvību, īpašumu un likumīgo interešu aizsardzību pret likumpārkāpumiem un citiem antisociāliem apdraudējumiem.”
- b) “Sabiedriska vieta ir ikviena pastāvīgi vai epizodiski pieejama publiska teritorija, telpa vai izklaides un atpūtas vieta, kura neatkarīgi no tās faktiskās izmantošanas vai īpašuma formas kalpo sabiedrības kopējo vajadzību un interešu nodrošināšanai un par maksu vai bez maksas ir pieejama ikvienai fiziskajai personai.”

5. secinājums

Demokrātiskas un tiesiskas valsts pašos pamatos ieliktajā “kodā” atspoguļojas valsts galvenais mērķis – vispārējā sabiedrības drošība, indivīda pamattiesību un brīvību aizsardzība, valsts labklājība, nācijai iespēju pieaugums un attīstība. Nozīmīga loma Latvijas drošības sistēmā un šī mērķa sasniegšanā ir policijai – valsts iedibinātam institūtam, kura uzdevums ir uzturēt mieru un kārtību, kā arī nodrošināt likumu ievērošanu. Neraugoties uz to, ka pašreizējos apstākļos ir grūti rast līdzsvaru, kā savietot sabiedrības un valsts dažādos nodomus un intereses, jāsecina, ka ne

globālie, ne ģeopolitiskie izaicinājumi, ne drošības garantēšanā iesaistīto tiesību aizsardzības iestāžu darbības problemātika neatceļ valstu atbildību, garantējot sabiedrības drošību un citu nacionālo interešu aizsardzību, jo tā ir valstu ekskluzīvā kompetencē.

Priekšlikumi

Lai sekmīgi novērstu valsts iekšējo un ārējo apdraudējumu, garantētu valsts aizsardzību, sabiedrības drošību un tās demokrātisku attīstību, valstī nepieciešama labi organizēta, stratēģiski orientēta, koordinēta un atbildīga drošības sistēma, kas ir pielāgota mūsdienu drošības vides izaicinājumiem.

1. Šajā saistībā autore piedāvā papildināt Nacionālās drošības likuma 3. panta 3. punktu šādā redakcijā: “Nacionālās drošības sistēmas darbība balstās uz civilmilitāro sadarbību, riska vadību, krīzes komunikāciju un spēju reaģēt uz ikvienu apdraudējumu. Civilmilitārā sadarbība ir plānota, saskaņota un stratēģiski orientēta valsts pārvaldes iestāžu, sabiedrības un Nacionālo bruņoto spēku darbība valsts apdraudējuma pārvarēšanai.”

2. Lai rosinātu policijas un citu tiesību aizsardzības iestāžu puses saskaņotāku rīcību un efektīvāku līdzdalību šajā sistēmā, kas būtu stabils pamats drošības mērķu sasniegšanā, autore piedāvā papildināt Nacionālās drošības likuma 19. panta 2¹. punktu šādā redakcijā: ”Ar padomdevēja tiesībām uz Nacionālās drošības padomes sēdi var uzaicināt valsts drošības iestāžu vadītājus, citu tiesību aizsardzības iestāžu un pašvaldību institūciju vadītājus.”

6. secinājums

Vadoties no demokrātisko valstu pieredzes un ņemot vērā to, ka drošības vide ir konstanti mainīga, jāsecina, ka policijas kā militarizētas institūcijas definēšana, kā arī liela daļa citas likuma “Par policiju” normas neatbilst mūsdienu situācijai un izpratnei par policijas lomu demokrātiskā sabiedrībā, kā arī tiem principiem, uz kuriem balstīta policijas un sabiedrības partnerība. Turklāt jāsecina, ka Valsts policijas attīstības koncepcija kā galvenais dokuments, kurš nosaka Valsts policijas turpmākās attīstības stratēģiskos pamatvirzienus un būtiskākos uzdevumus, ir novecojusi un vairs neatbilst mūsdienu apstākļiem.

Priekšlikumi

1. Laikā, kad ir apstiprināta Iekšlietu ministrijas darbības stratēģija 2020.–2022. gadam, sāks darbs pie jaunās Iekšlietu ministrijas darbības stratēģijas 2023.–2025. gadam, autore rosina aktualizēt un pilnveidot Valsts policijas attīstības koncepciju atbilstoši aktuālajām drošības vides tendencēm.

2. Autorei tikpat svarīga ir vienošanās par mūsdienīgas policijas definīcijas ietvaru, kas atbilst demokrātiskas, tiesiskas, sociāli atbildīgas valsts vērtībām un valsts un sabiedrības mērķtiecīgas sadarbības principiem. Šajā saistībā, autore piedāvā likuma “Par policiju” 1. pantu izteikt jaunā redakcijā: “Policija ir uz likuma pamata izveidota valsts pārvaldes institūcija, kuras pienākums ir nodrošināt sabiedrisko kārtību, valsts un sabiedrības drošību, kā arī aizsargāt ikviena indivīda tiesības un likumīgās intereses no jebkādiem iekšējiem un ārējiem drošības apdraudējumiem. Policija šo mērķu sasniegšanā īsteno mērķtiecīgu un koordinētu sadarbību ar valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī ar sabiedrību.”

7. secinājums

Pašvaldības ir vistuvākais valsts pārvaldes līmenis iedzīvotājiem, kuras ir atbildīgas ne tikai par vietējās kopienas iedzīvotāju, bet arī visas sabiedrības drošību, labklājību, attīstību un izaugsmi. Savukārt pašvaldības policija, īstenojot vietējās pārvaldes leģitimitāti un deleģējumu, kļūst par nozīmīgu elementu sabiedriskās kārtības garantēšanā, likumpārkāpumu prevencijā un atbalsta sniegšanā citām tiesību aizsardzības iestādēm. Kaut arī pašvaldību princips Latvijā ir nostiprināts vairākos starptautiskajos un nacionālajos tiesību aktos un šobrīd ir noslēdzies būtisks administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas posms, jāsecina, ka ne visas pašvaldības vienlīdzīgā kapacitātē īsteno Eiropas vietējo pašvaldību hartā noteikto par pašvaldības pilnu kompetenci un atbildību par iedzīvotāju drošību. Viens no aspektiem ir šāds: tur, kur pašvaldības policija nav izveidota, situācija sabiedriskās kārtības jomā ir daudz sliktāka.

Priekšlikumi

1. Pašvaldības policijas klātbūtne kļūst par nozīmīgu individuālās drošības un sociālās attīstības priekšnoteikumu, tādēļ, lai veicinātu pašvaldības policiju izveidi vietās, kur tās šobrīd nav, autore atbalsta Pašvaldību likuma projektā izteikto priekšlikumu mainīt pieeju pašvaldības policijas izveidei un darbības nodrošināšanai, nosakot, ka no 2024. gada pašvaldības policijas izveide katrā pašvaldībā būs obligāts nosacījums.

2. Topošā likuma kontekstā autore piedāvā pievērst uzmanību diviem būtiskiem aspektiem: a) lai likuma normas, kuras paredz katrā pašvaldībā izveidot pašvaldības policiju, ir savstarpēji pamatotas ar finanšu līdzekļu piešķiršanu pašvaldības budžetā, līdzekļu izlietojuma kontroli un ekonomiskumu; b) lai likuma normas ir pēctecīgi un juridiski nostiprinātas arī citos normatīvajos aktos (likumā “Par policiju”), kā arī pašvaldības politikas plānošanas dokumentos.

3. Ievērojot iepriekš norādīto, autore rosina Pašvaldību likuma spēkā stāšanās brīdī likuma “Par policiju” 19. pantu izteikt jaunā redakcijā: “Piedaloties sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā, pašvaldība izveido un finansē pašvaldības policiju, saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likumu un Pašvaldību likumu.” Līdztekus pārejas noteikumos iekļaut punktu: “pienākums izveidot un finansēt pašvaldības policiju stājas spēkā 2024. gada 1. janvārī.”

8. secinājums

Budžeta kontekstā iekšlietu un aizsardzības nozares progress 2020. gadā un 2021. gadā bija acīmredzams. Visticamāk, arī turpmākajos gados progress turpināsies pakāpeniskas izaugsmes tempā. Šīs visnotaļ pozitīvās tendences nav mazsvarīgas, tomēr aktuālās starptautiskās drošības vides tendences un izmaiņas, ko lielā mērā ir radījuši hibrīduzbrukumi ES un NATO robežai, kā arī Krievijas militārā agresija Ukrainā, drošības jomu ietekmē tik spēcīgi, ka atvēlēto izdevumu apjoms sabiedriskajai kārtībai un drošībai, kā arī valsts aizsardzībai tomēr vēl tālu atpaliek no nepieciešamā, kāds būtu vajadzīgs, lai šajos apstākļos efektīvi nodrošinātu valsts un sabiedrības drošību. Turklāt arvien aktuālāki kļūst jautājumi par aizsardzībai un drošībai paredzēto līdzekļu tiesisku un lietderīgu izlietošanu atbilstoši sabiedrības vajadzībām.

Priekšlikumi

1. Efektīva valsts un sabiedrības drošības garantēšana, ņemot vērā drošības vides izaicinājumus, kādi šobrīd pastāv Eiropas un Baltijas reģionā, nav savietojama ar valsts izdevumu samazinājumu drošības nozarei. Šajā saistībā autore rosina jaunajā Iekšlietu ministrijas darbības stratēģijā 2023.–2025. gadam sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā iesaistītajām iestādēm paredzēt mūsdienu apstākļiem atbilstošu materiālu pamatu - būtiskus papildinājumus finansējumā, infrastruktūrā, aprīkojumā un personālsastāvā.

2. Lai nodrošinātu budžeta izlietojuma atbilstību likumības un tiesiskuma principiem un mērķtiecīgi virzītos uz rezultātu, pirmkārt, Iekšlietu ministrijai ir nepieciešams izveidot labi organizētu izdevumu plānošanas sistēmu ar definētiem mērķiem un sasniedzamiem rezultātiem. Otrkārt, iekšlietu resorā ir nepieciešama sistēma, kurā vienlaikus varētu novērtēt sasniegto progresu un rezultātus politikas mērķu sasniegšanā.

9. secinājums

Lai nodrošinātu efektīvu funkciju izpildi sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, nozīmīga loma ir pareizi sakārtotiem strukturālajiem un darba organizācijas jautājumiem. Šā brīža

Valsts policijas strukturālie un darba organizācijas aspekti atklāj zināmu problemātiku – Valsts policijas centrālajā aparātā, reģionu pārvaldēs un arī iecirkņos pastāv augsti funkciju dublēšanās riski, turklāt novērotas pārāk lielas atšķirības starp Valsts policijas reģioniem un to struktūrvienībām gan pieejamo resursu un personāla, gan darba rezultātu ziņā.

Priekšlikumi

1. Ņemot vērā to, ka sabiedriskās kārtības un drošības garantēšana pamatā paredz funkciju izpildi atbilstoši teritoriālajai piekritībai, tad, raugoties uz tuvākajiem iecirkņu attīstības virzieniem no šā brīža situācijas un lietderīguma skatupunkta, autore piedāvā noteikt pēc iespējas lielāka skaita policijas personāla nodarbināšanu reģionos (iecirķņos), kā arī nodrošināt to funkciju pārskatīšanu. Šāda pieeja sekmētu birokrātisko procedūru, funkciju pārklāšanās un dublēšanās samazināšanu, bet policijas darbības efektivitāte pieaugtu.

2. Domājot par ilgtspējīgu Valsts policijas iestādes strukturālo modeli ar racionālu funkciju plānojumu, autore piedāvā šā brīža Valsts policijas strukturālo reformu plānā esošajai jaunajai Valsts policijas Attīstības pārvaldei veidot jaunu iecirkņu sadalījuma ietvaru. Turklāt nākotnes policijas modelim ir jābūt veidotam tā, lai tas nodrošinātu integrētu reģionālo pieeju (decentralizāciju), galvenokārt paredzot to, ka iecirknis kļūst par centrālo vienību sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā.

10. secinājums

Sabiedriskās kārtības nodrošināšanas efektivitāte lielā mērā ir atkarīga no pieejamā policijas personālsastāva, tā klātesamības un pieejamības iespējām sabiedrībā. Tomēr reālais situācijas atspoguļojums šajā jomā iezīmē vairākus problēmu lokus. Pirmkārt, kārtības policijas darbs patrulēšanā, apkalpojamā teritorijā, ar nepilngadīgajiem un satiksmes uzraudzībā paredz vairākas dublējošas kompetences, līdz ar to nepastāv skaidrs un saprotams kompetenču sadalījums, pildot pienākumus sabiedriskās kārtības garantēšanā. Otrkārt, darbinieku trūkums veicina situāciju, kad policijas darbinieki paralēli saviem tiešajiem pienākumiem ir spiesti pildīt ar pamatpienākumiem nesaistītas funkcijas, tādējādi trūkst laika preventīviem pasākumiem noziedzības mazināšanai.

Priekšlikumi

1. Policijas darbs un personāls ir vienota sistēma, kuru nav iespējams skatīt atrauti no norisēm iestādē, sabiedrībā un valstī. Tādēļ, lai pilnveidotu kārtības policijas darba efektivitāti, autore rosina izstrādāt un apstiprināt jaunus kārtības policijas struktūrvienību un iecirkņu

reglamentus, izstrādāt jaunus amatu aprakstus, kā arī veikt izmaiņas iekšējos normatīvajos aktos, lai praktiski atslogotu darbiniekus no neraksturīgu funkciju pildīšanas un nodrošinātu iespējas ieviest prevencijas inspektoru amatus iecirkņos.

2. Vienlaikus ir vajadzīgi stratēģiski un finansiāli uzlabojumi cilvēkresursu efektīvizēšanā un personāla politikas jomā, kuru mērķis būtu radīt atbilstošus darba apstākļus, atalgojumu un attieksmi.

11. secinājums

Valsts policijas un pašvaldības policijas vieno kopīgs mērķis – valsts un sabiedrības drošība. Tomēr pašlaik esošais tiesiskais regulējums nav pietiekams, lai Valsts policijas un pašvaldības policijas ikdienas pienākumu izpildē novērstu funkciju konkurences un dublēšanās riskus.

Priekšlikums

Lai novērstu minēto problemātiku, autore piedāvā likumā “Par policiju” pienākumu sadaļā precīzi definēt un līdzsvarot abu institūciju vispārīgās kompetences robežas. Proti, noteikt savstarpēji integrētu tiesību normu kopumu. Līdztekus likuma “Par policiju” 19. pantā tiesiski jānostiprina tie pašvaldības policijas pienākumi, kuri nav juridiski nostiprināti, bet kurus tā veic saskaņā ar pašvaldības drošības vajadzībām, piemēram, sabiedriskās kārtības nodrošināšana publisku pasākumu laikā.

12. secinājums

Sadarbība kā efektīvs policijas darba elements un instruments sniedz nozīmīgu ieguldījumu policijas darbības paplašināšanā un kopīgu drošības mērķu sasniegšanā. Tomēr likums “Par policiju” paredz kritiski nepilnīgu regulējumu sadarbības jomā, tādējādi radot vairākas negatīvas konsekvences. Pirmkārt, veido neviendabīgu situāciju starpinstitūciju sadarbības izpratnes un definēšanas jomā. Otrkārt, būtiski ierobežo efektīvas starptautiskās sadarbības veidošanu, kas nepieciešama, lai drošības vidi Eiropā un Latvijā padarītu par brīvības, drošības un tiesiskuma telpu.

Priekšlikumi

1. Lai paplašinātu policijas starpinstitūciju sadarbības iespējas un formātus, autore piedāvā izteikt likuma “Par policiju” 7. pantu jaunā redakcijā: “Izmantojot finanšu, cilvēkresursu un citas iespējas, policija sadarbojas ar valsts un pašvaldības iestādēm, privātpersonām un personu

apvienībām. Policija un sadarbības partneri uzņemas saistības apvienoties kopīgai informācijas apmaiņai un darbības organizācijai, lai garantētu personu un sabiedrības drošību, kā arī novērstu un atklātu noziegumus un citus likumpārkāpumus.”

2. Lai paplašinātu policijas starptautiskās sadarbības iespējas un formātus, autore piedāvā izteikt likuma “Par policiju” 8. pantu jaunā redakcijā: “Policija sadarbojas ar citu valstu policiju, starptautiskajām organizācijām, savienībām vai kopienām informācijas apmaiņā, sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā, kā arī noziedzīgu nodarījumu novēršanā un atklāšanā pierobežas teritorijā, darbinieku izglītošanā un pieredzes apmaiņā, kā arī piedalās starptautiskās misijās un operācijās.”

13. secinājums

2008. gadā tika veikti grozījumi likumā “Par policiju”, papildinot pašvaldības policijas pienākumus. Proti, pašvaldības policijai ne vēlāk kā līdz 2025. gada 1. janvārim ir noteikts pienākums reģistrēt iesniegumus un informāciju par iespējamiem likumpārkāpumiem un ārkārtējiem notikumiem, kā arī nodot kompetentām amatpersonām un institūcijām saņemto informāciju. Neraugoties uz to, ka šobrīd pastāv visi nepieciešamie tiesiskie pamatnosacījumi, lai pašvaldības policijas varētu reģistrēt informāciju, jāsecina, ka lielākā daļa pašvaldības policiju darbojas pārejas noteikumu režīmā un vēl nav gatavas uzsākt reālas darbības.

Priekšlikums

Efektīvai informācijas apmaiņai drošības jomā jāķļūst par pastāvīgu institūciju sadarbības procesu, tāpēc autore rosina pēc iespējas ātrāk radīt tiesiskus, praktiskus un finansiālus risinājumus pašvaldībās, kas nodrošinātu iespējas pilnvērtīgam darbam ar Vienoto informācijas reģistru, kā arī ļautu izmantot vienotu raidsakaru tīklu.

14. secinājums

Pašreizējos apstākļos, kad pasauli ir satricinājis Krievijas militārais iebrukums Ukrainā, politiskajā dienaskārtībā un arī sabiedrībā nebijušā aktualitātē atkal ir izvirzījušies civilās aizsardzības jautājumi, kuri iezīmē divus būtiskus aspektus – civilās aizsardzības plānus un zemessargu iesaistīšanu civilās aizsardzības jomā un policejisko funkciju izpildē. Daudzās pašvaldībās šobrīd publiski pieejami novecojuši, formāli un pat spēkā neesoši civilās aizsardzības plāni, tādējādi pašvaldības sevi parāda kā neefektīvas darbībā. Savukārt Zemessardzes būtiskā

loma pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos valsts aizsardzības civilajā komponentē tikai pastiprinās.

Priekšlikums

Lai pilnveidotu civilās aizsardzības sistēmu, kā arī attīstītu efektīvu sadarbību civilās aizsardzības jomā, pašvaldībām nepieciešamas pārskatīt un aktualizēt civilās aizsardzības plānus, lai tie būtu funkcionējoši, nevis tikai uz papīra. Savukārt jautājumā par valsts aizsardzību un drošību autore piedāvā Zemessardzes spējas pašvaldībās attīstīt vēl intensīvāk. Šajā saistībā autore piedāvā pašvaldībām un Zemessardzes struktūrvienībām slēgt sadarbības līgumus vai atjaunot iepriekš noslēgtos līgumus, jo zemessargi būs pirmie, kas vērsīsies pret potenciālo pretinieku.

15. secinājums

Pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā valsts robežas stabilitāte vistiešākā veidā saistāma ar valstu efektīvu sadarbību pierobežas teritorijā. Tomēr jāsecina, ka praksē pastāv vairākas organizatoriskas un praktiskas problēmas, kuras valstu policijas struktūrvienībām traucē efektīvi izpildīt kopīgās funkcijas pierobežas teritorijā, proti, nepietiekamas valodu zināšanas, nepietiekama izpratne par kopīgās patrulēšanas mērķi, kompetenci un pilnvarām, kā arī zināma problemātiska informācijas apmaiņas un tūlītējas reaģēšanas jomā.

Priekšlikums

Lai stiprinātu policijas pārrobežu sadarbības kapacitāti Baltijas reģionā, nodrošinātu kopīgus sadarbības formātus un attīstītu policijas darbinieku profesionālās kompetences, autore rosina veidot noturīgu sadarbības ietvaru nākotnei un vēl intensīvāk īstenot konkrētas sadarbības iniciatīvas, tam piesaistot visus nepieciešamos praktiskos, tiesiskos un arī politiskos instrumentus. Lai to īstenotu, autore piedāvā Valsts policijas struktūrvienībām pierobežas teritorijā slēgt divpusējās sadarbības līgumus ar kaimiņvalstu policijas struktūrvienībām par kopīgu pasākumu un apmācību īstenošanu.

16. secinājums

Pašlaik nav iespējams runāt par mūsdienu apstākļiem atbilstošu policijas un tiesību aizsardzības iestāžu izglītības modeli, un tam ir vairāki objektīvi pamatojumi. Starptautiskā drošības vide pēdējos desmit gados ir kļuvusi aizvien neprognozējamāka, līdz ar to arī profesionālo kompetenču prasības iekšējās drošības funkciju veicējiem tikai pieaug. Neraugoties uz veiktajiem pasākumiem un šobrīd īstenoto policijas izglītības ārpakalpojuma stratēģiju, Latvijas Policijas

akadēmijas likvidācija 2009. gadā atstāja acīmredzamu negatīvu ietekmi uz policijas darbinieku profesionalitāti, zināšanām un patriotisko audzināšanu.

Priekšlikums

Lai radītu mūsdienīgu, tiesībaizsardzības iestāžu prasībām, sabiedrības interesēm un mūžizglītības īstenošanai atbilstošu, pēctecīgu izglītības modeli, autore atbalsta rīcībpolitikas veidotāju nākotnes ieceri par jaunas Iekšējās drošības akadēmijas izveidi. Tik tālredzīgas ieceres kā jaunas augstskolas izveidošana kontekstā autore rosina rīcībpolitikas veidotājiem un pētniekiem minēto iniciatīvu izvērtēt kritiskās diskusijās gan finansiālā, gan profesionālā aspektā.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Latvijas Republikas normatīvie akti:

1. Latvijas Republikas Satversme. 15.02.1922. *Latvijas Vēstnesis*, 43, 01.07.1993.
2. Nacionālās drošības likums. 14.12.2000. *Latvijas Vēstnesis*, 473/476, 29.12.2000.
3. Valsts pārvaldes iekārtas likums. 06.06.2002. *Latvijas Vēstnesis*, 94, 21.06.2002.
4. Likums „Par policiju”. 04.06.1991. *LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, 31/32, 15.08.1991.
5. Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums. 16.06.2005. *Latvijas Vēstnesis*, 104, 06.07.2005.
6. Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums. 05.05.2016. *Latvijas Vēstnesis*, 100, 25.05.2016.
7. Valsts drošības iestāžu likums. 05.05.1994. *Latvijas Vēstnesis*, 59, 19.05.1994.
8. Krimināllikums. 01.04.1999. *Latvijas Vēstnesis*, 199/200, 08.07.1998.
9. Nacionālo bruņoto spēku likums. 04.11.1999. *Latvijas Vēstnesis*, 388/389, 24.11.1999.
10. Latvijas Republikas Zemessardzes likums. 06.05.2010. *Latvijas Vēstnesis*, 82, 26.05.2010.
11. Likums „Par pašvaldībām”. 19.05.1994. *Latvijas Vēstnesis*, 61, 24.05.1994.
12. Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas jomā. 01.07.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 96, 20.05.2020.
13. Attīstības plānošanas sistēmas likums. 08.05.2008. *Latvijas Vēstnesis*, 80, 23.05.2008.
14. Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums. 23.06.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 119C, 22.06.2020.
15. Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums. 03.03.2022. *Latvijas Vēstnesis*, 45A, 04.03.2022.
16. Likums “Par valsts budžetu 2022. gadam” 23.11.2021. *Latvijas Vēstnesis*, 234A, 04.12.2021.
17. Par Valsts aizsardzības koncepcijas apstiprināšanu. 24.09.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 186, 25.09.2020.
18. Par Nacionālās drošības koncepcijas apstiprināšanu. 26.09.2019. *Latvijas Vēstnesis*, 197, 27.09.2019.
19. Nacionālais pretterorisma plāns. 2019. Klasificēts dokuments.
20. Valsts prezidenta paziņojums Nr.12 “Par administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu”. 19.06.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 119C, 22.06.2020.
21. Saeimas paziņojums “Par lidojumu aizlieguma zonas noteikšanu Ukrainas teritorijā un pasākumiem Krievijas agresijas ierobežošanai”. 17.03.2022. *Latvijas Vēstnesis*, 55A, 18.03.2022.
22. Saeimas paziņojums “Par Eiropas Savienības kandidātvalsts statusa piešķiršanu Ukrainai”. 03.03.2022. *Latvijas Vēstnesis*, 45, 04.03.2022.
23. Likumprojekta “Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Nr. 90/TA-748 (2019).
24. Likumprojekta „Grozījumi likumā „Par policiju”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Nr. 90/TA-198 (2018).
25. Latvijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības līgums par sadarbību organizētās noziedzības un citu noziedzīgu nodarījumu apkarošanā un kopīgām darbībām pierobežas apgabalos. 07.06.2006. *Latvijas Vēstnesis*, 174, 01.11.2006.

26. Par Latvijas Republikas valdības un Igaunijas Republikas valdības līgumu par pārrobežu sadarbību noziedzības apkarošanā. 28.09.2006. *Latvijas Vēstnesis*, 162, 11.10.2006.
27. MK noteikumi Nr. 584 “Valsts policijas koledžas nolikums”. 26.07.2006. *Latvijas Vēstnesis*, 116, 25.07.2006.
28. MK noteikumi Nr.42 “Krīzes vadības padomes nolikums”. 18.01.2011. *Latvijas Vēstnesis*, 11, 20.01.2011.
29. MK noteikumi Nr. 83 “Par konceptuālo ziņojumu "Par tiesībsardzības iestāžu amatpersonu izglītības sistēmas pilnveidi”. 10.02.2022. *Latvijas Vēstnesis*, 32, 15.02.2022.
30. MK noteikumi Nr.485 Terorisma draudu līmeņa izsludināšanas kārtība. 10.07.2007. *Latvijas Vēstnesis*, 117, 20.07.2007.
31. MK noteikumi 589 “Iekšlietu ministrijas nolikums”. 22.09.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 185, 24.09.2020.
32. MK instrukcija Nr. 1 “Tiesībsardzības iestāžu sadarbības kārtība noziedzības novēršanā un apkarošanā”. 24.01.2017. *Latvijas Vēstnesis*, 21, 26.01.2017.
33. MK rīkojums 518 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”. 10.08.2021. *Latvijas Vēstnesis*, 152A, 10.08.2021
34. MK rīkojums Nr. 442 “Par Latvijas Policijas akadēmijas likvidāciju”. 30.06.2009. *Latvijas Vēstnesis*, 106 (4092), 08.07.2009.
35. MK rīkojums Nr. 701 ” Par Valsts pārvaldes reformu plānu 2020”. 24.11.2017. *Latvijas Vēstnesis*, 235, 28.11.2017.
36. MK rīkojums Nr. 927 Par koncepciju “Pretterorisma centra izveide”. 26.11.2004. *Latvijas Vēstnesis*, 189, 30.11.2004.
37. Smiltenes novada domes saistošie noteikumi Nr. 20/20 “Par sabiedrisko kārtību Smiltenes novadā” 22.04.2021., *Latvijas Vēstnesis*, 76, 21.04.2021.
38. Saulkrastu novada domes 2015.gada 29.aprīļa saistošie noteikumi Nr. SN 5/2015 “Par sabiedrisko kārtību Saulkrastu novadā”, konsolidētā versija pēc 17.04.2020.
39. Ādažu novada pašvaldības 2012.gada 29.maija sabiedriskās kārtības saistošie noteikumi Nr.20, konsolidēti līdz 30.06.2020.
40. Valmieras pilsētas pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 334 “Par sabiedrisko kārtību Valmieras pilsētā” 28.11.2019., *Latvijas Vēstnesis*, 124, 01.07.2020.
41. Siguldas novada domes 2017. gada 12. aprīļa saistošie noteikumi Nr. 11 “Siguldas novada sabiedriskās kārtības noteikumi”, konsolidētā versija.
42. Ludzas novada pašvaldības 2010.gada 27. maija saistošie noteikumi Nr.14 “Ludzas novada sabiedriskās kārtības noteikumi”, konsolidētā versija.
43. Valsts policijas 2017. gada 22. novembra iekšējie noteikumi Nr. 29 “Iecirkņa inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumi”.
44. Valsts policijas 2018. gada 8. jūnija iekšējie noteikumi Nr. 11 “Nepilngadīgo lietu inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumi”.
45. Valsts policijas 2020. gada 29. decembra iekšējie noteikumi Nr. 18 “Dienesta pienākumu izpildes organizācija un kontrole sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas, satiksmes uzraudzības un autopārvadājumu uzraudzības jomā”.
46. Valsts policijas 2020. gada 5. februāra iekšējie noteikumi Nr.3 “Valsts policijas ētikas kodekss”.
47. Valsts policijas 2019. gada 7. augusta reglaments Nr. 9 “Valsts policijas reglaments”.
48. Valsts policijas 2009. gada 29. maija pavēle Nr.755 „Par Valsts policijas reģionālo pārvalžu struktūru izveidošanu”.

49. Valsts policijas 2021.gada 10. jūnija pavēle Nr. 2858 "Par rīcības plānu SRAP1 rekomendāciju ieviešanu".
50. Likums "Par valsts budžetu 2021. gadam" 02.12.2020., *Latvijas Vēstnesis*, 240A, 11.12.2020. *Zaudējis spēku*.
51. Likums "Par valsts budžetu 2020. gadam". 14.11.2019., *Latvijas Vēstnesis*, 240, 28.11.2019. *Zaudējis spēku*.
52. Likums "Par valsts budžetu 2018. gadam". 23.11.2017., *Latvijas Vēstnesis*, 242, 06.12.2017. *Zaudējis spēku*.
53. Likums "Par valsts budžetu 2017. gadam". 24.11.2016., *Latvijas Vēstnesis*, 241, 10.12.2016. *Zaudējis spēku*.
54. Likums "Par valsts budžetu 2016.gadam". 30.11.2015., *Latvijas Vēstnesis*, 248, 18.12.2015. *Zaudējis spēku*.
55. Likums "Par valsts budžetu 2015.gadam". 17.12.2014. *Latvijas Vēstnesis*, 257, 30.12.2014. *Zaudējis spēku*.
56. Likums „Par Latvijas Republikas Zemessardzi”. 23.08.1991. „*Ziņotājs*”, 35, 12.09.1991. *Zaudējis spēku*.
57. LR Ministru padomes lēmums Nr.331 "Par Latvijas Republikas pašvaldības policijas paraugolikumu". 12.08.1992. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, 44/45, 12.11.1992. *Zaudējis spēku*.
58. MK noteikumi Nr.397 „Pašvaldības policijas paraugolikums”. 19.06.2007. *Latvijas Vēstnesis*, 99, 21.06.2007. *Zaudējis spēku*.
59. MK rīkojums Nr. 103 Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu. 12.03.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 51A, 12.03.2020. *Zaudējis spēku*.
60. Iekšlietu ministrijas rīkojums Nr.390 „Pašvaldības policijas paraugolikums”. 11.06.2001. *Latvijas Vēstnesis*, 138, 28.09.2001. *Zaudējis spēku*.

Starptautiskie tiesību akti:

61. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco. 1945. Available from: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> [viewed 19.01.2022.].
62. United Nations, Economic and Social Council, Syracuse Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, U.N. Doc. E/CN.4/1985/4, Annex (1985).
63. UN General Assembly Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/66/290). Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome. 25 October 2012.
64. UN General Assembly Resolution 60/288 The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy. 20 September 2006. Available from: <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy> [viewed 12.03.2022.].
65. Code of Conduct for Law Enforcement Officials. Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. Available from: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/lawenforcementofficials.aspx> [viewed 06.03.2022.].
66. IULA Worldwide Declaration of Local Self-Government. Adopted and proclaimed at its 27th World Congress in September 1985, in Rio de Janeiro. Preamble. Available from: http://www.bunken.nga.gr.jp/data/link/suishinhonbu/shiryoshitsu/iula_decl_txt.pdf [viewed 17.03.2022.].

67. Padomes lēmums 2008/615/TI par pārrobežu sadarbības pastiprināšanu, jo īpaši apkarojot terorismu un pārrobežu noziedzību. 23.07. 2008. L 210/ 1.
68. Padomes lēmums 2008/616/TI par to, kā īstenot Lēmumu 2008/615/TI par pārrobežu sadarbības pastiprināšanu, jo īpaši – apkarojot terorismu un pārrobežu noziedzību. 23.08.2008. L 210/12.
69. Parliamentary Assembly Resolution 690 (1979) on the Declaration on the Police. Assembly debate on 1 February 1979, Doc. 4212, report of the Legal Affairs Committee.
70. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 04.11.1950. *Latvijas Vēstnesis*, 143/144, 13.06.1997.
71. Eiropas vietējo pašvaldības harta. 15.10.1985. *Latvijas Vēstnesis*, 37, 28.02.1996.
72. Constitution for Europe. European Parliament resolution on the Treaty establishing a Constitution for Europe (2004/2129(INI)). 12 January 2005.
73. EU Security Union Strategy. Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions. Brussels, 24.7.2020, COM (2020) 605 final. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0605> [viewed 20.01.2022.].
74. The European Code of Police Ethics. Recommendation Rec (2001)10. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001. Available from: <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics> [viewed 06.03.2022.].
75. European Parliament Resolution (2006/2032(INI)) The external dimension of the fight against international terrorism. Official Journal 287 E, 29/11/2007 P. 0524 – 0535. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007IP0050> [viewed 15.02.2022.].
76. Eiropas Parlamenta 2021. gada 20. janvāra rezolūcija par 2020. gada ziņojumu par kopējās ārpolitikas un drošības politikas īstenošanu (2020/2206(INI)). Iegūts no: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0012_LV.html [sk. 20.01.2022.].
77. Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on information and communications technology cybersecurity certification and repealing Regulation (EU) No 526/2013 (Cybersecurity Act).
78. Council Conclusions on the impact of the COVID-19 pandemic on the threat posed by terrorism and violent extremism, including the impact on CT and CVE authorities and their activities. Council of European Union. No 8633/21. Brussels, 12 May 2021.
79. A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic and Social Committee of the Regions. European Commission. Brussels, 9.12.2020 COM (2020) 795 final.
80. Recommendations for Organizational and Functional Changes in the State Police of Latvia, Including Designing New Organizational Structure and Recommending the Required Number of Employees. Project: “Increasing efficiency of the institutions of the interior sector of Latvia”. SRSS/S2018/034. The European Commission. 2019.
81. Internet Organized Crime Threat Assessment (IOCTA) 2020. Europol. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation 2020. Available from: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2020> [viewed 10.03.2022.].

82. Green Paper on services of general interest. Brussels, 21.05.2003, COM (2003). Commission of the European Communities.

Citu valstu tiesību akti:

83. Public Order Act. Ministry of the Interior of Finland, 612/2003, amendments up to 774/2010
84. The Model Police Act. Police Act Drafting Committee (PADC), Ministry of Home Affairs, Government of India. October 30, 2006. Available from: https://www.mha.gov.in/sites/default/files/ModelAct06_30_Oct_2_0.pdf [viewed 18.08.2022.].
85. ASV Nacionālās drošības stratēģija. Interim National Security Strategic Guidance. March 2021. President Joseph R. Biden Jr. The White House. Available from: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf> [viewed 19.01.2022.].
86. National Defence Act of Estonia. Riigikogu. 15.03.2019. Available from: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/502042019010/consolide> [viewed 19.01.2022.].
87. National Security Concept of Estonia. 2017. Republic of Estonia. Ministry of Defense. Available from: <https://kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/basic-national-defence-documents> [viewed 19.01.2022.].
88. National Security Strategy of The Republic of Poland. Approved on 12 May 2020 by the President of the Republic of Poland upon request of the President of the Council of Ministers. Available from: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf [viewed 06.03.2022.].
89. Law on the Basics of National Security. Republic of Lithuania. 19 December 1996 No VIII-49. As last amended on 23 July 2009 – No XI-409) Vilnius.
90. Security Strategy of Czech Republic 2011. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2011. Available from: https://www.files.ethz.ch/isn/154938/Czech_Republic_English-2011.pdf [viewed 19.01.2022.].

Politikas plānošanas dokumenti un informatīvie ziņojumi:

91. Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam (NAP2027). 02.07.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 127, 06.07.2020.
92. Latvijas Pretterorisma stratēģija 2021.–2026.gadam. Valsts drošības dienests. MK apstiprināts 02.11.2021.
93. MK rīkojums Nr. 476 “Par Valsts civilās aizsardzības plānu”. 26.08.2020. *Latvijas Vēstnesis*, 167, 31.08.2020.
94. MK rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”. 06.04.2016. *Latvijas Vēstnesis*, 69, 11.04.2016.
95. MK rīkojums Nr. 7 “Par konceptuālo ziņojumu “Par valsts politiku ugunsdrošības jomā””. 09.01.2019. *Latvijas Vēstnesis*, 8, 11.01.2019.
96. MK rīkojums Nr. 712 “Par Ceļu satiksmes drošības plānu 2021.–2027. gadam”. 06.10.2021. *Latvijas Vēstnesis*, 196, 11.10.2021.
97. MK rīkojums Nr. 90 “Par Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plānu 2018.–2020. gadam”. 28.02.2018. *Latvijas Vēstnesis*, 45, 02.03.2018.

98. Informatīvais ziņojums “Latvijas kibernetikas stratēģija 2019.-2022.gadam”. Rīga, 2019. AIMZino_080819_IZLKS
99. Iekšlietu ministrijas darbības stratēģija 2020.-2022.gadam. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/sites/iem/files/content/strategija-iem.pdf> [sk. 04.04.2022.].
100. Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada attīstības programma 2022.–2027. gadam Iegūts no: <https://www.daugavpils.lv/pilseta/pilsetas-attistiba/daugavpils-pilsetas-attistibas-programmas-2021.-2027.gadam-izstrade> [sk. 17.03.2022.].
101. Gulbenes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014.–2030. gadam, Gulbenes novada attīstības programma 2018.–2024. gadam. Iegūts no: <https://www.gulbene.lv/lv/doks/pld> [sk. 17.03.2022.].
102. Liepājas pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada attīstības programma 2022.–2027. gadam. Iegūts no: <https://www.liepaja.lv/liepajniekiem/planosana-un-attistiba/attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].
103. Valmieras novada Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2022.–2038. gadam, Valmieras novada attīstības programmas 2022.–2028. gadam. Iegūts no: <http://www.valmierasnovads.lv/attistiba/valmieras-pilsetas-attistibas-plans/> [sk. 17.03.2022.].
104. Rēzeknes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2033, Rēzeknes novada Attīstības programma 2019. – 2025. gadam. Iegūts no: <https://rezeknesnovads.lv/iedzivotajiem/attistiba-un-planosana/attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].
105. Madonas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2021.–2035. gadam Madonas novada attīstības programma 2021.–2027. gadam. Iegūts no: <https://www.madona.lv/lat/madonas-novada-attistibas-programma-2021-2027-un-s> [sk. 17.03.2022.].
106. Aizkraukles novada Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2021.–2037. gadam, Aizkraukles novada attīstības programma 2021.–2028. gadam. Iegūts no: <http://www.aizkraukle.lv/lv/jaunais-novads/attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].
107. Jelgavas valstspilsētas un jaunveidojamā Jelgavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2022.–2034. gadam un attīstības programmas 2022.–2027. gadam. Iegūts no: <https://www.jelgava.lv/lv/pasvaldiba/dokumenti/jelgavas-pilsetas-attistibas-planosanas-dokumenti/> [sk. 17.03.2022.].
108. Valsts policijas prevencijas stratēģiskie uzdevumi 2022. - 2027. gadam. Projekts. Npublicēts materiāls.
109. Ministru prezidenta K. Kariņa ikgadējais ziņojums Saeimā par Ministru kabineta paveikto 2021. gadā un iecerēto darbību. Pārresoru koordinācijas centrs. 2022. gada februāris.
110. Ārlietu ministra ikgadējie ziņojumi par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2019.gadā un 2020.gadā. Ārlietu ministrija. Iegūts no: <https://www.mfa.gov.lv/lv/arlietu-ministra-ikgadejais-zinojums/arhivs> [sk. 20.01.2022.].
111. Informatīvais ziņojums par ministriju un citu centrālo valsts iestāžu prioritārajiem pasākumiem 2022., 2023. un 2024. gadam. Finanšu ministrija. 2021. Iegūts no: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2022#par-izdevumiem-prioritarajiem-pasakumiem> [sk. 19.03.2022.].
112. IeM informatīvais ziņojums “Par nekustamo īpašumu iegādi Valsts policijai noteikto funkciju un uzdevumu izpildei, kas saistītas ar sabiedriskās drošības un kārtības nodrošināšanu”. TA-1204. MK izskatīts 27.05.2021.

113. Informatīvais ziņojums "Par šūnu apraides sistēmu un citām iespējamajām apziņošanas sistēmām, to ieviešanas un uzturēšanas izmaksām". VSS-567, TA-598. Izskatīts MK 13.04.2021.
114. Informatīvais ziņojums "Par Valsts policijas un republikas pilsētu un novadu pašvaldības policijas institūciju sadarbības pilnveidošanu". VSS-19. Izsludināts VSS 09.01.2014, izskatīts VSS 17.07.2014.
115. Informatīvais ziņojums "Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2022. gadam un ietvaram 2022.-2024. gadam" 21-TA-364.
116. Valsts kontroles lietderības revīzijas gala ziņojums "Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā". Valsts kontrole, 2017.
117. Iekšlietu ministrijas informatīvais ziņojums "Par strukturālajām reformām iekšlietu nozarē". Projekts: TA-2024. MK izskatīts 2020.gada 3.novembrī.
118. European Union Terrorism Situation and Trend report 2021 (TESAT). Available from: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-tesat> [viewed 15.02.2022.].

Citi dokumenti:

119. LZP 2001.gada 13.marta lēmums Nr.2-3-1 "Par jauno zinātnes apakšnozaru izveidošanu Juridisko zinātņu nozarē". Iegūts no: <http://archive.lza.lv/ZV/zv010700.htm> [sk.
120. Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas 2009.gada 24.novembra sēdes protokols Nr.6/1096. Iegūts no: <http://termini.lza.lv/article.php?id=287> [sk. 18.01.2022.].
121. Ķekavas novada domes 2012.gada 12.jūlija protokols Nr. 14. lēmums "Par pašvaldību kopīgās iestādes „Reģionālā pašvaldības policija” izveidošanu, pašvaldību kopīgas iestādes „Reģionālā pašvaldības policija” nolikuma apstiprināšanu.
122. Bauskas novada domes 2017.gada 27.decembra lēmums (prot.nr.12, 51.p.) "Par Bauskas novada pašvaldības policijas izveidošanu" no 2018.gada 1.marta.
123. Ķekavas novada domes 2019.gada 12.decembra lēmums Nr.22 "Par vienošanās noslēgšanu pie Iecavas novada pašvaldības un Ķekavas novada pašvaldības pārvaldes uzdevumu deleģēšanas līguma”.

Literatūra un periodika

124. Ahapova M. Administrative and Legal Maintenance of Public Order by Law Enforcement Bodies of Ukraine. *Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav.* 2017. № 3 (104).
125. Aristotelis. Nikomaha ētika. Rīga: Zvaigzne, 1985.
126. Alpert G., Rojek J., Hansen A. Building Bridges Between Police Researchers and Practitioners: Agents of Change in a Complex World. Final Report to the National Institute of Justice. December 2013. Available from: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/244345.pdf> [viewed 23.03.2022.].
127. Baldwin D. The concept of security. *Review of International Studies* No. 23, 1997.
128. Baloyannis St. The philosophy of Heraclitus today. *Encephalos* 50, 1-21, 2013.
129. Bambals R. Cilvēkdrošība kā nacionālā interese ārpolitikā: Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumu analīze. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2019.
130. Berķis A.V. Kurzemes hercoga Jēkaba drošības politika no 1638.līdz 1658.gadam. Militārais apskats, 2009, Nr.3/4.

131. Bērtaitis S. Dabiskā likuma ideja Augustīna filozofijā. *Jurista vārds*. Nr. 27 (1189), 2021. gada 6. jūlijs.
132. Bērziņa-Ruķere I., Uz sabiedrību vērsta policijas darba metodes mūsdienu mainīgajā pasaulē. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES. 2019, Nr. 1 (13).
133. Bērziņa-Ruķere I., Avota I., Grūbis N., Tošovskis M. Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā 2009. -2012. Pieredze un nākamie soļi. Valsts policija, 2012.
134. Birkavs V. Latvija globalizācijas laikmetā. Referāts konferencē Latvijas Zinātņu akadēmijā 1998. gada 22. septembrī Rīgā. Publikācija pieejama Latvijas Vēstnesis, 11.12.1998., Nr. 367/368.
135. Bite K. Dienesta gaitas Latvijas policijā tiesiskais regulējums. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2013.
136. Bowling B. A brief history of criminology. *Police Practice and Research*. An International Journal. Volume 65, Issue 1, 2006. Special Issue: Historical Perspectives.
137. Boluža I. Latentās noziedzības radītie draudi policijas un sabiedrības sadarbībai. Valsts policijas koledžas 2. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. 2012.
138. Borowska K. Charakterystyka policji jako grupy dyspozycyjnej w systemie bezpieczeństwa państwa. *EUNOMIA* 1(94)2018.
139. Bradford B. Policing and social identity: procedural justice, inclusion and cooperation between police and public. *Policing and Society*. Volume 24, Issue 1, January 2014.
140. Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2016.
141. Brzezinski Z, Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21st Century, Touchstone, 2010.
142. Buzan B. People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era. London: Harvester Wheatsheaf, 1991.
143. Buzan B., Wæver O, Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, 1998.
144. Charrett C. A Critical Application of Securitization Theory: Overcoming the Normative Dilemma of Writing Security. International Catalan Institute for Peace. Barcelona. 2009. ISSN 2013.5785 (paper edition).
145. Christou G., Croft S., Ceccorulli M., Lucarelli S. European Union security governance: putting the “security” back in. *Police Practice and Research*. An International Journal. Volume 19, Issue 3. 2010.
146. Ciganovs J. Viņi bija pirmie Latvijas neatkarības aizstāvji- Pirmais policijas bataljons. Tēvijas sargs, Nr.4, 2014.
147. Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei. Žanetas Auziņas redakcijā. Apgāds “Zinātne”, 2012.
148. Compass - Manual for human rights education with young people. Council of Europe. 2nd edition, updated 2020.
149. Cylkowski T. The Role of the Police in Internal Security. Kultura Bezpieczeństwa Nauka – Praktyka – Refleksje Nr. 20, 2015.
150. Dišlers K. Latvijas Valsts varas orgāni un viņu funkcijas. 2004, Rīga, Tiesu nama aģentūra.
151. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2002.
152. Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis. 1930.
153. Dewinter M., Vandeviver C., Beken V.T., Witlox F. Analysing the Police Patrol Routing Problem: A Review. *ISPRS International Journal of Geo-Information*. 2020, 9.

154. Dyer H. Environmental Security and International Relations: The Case for Enclosure. *Review of International Studies*, Vol. 27, No. 3 (Jul.,2001).
155. Dunning A. The Political Theories of Jean Jacques Rousseau. *Political Science Quarterly*, Vol. 24, No. 3 (Sep.,1909).
156. Erdmanis R. Administratīvā atbildība par huligānismu virtuālajā telpā attālinātā mācību procesā. *Jurista vārds*. Nr. 16 (1178). 2021.gada 20.aprīlis.
157. Evans G. Values and Interests in Foreign Policy Making. Simons Papers in Security and Development, No. 53/2016). Vancouver: School for International Studies, Simon Fraser University.
158. Feldmanis A. Policijas funkcijas noziedzības novēršanas un apkarošanas kontekstā. Promocijas darbs. RSU. 2016.
159. Feldmanis A. Policijas administratīvās darbības metodes. *Administratīvā un Kriminālā justīcija*. 2009/3/4.
160. Feldmanis A. Policijas darbības modeļu daudzveidības vispārīgie pamati. *Administratīvā un Kriminālā justīcija*. 2013/1.
161. Filaber J. Pojęcie bezpieczeństwa publicznego w prawie administracyjnym (wybrane uwagi). Uniwersytet Wrocławski. Katedra Doktryn Politycznych i Prawnych. 2009. Available from: <https://bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/27852/edition/34474> [viewed 16.02.2022.].
162. Gailīte D. Jauno administratīvās atbildības regulējumu gaidot. *Jurista vārds*. Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110). 2019.gada 17.decembris.
163. Global cancer statistics 2020: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. *A Cancer Journal for Clinicians*. Volume 71, Issue 3. May/June 2021.
164. Goldmane S, Kļaviņa A, Misāne I, Straube L. Latvijas vēsture pamatskolai. Zvaigzne ABC. 2011.
165. Grew Mc., Poku N.K. Globalization, Development and Human Security. Polity Press, 2007.
166. Grizol A. The Concept of National Security in Contemporary World. *International Journal on World Peace*. Vol 11, No 3, 1994.
167. Haftendorn H. The security Puzzle: Theory – Building and Discipline – Building in International Security, *International Studies Quarterly*. Vol. 35, No. 1 (Mar. 1991).
168. Harari J. 21 lekcija 21.gadsimtam. Jumava. 2020.
169. Harari Y.N. Homo Deus: A Brief History of Tomorrow. New York: Harper Collins, 2017.
170. Härpfer C., Kaden T. Weber and Simmel on the formation of norms, rules and laws. *Journal of Classical Sociology* 1 (10). March 2017.
171. Haque A. Theoretical Perspective of Local Government - Literature Review. Research Institute of behavioral Psychology. 2012.
172. Hoverd W. The Changing New Zealand National Security Environment: New Threats, New Structures, and New Research. *National Security Journal*, 1(1). 2019.
173. Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā. *Likums un tiesību*. 1999, Nr.3. 1.sējums.
174. Horns, N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā. *Likums un tiesības*. 2000, Nr. 2, 2. sējums.
175. Horn S.S. The Strategy Reader, 2nd Edition. Publisher: Wiley-Blackwell. 2004.
176. Huhtinen A.M, Laitinen K. Changing security speech and environment – from Nation States to corporation security. *Leading Issues in Information Warfare and Security Research*. Volume one. Edited by Julie Ryan. 2011.
177. Huligānisms internetā: vai vārda brīvībai ir robežas. Ekspertu aptaujas. *Jurista vārds*. Nr. 45 (1155). 2020.gada 10.novembris.

178. Huligānisma kvalifikācijas jautājumi. *Jurista vārds*. Nr. 47 (950), 2016.gada 22. novembris.
179. Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes. Sastādītāja Kristīne Martinsone. Rīga: Raka, 2011.
180. Ijabs I. Cilvēkdrošība riska sabiedrībā: jēdziena universalizācija un Latvijas gadījums. Kongresa „Cilvēkdrošība Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi” materiāli, Rīgā, 2011.gada 24.-27.oktobrī.
181. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Avots, 2005.
182. Indrikovs Z. Cilvēktiesības un profesionālisms policijas darbā. Cilvēktiesības un sabiedrības drošība: Starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Rīga: LPA, 2004.
183. Indrikovs Z. Policijas jēdziens demokrātiskā valstī. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2007, Nr.3.
184. Jakubaņecs V. Valsts jēdziens un formas. Rīga. P&KO. 2004.
185. Jefimovs N. Valsts nacionālā drošība un reģistrētais noziedzības līmenis. Valsts policijas koledžas 2.starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2013.
186. Jundzis T. Nacionālās drošības riski ekonomiskās krīzes apstākļos. *Militārais apskats*, 2009, Nr.1.
187. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga, Nordika, 1998.
188. Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca I. Rīga, „Avots”, 1992.
189. Kavalieris A. Operatīvās darbības likuma komentāri. Rīga: RaKa. 1999.
190. Keterliņa E. Zemessardzes attīstība Latvijas drošības politikas kontekstā. *Militārais apskats*, 2007, Nr.2(124).
191. Kinča K. Par pašvaldībām. Pamatjēdzieni. *Jurista vārds*. 15.01.2019. Nr. 2 (1060).
192. King M. Policing and public order issues in Canada: Trends for change. *Police Practice and Research*. An International Journal. Volume 8, Issue 1, 1997.
193. King M., Sharp D. Global Security and Policing Change: The impact of „Securitization” on Policing in England and Wales. *Police Practice and Research*. An International Journal. Volume 7, Number 5. 2006.
194. Klarks R., Eks Dž. Noziedzības analīze 60 soļos. Rīga: Valsts policija, 2011.
195. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
196. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un Sevišķā daļa: Mācību grāmata. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
197. Krastiņš U. Juridisko terminu vārdnīca, Rīga, Nordika, 1998.
198. Kristapsone S. Noziedzība Latvijā. Raka, 2003.
199. Kristapsone S. Noziedzība un to noteicošie sociāli ekonomiskie faktori Latvijā 90.gados. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2003.
200. Kriviņš A. Tiesību jēdziens un būtība. Rīga: Autorizdevums, 2020.
201. Kols R. Aprēķināts risks mainīgajā starptautiskajā telpā. Latvijas ārējā un drošības politika. *Gadagrāmata 2022 / Red. Andris Sprūds, Sintija Broka – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021.*
202. Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. *Jurista vārds*, 26.08.2008., Nr. 32 (537).
203. Kukułka J. Międzynarodowe stosunki polityczne, Warszawa 1982.
204. Kuzņecova K. Policijas pārrobežu sadarbības loma sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. *Administratīvā un Kriminālā justīcija*, 2012, Nr.2.
205. Kuzņecova K. Spīdzināšanas aizlieguma tiesiskie aspekti. *Administratīvā un kriminālā justīcija*, 2010, Nr. 1 (50).

206. Kuzņecova K. Tiecoties īstenot efektīvu sabiedriskās kārtības nodrošināšanu –Latvijas un ārvalstu pieredze. Konferences “Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā” rakstu krājums. BSA. 2013.
207. Kuzņecova K. Legal aspects of prohibition of torture. Starptautiskās zinātniskās konferences speciālizdevums/grāmata „Wojna o pokoj”. Warszawa- Siedlce, 2011.
208. Kuzņecova K. Fiziska spēka pielietošana policijas darbībā- tiesiskie aspekti un aktuālās problēmas. Daugavpils Universitātes Starptautiskās zinātniskās konferences „Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2012.
209. Kuzņecova K. Comprehensive national defense: the legal overhaul. Rīga Stradiņš University International Interdisciplinary Conference on Social Sciences PLACES. Riga, RSU, 2019. Tēzu krājums: http://places-conference2019.rsu.lv/sites/default/files/documents/PLACES_abstracts_book_rev.pdf
210. Kuzņecova K. Sabiedriskā kārtība kā sabiedrības drošības priekšnoteikums sociāli ekonomisko pārmaiņu apstākļos. Daugavpils Universitātes Starptautiskās zinātniskās konferences „Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2012.
211. Kuzņecova K. Sabiedriskās kārtības nodrošināšana pašvaldību teritorijā līgumisko attiecību aspektā. RSU konferences „Tiesisko problēmu aktuālie jautājumi „*Pacta sunt servanda*”” tēzu krājums. 2012.
212. Kuzņecova K. Sabiedriskā kārtība un drošība – izpratne un jēdziens attīstībā. Dugavpils Universitātes 16.starptautiskās zinātniskās konferences “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2021” rakstu krājums. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2022.
213. Kviestis R. Kriminālpolicija kā servisa dienests noziedzības novēršanā un apkarošanā. Valsts policijas koledžas 3. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. 2013.
214. Ķinis U. Kiberdrošība – tiesiski aizsargājama vērtība. *Jurista vārds*. Nr. 40 (1150), 2020. gada 6. oktobris.
215. Landmane D., Rinkevics A., Eināts K. Atkārtotu likumpārkāpumu novēršanas pamatprincipi. Valsts policija, 2019.
216. Latvijas iedzīvotāju subjektīvā drošības uztvere: ietekme uz drošības politikas veidošanu. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021.
217. Latvijas ārējā un drošības politika. Gadagrāmata 2021 / Red. Andris Sprūds, Sintija Broka – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021.
218. Levy M.A. Is the Environment a national Security Issue? Vol. 20, No. 2 (Fall, 1995).
219. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
220. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
221. Līce K. Cilvēktiesības nav egocentrisms, valsts nav Laimes lācis. *Jurista Vārds*, 16.02.2021., Nr. 7 (1169).
222. Männik E. The Evolution of Baltic Security and Defense Strategies. Apprenticeship, Partnership, Membership: Twenty Years of Defense Development in the Baltic States. Edited by Lawrence T., Jermalavičius T. International Centre for Defense Studies, Tallinn, 2013.
223. Marciniak Z. Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa w świecie VUCA. Edukacja w świecie vuca charakterystyka środowiska bezpieczeństwa. Kraków 2021
224. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50.

225. Matvejevs A. Policijas darbinieku izglītības problēmas Latvijā. RSU Elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls "SOCRATES". 2016, Nr. 1 (4).
226. Matvejevs A. Policijas darbības teorijas attīstības tendences. Rīga, Petrovskis un Ko, 2009.
227. Matvejevs A. Sabiedrības drošība kā policijas aizsardzības objekts. *Administratīvā un Kriminālā justīcija*. 2016. 1/2 (74/75).
228. Matvejevs, A. Administratīvā atbildība kā viens no juridiskās atbildības veidiem. *Administratīvā un Kriminālā justīcija*. 2019. Nr. 3/4 (88/89).
229. Mežavilks M. Prevencija kā prioritāte noziedzības apkarošanā. RSU Zinātniskās konferences "Politiskās, ekonomiskās, sociālās un tiesiskās sistēmas transformācijas Latvijā un pasaulē" rakstu krājums. RSU, 2013.
230. Mihailova S. Iekšējā drošība- viens no būtiskiem drošības izjūtas faktoriem. RSU Starptautiskās zinātniskās konferences „Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti” tēžu krājums. Rīga, RSU, 2015.
231. Military Balance 2022. Edited: James Hackett. The International Institute for Strategic Studies (IISS). 2022.
232. Mintzberg H. The Structure of Organizations. 1 edition. Publisher: Prentice Hall. 1978.
233. Mucinieks P. Teritoriālā pašvaldība. Latviešu konversācijas vārdnīca, XXI. Rīga: A. Gulbja apgādība. 1940.
234. Niedre A. Huligānisms un cīņa ar to. Rīga: Avots, 1984.
235. Niklaus R. Denis Diderot: Search for an Unattainable Absolute of Truth. Ultimate Reality and Meaning, Volume 3 Issue 1, January 1980.
236. Novikovs A., Devjatnikovaite I. Sabiedriskās kārtības nodrošināšana pašvaldību teritorijā. *Jurista Vārds*. Nr.12 (516). 2008. gada 26. marts
237. Osierda A. Prawne aspekty pojęcia bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego. *Studia Iuridica Lublinensia* 23, 2014. Available from: <https://journals.umcs.pl/sil/article/viewFile/68/65> [viewed 16.02.2022.].
238. Osipova S., Kučs A., Rodiņa A., Neimanis J., Rezevska D., Kusiņš G., Laviņš A. Kādu tiesību sistēmu pieprasa Satversme? *Jurista Vārds*, 07.12.2021., Nr. 49 (1211).
239. Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Tiesu namu aģentūra. 2010.
240. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Seventh edition. Oxford University press. Edited by Wehmeier Sally. 2005.
241. Pētniecības terminu skaidrojošā vārdnīca. 2011. Sastādītāja Ilva Eņģele. Rīga: Raka.
242. Plepa D. Līdzsvara meklējumi starp pamattiesību ievērošanu un valsts drošības aizsardzību Satversmes tiesas praksē. RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES. 2016, Nr. 2 (5).
243. Pleps, J. Sabiedrības drošība. *Jurista Vārds*. Nr. 7 (1221), 2022. gada 15. februāris.
244. Porzsolt F., Polianski I., Gorgen A. Safety and Security: The Valences of Values. *Police Practice and Research*. An International Journal. Volume 6, Issue 4, 2011.
245. Priedītis I. Kārtības policijas personālsastāva mainības aspekti. Iegūts no: https://nparodbiedriba.files.wordpress.com/2008/10/kartibas_polic_personals_mainibas_aspekti_08.pdf [sk. 18.03.2022.].
246. Pūķis M. Pašu valdība. Rīga. Latvijas Pašvaldību savienība. 2010.
247. Quetelet A. Adolphe Quetelet's Research on the propensity for crime at different ages. Anderson Publishing Co. 1984.
248. Rags Z. Latvijas Republikas pašvaldību tiesības. Rīga. 2005.
249. Reire G. Apvienoto Nāciju Organizācijas nozīme starptautiskā miera un drošības uzturēšanā. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2010.

250. Reisig M. Community and Problem-Oriented Policing. Crime and Justice. A Review of Research. Edited by Michael Tonry. January 2010, Volume 39.
251. Rostoks T. Cilvēkdrošība ārpolitikā: vai Latvija spējē pēc noteikumiem? Tēvijas Sargs, 2012, Nr.10.
252. Rozenbilda G. Policija un sabiedrības drošība. Valsts policijas koledžas 1.starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2012.
253. Salifu J. Political Thought of Thomas Hobbes and Jhon Locke. Project: Locke and Hobbes. July 2020. University of Ghana.
254. Savković M., and Dordević S. Hooliganism as a source of insecurity. Belgrade Centre for Security Policy. 2010. Available from: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep04800.8.pdf> [viewed 19.02.2022.].
255. Scheppele L.K. The International Standardization of National Security Law. *Journal of National Security law and policy*. December 15, 2010. Vol. 4 No 2.
256. Sekściński A. Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych. Kwartalnik Naukowy OAP UW „e-Politikon”, 2013.
257. Sekuła A. Meandry zarządzania. Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk. 2016.
258. Shane J.M. Daily work experiences and police performance. *Police Practice and Research*. An International Journal. Volume 14, Issue 1, 2013.
259. Smiltēna A. Svarīgākie administratīvās atbildības reformas elementi. *Jurista vārds*. Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110). 2019.gada 17.decembris.
260. Spustek H., Paluch A. Structure of the national security system of The Republic of Poland (Struktura systemu bezpieczeństwa narodowego Polski). Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series. 2017.
261. Sztando A. Oddziaływanie samorządu lokalnego na rozwój lokalny w świetle ewolucji modeli ustrojowych gmin. “Samorząd Terytorialny”. 1998. Nr.11.
262. Stucka A. Eksniņa R. Pašvaldības principa ģenēze. *Jurista vārds*. 2013. Nr.45 (796).
263. Šeldreiks R. Zinātnes maldi. Atbrīvojot izziņas garu. Jauns izdevums. Cerebro Matter. 2021.
264. Terry S. “Deepening” and “Widening”: An Analysis of Security Definitions in the 1990s. Department of Political Science University of Calgary. *Journal of Military and Strategic Studies*. Vo 2. 1999.
265. Traubergs T. Zemessargi palīdzēs policijai nodrošināt kārtību. Tēvijas Sargs, Nr.11, 2011.
266. Treļš Ē. Policijas tiesību transformācija 19. gs. beigās - 20. gs. sākumā. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*. 2014. Nr. 4.
267. Treļš Ē. Kārtības policijas inspektora darbs daudznacionālā sabiedrībā. *Administratīvā un Kriminālā justīcija*. 2013/2.
268. Treanor P. Structures of Nationalism. 1997. *Sociological Research Online*, vol. 2. Available from: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.5153/sro.70> [viewed 20.01.2022.].
269. Trofimovs D. Pārdomas par Valsts policiju un tās attīstību. *Jurista vārds*. 2012.gada 11.septembris. Nr. 37 (736).
270. Tumulavičius V. Sabiedriskās drošības tiesiskās regulēšanas problēmas pilnveidošana globalizācijas apstākļos: Lietuvas piemērs. Promocijas darba kopsavilkums. Daugavpils. 2016.
271. Tumulavičius V. Legal Regulatory Enhancement of Society’s Security Under Globalization: The Example of Lithuania. Summary of Thesis. Daugavpils University. 2016.
272. Tyson D. Security Convergence. Managing Enterprise Security Risk. Butterworth-Heinemann, 2007.
273. Tuz A. National Security of the Republic of Poland. *War Studies University Scientific Quarterly* no. 1(114) 2019.

274. Understanding Community Policing A Framework for Action. Bureau of Justice Assistance. Monograph. August 1994.
275. Ungurytė-Ragauskienė S. National Security System in Lithuania: Case Study According to Institutional Fragmentation Theory. *Social Transformations in Contemporary Society*, 2020 (8).
276. Vanags E., Vilka I. Pašvaldību darbība un attīstība. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds. 2005.
277. Vedins I. Zinātne un patiesība. Rīga: Avots. 2008.
278. Velšs A. Policijas vieta un loma sabiedrībā. Valsts policijas koledžas 1. starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: Valsts policijas koledža. 2012.
279. Vilks A., Ķipēna K. Kriminoloģija. Mācību grāmata. Nordik, 2004.
280. Vilks A. Tiesību aizsardzības iestāžu darbības optimizācijas virzieni un iespējas. RSU Starptautiskās zinātniskās konferences „Tiesību aizsardzības un policijas iestāžu loma un iespējas sabiedriskās drošības nodrošināšanā” tēzu krājums. Rīga, 2011.
281. Vilks, A. Policijas darbības efektivitāte noziedzības novēršanas jomā: pieeja pētnieciskās problēmas izziņāšanā. Grām.: Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji. Zinātniski pētnieciskā projekta materiāli. Rakstu krājums. Indrikovs Z., Liholaja V., Judins A. u.c. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008.
282. Vilks A. Cik izmaksā noziedzība? *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*. 2013/2.
283. Vilks A. Noziedzības prevences aspekti krīzes apstākļos. Valsts policijas koledžas II Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. 2012.
284. Volbergs H.J., Krasts V. Salīdzinošās administratīvās tiesības: lietas un risinājumi: Mācību līdzeklis. Rīga, Eiropas universitātes Rīgas centrs, 2002.
285. Vorončuka I. Personāla vadība. Latvijas Universitāte. 1999.
286. Wadalovska A. Istota chuligańskiego charakteru czynu. *Prokuratura i Prawo* 12, 2010.
287. Wakefield A. The Value of Foot Patrol: A Review of Research. 2006: The Police Foundation.
288. Walek T. Structure of public order and safety of the local community. *Kultura Bezpieczeństwa Nauka - Praktyka - Refleksje* Nr. 17, 2015.
289. Wasiuta O. Edukacja w świecie VUCA charakterystyka środowiska bezpieczeństwa. Kraków 2021.
290. Weisburd D., Bruinsma G., Bernasco W. Units of Analysis in Geographic Criminology: Historical Development, Critical Issues, and Open Questions. *Putting Crime in Its Place: Units of Analysis in Geographic Criminology*. 2009.
291. Wolfers A. National Security as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 4. (Dec.,1952).
292. Zahars V. Noziedzības ekonomiskie un sociālpsiholoģiskie determinanti. Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds “Saule”, 2017.
293. Zotova O., Tarasova L.V., Syutkina E.N. Psychological Security And Personality Basic Values. *The European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. 2020.
294. Žeivots M. Par policiju, pašvaldībām un sabiedrības drošību. *Jurista Vārds*. 2008. Nr.17 (210).
295. 2004-2010: Seven Years That Changed Georgia Forever. Third book: Rule of Law Reforms. The Government of Georgia. 2009.
296. Аристотель. Политика. Аристотель // Соч.: в 4 т. Т. 4. - М., 1983.
297. Алексеев Н. Русский народ и государство. Аграф, 2003 г.
298. Бельский К. С. Полицейское право. Москва: Дело и Сервис. 2004.
299. Бисмарк О. Мысли и воспоминания. Т. II. М.: ОГИЗ, 1940.

300. Бредихин И. Д. О понятии и содержании общественного порядка в административном праве. Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. No 1. 2010.
301. Еропкин М.И., Попов Л.Л. Административно-правовая охрана общественного порядка. Лениздат, Ленинград. 1973.
302. Камбек Л.Л. Судебный следователь, или Полнейшее руководство к производству уголовных следствий. Санкт-Петербург: тип. Штаба Отд. корп. внутр. стражи. 1861.
303. Каплунов А.И. О признаках мелкого хулиганства как административного правонарушения. Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России № 1 (61) 2014.
304. Коркунов Н.М. Указ и закон. Исследование. СПб.: 1894.
305. Кроливец Я.Г. Понятие «общественный порядок» как элемент управления в ГМУ. *Экономика и социум*. Актуальные вопросы политики и права. No 9, 2015.
306. Лазарев В.В., Попов Л.Л., Розин Л.М. Правовые основы обеспечения общественного порядка. Учебное пособие. Изд-во Акад. МВД СССР, Москва, 1987.
307. Малахов В. П. Философия права: учеб. пособие. ЮНИТИ-ДАНА, 2007 г.
308. Рубанов А. В. Социальные воззрения Аристотеля. Кафедра социологии ФФСН БГУ.
309. Сухачев И.Ю. О соотношении понятий “общественный порядок” и “общественная безопасность”. Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. No. 4. 2009.
310. Воронов А. М. Общественная безопасность: административные и информационно-правовые проблемы обеспечения и организации управления. М: ВНИИ МВД РФ, 2004, с.14.

Pārskati un statistika:

311. Valsts drošības dienesta 2018., 2019., 2020.gada publiskie pārskati. Iegūts no: <https://vdd.gov.lv/noderigi/gada-parskati> [sk. 10.02.2022.].
312. Valsts policijas pārskats par 2021. gadu. / Pārskats par Valsts policijas darbību 2021. gadā. / Valsts policijas 2019. gada pārskats. / Valsts policijas publiskais pārskats par 2018. gadu. / Valsts policijas publiskais pārskats par 2017. gadu. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/publikacijas-un-parskati> [sk. 18.03.2022].
313. Iekšlietu ministrijas un Valsts policijas ziņojums (prezentācija) “Valsts policijas darba organizācijas, struktūras izmaiņas un pilnveidošana atbilstoši mūsdienu izaicinājumiem”. Projekts: TA-1066. 11.06.2019.
314. Audīta (tematiskās pārbaudes) ziņojums “Valsts policijas struktūras un štatu funkcionālais audīts”. Audīts Nr. 5 – 2/4 – 2007.
315. Paskaidrojums par Iekšlietu ministrijas valsts pamatbudžeta līdzekļu pieprasījumu 2022.gadam. IeM, 2021. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/2022> [sk. 18.03.2022.].
316. Attieksme pret Valsts policiju. Iedzīvotāju aptaujas par 2018., 2019. un 2020.gadu. Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. Iegūts no: http://195.244.155.179/sites/default/files/title_file/Attieksme_VP_PETIJUMS.pdf// http://195.244.155.179/sites/default/files/title_file/attieksme_pret_valsts_policiju_2019.pdf// http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Valsts_policija_Petijums_2018_Attieskme_pret_Valsts_policiju_0.pdf [sk. 23.02.2022.].
317. Rīgas pašvaldības policijas darba un attīstības virzieni 2019. un 2020.gadā. Iegūts no: <https://rpp.riga.lv/rpp/parskati/> [sk. 19.02.2022.].

318. Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sagatavotie statistikas pārskati par valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem no 2011. gada līdz 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> [sk. 04.03.2022.].
319. Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sagatavotie statistikas pārskati par valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pēc KL 231. panta no 2012. gada līdz 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> [sk. 04.03.2022.].
320. Iekšlietu ministrijas Informācijas centra pārskats par sastādītajiem administratīvo pārkāpumu protokoliem no 2018. – 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/administrativie-parkapumi> [sk. 10.03.2022.].
321. Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas. Centrālās Statistikas pārvaldes oficiālā statistika. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaits/247-iedzivotaju-skaits-un-ta-izmainas?themeCode=IR> [sk. 05.04.2022.].
322. Demogrāfija, 2021. Centrālās statistikas pārvaldes publikācija. 2021. 11.lpp. Iegūts no: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-10/Nr_05_Demografija_2021_%2821_00%29_LV_EN.pdf [sk. 07.02.2022.].
323. Pārskats par tautas atbilstību Latvijā 2002/2003: Cilvēkdrošība. Rīga: UNDP Latvija. 2003.
324. State of Global Air Pollution 2020. A special report on global exposure to air pollution and its health impact. Health Effects Institute. 2020.
325. Human Developments Report 1994. New Dimensions of Human Security. UNDP, Oxford University Press, 1994.
326. Annual Global Road Crash Statistics. The Association for Safe International Road Travel (ASIRT). Available from: <https://www.asirt.org/safe-travel/road-safety-facts/> [viewed 07.02.2022.].

Interneta resursi:

327. ANO cilvēktiesību komisāres 2022. gada 21. marta preses relīze. Available from: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/03/ukraine-civilian-casualty-update-21-march-2022> [viewed 22.03.2022.].
328. Avotiņš V. Vitolds Zahars: Latvija kriminālpolitikas jomā vairs nav mācekle. Intervija Neatkarīgā Rīta avīzē. 25.04.2017. Iegūts no: <https://nra.lv/latvija/208003-vitolds-zahars-latvija-kriminalpolitikas-joma-vairs-nav-macekle.htm> [sk. 20.03.2022.].
329. Ārlietu ministrs aicina Eiropas Padomi aizsargāt un veicināt cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu. Ārlietu ministrijas jaunumi. Jurista vārds. 21.05.2021. Iegūts no: <https://juristavards.lv/zinas/278893-rlietu-ministrs-aicina-eiropas-padomi-aizsargat-un-veicinat-cilvektiesibas-demokratiju-un-tiesiskumu/> [sk. 11.03.2022.].
330. Baltijas valstu sadarbība. Ārlietu ministrija. 14.04.2021. Iegūts no: <https://www.mfa.gov.lv/lv/baltijas-valstu-sadarbiba> [sk. 10.03.2022.].
331. Barisa- Sermule L. Kā pasargāt veselības aprūpes darbiniekus no Covid-19 laika agresijas. 25.04.2021. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ka-pasargat-veselibas-aprupes-darbiniekus-no-covid-19-laika-agresijas.a401979/> [sk. 19.02.2022.].
332. Belarus: fourth package of EU sanctions over enduring repression and the forced landing of a Ryanair flight. Council of the EU Press release. 21 June 2021. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/> [viewed 10.03.2022.].

333. Charles Michel 2022 is the year of EU security. European Council President Charles Michel speech. October 2, 2021. Available from: <https://www.politico.eu/article/charles-michel-declares-2022-year-of-european-defense/> [viewed 23.03.2022.].
334. Chaturvedi A. Police Reforms in India. 2017. Available from: https://prsindia.org/files/policy/policy_analytical_reports/Police%20Reforms%20in%20India.pdf [viewed 18.03.2022.].
335. Cert.lv: Krievijas ofensīvās aktivitātes apdraud kibertelpu. 06.10.2020. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/tehnologijas-un-zinatne/certlv-krievijas-ofensivas-aktivitates-apdraud-kibertelpu.a347402/> [sk. 15.02.2022.].
336. Coronavirus Worldwide Graphs. Total deaths. Available from: <https://www.worldometers.info/coronavirus/worldwide-graphs/#total-deaths> [viewed 22.01.2022.].
337. COVID-19 and violence against women. World Health Organization report, WHO/SRH/20.04.2020. Available from: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-SRH-20.04> [viewed 07.02.2022.].
338. COVID-19 ietekme: garīgā veselība. Centrālās statistikas pārvalde. 2021. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/valsts-ekonomika/covid/8358-covid-19-ietekme-gariga-veseliba> [sk. 07.02.2022.].
339. Diabetes around the world in 2021. Factsheets with global and regional data from the IDF Diabetes Atlas 10th Edition. International Diabetes Federation. 2020. Available from: <https://diabetesatlas.org/regional-factsheets/> [viewed 07.02.2022.].
340. ENISA (European Union Agency for Cybersecurity) Threat Landscape Report 2018. 15 Top Cyberthreats and Trends. Final version 1.0. ETL 2018 2018 January 2019. Available from: <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-report-2018> [viewed 10.03.2022.].
341. European Commission press release: Police Cooperation Code: Boosting police cooperation across borders for enhanced security. 8 December 2021, Brussels. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6645 [viewed 23.03.2022.].
342. Forsythe G., Kuhla K., Rice D. Understanding the Challenges of a VUCA Environment. Chief Executive Group Community. May 15, 2018. Available from: <https://chiefexecutive.net/understanding-vuca-environment/> [viewed 20.01.2022.].
343. Gobzems arī Rīgā iecerējis nesaskaņotu protesta akciju. 13.12.2021. Iegūts no: <https://www.la.lv/gobzems-ari-riga-iecerejis-nesaskanotu-protesta-akciju> [sk.20.01.2022.].
344. Global Trends Forced Displacement in 2020. UN High Commissioner for Refugees. 2021. Available from: <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020> [viewed 05.04.2022.].
345. How many refugees have fled Ukraine and where are they going? BBC News. Available from: <https://www.bbc.com/news/world-60555472> [viewed 18.03.2022.].
346. Human Security Now. Commission on Human Security. New York 2003. Available from: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf> [viewed 19.01.2022.].
347. Igaunijas Policijas un robežsardzes pārvalde pauž gatavību nepieciešamības gadījumā palīdzēt Latvijas kolēģiem uz Baltkrievijas robežas. LETA, 18.11.2021. Iegūts no: <https://www.leta.lv/es/item/10EFDD15-0888-4D2B-91B7-DF0FB35545EC/jaunumi:news/> [sk. 25.03.2022.].
348. Iekšlietu nozares attīstības padome diskutē par nozares stratēģiju un paveikto darbu procesu pilnveidē. Iekšlietu ministrija. 01.12.2021. Iegūts no:

- <https://www.iem.gov.lv/lv/jaunums/iekšlietu-nozares-attistibas-padome-diskute-par-nozares-strategiju-un-paveikto-darbu-procesu-pilnveide> [sk. 06.03.2022.].
349. Imants Lieģis: Eiropas “11. septembris” un NATO reakcija. 04.03.2022. Iegūts no: <https://www.lai.lv/viedokli/eiropas-11-septembris-un-nato-reakcija-delfi-lv-972> [sk. 09.03.2022.].
350. Introduction to U.S. Economy: The Business Cycle and Growth : Congressional Research Service. January 13, 2022. Available from: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10411> [viewed 05.04.2022.].
351. Jaunās paaudzes Integrētā iekšlietu informācijas sistēma (IIS 2). Detalizētais projekta apraksts (5.versija). IeM Informācijas centrs. 2020. Iegūts no: <https://www.varam.gov.lv/lv/media/6479/download> [sk. 25.03.2022.].
352. Juridiskajā fakultātē tiks īstenota jauna studiju programma “Policijas darbs”. RSU aktualitātes, 28.07.2017. Iegūts no: <https://www.rsu.lv/aktualitates/juridiskaja-fakultate-tiks-istenota-jauna-studiju-programma-policijas-darbs> [sk. 20.03.2022.].
353. Kariņš: Putina režīma iebrukums Ukrainā ir fundamentāli mainījis pasauli; demokrātija ir spēcīgākais valsts pārvaldes modelis pasaulē. 17.03.2022. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/karins-putina-rezima-iebrukums-ukraina-ir-fundamentali-mainijis-pasauli-demokratija-ir-specigakais-valsts-parvaldes-modelis-pasaule> [sk. 17.03.2022.].
354. Kariņš: NATO Austrumu flanga stiprināšana Latvijā notiek jau šodien. 08.03.2022. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/karins-nato-austrumu-flanga-stiprinasana-latvija-notiek-jau-sodien> [sk. 09.03.2022.].
355. Kā apturēt terorismu? Skaidrojošs ES veikto pasākumu izklāsts. Eiropas Parlaments 2021. Iegūts no: <https://www.europarl.europa.eu/news/lv/headlines/priorities/terorisms/20180316STO99922/ka-apturet-terorismu-skaidrojoss-es-veikto-pasakumu-izklasts> [sk. 15.02.2022.].
356. Kā un ko pašvaldības nodrošina iedzīvotājiem? VARAM skaidrojums. Iegūts no: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/286450-ka-un-ko-pasvaldibas-nodrosina-iedzivotajiem-2017> [sk. 17.03.2022.].
357. Krīzes laika komunikācija: sabiedrība un pārvaldība. Vidzemes Augstskolas, Rīgas Stradiņa universitātes, Latvijas Universitātes pētnieki un nozaru speciālisti. Publikācija tapusi pētījuma ietvaros - Dzīve ar COVID-19: Novērtējums par koronavīrusa izraisītās krīzes pārvarēšanu Latvijā un priekšlikumi sabiedrības noturībai nākotnē. 2020. 1.lpp. Iegūts no : https://lvportals.lv/wwwraksti/TEMAS/FAILI/KRIZES_KOMUNIKACIJA_COVID19_ESEJ_A.PDF [sk. 07.02.2022.].
358. Ķekavas novada domes paziņojums presei. Ķekavas novada domes vadība tiekas ar Valsts policijas un Reģionālās pašvaldības policijas pārstāvjiem. 17.08.2021. Iegūts no: <https://kekava.lv/pub/index.php?id=150&lid=16297> [sk. 25.03.2022.].
359. Laganovskis G. Dezinformācija kā kara ierocis. 02.03.2022. Iegūts no: <https://lvportals.lv/viedokli/338371-dezinformacija-ka-kara-ierocis-2022> [sk. 10.03.2022.].
360. Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991.gada 19.marta sēdes stenogramma. Iegūts no: https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_910319v.htm [sk. 06.03.2022.].
361. Latvijas iedzīvotāju viedoklis par valsts aizsardzības jautājumiem. Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. 2016. Iegūts no: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/SKDS_aptauja_2016%20%281%29.pdf [sk.19.02.2022.].

362. Leitāns I. Agresīva uzbāzība varētu kļūt par administratīvi sodāmu pārkāpumu. De facto, 14.11.2021. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/agresiva-uzbaziba-varetu-klut-par-administrativi-sodamu-parkapumu.a430254/> [sk. 19.02.2022.].
363. LR 13. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas sēdes protokols Nr. 209. 2021. gada 9. jūnijā. Iegūts no: <https://aizsardziba.saeima.lv/prskati/1710-protokols-nr-364> [sk. 20.03.2022.].
364. LR ārlietu ministra Edgara Rinkēviča uzruna Saeimas ārpolitikas debatēs 2021. gada 28. janvārī. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija, 28.01.2021. Iegūts no: <https://www.mfa.gov.lv/lv/jaunums/latvijas-republikas-arlietu-ministra-edgara-rinkevica-uzruna-saeimas-arpolitikas-debates-2021-gada-28-janvari> [sk. 05.04.2022.].
365. Metodika 2021. gada apvienoto pašvaldību darbības uzsākšanai. VARAM. Izdota saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu. 2020. 26.lpp. Iegūts no: https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/content/files/ATR%20reforma/metodika_091020_20.pdf [sk. 19.02.2022.].
366. Migration policy changes would prevent Belarus from abusing EU law – Lithuanian minister. The Baltic Times. 10.15.2021. BNS/TBT Staff. Available from: https://www.baltictimes.com/migration_policy_changes_would_prevent_belarus_from_abusing_eu_law_lithuanian_minister/ [viewed 12.02.2022.].
367. Mūrniece I. Baltijas valstu izaugsmes pamats ir demokrātija un drošība. Saeimas Preses dienests. 29.11.2019. Iegūts no: <https://saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/28506-inaramurniece-baltijas-valstu-izaugsmes-pamats-ir-demokratija-un-drosiba> [sk. 10.03.2022.].
368. Nacionālajā drošības koncepcijā nosaka Latvijas prioritātes ar valsts drošību saistīto apdraudējuma novēršanai. Publicēts 24.09.2019. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/nacionalaja-drosibas-koncepcija-nosaka-latvijas-prioritates-ar-valsts-drosibu-saistito-apdraudejuma-noversanai> [sk. 19.01.2022.].
369. Nākotnē var sagaidīt Baltkrievijas armijas iekļaušanos Krievijas aizsardzības sistēmā. Intervija ar NBS komandieri L. Kalniņu. Sargs.lv, 17.09.2022. Iegūts no: <https://www.sargs.lv/lv/arvalstis/2021-09-17/nakotne-var-sagaidit-baltkrievijas-armijas-ieklausanos-krievijas-aizsardzibas> [sk. 10.03.2022.].
370. New Zealand's National Security System. Handbook. Department of the Prime Minister and Cabinet. August 2016. Available from: <https://dpmc.govt.nz/sites/default/files/2017-03/dpmc-nss-handbook-aug-2016.pdf> [viewed 06.03.2022.].
371. Officials in Mariupol struggle to account for the dead. The New York Times, 15.03.2022. Available from: <https://www.nytimes.com/2022/03/15/world/europe/mariupol-death-toll-ukraine.html> [viewed 22.03.2022.].
372. Online Etymology Dictionary. Available from: <http://www.etymonline.com/index.php?term=secure> [viewed 18.01.2022.].
373. Pabriks: Latvijas bruņotajiem spēkiem pašlaik svarīgākais iegūt labākas tehnoloģijas. Diena.lv., 2022.gada 8.marts. Iegūts no: <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/pabriks-latvijas-brunotajiem-spekiem-paslaik-svarigakais-iegut-labakas-tehnologijas-14276837> [sk. 25.03.2022.].
374. Pabriks: 2022. gada budžets stiprinās Latvijas drošību un industrijas attīstību. Aizsardzības ministrijas paziņojums preseī. 10.12.2021. Iegūts no: <https://www.mod.gov.lv/en/node/9973> [sk. 18.03.2022.].
375. Pašvaldības deputāta rokasgrāmata. Latvijas Pašvaldību savienība. 2021. Augusts. 3.-5.lpp. Iegūts no:

- https://www.lps.lv/uploads/magazine_module/Pa%C5%A1vald%C4%ABbas%20deput%C4%81ta%20rokasgr%C4%81mata_x8WfZZCazI.pdf [sk. 17.03.2022.].
376. Pētījums “Latvijas sabiedrības griba aizstāvēt valsti: veicinošie un kavējošie faktori”. Drošības un stratēģiskās pētniecības centrs. Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija. 2020. Iegūts no: https://www.naa.mil.lv/sites/naa/files/document/DSPC_GribaAizstavetValsti_0.pdf [sk. 21.03.2022.].
377. Pie Brīvības pieminekļa notika protests pret ārkārtējās situācijas režīmu. Iegūts no: <https://sputniknews.lv.com/20200501/uzstajas-tureja-plakatu-metas-zem-riteniem-pie-brivibas-pieminekla-aiztureti-tvf-locekli-13658601.html> [sk. 05.04.2022.].
378. Plauka J. Robu teritoriālajā aizsardzībā nav. Intervija ar Zemessardzes komandieri Egilu Leščinski.-Diena, 10.03.2022. Iegūts no: <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/robu-teritorialaja-aizsardziba-nav-14276979> [sk. 05.04.2022.].
379. Preiļu novada domes paziņojums presei. Preiļu novada pašvaldības policijai mainīts darba laiks. 08.01.2021. Iegūts no: <https://preili.lv/210989/preilu-novada-pasvaldibas-policijai-mainits-darba-laiks/> [sk. 25.03.2022.].
380. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs, Riga. November 31, 2021. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_189146.htm [viewed 10.03.2022.].
381. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the extraordinary virtual summit of NATO Heads of State and Government. 25.02.2022. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192455.htm [viewed 10.03.2022.].
382. Press Conference with NATO Secretary General Jens Stoltenberg. 08 March 2022. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192964.htm [viewed 24.03.2022.].
383. Rashwan R. One year after George Floyd’s murder, what is the status of police reform in the United States? May 25, 2021. Available from: <https://www.brookings.edu/blog/how-we-rise/2021/05/25/one-year-after-george-floyds-murder-what-is-the-status-of-police-reform-in-the-united-states/> [viewed 18.03.2022.].
384. Sabiedrisko kārtību Ogres novadā nodrošinās vienota pašvaldības policija. 2021. gada 30. decembris. Iegūts no: <https://www.ogresnovads.lv/lv/jaunums/sabiedrisko-kartibu-ogres-novada-nodrosinas-vienota-pasvaldibas-policija> [sk. 18.03.2022.].
385. Saeimas priekšsēdētājas I. Mūrnieces uzruna 2022. gada 18. martā, parlamentā atklājot konferenci “Baltijas ES sarunas 2022: aktuālie izaicinājumi un ilgtermiņa redzējumi”. Iegūts no: <https://www.saeima.lv/lv/13-saeima/saeimas-priekssedetaja-inara-murniece/13-saeimas-priekssedetajas-aktualitates/30781-inara-murniece-musu-valsts-un-sabiedriba-iestajas-par-ukrainu-eiropas-savieniba> [sk. 19.03.2022.].
386. Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg on launching #NATO2030 - Strengthening the Alliance in an increasingly competitive world. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_176197.htm [viewed 12.03.2022.].
387. Speech: Remarks by President Biden and NATO Secretary General Jens Stoltenberg During Greeting. June 14, 2021. NATO Headquarters, Brussels, Belgium. Available from: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/06/14/remarks-by-president-biden-and-nato-secretary-general-jens-stoltenberg-during-greeting/> [viewed 19.01.2022.].
388. Strauji pieaug Latvijas pilsoņu vēlme pievienoties Zemessardzei. NBS paziņojums presei 03.03.2022. Iegūts no: <https://www.sargs.lv/lv/nbs/2022-03-03/strauji-pieaug-latvijas-pilsonu-velme-pievienoties-zemessardzei> [sk. 25.03.2022.].

389. Thoresen S., Aakvaag H.F., Wentzel-Larsen T., Dyb G., Hjemdal O.K. The day Norway cried: Proximity and distress in Norwegian citizens following the 22 nd July 2011 terrorist attacks in Oslo and on Utøya Island. *European Journal of Psychotraumatology*. 2012. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/ejpt.v3i0.19709> [viewed 04.03.2022.].
390. TIEŠRAIDĒ: Starptautiska konference “Nosargāt valsti. Toreiz un tagad: Baltijas valstu nacionālās pretošanās pieredze un Ukraina”. 17.03.2022. Iegūts no: <https://www.president.lv/lv/jaunums/tiesraide-starptautiska-konference-nosargat-valsti-toreiz-un-tagad-baltijas-valstu-nacionalas-pretosanas-pieredze-un-ukraina> [sk. 21.03.2022.].
391. Trīs ekipāžas uz Rīgas reģiona nakts avārijām. Ko nozīmē kadru trūkums Kārtības policijā. Liepiņa I. Re:Baltica. 05.03.2021. Iegūts no: <https://rebaltica.lv/2021/03/tris-ekipazas-uz-rigas-regiona-nakts-avarijam-ko-nozime-kadru-trukums-kartibas-policija/> [sk. 18.03.2022.].
392. Valdība atbalsta Iekšējās drošības akadēmijas izveidi. Iekšlietu ministrija. 08.02.2022. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-atbalsta-ieksejas-drosibas-akademijas-izveidi> [sk. 20.03.2022.].
393. Valsts policija par interneta vidē izplatītajām ar drošības apdraudējumiem saistītām viltus ziņām aizturējusi jaunieci. Iekšlietu ministrijas nozares jaunumi. 20.02.2020. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/valsts-policija-par-interneta-vide-izplatitajam-ar-drosibas-apdraudejumam-saistitam-viltus-zinam-aizturejusi-jaunieti> [sk. 25.02.2022.].
394. Valsts prezidents rosina izveidot starptautisku solidaritātes iniciatīvu – Ukrainas platformu. 17.03.2022. Iegūts no: <https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidents-rosina-izveidot-starptautisku-solidaritates-iniciativu-ukrainas-platformu> [sk. 17.03.2022.].
395. VARAM izstrādātais jaunais likums “Par pašvaldībām” iesniegts izskatīšanai MK. 2021.gada 17.februāris. Iegūts no: <https://www.varam.gov.lv/lv/jaunums/varam-izstradatais-jaunais-likums-par-pasvaldibam-iesniegts-izskatisanai-mk> [sk. 10.03.2022.].
396. Vīksne I. Administratīvi teritoriālā reforma un pašvaldību policijas. *Aprīņķis.lv*. 2021.gada 21.septembris. Iegūts no: <http://www.aprinkis.lv/index.php/sabiedriba/pasvaldibas/27538-administrativi-teritoriala-reforma-un-pasvaldibu-policijas> [sk. 17.03.2022.].
397. War in Ukraine: MEPs outline their vision for Europe’s future security. European Parliament Press Release. 09.03.2022. Available from: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220304IPR24788/war-in-ukraine-meps-outline-their-vision-for-europe-s-future-security> [viewed 10.03.2022.].
398. World Health Organization Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. Available from: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> [viewed 22.01.2022.].
399. Ziemele I. Nodrošināt cilvēka drošību un personas neaizskaramību – valsts pienākums. 21.05.2021. Iegūts no: <https://lvportals.lv/viedokli/327755-nodrosinat-cilveka-drosibu-un-personas-neaizskaramibu-valsts-pienakums-2021> [viewed 06.03.2022.].

Tiesu prakse:

400. LR Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. 2006-07-01
401. LR Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01.
402. LR Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 14. jūnija lēmums lietā Nr. SKK - 68.

403. LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 25. aprīļa spriedums lietā Nr. SKA – 157/2007.
404. LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 6. februāra spriedums. Lieta Nr. A420150516, SKA-328/2019. Par kritērija “rada draudus Latvijas valsts un sabiedrības drošībai” interpretāciju saistībā ar pilsonības iegūšanu naturalizācijas kārtībā.

Pateicības

Vēlos izteikt vissirsnīgāko pateicību Rīgas Stradiņa universitātei un profesoram Andrejam Vilkam par 2012. gadā sniegto pozitīvo pamudinājumu pievērsties sabiedriskās kārtības un drošības jautājumu pētniecībai. Bez profesora vērtīgajiem ieteikumiem es nebūtu pievērsusies tik daudzu drošības aspektu izpētei, kas veidoja mana pētījuma neatņemamu daļu.

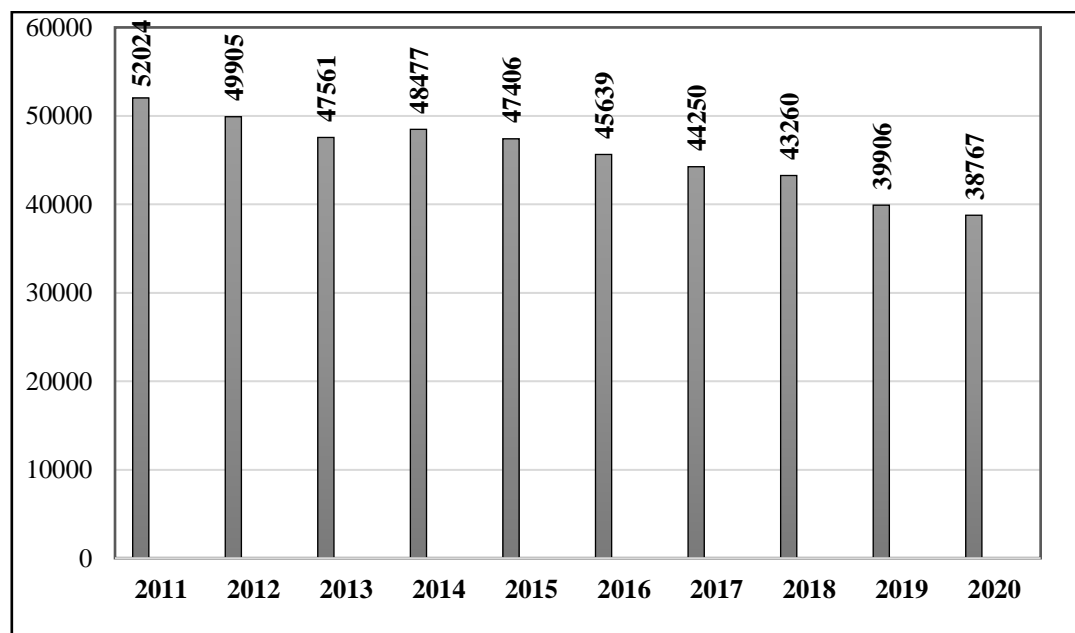
Tāpat vēlos izteikt īpašu pateicību Daugavpils Universitātei un promocijas darba vadītājam profesoram Vitoldam Zaharam par sadarbību un atbalstu promocijas darba izstrādes laikā. Profesora vērtīgie ierosinājumi un padomi promocijas darbā palīdzēja tiekties pretim augstākajiem zinātnes standartiem.

Visbeidzot vēlos sirsnīgi pateikties savai ģimenei par atbalstu un uzmundrinājuma vārdiem promocijas darba izstrādes procesā.

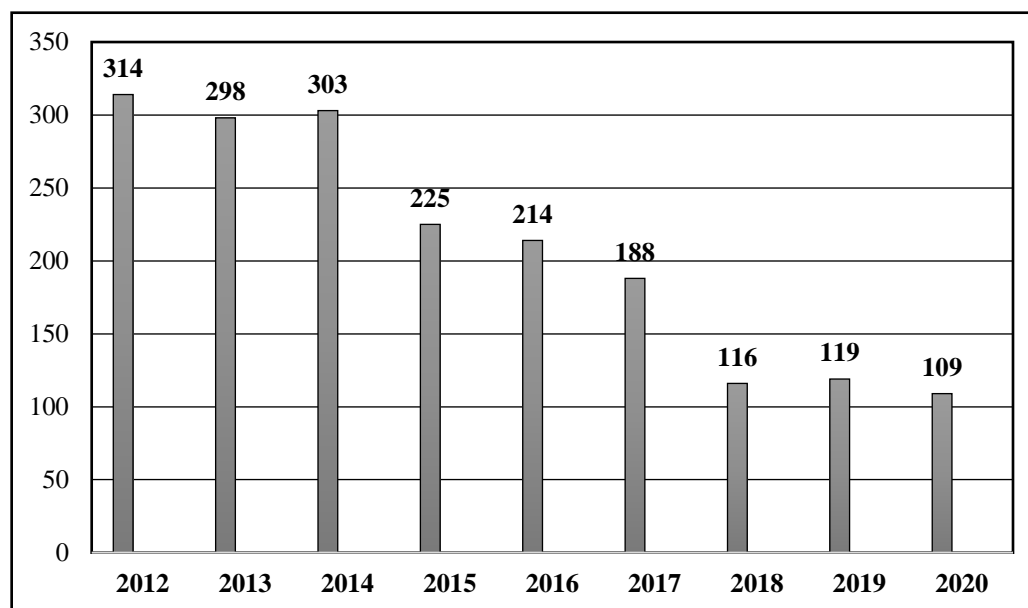
PIELIKUMI

Drošības tipoloģija

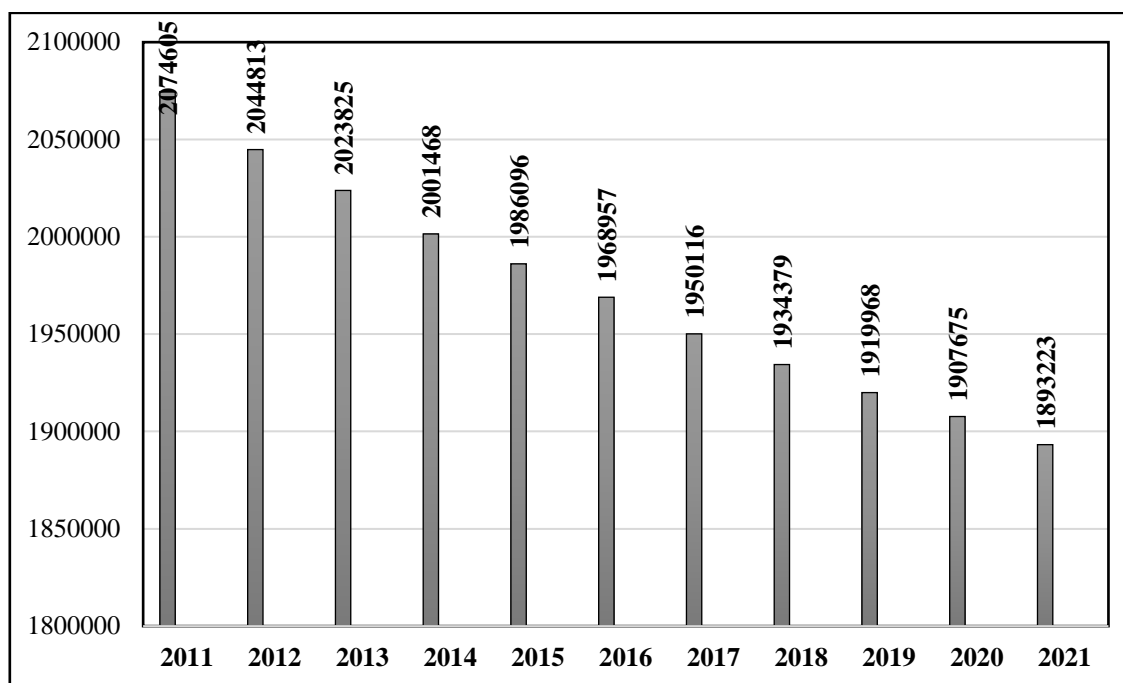
Apdraudējuma kritērijs			
Pēc vispārējā apdraudējuma	Pēc teritoriālā principa	Pēc subjekta	Pēc sektora
1) iekšējs 2) ārējs	1) lokāls 2) reģionāls 3) valsts iekšējs 4) starptautisks 5) globāls	1) individuāls ✓ <i>personiskā drošība</i> ✓ <i>cilvēkdrošība</i> ✓ <i>sabiedrības drošība</i> ✓ <i>fiziskā drošība</i> ✓ <i>sociālā drošība</i> ✓ <i>emocionālā drošība</i> 2) institucionāls ✓ <i>valsts drošība</i> ✓ <i>nacionālā drošība</i> ✓ <i>politiskā drošība</i> ✓ <i>iestādes drošība</i>	1) militārs ✓ <i>valsts drošība</i> ✓ <i>nacionālā drošība</i> 2) nemilitārs ✓ <i>politiskā drošība</i> ✓ <i>ekonomiskā drošība</i> ✓ <i>sociālā drošība</i> ✓ <i>sabiedrības drošība</i> ✓ <i>informācijas drošība</i> ✓ <i>kiberdrošība</i> ✓ <i>vides drošība</i> ✓ <i>u. c.</i>

Latvijā reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits no 2011.- 2020.gadam⁵⁷⁷

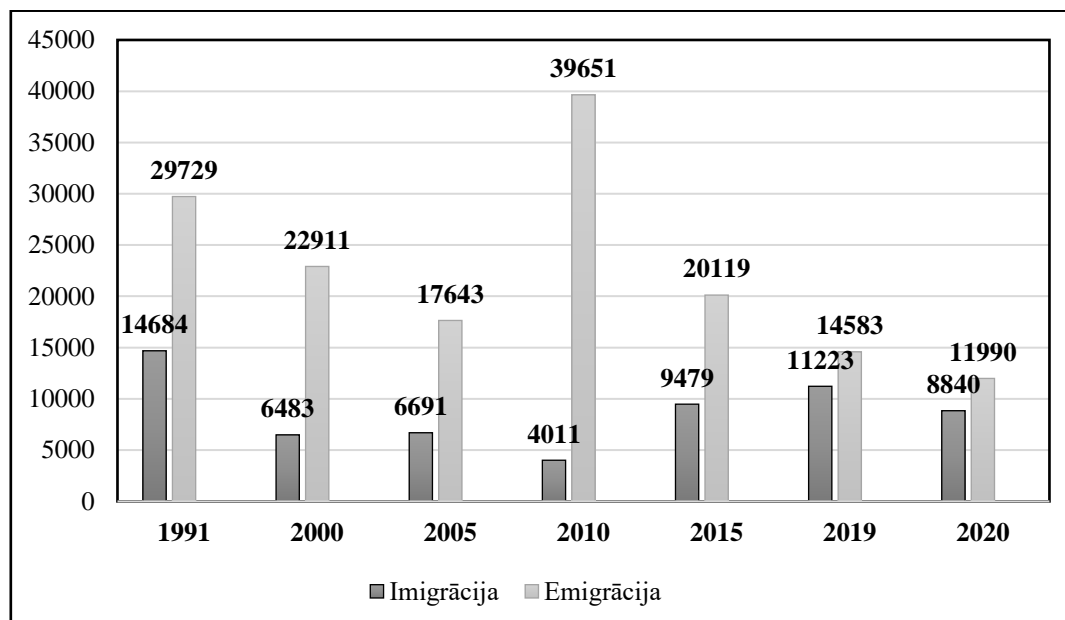
⁵⁷⁷ Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sagatavotie statistikas pārskati par valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem no 2011. gada līdz 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> [sk.04.03.2022.].

Latvijā reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits pēc KL 231.panta no 2012.- 2020.gadam⁵⁷⁸

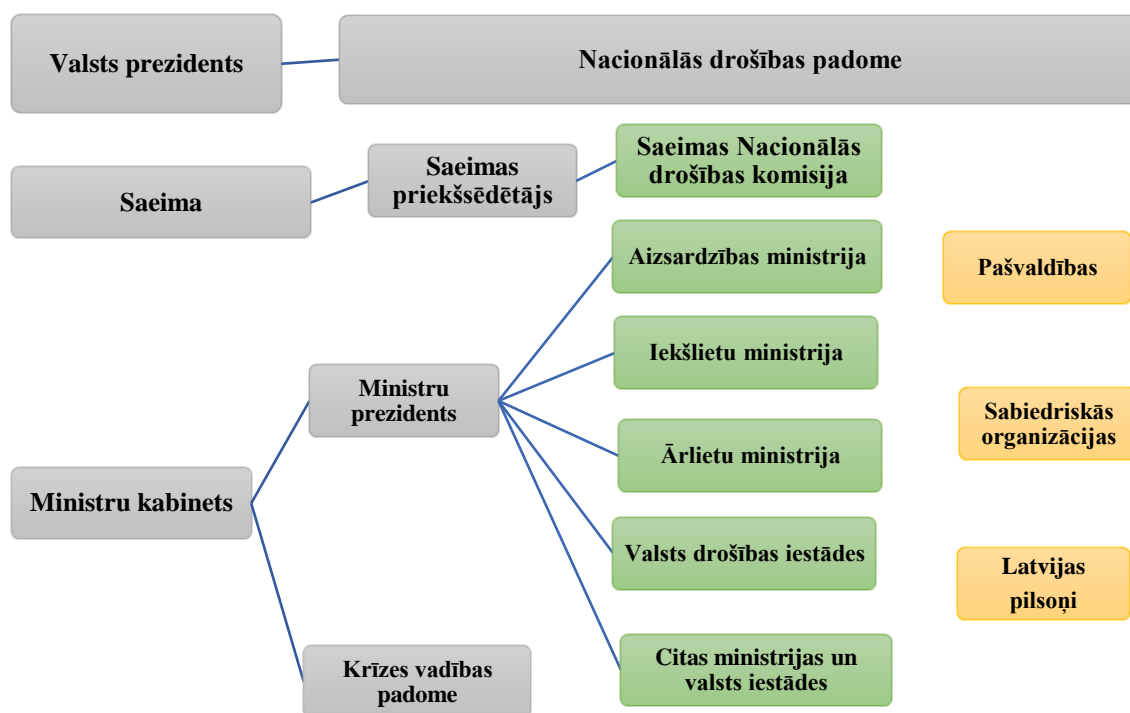
⁵⁷⁸ Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sagatavotie statistikas pārskati par valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pēc KL 231. panta no 2012. gada līdz 2020. gadam. Iegūts no: <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> [sk.04.03.2022.].

Iedzīvotāju skaita dinamika Latvijā no 2011. - 2021.gadam ⁵⁷⁹

⁵⁷⁹ Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas. Centrālās Statistikas pārvaldes oficiālā statistika. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaits/247-iedzivotaju-skaits-un-ta-izmainas?themeCode=IR> [sk.04.03.2022.].

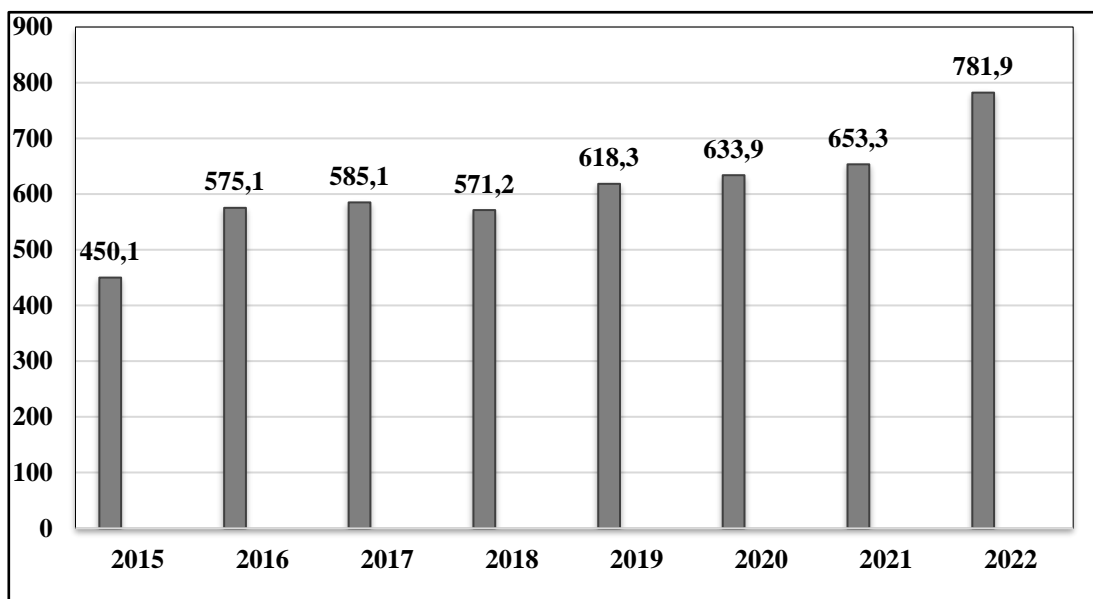
Iedzīvotāju starptautiskā ilgtermiņa migrācijas dinamika no 1991.- 2020. gadam⁵⁸⁰

⁵⁸⁰ Demogrāfija, 2021. Centrālās statistikas pārvaldes publikācija. 2021. Iegūts no: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-10/Nr_05_Demogrāfija_2021_%2821_00%29_LV_EN.pdf [sk.10.02.2022.]

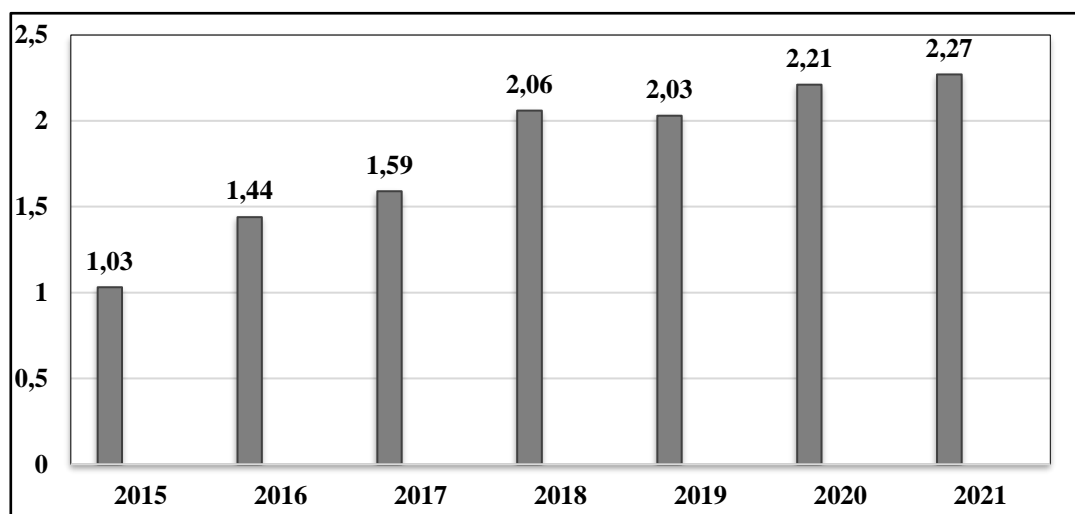
Nacionālās drošības sistēmas Latvijā ⁵⁸¹

⁵⁸¹ Autores izstrādāta

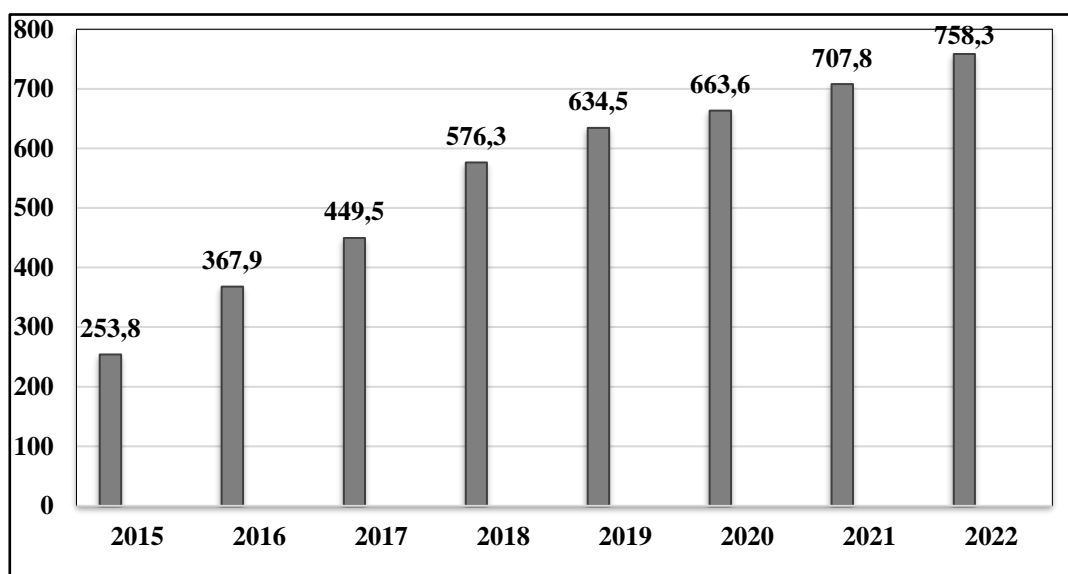
**Valsts izdevumi sabiedriskajai kārtībai un drošībai no 2015. gada līdz 2022. gadam,
miljoni eiro ⁵⁸²**

⁵⁸² Finanšu ministrijas sniegtā informācija. Iegūts no: Valsts budžets 2022: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2022>; Valsts budžets 2021: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2021>; Valsts budžets 2019: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2019>; Valsts budžets 2018: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2018>; Valsts budžets 2017: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2017>; Valsts budžets 2016: <https://ekonomikajauniesiem.wordpress.com/2015/12/09/2016-gada-valsts-budzeta-izlietojums/>; Valsts budžets 2015: <https://www.db.lv/zinas/sa-gada-valsts-budzeta-izlietojums-infografika-425384> [sk. 18.03.2022.].

Valsts izdevumi aizsardzībai no 2015. gada līdz 2021. gadam (procentuāli no IKP) ⁵⁸³

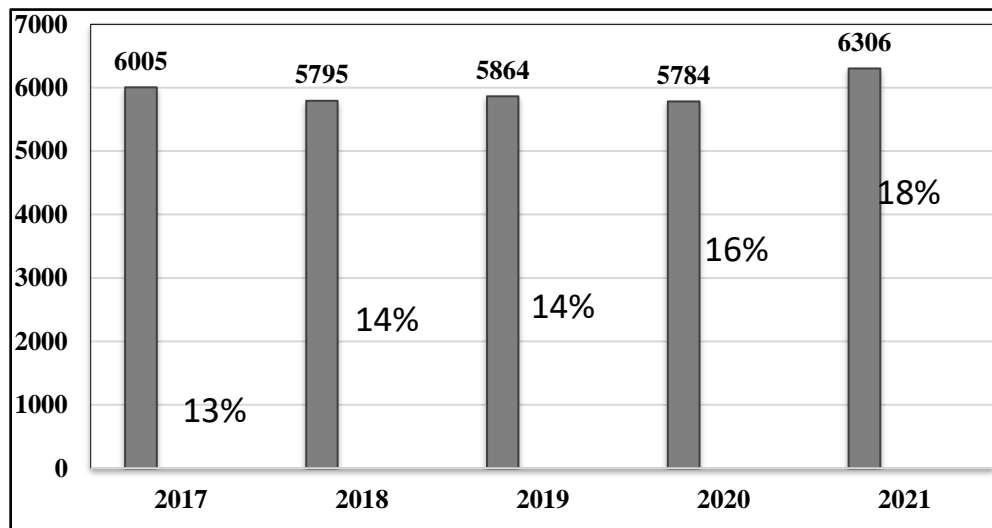
⁵⁸³ Defense Expenditure of NATO Countries (2014-2021). NATO Public Diplomacy Division. 2021. COMMUNIQUE PR/CP(2021)094. Available from: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf [viewed 10.02. 2022.).

Valsts izdevumi aizsardzībai no 2015. gada līdz 2021. gadam, miljoni eiro ⁵⁸⁴

⁵⁸⁴ Likums "Par valsts budžetu 2022. gadam" 23.11.2021. Latvijas Vēstnesis, 234.A, 04.12.2021.; Likums "Par valsts budžetu 2021. gadam" 02.12.2020., Latvijas Vēstnesis, 240.A, 11.12.2020. *Zaudējis spēku.*; Likums "Par valsts budžetu 2020. gadam". 14.11.2019., Latvijas Vēstnesis, 240, 28.11.2019. *Zaudējis spēku.*; Likums "Par valsts budžetu 2018. gadam". 23.11.2017., Latvijas Vēstnesis, 242, 06.12.2017. *Zaudējis spēku.*; Likums "Par valsts budžetu 2017. gadam". 24.11.2016., Latvijas Vēstnesis, 241, 10.12.2016. *Zaudējis spēku.*; Likums "Par valsts budžetu 2016. gadam". 30.11.2015., Latvijas Vēstnesis, 248, 18.12.2015. *Zaudējis spēku.*; Likums "Par valsts budžetu 2015. gadam". 17.12.2014., Latvijas Vēstnesis, 257, 30.12.2014. *Zaudējis spēku.*

Iekšlietu ministrijas izdevumu izmaiņas no 2020. līdz 2022. gadam, miljoni eiro

<i>Politikas mērķis</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>
Sabiedriskā kārtība un drošība, noziedzības novēršana un apkarošana	167,8	169,6	180,6
Valsts robežas drošība	63,8	67,5	72,2
Civilā aizsardzība, ugunsdrošība, ugunsdzēsība un glābšana	54,2	60, 2	75,7
Efektīva resursu izmantošana funkciju izpildē, kā arī augsta pakalpojuma sniegšanas kvalitāte	37,5	38,3	55,8
Valsts drošības dienesta darbība	18,1	19,1	21,9

Valsts policijas personālsastāva izmaiņas no 2017.gada – 2021.gadam⁵⁸⁵

⁵⁸⁵ Valsts policijas pārskats par 2021. gadu. / Pārskats par Valsts policijas darbību 2021. gadā. / Valsts policijas 2019. gada pārskats. / Valsts policijas publiskais pārskats par 2018. gadu. / Valsts policijas publiskais pārskats par 2017. gadu. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/publikacijas-un-parskati> [sk.18.03.2022.].